

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Ieva KRIPIENĖ

**IDENTITETŲ KONSTRAVIMAS
TRANSNACIONALINĖJE MIGRACIJOJE:
ŠIUOLAIKINIAI IMIGRANTAI IŠ LIETUVOS
JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTIJOSE**

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai (S 000), sociologija (05 S),
kultūros antropologija (S 220)

Kaunas, 2012

UDK 325.2(73)(=882)
Kr-253

Disertacija rengta 2006 – 2011 metais Vytauto Didžiojo universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Vytis Čiubrinskas (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05 S)

ISBN 978-9955-12-815-1

TURINYS

Priedų sąrašas.....	5
IVADAS.....	6
I. TEORINĖS MIGRACIJOS IR IDENTITETŲ TYRIMO PARADIGMOS.....	27
1. Transnacionalizmo, transmigracijos ir transmigrantų sąvokų analizė.....	27
1.1. Transnacionalizmo sampratos aspektai.....	27
1.2. Transmigracijos ir transmigrantų sąvokos.....	30
1.3. Migrantų transnacionalaus veikimo būdai.....	35
2. Transnacionalios erdvės ir bendruomenių samprata	40
2.1. Transnacionalių bendruomenių sąvoka.....	40
2.2. Imigrantų bendruomenių organizacijos.....	43
2.3. Diasporos įtaka imigrantų bendruomenės kūrimui.....	46
3. Sociokultūrinių identitetų migracijoje tyrimas.....	49
3.1. Identiteto paradigmos svarba migraciniuose tyrimuose.....	50
3.2. Kultūros kaita ir identitetas.....	53
3.3. Etniškumas identitetų studijose.....	55
3.4. Institucinis identitetas.....	57
3.5. „Lietuviškumo“ konfigūracija diasporoje.....	58
II. ANTROPOLOGINĖS METODOLOGIJOS YPATUMAI IR TYRIMŲ METODAI...61	
1. Antropologinis lauko tyrimas.....	63
2. Refleksyvus požiūris į antropologinį lauko tyrimą.....	67
2.1. Būsimų informantų paieška.....	67
2.2. Kliūtys ir iššūkiai antropologiniame lauko tyrime.....	68
2.3. Tyrėjos pasijautimas „sava“	71
2.4. Etikos klausimai.....	73
III. ŠIUOLAIKINIŲ IMIGRANTŲ IŠ LIETUVOS JAV IDENTITETŲ KONSTRAVIMAS MIGRACIJOJE.....75	
1. Šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos įsitvirtinimo JAV formos	75
1.1. Imigrantų iš Lietuvos darbinės veiklos.....	75
1.2. Adaptacijos Amerikoje svertai ir pakopos.....	79
2. Šiuolaikinių imigrantų kuriami ir palaikomi socialiniai ryšiai bei santykiai JAV.....	84
2.1. Santykiai su priimančiąja šalimi ir jos gyventojais.....	84
2.1.1. Imigrantų iš Lietuvos požiūris į Amerikos valdžios nuostatus nelegalios imigracijos atžvilgiu.....	85
2.1.2. Imigrantai iš Lietuvos Amerikos kultūrinėje įvairovėje.....	88
2.1.3. <i>Neįmanoma tapti vienu iš jų</i>	91
2.2. <i>Labai panašus mentalitetas</i> : santykiai su imigrantais iš kitų posocialistinių šalių.....	96
2.3. Šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos tarpusavio santykiai.....	98
2.3.1. Atsiribojama nuo <i>mužikų</i>	99
2.3.2. <i>Cepelinų valgytojai – sovietinė relikvija</i>	102
2.3.3. <i>Kaip galima gimtąją kalbą užmiršti?</i>	103
2.3.4. <i>Mes pasidarėm labai socialūs</i>	105
2.3.5. <i>Jie savo rateliuose linksmynasi</i>	107

2.3.6. <i>Mūsų gi tiek nedaug, tai reikia padėti vienas kitam</i>	109
2.3.7. <i>Amerikonės nereikia, kad karktų namie angliškai</i>	111
2.4. Santykiai su Amerikos lietuviais.....	115
2.5. Etninės lietuvių bendruomenės JAV vaidmuo šiuolaikinių imigrantų ir Amerikos lietuvių tarpusavio ryšių palaikyme ir „lietuviško“ identiteto konstravime.....	123
2.5.1. Parapija.....	123
2.5.2. Lituanistinė mokykla.....	127
2.5.3. JAV Lietuvių Bendruomenė.....	134
2.5.4. Klubai, stovyklos, parduotuvės.....	139
3. Šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos JAV santykiai su Lietuva.....	143
3.1. Kontaktavimo su Lietuva formos ir ribotumai.....	144
3.2. Lietuviškų daiktų ir simbolių reikšmė.....	149
3.3. Emociniai santykiai su kilmės šalimi.....	151
3.4. Dvigubos pilietybės klausimas.....	154
3.5. Galimybių grįžti gyventi į Lietuvą svarstymai.....	156
4. Šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos JAV identitetų konstravimas.....	162
4.1. Kontekstuali – dinaminė šiuolaikinių imigrantų identitetų konfigūracija.....	163
4.2. Statiška šiuolaikinių imigrantų „lietuviškumo“ konfigūracija.....	166
IŠVADOS	174
BIBLIOGRAFIJA	180
PRIEDAI	190

PRIEDŲ SĄRAŠAS

- 1 priedas.** Žvalgomasis lauko tyrimas JAV Vakarų pakrantėje: stebėjimai / pokalbiai
- 2 priedas.** Pagrindinio lauko tyrimo metu JAV Rytų pakrantėje ir Vidurio Amerikoje imti interviu
- 3 priedas.** Pagrindinis lauko tyrimas JAV Rytų pakrantėje ir Vidurio Amerikoje: stebėjimai / pokalbiai
- 4 priedas.** Empirinio tyrimo analizės gairės
- 5 priedas.** Transnacionalaus socialinio lauko ir jo ribų schematinė reprezentacija, J. Carling, 2008, p. 1455
- 6 priedas.** Trys transnacionalių socialinių erdvių tipai, susiformuojantys tarptautinėje migracijoje, T. Faist, 2000, p. 195
- 7 priedas.** Dažniausiai vartotų anglišku ar *suamerikonintų* lietuviškų frazių sąrašas
- 8 priedas.** Stebėjimas ir duomenų fiksavimas stovykloje „Neringa“ (Bratleboras, Vermonto valstija)
- 9 priedas.** Dalyvaujantis stebėjimas Motinos dienos šventėje (Riverhedas, Niujorko valstija)
- 10 priedas.** Privačių namų puošyba dirbiniais, primenančiais Lietuvą
- 11 priedas.** Šiandieninio imigranto iš Lietuvos marškinėliai su „lietuviška“ atributika
- 12 priedas.** Kvietimas pasirašyti internetinio portalo „Bičiulystė“ organizuotoje peticijoje
- 13 priedas.** Lietuvos skvero prie Dariaus ir Girėno paminklo tvarkymas (Niujorkas)
- 14 priedas.** Joninių laužas stovykloje „Neringa“ (Bratleboras, Vermonto valstija)
- 15 priedas.** *Kavutei* paruoštos vaišės
- 16 priedas.** Šioje salėje po šv. Mišių netrukus susirinks žmonės *kavutei*
- 17 priedas.** Maironio lituanistinės mokyklos ir organizacijos „Lietuvių katalikų religinė šalpa“ kiemas (Niujorkas)
- 18 priedas.** N. Baumilienės straipsnis „Mamos diena ir kasdiena“
- 19 priedas.** JAV Migracijos politikos instituto nurodomos JAV valstybinės įstaigos, atliekančios su imigraciniais srautais į JAV ir imigrantų integracija susijusias funkcijas, <http://www.migrationinformation.org>
- 20 priedas.** Tyrėjos pasakojimas Niujorko Maironio mokyklos laikraštyje apie antropologinius tyrimus JAV

IVADAS

„XX amžiuje nepaprastai padidėjo žmonių mobilumas – suaktyvėjo turizmas, darbo jėgos migracija, emigracija, išaugo miestai. Vis daugiau ir daugiau žmonių „gyvena“ masiniu tranzitu automobiliais ir lėktuvais. Šešių kontinentų miestuose apsistoja svetimšaliai – maišydami su vietiniais gyventojais, bet dažnai tik iš dalies, savitais būdais. <...> Palikdami namus jau nesame įsitikinę, jog atrasime kažką visiškai nauja, kitą laiką ar erdvę. Skirtingumą atrandame visai šalia, o pasaulio krašte susiduriame su pažįstamais dalykais“ (Clifford 2006: 30).

Šiuolaikiniai globalizacijos procesai pristato naujas žmonių migracijos formas, galimybes, akcentuojami įvairūs jų integracijos, akulturacijos, adaptacijos ar izoliacijos svetimose šalyse aspektai. Žmonės tapo kosmopolitiški, lengvai peržengiantys savo gyvenimo įvairių aspektų ir prasių sienas, pavyzdžiui, klasės, rasės, lyties, kultūros ar gyvenamos valstybės. Tad bet kuris terminas su priešdėliu „trans–“, kai viskas yra labai sąlygiška, nuolatinėje kaitoje ir konfrontacijoje su įvairiakrypčiais bei įvairaus intensyvumo iššūkiais, tampa vis dažniau vartotinas kaip funkcionalus, reiškiantis ne vien tik lokalumo, valstybių, grupės sienų nuolatinį peržengimą, bet ir įvairiakrypčių gyvenimo stilių propagavimą, atspindi nuolatinį identiteto ar kam nors priklausymo konstravimą/ perkonstravimą arba galbūt nepriklausymo sustiprinimą.

Iki XX a. šeštojo dešimtmečio pradžios antropologai neskyrė didesnio dėmesio migracijos studijoms, nes vis dar buvo tikima M. Mead lauko tyrimo Naujojoje Gvinėjoje realijų, kad daugiau nei pusė tiriamos bendruomenės narių paprastai būna išvykę uždarbiauti, neišvengiamumu. Vis dėlto išivyraus nuostatoms, kad kultūra nėra aiškiai apribota, teritorializuota, pastovi ir homogeniška, pasirodė drąsesnių antropologų bandymų teoretizuoti ir atlikti empirines studijas migracijos tema. Nebuvo nepastebėti Afrikoje, Pietų Amerikoje urbanizacijos procesus spartinantys migraciniai srautai, vis gausėjo etnografinių monografijų apie migrantų grupes didžiosiose pasaulio valstybėse (Brettell 2008).

Antropologinėse diskusijose apie tarptautinę migraciją dažniausiai akcentuojamas individų poreikis keisti gyvenamą vietą, įsitvirtinimas tikslo šalyje nevengiant migravimo tiek tarp žemynų, tiek tarp skirtingų valstybių. Vienais atvejais gyvenamoji vieta keičiama vieną kartą, stabiliai įsitvirtinama ir net asimiliuojamasi, kitais – keičiama daugybę kartų, taip pat grįžtama į anksčiau gyventas vietas ar gimtinę, todėl nieko nebestebina žmonių prisirišimas prie kelių gyvenamų vietų, ar neprisirišimas nei prie vienos vietovės, leidžiantis kalbėti apie transnacionalinės migracijos sąvokos prasmingumą. Migracijos studijose, pasak C. B. Brettell, antropologai labiausiai domisi migruojančiųjų individų įsitikinimų ir elgesio korelacijomis,

socialiniais santykiais ir ryšiais su aplinkiniais bei vietos etnine bendruomene, socialinių organizacijų priimančioje šalyje formavimusi, taip pat identiteto ir etniškumo klausimais, būdingais tiek pačiam migraciniam procesui, tiek imigrantų bendruomenėms, kitaip tariant, antropologai domisi, kaip migraciniai procesai sukelia kultūrinius pokyčius ir kaip veikia etninį migrantų identitetą (Brettell 2008: 114).

Šiomis dienomis nebepakanka migracinius procesus aiškinti klasikiniiais ekonominiais šalių skirtumais, „stūmos – traukos“ veiksniais, todėl socialinių mokslų atstovai vis dažniau renkasi transmigracijos, t. y. migracinio proceso, kurio metu nuolat peržengiamos vienos ar kelių valstybių sienos, terminą (Glick Schiller, Basch ir Blanc-Szanton 1995, Vertovec ir Cohen 1999, Glick Schiller 2005, Faist 2000, Kivisto 2001, Vertovec 2009). Transnacionalinė migracija yra daugialypis, įvairiakryptis procesas, kurio priežastys gali būti tiek makro-, tiek mikro- lygmens, pats judėjimo procesas skirsis atsižvelgiant į judančiųjų motyvus, statusą, turimus resursus, taip pat įsitvirtinimo priimančioje šalyje sėkmingumą, lūkesčių pateisinimą, sąmoningą tapatinimąsi ar nesitapatinimą su imigracijos šalimi. Tokiame judėjimo procese sukurama tam tikra erdvė, dažnu atveju vadinama transnacionaline socialine erdve, kur nusistovėję, ilgalaikiai žmonių santykiai, tinklai ir organizacijos yra kaip daugialypiai kontekstai, kuriuose konstruojami, kvestionuojami, reprodukuojami socialiniai identitetai (Pries 1999, Smith 2002, Glick Schiller 2005a). Išstobulintos globalios komunikacijos priemonės, susisiekimo galimybės sudaro sąlygas migruojantiems būti nuolatinėje dinamikoje. Taigi transnacionalinėje migracijoje dalyvauja judantys individai, o jų motyvacijoms, išvykimui ir įsitvirtinimui tikslo šalyje svarbus priėjimas prie informacijos, naudojimas šiuolaikinėmis komunikacinėmis technologijomis, socialiniai migrantų tinklai, imigrantų bendruomenės.

Globalizacijos procesai lemia tautinės valstybės, jos teritorijos, tautinio identiteto, politinės bendruomenės sąvokų atsiskyrimą vienos nuo kitų ir galimybę prabilti apie migracijos procesų suformuotas transnacionalias bendruomenes, kai identitetų formavimas bei politinis gyvenimas vyksta už valstybės ribų ar tarp kelių valstybių, „deteritorializavus“ (Vertovec ir Cohen 1999, Vertovec 2009, Daukšas 2010) tautinę valstybę. Intensyvėjant migraciniams procesams, o kartu vietos ir erdvės sampratoms įgyjant kitokias prasmes (Svašek 2002), suintensyvėjo identiteto darybos problema. Transnacionaliose bendruomenėse gyvenančių narių identitetas yra „deteritorializuotas“ ir naujai perkonstruojamas, o jo kompleksiskumas ir nuolatinė kaita nurodo migrantų poreikį suprasti, kas jie yra, kiek jiems svarbi identiteto kultūrinė, socialinių santykių kūrimo raiška, todėl neišvengiamai prabylama apie „reteritorializaciją, kai žmonės siekia (bent jau išivaizduojamai) įsivietinti ir iš to paties *statybinių medžiagų sandėlio* semiasi pastovumo idėjų apie kultūriškai ir etniškai fiksuotas vietas“ (Čiubrinskas 2011a: 24).

P. Kalnius teigia, kad „kultūriškai vienuose aplinkoje kultūrinė tapatybė (arba etniškai vienuose aplinkoje – etninė tapatybė) yra iš esmės mažai ką reiškiančios sąvokos. Turimoji tapatybė aktualizuojama ir labai sureikšminama patekus į kitą kultūrinę aplinką“ (Kalnius 2002: 37). A. Čepaitienė papildytą, kad „tapatumas ar su(si)tapatinimas, kaip asmens savęs suvokimas, visais atvejais pabrėžia sąmoningumo aspektą ir liudija tai, kad jis nėra kasdienybėje nuolat patiriamas įvykis ar reiškinys. Tai konkrečių situacijų, kontekstų, laikotarpių ar lygmenų įvykis“ (Čepaitienė 2010: 2). I. W. Schröderis (2009) pritarė, kad identiteto, tapatybės sąvoka negali būti universaliai vartojama neatsižvelgiant į marginalizuotų grupių daugumos visuomenėje socialinės nelygybės, socialinės erdvės, kurioje atsidūrę veikėjai politizuoja tapatybės tematiką bei istoriškai susiformavusių tapatinimosi patirčių, veiklų kategorijas, kurios yra neišvengiamos identiteto konstravime. Taigi identiteto sąvoka migracinių procesų tyrimuose, ypač atsižvelgus į kuriamus socialinius santykius ir ryšius priimančioje šalyje, yra neišvengiamai prasminga, aktuali ir taikytina.

Transnacionalūs migracijos procesai, kuomet globalizacijos procesų dėka yra nuolat peržengiamos vienos ar kelių valstybių sienos, vyksta pakartotinė regioninė integracija ir kultūros sklaida, suteikia žmonėms potencialo kurti naujus, transnacionalius identitetus, kurie peržengia lokalių identitetų ribas, pasižymi savo lankstumu, prisitaikomumu, kintamumu laike ir erdvėje. Dažnu atveju transnacionalūs identitetai savyje inkorporuoja patirtis, vertybes iš kilmės ir priimančios šalies, todėl neišvengiamai kyla klausimai, pavyzdžiui, kas aš esu, kas nepriklauso „mums“, kaip tinkamai elgtis naujoje aplinkoje?

Temos aktualumas

1991 m., atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, Lietuvoje gyveno 3,7 milijono gyventojų, tačiau paskutiniojo visuotinio gyventojų surašymo duomenimis¹, 2011 m. Lietuvoje gyveno 3,054 milijono gyventojų. V. Stankūnienė (2011) apibendrina Lietuvos Statistikos departamento duomenis ir teigia, kad nuo 1990 iki 2010 metų emigravimą iš Lietuvos deklaravo apie 315 tūkst. žmonių, nors įvertinus nedeklaruotas ir nelegalios migracijos galimybes, minimu laikotarpiu iš Lietuvos emigravo apie 600 tūkst. žmonių. Nors migracijos statistikos vertinimo metodai leidžia pakankamai tiksliai įvertinti realią situaciją (Stankūnienė 2011), vis dėlto apie patikimus tikslus statistinius duomenis yra sudėtinga kalbėti, nes dažnai Migracijos departamentas prie LR Vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos statistikos departamentas pateikia skirtingus statistinius duomenis, o žurnalistai, akademikai, užsienio lietuvių bendruomenės, priimančios šalies statistikos departamentai pristato vėl kitokius migruojančiųjų skaičius. Tokia

¹ Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenys, www.stat.gov.lt (žiūrėta 2012 03 10).

situacija susidaro dėl nelegalios migracijos srautų „cirkuliaros“, sezoninės migracijos srautų, kai migrantai nedeklaruoja savo išvykimo.

Bendros emigracijos iš Lietuvos srautų tendencijos, stebimos viešojoje erdvėje, yra aiškios – pradėjus veikti laisvos ekonominės rinkos dėsniams, panaikinus migracinius suvaržymus, Lietuvai 2004 m. įstojus į Europos Sąjungą vieni Lietuvos gyventojai emigruoja neplanuodami grįžti gyventi į gimtąją šalį, kiti svetur vyksta dirbti sezoninių darbų, tretieji emigruoja, bet planuoja užsidirbę pinigų, pasisėmę patirties grįžti gyventi į Lietuvą, pasitaiko ir reemigracijos atvejų. Emigraciniai procesai neišvengiamai daro įtaką ekonominiam, socialiniam, demografiniam Lietuvos gyvenimui. Keičiasi šeimos modelis, formuojasi nauji šeimos tipai, nes dažnai emigruoja tik vienas partneris arba abu tėvai, o vaikai paliekami artimųjų ar valstybės globai. Mažėja darbingo amžiaus gyventojų, kvalifikuotų specialistų, o kartu mokesčių mokėtojų, vartotojų. Tokiai nuomonei viešojoje erdvėje yra kontraargumentų, teigiama, kad emigrantai į Lietuvą atveža ar atsiunčia pakankamai didelį kiekį pinigų, reikšmingų Lietuvos ekonomikos plėtotei, užmezga tarptautinius ryšius, įgyja patirties, kurią galėtų produktyviai pritaikyti Lietuvos rinkoje. Taigi, nors LR Konstitucijos (LR Teisingumo ministerija 1999) 32 straipsnis teigia, kad „pilietytis gali laisvai išvykti iš Lietuvos“, emigracija iš Lietuvos šiomis dienomis yra neabejotinai svarbi ir prieštarinanti vertinama socialinė problema.

Emigracijos iš Lietuvos temos aktualumą patvirtina žiniasklaidoje pasirodanti emigravusių iš Lietuvos ir užsienio šalyse įsikūrusių asmenų skirtingos gyvenimo istorijos², nevienareikšmiška pozicija Lietuvos ir apskritai emigracinių procesų atžvilgiu. Naujoje vietoje „išjudėję“ asmenys yra linkę bendrauti su panašių etninių šaknų asmenimis, tačiau neretai yra kaip tik vengiama bendrataučių kaimynystės. Tad kyla klausimai – kodėl, kokiais atvejais ir kaip imigrantai iš Lietuvos priimančioje šalyje (ne)susidraugauja, (ne)bendradarbiauja, (ne)bendrauja ir (ne)susisaisto tarpusavyje su tų pačių etninių šaknų asmenimis, su priimančios šalies pagrindine visuomene, kitomis toje šalyje gyvenančiomis etninėmis grupėmis? Kodėl suintensyvėja ir kaip palaikomi ar nepalaikomi ryšiai su kilmės šalimi, iš kurios buvo emigruota? Tai yra, kaip šiuolaikiniai imigrantai iš Lietuvos JAV konstruoja savo identitetus?

² Norėtusi paminėti, kad tautinės tapatybės tema emigracijoje fiksuojama žiniasklaidos atstovų, gvildinama grožinėje literatūroje. Žurnalistė M. Bončkutė portale www.lrytas.lt reguliariai (ypač 2007–2008 metais) rašė apie lietuvių gyvenimą JAV, A. Griškonytė – apie lietuvius Dubline. Grožinės literatūros žanrui priskirtina žurnalistės Z. Čepaitės (2011) knyga taikliai koreliuoja su mūsų disertacinio darbo tema, „lietuviškojo“ identiteto transmigraciniuose procesuose paieškomis. Autorė, remdamasi savo subjektyviais stebėjimais gyvenant Londone, samprotauja, ieško atsakymų į klausimus – koks yra šių dienų lietuvis, išvykęs iš Lietuvos, neįleidęs šaknų tiek svetimoje, tiek gimtojoje šalyje? Žurnalistė E. Davainė (2011), 5 metus praleidusi Airijoje, kaip ir dauguma emigrantų patyrusi tas pačias nesėkmes ir išgyvenimus, aprašo „realų lietuvių emigrantų gyvenimą“. A. Matulevičiūtės (2010) novelių romane, kaip ji pati teigia, galima pajusti emigranto gyvenimo Prancūzijoje dvasią (Prancūzijos lietuvių bendruomenės praeities ir šių dienų politiniai, kultūriniai gyvenimo aspektai aptariami L. Salduko (2009) sudarytame mokslinių straipsnių rinkinyje). Emigracijos įtaka tėvų paliktų vaikų raidai, skausmingai besiklostantiems likimams jautriai nagrinėjama K. Jokšaitės (2008) romane.

Darbo problema

Kiekybiškai gausiame, įvairiakrypčiame nuolatiniam Lietuvos gyventojų judėjime, eurointegracijos, globalizacijos procesų veikiamame kontekste atsiranda poreikis suprasti, kokia šiuo metu yra migruojančių lietuvių tautinė tapatybė, viešajame diskurse bandoma net kelti klausimus, kaip ją išsaugoti ir ar reikia / įmanoma ją saugoti? Kokios yra masiškai iš Lietuvos emigruojančiųjų pozicijos ir nuostatos Lietuvos atžvilgiu, grįžimo gyventi į Lietuvą perspektyvos, ar aktualus jiems patiems „lietuviškasis“ identitetas, kokios jo formos kuriamos, ar vyksta etninio identiteto kaita globaliame pasaulyje? Taip pat reikėtų pažymėti, kad šiandieninė emigracija iš Lietuvos nėra naujas reiškinys. Į Vakarų iš Lietuvos didžiausias srautas žmonių patraukė dar XIX a. pabaigoje, taip pat Antrojo pasaulinio karo pabaigoje, tad už Lietuvos ribų, ypač JAV, gyvena nemažai lietuvių, jų kelių kartų palikuonys (Eidintas 1993).

Šiame disertaciniame darbe išskiriame dvi iš Lietuvos kilusių ir JAV gyvenančių žmonių kategorijas: a) šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV kategorijai priskiriami iš nepriklausomos Lietuvos Respublikos emigravę asmenys, dar kitaip vadinami ekonominiai migrantai arba *trečiabangiai*³, *naujieji migrantai*, *šiandieniniai migrantai*; b) Amerikos lietuvių kategorijai priskiriami Antrojo pasaulinio karo pabaigoje nuo komunistinio režimo iš Lietuvos pasitraukę politiniai migrantai, kitaip *dipukai*, ir jų vaikai. Mūsų pasirinkimu, Amerikos lietuvių kategorijai priskirtini ir XIX a. pabaigos ekonominiai migrantai *grynoriai* ir jų palikuonys, nors pastarųjų tyrimo metu buvo sutikta labai mažai⁴. Taigi neakcentuojami pirmųjų dviejų – XIX a. pab. – Antrojo pasaulinio karo laikotarpio – emigracinių bangų iš Lietuvos skirtumai, šios bangos pateikiamos kaip iliustratyvus kontekstas disertacinio darbo temai apie šiuolaikinius imigrantus iš Lietuvos plėtoti.

Ar šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos bendrauja su Amerikos lietuviais? Kokiomis formomis vyksta skirtingų emigracinių bangų atstovų bendradarbiavimas, keitimasis patirtimis? Ar svarbios šiandieniniams imigrantams iš Lietuvos ankstesnių emigracinių bangų kurtos „lietuviškumo“ išlaikymo ir kūrimo strategijos? Bene glaudžiausiai pastarieji klausimai siejasi su V. Čiubrinską dominančia problematika: „kaip „lietuviškumą“, kaip kultūrą ir kaip paveldą, įsivaizdavo ir įsivaizduoja, konstravo ir tebekonstruoja bei / ar siekia užginčyti skirtingos Amerikos lietuvių bangos ir kartos?“ (Čiubrinskas 2005: 42).

³ Disertaciniame darbe, kai cituojami informantai, „eminiai“ terminai rašomi pasvirusiu šriftu. Kabutės rašomos siekiant pabrėžti perkeltinės, netiesioginės reikšmės žodžius, cituojant literatūros šaltinius, bibliografijoje.

⁴ Plačiau šios iš Lietuvos kilusių ir JAV gyvenančių žmonių kategorijos pristatomos skyriuje „Migracijos procesų iš Lietuvos į JAV apžvalga“ (p. 17).

Taigi disertacinio darbo mokslinę **problema** formuluojame tokiais klausimais:

- Dėl kokių priežasčių ir kaip šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos JAV saistosi ar nesisaisto tarpusavyje, su Amerikos lietuviais, su priimančia ir su kilmės šalimis?
- Kiek JAV Lietuvių Bendruomenė, etninės organizacijos yra svarbios šiuolaikiniams imigrantams iš Lietuvos ir Amerikos lietuviams Jungtinėse Amerikos Valstijose kuriant bei išlaikant socialinius ryšius, suteikiant socialines paslaugas imigrantų šeimoms ir jų vaikams, palaikant ryšius su gimtąja šalimi?
- Kokiomis formomis vyksta šiandieninių imigrantų išitraukimas, akulturacija JAV, tiek jaučiant sąsajas su kilmės šalimi, tiek nuo jos atsiribojus?

Darbo objektas

Šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose identitetų konstravimas įvairiose lietuvių bendruomenės etninėse organizacijose ir per santykius su skirtingų tautybių JAV gyventojais bei Lietuva, kitaip tariant, identitetų konstravimas transnacionalinėje migracijoje.

Darbo tikslas

Nustatyti šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos konstruojamų identitetų konfigūracijas, kurios gali būti įprasminamos etninėse lietuvių bendruomenės organizacijose JAV ir santykiuose su skirtingų tautybių Amerikos gyventojais bei transnacionaliniais ryšiais su Lietuva.

Darbo uždaviniai

- Atlikti teorinę transnacionalizmo, transmigrantų, transnacionalios migracijos, transnacionalių bendruomenių sąvokų, jų reikšmės migracinių procesų tyrimuose, pabrėžiant erdviškumą ir migruojančiųjų sąsystumą su aplinkiniais gyventojais, analizę.
- Išanalizuoti migrantų kultūrinių, etninių ir institucinių identitetų teorines sąvokas, atveriančias įvairiapusiškas migrantų identitetų konstravimo tyrimo galimybes.
- Nustatyti pagrindines etnines erdves, kuriose šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos JAV vienokia ar kitokia forma kuria, pasitvirtina sociokultūrinį identitetą.
- Empiriškai ištirti imigrantų iš Lietuvos formuojamus socialinius ryšius tarpusavyje, su Amerikos lietuviais ir su kitais JAV visuomenės atstovais.
- Apibrėžti ryšių palaikymo su Lietuva, kaip kilmės šalimi, formas, galinčias daryti įtaką dalies imigrantų sprendimams grįžti gyventi į Lietuvą ar būti transmigrantais, o ne asimiliuotis priimančioje šalyje.

- Nustatyti dominuojančias šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos „lietuviškojo“ identiteto konfigūracijas transnacionalinėje migracijoje.

Darbo metodai

Mokslinės literatūros, kurioje aptariamos transnacionalumo, identitetų teorinės paradigmos, apžvelgiami migraciniai, tapatybių tyrimai, jų koreliacija ir reikšmė mūsų disertacijos tematikos plėtojimui, analizė.

Empirinių duomenų analizė. Disertacinio darbo empiriniai duomenys gauti atliekant etnografinį lauko tyrimą dviem etapais. Žvalgomasis lauko tyrimas buvo atliekamas 2007 m. kovo mėnesį JAV Vakarų pakrantėje, Kalifornijoje: San Diege, Santa Monikoje, Los Andžele, Mišen Viedžio (Mission Viejo), Oranžijos apygardoje (Orange County). Pagrindinis lauko tyrimas buvo atliekamas 2008 m. balandžio – birželio mėnesiais Rytų pakrantėje (Niujorke, Pitsfilde (Masačusetso valstija), Džersio Sityje (Naujojo Džersio valstija), Bratlebore (Vermonto valstija), Filadelfijoje) ir Vidurio Amerikoje (Čikagoje (Iliojaus valstija)).

Darbo naujumas

Šiandieninių globalizacijos procesų nulemtas žmonių mobilumas, galimybės būti lojaliems kelioms šalims, nesusisaistymas nei su viena iš jų, kurių tapatybių nepastovumas – visa tai migraciniuose tyrimuose skatina analizuoti konkrečias etnines migrantų grupes, jų identitetų konstravimą pabrėžiant kontekstualumą, istorinę – socialinę tiriamųjų patirtį.

2000 m. pasirodžiusi D. K. Kuzmickaitės disertacija buvo viena pirmųjų sociologijos disertacijų Lietuvoje, o 2004 m. jos pagrindu išleista knyga yra puikus ir unikalus etnografijos apie naujuosius imigrantus iš Lietuvos Čikagoje pavyzdys. Tačiau autorė, kitaip nei mes, apsiriboja lauko tyrimo duomenų rinkimu JAV Lietuvių Bendruomenės ribose, neįtraukdama tų „lietuvių Čikagos apylinkėse, kurie su lietuvių etnine bendruomene nebendravo ir nepalaikė artimesnių ryšių“ (Kuzmickaitė 2004: 22). Vis dėlto D. K. Kuzmickaitė atskleidžia iš dalies mūsų temai artimas lietuvių, kaip ji pati sako, „paprastų žmonių“ emigravimo iš Lietuvos priežasčių, įsikūrimo Čikagoje, adaptacijos, socialinių santykių vietos etninėje bendruomenėje ir platesnėje JAV visuomenėje kūrimo, įvairias veiklos 1988–2000 metais peripetijas. Taigi tematine – t. y. šiandieninių imigrantų iš Lietuvos įsitvirtinimo JAV – prasme mūsų disertacija turi panašumų su D. K. Kuzmickaitės (2004) darbu „Tarp dviejų pasaulių: naujieji imigrantai lietuviai Čikagoje (1988–2000)“, tačiau mes, remdamiesi ypač įvairiuose kontekstuose ir kompleksiskai gautais duomenimis, akcentuojame identitetų konstravimą transnacionalinėje migracijoje ir išryškiname kontaktavimo su kilmės šalimi ar tiesioginio transnacionalaus veikimo aspektą.

Kaip ir šios disertacijos autorė, rengdami mokslo disertacijas išskirtinai antropologinę metodologiją, empiriniams emigravusių iš Lietuvos socialinės patirties skirtinguose geografiniuose regionuose tyrimams naudojo N. Liubinienė (2009) ir D. Daukšas (2010). Pastarasis autorius savo disertacijoje „Transnacionalizmo iššūkiai pilietybei ir etniškumui šiuolaikinėje Lietuvoje: Lietuvos tautinių mažumų ir lietuviškos migracijos atvejai“ išryškina Norvegijoje populiarią etniškai apibrėžiamą „savumo“ sampratą bei kriminalizuotą lietuvių įvaizdį žiniasklaidoje, kurie lėtina imigrantų iš Lietuvos integraciją Norvegijoje, tačiau buvimas „baltais“ yra pakankamas kriterijus lygiaverčiam priėmimui. Sąmoningas Lietuvos pilietybės išsaugojimas, pasak D. Daukšo (2010), yra vienas svarbiausių kriterijų migrantų iš Lietuvos reteritorializacijai, kai migrantai integruojasi į norvegų visuomenę, bet tuo pat metu jaučiasi Lietuvos dalimi. Neatitolti nuo Lietuvos ar tapti transmigrantais padeda ir pigios šiuolaikinės komunikacinės priemonės.

N. Liubinienė (2009) antropologinio lauko tyrimo metu surinktus duomenis disertacijoje „Migrantai iš Lietuvos Šiaurės Airijoje: „savos erdvės“ konstravimas“ apibendrina ir teigia, kad emigrantams iš Lietuvos Šiaurės Airijoje svarbus „savos erdvės“ konfiguravimas, kurio pagrindas – šeiminiai–gimininiai ir draugų tinklai bei pasinaudojimas jais siekiant įsitvirtinti priimančioje šalyje, taip pat emociniai–patirtiniai bruožai, etniškumo / kilmės svarba apsibrėžiant santykį su gyvenama ir kilmės šalimi. Nuolatiniai fiziniai „grįžinėjimai“ į Lietuvą, prisiminimai, palaikomi / nutraukiami socialiniai ryšiai su kilmės šalimi „savai erdvei“ suteikia transnacionalumo savybių ir kartu dinamiškumo.

Lietuvių ir lenkų migracijos patirtimis, įsitvirtinimo Jungtinėje Karalystėje niuansais domisi sociologė V. Parutis (2006, 2007). Ji nagrinėja, kokią įtaką migracinė patirtis turi migrantų tapatybei, „šaknų“ reikšmei socialiniuose santykiuose ir kokią įtaką jų tapatybė turi „namų“ suvokimui bei jų konstravimui svetimose šalyje.

Pasak V. Čiubrinsko, pastaruoju metu nacionalinio / tautinio identiteto srityje Lietuvos socialiniuose moksluose atlikta nemažai tyrimų, tačiau didžioji jų dalis yra teorinio pobūdžio arba remiasi kiekybiniais tyrimais, kurių tikslas – verifikuoti jau egzistuojančius teorinius modelius (Čiubrinskas 2008a: 9). Taip pat ir migracijos tyrimams Lietuvoje vykdyti ilgą laiką buvo taikyti tik kiekybiniai sociologiniai, statistiniai demografiniai metodai, kurie akcentuoja migracijos priežasčių / pasekmių analizę (Sipavičienė 2006a, 2006b). Vis dėlto šiuolaikinės migruojančiųjų gyvenimo būdo, tapatybių konstravimo tendencijos neišvengiamai siūlo naudoti ir kokybinius metodus, leidžiančius, kaip ir mūsų tyrimo atveju, surinkti unikalių duomenų apie lietuvių migrantų identifikavimąsi.

Migracijos tyrimuose, ypač socialiniuose moksluose, stinga makro- ir mikro-perspektyvų trianguliacijos, t. y. „imigracijos strategijų, darbo rinkos pokyčių ir individų bei jų

šeimų patirčių palyginamosios analizės“ (Brettell ir Hollifield 2008: 2). Vis dėlto C. B. Brettell ir J. F. Hollifieldas, abejodami tokia tyrimų perspektyva, perfrazuoja A. Portesą teigdami, kad viename tyrime susieti mikro- ir makro- perspektyvas yra labai sudėtinga, o visas perspektyvas apimanti teorija yra net neįmanoma. Taigi pritardami V. Čiubrinskui (2008a) galėtume teigti, kad metodologiškai mūsų darbas yra perspektyvus, nes antropologinio lauko tyrimo metu „emiškai“ buvo apčiuopta visa šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV gyvenimo aspektų įvairovė, taip pat ir saistymosi su aplinkiniais ir „savais“ bei kilmės šalimi aspektai. Lietuvoje viešojoje erdvėje dažnai pasirodo istorijų apie migrantų gyvenimus, atlikta nemažai migracijos⁵, identiteto temą nagrinėjančių mokslinių tyrimų⁶, tačiau retas kuris iš jų yra išsamus, visapusiškas ir kompleksiškas.

Taigi šio disertacinio darbo naujumas – remdamiesi Lietuvoje migraciniuose tyrimuose dar pakankamai mažai taikyta antropologine metodologija ir teorine transnacionalizmo perspektyva iškristalizuojame vienos JAV etninės grupės, t. y. šiandieninių imigrantų iš Lietuvos, identitetų konfigūravimo pagrindines tendencijas. Duomenys apie šiandieninių imigrantų iš Lietuvos į JAV migracinius procesus, priimančios šalies kontekstą, priimančiojo šalyje sukurtas etnines erdves, kuriose palaikomi socialiniai santykiai su aplinkiniais gyventojais bei bendrakilmiais, buvo gauti per „emic“ perspektyvą. Svarbu pažymėti, kad mūsų tyrime dalyvavo įvairių socialinių sluoksnių atstovai – skirtingo išsilavinimo, amžiaus, lyties, taip pat tiek dalyvaujantys, tiek nepalaikantys jokių ryšių su JAV Lietuvių Bendruomene asmenys.

Svarbiu disertacijos akcentu yra tiesioginis šiandieninių imigrantų iš Lietuvos praktikuojamo transnacionalizmo formų fiksavimas bei atsakymai, kodėl tam tikra šiandieninių migrantų dalis neįsitraukia į transnacionalias praktikas. Į tokius praktinę ir taikomąją vertę turinčius aspektus derėtų atsižvelgti migracijos politikos formuotojams, lobistams, inicijuojantiems produktyvesnių ekonominio, kultūrinio bendradarbiavimo su emigrantais iš Lietuvos svetimose šalyse strategijų kūrimą, taip pat antropologijos, sociologijos, kitų socialinių mokslų atstovams, vykdančioms identiteto, migracijos tyrimus. Tikimės, kad šis disertacinis darbas, kuriame akcentuojamas transnacionalinėje migracijoje dalyvaujančių šiandieninių imigrantų iš Lietuvos „lietuviškojo“ identiteto kūrimas ir perkūrimas, prisidės prie tolimesnės, gilesnės teorinės ir praktinės diskusijos migracijos tema plėtojimo.

⁵ Plačiau apie šiandieninės emigracijos iš Lietuvos tyrimus ir literatūrą p. 20.

⁶ Plačiau apie „lietuviškosios“ tapatybės konstravimo migracijoje tyrimus ir literatūrą p. 23.

Svarbiausi terminai

Transnacionalinė migracija – migraciniai procesai, kuriuose akcentuojamas asmenų persikėlimas iš vienos šalies į kitą, pabrėžiamas nuolatinis procesualumas, dinamika, dažnai neprisirišimas nei prie vienos ar prisirišimas prie kelių šalių. Tokiuose procesuose dalyvauja tarpusavyje komunikuojantys žmonės, su subjektyviais poreikiais ir motyvacijomis, tapatindamiesi vieni su kitais, saistydami tarpusavyje, bet ir atsiskyrinėdami vieni nuo kitų, kilmės šalies ir „kitų“ aplinkinių, kartu konstruodami, kvestionuodami, reprodukuodami savo socialinius identitetus (Pries 1999, Faist 2000, Smith 2002, Glick Shiller 2005a, Vertovec 2009). Tokius migracinius procesus lydi finansų, informacijos, prekių judėjimas, o modernios technologijos palengvina susisiekimą ir komunikavimą su kilmės šalimi.

Transnacionalinėje migracijoje svarbūs ne tik patys judėjimo procesai, žmonių saistymasis, bet ir etninės bendruomenės egzistavimas, kūrimasis ar kūrimas priimančioje šalyje, kaip imigrantų sukibimo konstravimo atsvaros taškas.

Imigrantai Jungtinėse Amerikos Valstijose – asmenys, imigravę ir apsigyvenę JAV, neatsižvelgiant į jų turimą imigracinį statusą, t. y. įgiję JAV piliatybę, legaliai gyvenantys, pabėgėliai ir prašantys prieglobsčio, turintys įvairias ribotas trukmės visas, nelegalūs asmenys.

Transmigrantai – tai tarptautiniai migrantai, kurių kasdienis gyvenimas priklauso nuo daugybės nuolatinų tarptautinių sąsajų, be to, jų sociokultūrinius identitetus lemia santykiai su daugiau nei viena valstybe. Tokie migrantai – tiek ketinantys, tiek neketinantys grįžti gyventi į kilmės šalį, būdami aktyvūs priimančios šalies ekonomikos, politikos dalyviai, nuolat palaiko ryšius su šalimi, iš kurios išvyko, kuria institucijas, padedančias bendradarbiauti, dalyvauja įvairiuose renginiuose kilmės šalyje, palaiko daugiakrypčius šeimos, ekonominius, socialinius, organizacinius, religinius ir politinius ryšius, kurių šalių sienos neriboja (Glick Schiller, Basch ir Blanc-Szanton 1992, 1995).

Lietuviškasis identitetas / lietuviška tapatybė / lietuviškumas – sąmoningas ir kintantis, įvairiose sąlygose adaptyvus tapatinimasis su lietuvių tauta (Čiubrinskas 2008a) įvairiais aspektais. Mūsų darbe akcentuojamas „migracinis lietuviškumas“, atskleidžiantis migrantų tarpusavio, su bendrakilmiais ir su aplinkiniais savanorišką (ne)sukibimą priimančioje šalyje, „ribų“ vieni nuo kitų ir „kitokių“ brėžimą, jų saistymosi formas, nesisaistymo priežastis, santykius su kilmės šalimi „lietuviškumo“ pagrindu.

Transnacionali bendruomenė⁷ – formalūs ir neformalūs migrantų socialiniai tinklai, apimantys kelias valstybes, į kuriuos dažnai įtraukiamos vyriausybės ir nevyriausybines organizacijos kilmės ir tikslo šalyje. Joms būdingas transnacionalus solidarumas, socialinis

⁷ Plačiau I dalies 2.1. skyriuje „Transnacionalių bendruomenių sąvoka“.

susitelkimas, bendros simbolių ir kolektyvinės reprezentacijos (Faist 2000). Dažnai transnacionalių bendruomenių „ribos“ yra pakankamai lengvai peržengiamos.

Lietuvių bendruomenė – etninė šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose bei Amerikos lietuvių bendruomenė. Mūsų tyrimo atveju *lietuvių bendruomenė* apima lietuviškas etnines organizacijas JAV ir jose vienokia ar kitokia forma veikiančius ar susitinkančius imigrantus iš Lietuvos, Amerikos lietuvius ir jų palikuonis, ar tiesiog save priskiriančius prie *lietuvių*, kuriuos disertaciniame darbe taip pat vadiname „bendrataučiais“, „bendrakilimiais“.

Etninės organizacijos – oficialios ir neoficialios etninės organizacijos, priimančioje šalyje skirtingų migracinių bangų sukurtos teikti imigrantams įvairias paslaugas, paramą, taip pat jose dalyvaujančių žmonių santykiai ir kontekstai, kuriuose tokios organizacijos veikia (Startsev 2005, Cordero-Guzman 2005, Mazzucato ir Kabki 2009). JAV veikiančias lietuvių organizacijas galima įvardyti kaip etnines organizacijas, susietas su katalikų bažnyčios parapijomis, edukacinėmis veiklomis, viešojo bendravimo iniciatyvomis, pavyzdžiui, etniniais klubais ar pramogine veikla, taip pat oficialia JAV Lietuvių Bendruomene (JAV LB). Šios organizacijos sukurtos tiek pirmos ekonominės emigracinės bangos, tiek politinių migrantų, tiek trečiosios bangos imigrantų iš Lietuvos.

JAV Lietuvių Bendruomenė⁸ – oficiali JAV lietuvių organizacija, kuruojanti jaunimo, kultūros, švietimo, religijos, sporto, visuomeninius reikalus, geografiškai ir politiškai skirstoma į apygardas, o pastarosios – į apylinkes.

Kilmės šalis – šalis, iš kurios migrantas išvyko uždarbiauti, studijuoti ar gyventi į tikslo šalį. Visiems tyrime dalyvavusiems imigrantams iš Lietuvos kilmės šalis sutapo su Lietuva, gimtąja šalimi, todėl šie terminai naudojami sinonimiškai.

Priimančioji šalis – šalis, į kurią migrantas atvyko, įsikūrė ar įsitvirtino. Atsižvelgiant į informantų emigracinę, adaptacinę patirtį, priimančioji šalis sinonimiškai įvardijama „svetima šalimi“, „tikslo šalimi“, „JAV“, „Amerika“ arba konkrečia JAV valstija, miestu.

Disertacijos struktūra

Disertacinį darbą sudaro 7 dalys. Įvadinėje dalyje pristatytas disertacinio darbo temos aktualumas, darbo problematiškumas, mokslinis naujumas, trumpai supažindinama su JAV kaip imigrantų tikslo šalimi. Suformuluotas disertacinio darbo tikslas, objektas, uždaviniai, pristatomi naudoti darbo metodai, operacionalizuojami svarbiausi disertacijos tekste vartojami terminai. Pateikiama plati lietuviškosios tapatybės, emigracijos iš Lietuvos literatūros apžvalga,

⁸ Plačiau III dalies 2.5.3. skyriuje „JAV Lietuvių Bendruomenė“.

supažindinama su emigracinių bangų iš Lietuvos, kurios vienaip ar kitaip reikšmingos mūsų darbe, charakteristikomis.

Teorinėje dalyje (I.) pristatomos ir teoriškai pagrindžiamos svarbiausios transnacionalumo, transnacionalios erdvės perspektyvos, teorinės priegigos, kurios yra reikšmingos analizuojant šiandieninių migrantų judėjimo niuansus, bandant suprasti, kodėl jie juda, kaip, kokiomis formomis išsivertina priimančiose visuomenėse. Taip pat analizuojami migrantų identitetų darybos transnacionalinėje migracijoje teoriniai aspektai, kurie pateikia plačią jų analizės perspektyvą ir neleidžia apsiriboti siauru, vienpusiu migrantų paveikslu formavimu.

Metodologinėje dalyje (II.) aptariami antropologinio lauko tyrimo metu empirinių duomenų rinkimui naudoti metodai, jų svarba, ypač daug dėmesio skiriama refleksijų, kurios tik pagrindžia antropologinės metodologinės priegigos taiklumą disertacinei problematikai analizuoti, apie lauko tyrimą pristatymui.

Empirinių duomenų analizės dalyje (III.) nuodugniai supažindinama su šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos išsivertinimo JAV etapais. Socialinių santykių ir ryšių su priimančiąja šalimi, jos gyventojais, su kitais posocialistinių šalių kilmės imigrantais JAV, su tos pačios emigracinės bangos atstovais ir Amerikos lietuviais kūrimas, etninių erdvių, kuriose vienaip ar kitaip kuriamas, pasivertinamas ar niveliuojamas tapatinimasis su lietuviais, bendrakilmiais, taip pat transnacionalių santykių su Lietuva palaikymas – neišvengiamai svarbūs identitetų transnacionalinėje migracijoje formavimuisi. Empirinė dalis baigiama svarbiausia, išvadine šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos Amerikoje susikuriamų ir dominuojančių konfigūracijų dalimi.

Disertacinio darbo pabaigoje pateikiamos išvados, bibliografija (abėcėline tvarka pateiktas literatūros sąrašas, internetinės nuorodos, šaltiniai), o paskutiniojoje dalyje pateikiami priedai.

Migracijos procesų iš Lietuvos į JAV apžvalga. Trumpai pristatysime istorinę lietuvių tautos migravimo į JAV perspektyvą (Baškauskas 1981, Van Reenan 1990, Fainhauz 1991, Eidintas 1993, Saldukas 2002, Dapkutė 2006), nes ji iliustruoja kontekstą, kuriame susiformavo viena nuo kitos besiskiriančios emigracinės bangos. „Emigracija nevienoda – ji gali būti ekonominė, politinė, religinė, sezoninė arba nuolatinė, priverstinė arba savarankiška. Žmonės keisdavo savo gyvenamąją vietą nuo seniausių laikų iki dabar. Karai ir ligos, politiniai ar religiniai persekiojimai bei kitos priežastys vertė emigruoti žmones, etnines grupes ar net tautas“

(Eidintas 1993: 5). A. Eidinto minimos skirtingos emigracijos priežastys suponuoja įvairias įsitvirtinimo priimančioje šalyje tendencijas, skirtingas migruojančiųjų savęs suvokimo ir santykių su aplinka kūrimo perspektyvas. V. Čiubrinskas papildytų, kad ir „lietuvių imigrantų tapatybė nevienoda, kadangi nevienoda socialinė kilmė, siekiai ir strategijos, kurių laikosi žmonės, priklausę ir dabar priklausantys skirtingoms išeivijos bangoms, kartoms, taip pat lietuviškos kilmės amerikiečių klasėms ir interesų grupėms“ (Čiubrinskas 2005: 43).

Nėra abejonų, kad pavieniai lietuviai asmeninių paskatų verčiami emigravo nuo seniausių laikų⁹ (Saldukas 2002), vis dėlto didesnio dėmesio susilaukia XIX a. pabaigos emigracinė *grynoriu*¹⁰ banga (vadinama pirmąja), trukusi iki XX a. ketvirtąjo dešimtmečio. Dėl carinės Rusijos vykdomos rusifikavimo politikos šiuo laikotarpiu emigravo ne vienas inteligentas, kunigas, pabėgėlis iš carinės armijos (ypač po 1874 m. karo prievolės įstatymo), 1795 m., 1831 m. ir 1863 m. sukilimo dalyvis. Vis dėlto didžiąją šių emigrantų dalį, ypač po nederlingų 1867–1868 metų, sudarė menko išsilavinimo valstiečiai, išvykę dirbti į JAV anglių kasyklas¹¹, gamyklas, skerdyklas, turintys vienintelį tikslą – užsidirbti pinigų ir grįžti į Lietuvą arba finansuoti šeimos atsikėlimą į JAV (Fainhauz 1991). Dauguma išvykusiųjų pasiliko JAV, būdami religingi būrėsi į lietuviškas parapijas¹², draugijas, steigė organizacijas, leido laikraščius, stengėsi išlaikyti savo kalbą ir papročius. Šiai bangai D. K. Kuzmickaitė, remdamasi D. Fainhauzu, priskiria apie 635 000 žmonių (Kuzmickaitė 2004: 27). Ekonominių emigrantų buvo nepalyginti daugiau nei politinių, todėl ši banga dar vadinama ekonomine „duoneliautojų“ banga (Kuzmickaitė 2004: 27).

Antroji didelė emigracijos banga vyko Antrojo pasaulinio karo metu. Norėdami išvengti sovietinės valdžios deportacijos į Sibirą ir ieškodami politinio prieglobsčio į Vakarus traukėsi mokytojai, dėstytojai, dvasininkai, valstybės tarnautojai, inžinieriai, ūkininkai. Tuo metu kraštą paliko apie 60 000 žmonių. Į įsikūrusias pabėgėlių stovyklas¹³ atvykę sovietų pareigūnai žadėjo ramų gyvenimą okupuotoje tėvynėje (Akstinavičiūtė 2006a), vis dėlto pabėgėliai – *dipukai*¹⁴ – atsisakė grįžti. XX a. penktajame dešimtmetyje JAV, Kanada, Australija, Didžioji Britanija ir kitos didžiosios valstybės priėmė įstatymus, leidžiančius *dipukams* atvykti apsigyventi į

⁹ Epizodiškai galime paminėti, kad pirmasis rašytiniuose šaltiniuose minimas emigrantas iš Lietuvos A. Kuršius išvyko į Ameriką dar 1659 metais.

¹⁰ „*Grynoriai* (greenhorn) žodis, kuriuo amerikiečiai paprastai apibūdina naujus nepatyrusius, „nesubrendusius“ (žaliaragius) atvykėlius, svetimšalius“ (Čiubrinskas 2005: 44).

¹¹ 1977 m. išleista V. Būtėno knyga „Pensylvanijos angliakasių Lietuva“, kurioje A. Kezio nuotraukų vaizdais, E. Bradūnaitės surinktos tautosakos, R. Lapo surinktos archyvinės medžiagos pagrindu „kompaktiškai atvaizduota senoji Pensylvanijos angliakasių Lietuva“ (Būtėnas 1977).

¹² Dar 1892 m. įkūrė pirmąją Šv. Jurgio parapiją Bridžporte (Bridgeport) (Senn 2005).

¹³ E. Aleksandravičius, D. Kuizininė ir D. Dapkutė (2002) aprašo aktyvų kultūrinį gyvenimą pabėgėlių stovyklose ir lietuvių kultūros sklaidą visame pasaulyje.

¹⁴ „*Dipukai* – žodis kilęs iš Antrojo pasaulinio karo laikų perkeltųjų asmenų (DP) stovyklų (angl. Displaced Persons Camps), kurios buvo kuriamos vakarinėje Vokietijos dalyje, pavadinimo“ (Čiubrinskas 2005: 44). Dažnas *dipukas* santrumpa DP išverčia kaip *Dievo paukšteliai* (Akstinavičiūtė 2006a).

minėtasias šalis. Šie įstatymai taip pat „bylojo apie tarptautinės padėties nesikeitimą ir realių šansų greitai sugrįžti į Lietuvą nebuvimą“ (Saldukas 2002: 97). Žmonės buvo atrinkinėjami pagal jų sveikatos būklę, lemiančią darbingumą, raštiškus draugų ar giminaičių, jau gyvenančių tikslo šalyse, iškvietimus, Amerikos lietuvių organizacijų atsiųstus „efidavitus“ (Eidintas 1993). Taigi *dipukai* iš Vokietijos pabėgėlių stovyklų atvyko į jau egzistuojančias JAV Lietuvių Bendruomenes, parapijas. Pirmieji didžiausi lietuvių politinių migrantų socialiniai, kultūros, politinių veiklų centrai sparčiausiai buvo kuriami Pensilvanijoje (Fainhauz 1991), tačiau nuo jų neatsilikio Čikagos, Los Andželo Lietuvių Bendruomenės.

Dipukams Lietuva išliko kaip tėvynė, į kurią, atkovojus nepriklausomybę, buvo tikimasi sugrįžti, padėti sovietizuotiems bendrataučiams tapti vėl „tikrais lietuviais“. Vis dėlto „su kiekviena nauja karta vis stiprėjantys saitai su prieglobstį suteikusia šalimi galop privertė didžiąją dalį prie šios kategorijos priskiriamų vidurinėsios klasės lietuvių išeivių pajusti tvirtą ryšį su JAV kaip „antrąją tėvynę“, taigi dauguma *dipukų* (ypač antroji ir trečioji Amerikoje gimusi karta) susikūrė Amerikos lietuvių tapatybę“ (Čiubrinskas 2005: 44), kitaip tariant, „akultūravosi, pamažu perėjo iš vienos kultūros grupės į kitą, nustojo elgtis kaip buvo įpratę, prarado senąjį savo grupės identitetą ir įgijo naująjį“ (Černius 2005). L. Baškauskaitė papildytų, kad iš pabėgėlių stovyklų į JAV atvykę lietuviai emigrantai pateisino JAV taikytą akultūracijos modelį, nes dauguma sėkmingai socialine ir ekonomine prasme įsitvirtino įvairiose JAV vietose, lankė koledžus, tapo politiškai aktyvūs, daugumos visuomenės nebuvo diskriminuojami, priešingai, mezgė glaudžius ryšius, kūrė mišrias santuokas, jei patys norėjo, atsikratė matomų ženklų, išskiriančių juos iš priimančios šalies visuomenės (Baškauskas 1981: 278). Vis dėlto dauguma *dipukų* JAV gyveno dar pabėgėlių stovyklose susiformavusiame kompleksiniame, puikiai integruotame socialinių tinklų modelyje – dalyvavo etninės grupės ribas nubrėžiančiose draugijose, vartojo bendrus simbolius, ženklus (Baškauskas 1981: 279), palaikė vietos lietuvių bendruomenės aktyvių narių pastangas įtraukti naujai atvykusius į „parapijos veiklas, organizacijas, lankyti bažnyčią, pobūvius, nejausti trinties su senaisiais emigrantais ir tapti visiems didele, bendra šeima“ (Kučinskis – Kučingis 2000). Jie jautė nuolatinį sielvartą, kad buvo priversti palikti gimtąjį kraštą, artimuosius, nors jų širdgėla tapo individų ir grupės veiksmus veikiančia integralia asimiliacijos ir akultūracijos priimančioje šalyje dalimi (Baškauskas 1981).

Trečioji didelė ekonominės emigracijos banga į Vakarų prasidėjo Lietuvai atkūrus nepriklausomybę 1990 m., pasikeitus ne tik politinei, bet ir ekonominei situacijai, kai perėjimas iš centralizuotos į rinkos ekonomiką lėmė darbo vietų, užmokesčio mažėjimą, mokesčių bei netikrumo dėl ateities didėjimą. Žinoma, pavienių emigracijos atvejų pasitaikydavo ir keletą

metų prieš Sovietų Sąjungos griūtį. Šios bangos – *tarybuku*¹⁵ – pavadinimas kildinamas ne iš įsivietinimo priimančioje šalyje niuansų, kaip *grynorių*, ne iš laikino apsigyvenimo prieš išvykstant į priimančią šalį vietos pavadinimo, kaip *dipukų*, bet iš gyvenamosios šalies politinės santvarkos, kuri, ankstesnių emigracinių bangų Amerikoje atstovų nuomone, neabejotinai suformavo emigruojančių politines, kultūrinės, vertybines nuostatas. Vis dėlto *tarybuku* bangos, kuri tęsiasi iki šių dienų, atstovai dėl savo labai skirtingų socialinių charakteristikų, dėl skirtingų emigravimo¹⁶ tikslų ir būdų vis kitaip pavadinami, pavyzdžiui, *trečiabangiais*, *naujabangiais*, *naujaisiais ateiviais*. *Trečiabangiai* lėtai ištraukia į *dipukų* iš *grynorių* perimtas ir performuotas etnines organizacijas, taip pat, kaip pažymi V. Čiubrinskas, „sparčiai dalyvauja natūralizacijos ir akultūracijos bei tapimo Amerikos lietuviais procese“ (Čiubrinskas 2005: 45).

Šiandieninės emigracijos iš Lietuvos tyrimų ir literatūros apžvalga. Lietuvos gyventojų emigracinės nuostatos analizuotos daugybėje studijų, atlikta nemažai mokslinių tarpdisciplininių tyrimų. Greta Statistikos departamento prie LR Vyriausybės – svarbiausio duomenų apie migracijos mastus ir tendencijas šaltinio – veiklos, šiuolaikinės emigracijos iš Lietuvos tyrimų ir jų pagrindu parengtų veikalų sąrašė dominuojančias pozicijas užima A. Sipavičienės (2002, 2006a, 2006b) veikalai, kuriuose autorė ne tik teoriškai analizuoja migracijos procesus, bet ir konstruktyviai supažindina su emigracijos iš Lietuvoje nuo 1989 m. mastais. Jos vadovaujamo Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro veikla apima ne tik migracijos politikos, imigrantų integracijos strategijų kūrimą, bet ir pagalbos migrantams teikimą, mokslinių tyrimų, dažniausiai kiekybinių, migracijos (imigracijos / emigracijos / grįžtamosios migracijos) tematika vykdymą, rezultatų publikavimą (2007 m. išleista A. Maslauskaitės ir V. Stankūnienės studija, atlikta tyrimo „Migracija ir išskirta šeima: Lietuvos darbo migrantai“ duomenų pagrindu, aktualizuojanti šiandieninės Lietuvos gyventojų tarptautinės migracijos pasekmę – transnacionalinės šeimos diskursą; 2009 m. išleista A. Sipavičienės, V. Gaidžio ir M. Dobryninos studija, besiremianti tyrimo „Grįžtamoji migracija“ į Lietuvą duomenimis, pabrėžianti, kad nemaža dalis emigrantų nori grįžti gyventi į Lietuvą, bet tiek dėl savo ir šeimos ištvirtinimo tikslo šalyje, tiek dėl ribotų karjeros perspektyvų Lietuvoje tokio noro paprastai nerealizuoja). Migracinių srautų analizei taip pat naudingi Strateginių studijų centre ir Pilietinės visuomenės institute („Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos“ 2007), Lietuvos socialinių tyrimų centre ir ypač jo padalinyje – Demografinių tyrimų institute – atliekami tyrimai.

¹⁵ „*Tarybukai* – tai *dipukų* išrastas terminas atvykstantiems sovietinio režimo paženklintiems išeiviams žymėti“ (Čiubrinskas 2005: 44).

¹⁶ D. K. Kuzmickaitė posovietinę emigravimo bangą diferencijuoja pagal ekonomines, politines, socialines, „talentų atidavimo“ ir poreikio „išskylauti“ priežastis (Kuzmickaitė 2004).

R. Lazutkos, A. V. Matulionio ir V. Stankūnienės (2004), V. Stankūnienės (2004) darbuose apie emigracinius srautus iš Lietuvos dominuojantis duomenų šaltinis yra statistiniai duomenys, kurie, kaip dažnai būna, neapima nelegalios, sezoninės migracijos, todėl turėtų būti vertinami kritiškai ir kompleksiskai. Lietuvių siekiai emigruoti išryškėja ir daugybėje kitų studijų („Emigracija iš Lietuvos“ 2006, „Ekonominės migracijos reguliavimo strategija“ 2007 ir pan.).

Moksliniuose tyrimuose apie emigraciją iš Lietuvos išsiskiria kelios esminės kryptys. Visų pirma, nemažai dėmesio skiriama išsilavinusių žmonių, specialistų „protų nutekėjimui“, emigracijos iš Lietuvos pagrindinė priežastis – šalyje nėra kvalifikuotų specialistų poreikio. Vieną pirmųjų Lietuvoje emigracinių nuostatų tyrimų atliko V. Stankūnienė (1996); „protų cirkuliacijos“, „protų mainų“ tyrimus atliko D. K. Kuzmickaitė (2004), L. Rinkevičius ir A. Kazlauskienė (2006). Aptariant iš Lietuvos emigruojančius specialistus, priimančioje šalyje dirbančius jų kvalifikacijos neatitinkančius darbus, taikomas „protų švaistymo“ terminas (Aidis ir Krupickaitė 2009). L. Labanauskas (2006) ir L. Starkienė (2006) išskiria medikų emigracijos temą.

Atskira emigracijos iš Lietuvos tema galėtų būti jaunimo emigracija (Merkys 2004, Aidis ir Krupickaitė 2009). Lietuvos studentų bei aukštųjų mokyklų absolventų, kaip inovatyviausių ir darbingiausių Lietuvos gyventojų, ketinimus išvykti gyventi į kitą šalį analizavo A. Skačkauskaitė (2007). Duomenys surinkti pasinaudojus kokybine tyrimų metodologija.

Pastarąjį dešimtmetį vis aktualesni tampa emigracijos iš Lietuvos poveikio šeimai ir jos tapimui transnacionalia (Maslauskaitė ir Stankūnienė 2007), alternatyvia branduolinei šeimai tyrimai, tad nereikėtų vartoti tokią šeimą ar jos narius stigmatizuojančių terminų, pavyzdžiui, asociali, probleminė šeima, su paliktais, nereikalingais, telefoniniais vaikais (Juozeliūnienė, Kanapienienė ir Kazlauskaitė 2008). Taigi I. Juozeliūnienė ir Ž. Leonavičiūtė (2009) nagrinėja atotolio šeimas, kai vienas iš tėvų, abu tėvai ir vaikai gyvena skirtingose šalyse, kai pagrįstai galima teigti, kad „atotolio šeimų „daugiavietiškumas“ nurodo šeimų priklausymą tiek kilmės, tiek ir tikslų šalių bendruomenėms“ (Juozeliūnienė ir Leonavičiūtė 2009: 86). Autorės pabrėžia, kad tai nėra „išskirtos šeimos“, o tiesiog išplėstinės, išvietintos šeimos, susiformavusios kaip natūrali šiandieninės emigracijos iš Lietuvos pasekmė. Tai nėra „naujas reiškinys pasaulinėje šeiminio gyvenimo praktikoje, kai kolonizacija, prekyba, masinės emigracijos srautai sukurdavo precedentą atotolio šeimoms“ (Juozeliūnienė ir Leonavičiūtė 2009: 82). G. Malinauskas (2006) tiria tėvų emigracijos poveikį vaikams, vaikų savijautą, kurią tėvai, siekdami finansinės gerovės, dažnai ignoruoja.

Prekybos moterimis, dažnai nepilnametėmis, prostitucijos, sąvadavimo tema taip pat aktuali šiandieninių migracinių tyrimų kontekste (Sipavičienė 2004, 2006b). Ji Lietuvoje nėra plačiai analizuojama, o duomenys daugiausiai prieinami organizacijose, kurios prekybos žmonėmis aukoms teikia pagalbą.

Dalyje studijų analizuojamas migracijos poveikis Lietuvos valstybei, tautai (Trinkūnienė 2002). Išsiskiria du požiūriai. Vienas yra liberalus, skatinantis migracijos procesuose išvelgti naudą Lietuvos valstybei, kviečiama politiškai ir pilietiškai nediskriminuoti po pasaulį išsisklaidžiusių lietuvių („Globalios Lietuvos programa“ 2011). „Globalios Lietuvos“ programos kūrimas inicijuotas susirūpinus, kad apie 1,3 milijono lietuvių kilmės ir iš Lietuvos kilusių asmenų gyvena ne geografinėje Lietuvos teritorijoje. Numatoma pasiekti, kad visi jie, pasinaudodami savo kūrybiniu potencialu, aktyviai išitrauktų į Lietuvos pilietinį, politinį, ekonominį, kultūrinį gyvenimą ir prisidėtų prie modernios Lietuvos kūrimo („Globalios Lietuvos programa“ 2011). Taip pat išryškėja emigrantų atsiunčiamų pinigų artimiesiems Lietuvoje įtaka Lietuvos ekonomikos progresui (Kašinskas 2009).

Kitam požiūriui atstovautų R. Grigo (2007) sudaryta mokslinė monografija, kurioje aktualiai ir tarpdiscipliniškai analizuojama lietuvių tapatybė, jos formos, išlikimo galimybės globalizacijos laikais, akcentuojamas santykis su pilietiškumu, netgi kvestionuojamos galimybės išlikti Lietuvos valstybei, jei ir toliau nebus susirūpinta patriotiškumo skatinimu, nebus stabdomi emigraciniai procesai. Teigiama, kad „neturtingos šalys praranda žmogiškąjį kapitalą, kurio ruošimas subsidijuojamas, ir joms ekonomikos atstatymas gali pasunkėti. Kvalifikuoti, jauni ir aktyvūs išvyksta pirmiausia. Turtingos šalys pritraukia kvalifikuotą darbo jėgą ir skatina atotrūkti nuo neturtingų valstybių“ („Laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės Lietuvai“ 2001). A. Skačkauskaitė (2007) prognozuoja, kad jaunimo emigracija paveiks darbo rinką, demografinius procesus, paskatins „protų nutekėjimą“. Įdomius ir aktualius duomenis apie emigracijos įtaką Lietuvos kaimo bendruomenių susisikaldymui ir perspektyvoms pateikia R. Indriliūnaitė ir D. K. Kuzmickaitė (2009).

Kodėl išvykstama iš Lietuvos? Priežasčių analizėje dominuoja ekonominė determinantė (Švareikienė, Matuzienė ir Žičkienė 2005, Merkys, Baršauskienė ir Antinienė 2006, „Demografijos metraštis“ 2008), darbo sąlygų Lietuvoje trūkumas (Skačkauskaitė 2007), negalėjimas dirbti pagal turimą išsilavinimą, pasinaudoti savo potencialu darbo rinkoje, siekti mokslininko karjeros („Migracija“ 2006, Martinaitis ir Žvalionytė 2007) ir užsienio traukos veiksniai (Kazlauskienė ir Rinkevičius 2006, Jasaitis 2007). Taip pat siekis gyventi su visa šeima ir studijos užsienyje („Laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės Lietuvai“ 2001), viengungystė ir galimybės išbandyti save („Laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės Lietuvai“ 2001). Taigi šiuose tyrimuose teigiama, kad ekonomiškai stipresnės, stabilesnės šalys traukia

gyventojus iš mažiau išsivysčiusių, nesuteikiančių socialinių garantijų šalių, o esant galimybei laisvai judėti tarp valstybių, žmonės linkę savo darbo jėgą, potencialą panaudoti būtent daugiau perspektyvų siūlančioje šalyje.

Įdomus ir naujas požiūris į emigracijos iš Lietuvos procesus yra socialinės sanglaudos ir intelektualinio kapitalo sąveikos analizė (Labanauskas 2011). L. Labanauskas teigia, kad be šios sąveikos pamato, t. y. pasitikėjimo, pripažinimo, dalyvavimo, neįmanoma užsitikrinti individualios gyvenimo kokybės bei sukurti pagrindų demokratiškai valstybei (Labanauskas 2011), todėl emigraciniai procesai iš Lietuvos nėra vien ekonominio stabilumo paieškos kitose šalyse.

Nemaža tyrimų dalis yra taikomojo pobūdžio, juose pateikiamos rekomendacijos, kaip spręsti emigracijos problemas. Emigravimo priežastis, socialinių ryšių palaikymo su tikslo šalyje gyvenančiais pažįstamais ir giminėmis įtaką apsisprendimui emigruoti, „protų nutekėjimo“ iš Lietuvos mažinimo galimybes 2006 m. pristatė A. Kazlauskienė ir L. Rinkevičius. Dominuojančios gairės ir pasiūlymai, kaip stabdyti emigracinius procesus iš Lietuvos: kurti darbo vietas išsilavinusiems asmenims, palaikyti ryšius su emigrantais, studijų metu suteikti į darbo rinką orientuotus gebėjimus (Trinkūnienė 2002, „Migracija“ 2006, Kanopienė ir Mikulionienė 2006, Motieka, Adomėnas ir Daniliauskas 2006, Martinaitis ir Žvalionytė 2007). Tuo tarpu E. Barcevičiaus ir D. Žvalionytės (2012) sudarytoje knygoje nagrinėjami grįžtamosios ir pakartotinės migracijos į Lietuvą klausimai iš mikro- ir makroekonominių perspektyvų. Pabrėžiama, kad emigracija nėra „vienos krypties eismas“, o valstybei gerbiant gyventojų teisę pasirinkti, kurioje šalyje jiems geriausia save realizuoti, nedidinant atskirties, o kaip tik skatinant ryšius tarp pasilikusių ir išvykusių, pastariesiems sudarant palankią aplinką sugrįžti ir investuoti, būtų galima kalbėti apie emigracijos naudą, skatinamą ekonominį konkurencingumą.

„Lietuviškosios“ tapatybės konstravimo migracijoje tyrimų ir literatūros apžvalga.

„Lietuviškosios“ tapatybės, modernaus „lietuviškojo“ identiteto (Roepstorff ir Simoniukštytė 2001, Valantiejus 1998, 1999, Taljūnaitė 2006, 2009, Daukšas 2006, Kuznecovienė 2007, Štutininė 2008), šiuolaikinės lietuvių tautinės tapatybės modelių (Kuznecovienė 2006, Štutininė 2011), nacionalinio lietuvių būdo paveikslo (Grigas 2002) paieškos, tapatybės konstravimas yra aktualiai nagrinėjamas Lietuvos socialinių mokslų mokslininkų, sukūrusių teorinį pagrindą mūsų disertaciniam darbui, analizuojančiam „lietuviškąjį“ identitetą transnacionalinėje migracijoje.

Mokslininkai analizuoja „lietuviškos“ tapatybės raišką globalizacijos, europeizacijos kontekste (Ranonytė 2004, Donskis 2006, Štutininė 2007, 2009, Gaidys 2007, Švarplys 2010),

transmigracijos perspektyvoje (Šutinienė 2008, Čiubrinskas 2009a, Gečienė 2011). Analizuojant „lietuviškosios“ tapatybės konstravimą migracijoje, neišvengiamai aktualu aptarti šiandieninių emigrantų iš Lietuvos išvirtinimo priimančiose šalyse strategijas, tautinės tapatybės emigracijoje darybą (Jasaitis 2007, Kuznecovienė 2009, Liubinienė 2009, Daukšas 2010). „Lietuviškosios“ tapatybės išlaikymui ir konstravimui emigracijoje svarbus lituanistinis švietimas (Aleksandravičius ir Kuzmickaitė 2008, Kuzmickaitė 2008a). Empirinių tyrimų duomenys atskleidžia emigrantų vaikų lituanistinio švietimo poreikį (Celešiūtė 2008, Gruodytė ir Liutikienė 2008, Šutinienė 2009).

Globalizacijos procesų įtaka Lietuvos gyventojų savivokai plačiai analizuota Vytauto Didžiojo universiteto Socialinės antropologijos centro ir Lietuvos socialinių tyrimų centro (anksčiau – Socialinių tyrimų institutas) vykdytame tarpdisciplininiame projekte¹⁷ „Lietuvių tautinio identiteto raiškos būdai: socialinė atmintis, kultūrinis tęstinumas ir kaita globalizacijos sąlygomis“. Projekto dalyviai parašė nemažai straipsnių, nagrinėjančių Lietuvos žmonių konstruojamą lietuviškumo / nulietuvėjimo sampratą globalizacijos sąlygomis, šie straipsniai buvo išspausdinti V. Čiubrinsko ir J. Kuznecovienės (2008) sudarytoje monografijoje „Lietuviškojo identiteto trajektorijos“. Mokslinės studijos bendraautoriai išsako nuomonę, kad neįmanoma, o gal net ir nėra prasmės stengtis universaliai apibrėžti lietuvių tapatybę, galima tik diskutuoti ir socioantropologiniais, sociologiniais tyrimais, naudojant informaciją „iš pirmų lūpų“, bandyti apčiuopti „lietuviškojo“ identiteto bruožus, būdingus konkreitiems pavieniams asmenims ar grupėms.

Pastarojo tyrimo temas, pavyzdžiui, tautiškumo išsaugojimas, formavimasis ar tapimas neaktuali migruojant, buvo galima toliau plėtoti perkėlus į tarptautines tyrimų erdves ir tai leido pradėti dar vieną VDU Socialinės antropologijos centro ir Lietuvos socialinių tyrimų centro projektą¹⁸ „Lietuvių tautinės tapatybės išsaugojimas europeizacijos bei globalizacijos sąlygomis: lietuviškumo raiška ir nacionalinės Airijos, Anglijos, Ispanijos, JAV ir Norvegijos tapatybių politikos“. Tai projektas apie lietuvių identiteto priklausymą nuo nagrinėtų valstybių tautinės tapatybės politikos, jo duomenų apibendrinimas pateikiamas V. Čiubrinsko sudarytoje knygoje „Lietuviškasis identitetas šiulaikinės emigracijos kontekstuose“ (2011). Šiame mokslinių straipsnių rinkinyje pristatomi empirinių antropologinių, sociologinių tyrimų pagrindu suformuluoti migracijos „išjudinto lietuviškojo“ identiteto darybos bruožai, adaptacijos, akultūracijos procesai projekto metu tirtose imigrantų iš Lietuvos emigracijos tikslo šalyse.

¹⁷ Projekto trukmė 2005–2006 m., vadovas – V. Čiubrinskas, projektas finansuotas Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo.

¹⁸ Projekto trukmė 2007–2009 m., vadovas – V. Čiubrinskas, projektas finansuotas Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo. Kiti partneriai – VDU Sociologijos katedra, LR užsienio reikalų ministerija, Max Planck socialinės antropologijos institutas (Vokietija), Friburgo universiteto Socialinės antropologijos departamentas (Šveicarija).

Etnografinių tyrimų rezultatus pagilina, aktualizuoja minimoje knygoje analizuojamos pagrindinės teorinės identiteto politikos sampratos ir jo analizės problemiškas transnacionalinės migracijos kontekste, žiniasklaidos galia identiteto politikos formavimui.

Statistiniais šaltiniais ir politiniais dokumentais grįsta M. Taljūnaitės ir L. Labanausko (2009) mokslo studija „Lietuviai svetur: tautinio tapatumo išsaugojimas“ yra įkvėpta minėto projekto. Joje nagrinėjama ne tik tautinio tapatumo samprata, jos raiška migracijos procesuose, bet ir aktualizuojama socialinės sanglaudos buvimo / nebuvimo įtaka Lietuvoje, kai formavosi emigraciniai srautai, ryškėjo tautinės tapatybės išsaugojimo perspektyvos, buvo kuriamos imigrantų įsitvirtinimo priimančioje šalyje strategijos.

Dėmesį sutelkdami į repatriantus, t. y. Antrojo pasaulinio karo metais nuo komunistinio režimo į Vakarų pasitraukusiuosius ir jų grįžimą į Lietuvą, V. Čiubrinskas (2006), I. Akstinavičiūtė (2006, 2006a, 2007) aptaria išskylančius iššūkius resocializacijai, nostalgijos dimensijas, „namų“ sampratą, misionieriškus ir racionalius identiteto aspektus. Tokie „lietuviškosios“ transmigracijos niuansai aktualūs ir šiandieninei emigracinei bangai, nes didžioji dalis naujų emigrantų savąjį identitetą perkelia į svetimą šalį, keičia, grąžina į gimtąją šalį, arba nuolatinį vizitų, virtualaus bendravimo dėka naujai konfigūruoja.

Imigracijos srautų ir etninių grupių Jungtinėse Amerikos Valstijose stebėseną. JAV gyventojai surašomi nuo 1890 metų. Oficialūs JAV gyventojų surašymo biuro duomenys skelbia¹⁹, kad 2010 m. JAV gyveno 309,3 milijono gyventojų, iš kurių apie 13 proc., arba 40,2 mln. sudaro imigrantai (30 proc. arba apie 12 mln. visų imigrantų sudaro nelegalūs imigrantai), kurių kiekvienais metais daugėja. Gausiausios meksikiečių, filipiniečių, indų ir kinų etninės grupės.

Imigraciniai srautai į JAV visais laikais buvo ir yra pagrindinė gyventojų skaičiaus augimo, kultūrinės kaitos, ekonomikos plėtotės priežastis, nors „amerikiečių tautinis tapatumas buvo konstruojamas ne etniniu – istoriniu pagrindu, bet remiantis politinėmis teisinės sistemos vertybėmis – lygybe, laisve ir individualizmo kultu“ (Taljūnaitė ir Labanauskas 2009: 113), o Amerika, vadinama įvairiausiomis „rojaus“, „pažadėtos žemės“ metaforomis, visuomet buvo pagrindinis imigrantų traukos centras. „Imigraciniai procesai pakeitė Ameriką, bet ir Amerika pakeitė imigrantus. Juos pakeitė ir pats persikėlimo (angl. transplantation) procesas, pareikalavęs daug pastangų“ (Handlin 1973: 4). Kaip rodo statistiniai duomenys, Kalifornijos valstijoje yra didesnė imigrantų koncentracija, tačiau „Niujorkas, kaip didžiausias miestas, visuomet buvo vienas svarbiausių migracijos traukos centrų“ (Cordero-Guzman 2005) – netoli Niujorko esanti Elis sala, kurią A. Eidintas (1993) vadina „Ašarų sala“, nuo XIX a. pradžios

¹⁹ <http://2010.census.gov> (Data → Apportionment Data) (žiūrėta 2011 11 21).

buvo pagrindinė imigrantų stotis, šioje vietoje imigrantai, prieš patekdami į JAV, buvo patikrinami gydytojų, apklausiami, suregistruojami (Crowther 2000). Įsitvirtinti JAV buvo sudėtinga, darbas gamyklose, skerdyklose, anglių kasyklose buvo sunkus ir menkai apmokamas, tačiau imigrantai sugebėdavo pagerinti savo buitį, kviesdavo atvykti ir artimuosius. Imigracinius srautus iš kai kurių šalių apribojo tik 1917 m. priimtas imigracijos įstatymas²⁰.

JAV Statistikos departamento palyginamieji duomenys kaupiami iš penkių pagrindinių pasaulio regionų: Šiaurės Amerikos, Pietų Amerikos, Afrikos, Azijos, Okeanijos ir Europos, o apie Lietuvą, kaip atskirą Europos valstybę, emigraciniai duomenys pradėti kaupti 2001 metais. Per dešimtmetį, t. y. nuo 2001 iki 2010 metų, legalų statusą JAV įgijo 16 948 asmenys, dar 7 354 asmenys priėmė JAV pilietybę. Iki 2010 m. už kriminalinius nusikaltimus iš JAV buvo deportuoti 665 Lietuvos piliečiai, o 653 patys grįžo į Lietuvą („Yearbook of Immigration Statistics“ 2011).

JAV atlikta gausybė etninių grupių migracinių tyrimų, išleista ne viena studija, gausybė knygų, išleista „Amerikos etninių grupių Harvardo enciklopedija“ (angl. „Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups“, Thernstrom, Orlov ir Handlin 1980), nuo 1983 m. „Theodore Saloutos Book Award“ prizų kasmet apdovanojama geriausia istorinė knyga imigracijos tema (Diner 2008: 36). Taip pat veikia daugybė organizacijų (pvz., The Immigration and Ethnic History Society²¹), kurios rūpinasi imigracijos procesais Amerikoje ir jų analize, tiria imigrantų etniškumą, akulturaciją, konfliktus su visuomene; yra institutų (pvz., Migration Policy Institute²²), kurie pateikia naujausią imigracinių srautų į JAV ir kitas šalis statistiką bei demografines, socialines, ekonomines charakteristikas, imigrantų tankiausiai apgyvendintų vietų žemėlapius, finansinių perlaidų į gimtąsias šalis apimtis. Įsteigtos valstybinės įstaigos²³, atsakingos už formalų imigrantų srautų koordinavimą ir imigrantų integraciją, tačiau nei viena iš jų netobulina imigracinių procesų politikos, nėra atsakinga už minėtų įstaigų veiklų efektyvumą ir jų vertinimą.

²⁰ <http://library.uwb.edu> (1917 Immigration Act) (žiūrėta 2012 04 20).

²¹ <http://www.iehs.org> (žiūrėta 2011 11 21).

²² <http://www.migrationinformation.org> (žiūrėta 2011 11 21).

²³ Šešių JAV valstybinių įstaigų, atliekančių su imigracija susijusias funkcijas, sąrašas pateikiamas 19 priede.

I. TEORINĖS MIGRACIJOS IR IDENTITETŲ TYRIMO PARADIGMOS

1. Transnacionalizmo, transmigracijos ir transmigrantų sąvokų analizė

Šiandieniniai migraciniai – tiek emigraciniai, imigraciniai, tiek repatriaciniai – srautai, įgavę pagreitį, įtraukia vis daugiau asmenų tiesiogiai dalyvauti migraciniuose procesuose, būti kitų asmenų tokio gyvenimo būdo liudininkais. A. Appadurai daugiau nei prieš dešimtmetį tvirtai teigė, kad „šiandien tik keletas asmenų pasaulyje neturi draugo, giminaičio, bendradarbio, kuris nėra pakeliui kur nors ar iš kur nors pakeliui namo, kuris nepasakoja istorijų apie įvairias galimybes“ (Appadurai 1996: 4). Šiame darbe analizuojamai identitetų konstravimo transnacionalioje migracijoje temai aktualios transnacionalizmo, transmigracijos ir transmigrantų teorinės apibrėžtys, leisiančios geriau įvertinti migracinius procesus, jų formas, jiems vykti būtinas sąlygas, aptarti jų dalyvius, migruojančiųjų dalyvių charakteristikų kaitą. Pristatysime ekonominių imigrantų teoriškai galimas išitvirtinimo svetimoje šalyje fazes, kaip skirtingas nuo transmigrantų nuolatinio, „cirkuliarus“, judėjimo tarp dviejų ar daugiau šalių.

Transmigracinės patirtys paprastai formuojamos trimis formomis. Pirma forma – iš priimančios šalies vykstantis kontaktavimas su artimaisiais, likusiais gimtojoje šalyje, antra – transnacionalios kelionės, trečia – dalyvavimas transnacionaliose bendruomenėse (Faist 2000, Vertovec 2009). Šių patirčių pagrindas arba atskaitos taškai tiek gimtojoje, tiek svetimoje šalyje paprastai yra organizacijos, susietos transmigrantų ryšiais, veiklomis. Teorinėje disertacijos dalyje nemažai dėmesio skiriama transnacionalizmo procesus iliustruojantiems teoriniams pavyzdžiams, migrantų transnacionalaus veikimo būdams, kurie skirtingu intensyvumu buvo stebėti ir mūsų antropologinio tyrimo metu. Šie pavyzdžiai yra tarptautinio verslo, etninių organizacijų kūrimas, finansinių išteklių į kilmės šalis siuntimas, politinės taktikos, ekonominių, politinių, kultūrinių ir socialinių tinklų egzistavimas bei transnacionalizmo paveikti šeimos modelio (transformavusios šeimos, „globalios priežiūros grandinės“, „parašiotiniai vaikai“, „transnacionalus disciplinavimas“) bei kitų socialinio gyvenimo aspektų (atsiradusios „kibernetinės bendruomenės“) pokyčiai (Vertovec 2009).

1.1. Transnacionalizmo sampratos aspektai

Transnacionalizmas yra procesas, kurio metu peržengiamos vienos ar kelių valstybių sienos, būnama nuolatinėje transmigracinėje situacijoje arba, kaip teigia S. Vertovecas, tai yra išsąmoninimas, kad „nebūtina priklausyti konkrečiam lokalumui, o galima mėgautis galimybe kurti įvairius ir įvairiakrypčius identitetus“ (Vertovec 2009). D. K. Kuzmickaitė, perfrazuodama

A. Portesą, taikliai apibūdina transnacionalizmą kaip reiškinį, veikiamą migracijos, suformavusį daugialypių ryšių ir sąveikų tinklą, rišantį ir vienijantį asmenis bei institucijas už nacionalinės valstybės sienų ekonominiais, politiniais, kultūriniais ar asmeniniais tikslais (Kuzmickaitė 2008: 26). Transnacionalizmas, kaip neatskiriama globalizacijos proceso dalis, paaiškinanti tiek nacionalinius, tiek tarptautinius migracinius, etninius, globalių identitetų konstravimo procesus, sąmonės tipus, kultūrinės reprodukcijos ir lokalumo rekonstrukcijos būdus, vis labiau populiarėja socialiniuose moksluose (žr. plačiau: Glick Schiller, Basch ir Blanc-Szanton 1995, Vertovec ir Cohen 1999, Faist 2000, Kivisto 2001, Al-Ali ir Koser 2002, Smith 2002, Glick Schiller 2005, Vertovec 2009).

Antropologams pastebėjus, kad aptariant migrantų veiksmus dviejų valstybių akcentavimas migracijos studijose nepakankamas, išpopuliarėjo transnacionalizmo sąvoka, „priešinga nuo valstybinės ir lokaliai socialinės erdvės“ (Smith 2002), apimanti socialinius procesus, kurių metu migruojantys individai nuolat sąveikauja su kilmės ir priimančiąja šalimi. Kitaip tariant, transnacionalizmas yra „kaip daugialypiai kontekstai, kuriuose ilgalaikių žmonių santykių, tinklų ir organizacijų dėka yra konstruojami, kvestionuojami, reprodukuojami socialiniai identitetai“ (Faist 2000). Tai leidžia transnacionalizmą įvardyti ir kaip „transnacionalią socialinę erdvę“ (Pries 1999, Faist 2000), „transnacionalią bendruomenę“ (Faist 2000), „transnacionalų socialinį lauką ar tinklų tinklą“ (Glick Shiller 2005a) ar „transnacionalų kaimą“ (Levitt 2001).

Vienos pirmųjų apie transnacionalius migrantus ir jų bendruomenes 1990 m. konferencijoje ir 1992 m. konferencijos pagrindu parengtame straipsnių rinkinyje „Transnacionalinė migracijos perspektyva: svarstymai apie rasę, klasę, etniškumą ir nacionalizmą“ (angl. „Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered“) prakalbo kultūros antropologės N. Glick Schiller, L. Basch ir C. Blanc-Szanton. Pastarosios knygos įvadiniame straipsnyje transnacionalizmą minėtos leidinio redaktorės pristatė kaip naują analitinę prieigą šiuolaikinės migracijos studijose. Tuo tarpu sociologas A. Portesas išpopuliarino transnacionalizmo terminą, priešpriešindamas jį migrantų asimiliacijai svetimose šalyje. Jis pabrėžė, kad tiek šiandieniniai migrantai, tiek ankstesni yra ne tik suinteresuoti integruotis svetimose šalyje, bet ir įsitraukti į gimtosios šalies gyvenimą, o šiomis dienomis dėl išstobulėjusių ir išpopuliarėjusių komunikacinių technologijų jie tai gali daryti daug produktyviau (Kivisto 2001: 558). Tai ir yra esminis skirtumas nuo diasporos kaip imigrantų grupės, kuri yra išsisklaidžiusi po pasaulį ir neturi galimybių grįžti į kilmės šalį (Glick Schiller 2005: 290). Pavyzdžiui, kelis dešimtmečius politiniai migrantai iš Lietuvos JAV laukė progos sugrįžti į Lietuvą, siekė išlaikyti identifikavimąsi su gimtąja šalimi, kurią vis dar vadina „namais“, gyvenamoje šalyje turėjo radijo stotį, televizijos kanalą, laikraščius, internetinius portalus, mokyklas, kūrė politines organizacijas, organizavo akcijas – visa tai turėjo padėti

atgauti iš okupantų gimtąją šalį. Tuo tarpu atsiradus galimybėms laisvai vykti į tą šalį, užmegzti abipusius socialinius, ekonominius, kultūrinius ryšius, bendradarbiauti tarpusavyje, t. y. komunikuoti su palikta šalimi, atsirado pagrindas kalbėti apie transnacionalias bendruomenes. „Transnacionalizmas yra tik pirmosios šiuolaikinės migracinės bangos charakteristika“ (Brettell ir Hollifield 2008: 17), tačiau dažnai migrantų palikuonys taip pat įsitraukia į tiesioginį dialogą su gimtąja tėvų šalimi, inicijuoja keitimąsi patirtimi, bendradarbiauja. S. Vertovecas teigia, kad šiandieninės transnacionalios bendruomenės yra ne kas kita, kaip pasklidusios senosios diasporos, tačiau svarbu pažymėti, kad dėl globalizacijos procesų ir išpopuliarėjusių technologijų jos yra tarpusavyje siejamos socialinių organizacijų, mobilumo ir tarpusavio komunikavimo (Vertovec 2009: 5).

Transnacionalizmo teoriniuose diskursuose svarbią vietą užima lojalumo – tiek priimančiajai, tiek gimtajai šaliai – arba pilietybės pasirinkimo klausimas. Dalis valstybių savo piliečiams suteikia teisę įgyti antrą pilietybę, kitos nurodo išlygas, kada pilietybės netenkama ir kokiais atvejais galima įgyti antrąją pilietybę²⁴. Pilietybė paprastai įgyjama gimstant, turint atitinkamus oficialius dokumentus, įrodančius senelių pilietybę, taip pat susituokus ar natūralizacijos keliu, kada įvykdžius gyvenamosios šalies tam tikras sąlygas ar pateisinus tam tikrus lūkesčius suteikiama teisė legaliai gyventi, dirbti, mokytis, o tada ir tos šalies pilietybė. Tiek teoretikai, tiek politikos formuotojai praktikai įvairiose šalyse ieško argumentų, pateisinančių ir kritikuojančių dvigubos pilietybės institutą. Pastariesiems atstovautų S. Vertovecas, kuris, perfrazuodamas R. Hanseną ir P. Weilą teigia, kad turint dvigubą pilietybę vienai iš šalių mažėja lojalumas, didėja nesaugumo jausmas, lėtėja imigrantų integracija, kartu dvigubos pilietybės turėtojai įgyja daugiau teisių ir galimybių (Vertovec 2009: 92). Antra vertus, dvigubas lojalumas, pavyzdžiui, Europos Sąjungos šalyse, yra įmanomas, nesaugumo jausmas ir lėta integracija migruojant dažnai ir taip egzistuoja, o laikinas leidimas gyventi svetimose šalyse suteikia ne ką mažiau teisių nei dviguba pilietybė. Kiekviena iš turimų pilietybių gali būti suprantama ne tik kaip ryšys su gimtąja / gyvenama šalimi ar dokumentas, palengvinantis tarptautinį keliavimą, tarptautinio verslo organizavimą, įsitvirtinimą ir pripažinimą svetimose šalyse, bet tai ir suteikiantis aukštesnį tarptautinį statusą faktas. Taigi dviguba pilietybė tampa „patogumo“ pilietybe.

Ne vienas teoretikas, kalbėdamas apie transnacionalias bendruomenes ar tinklus, transnacionalius identitetus ir praktikas pabrėžia, kad nėra vienareikšmio transnacionalizmo apibrėžimo ir tik nuo paties teoretiko priklauso, kokią teorinę perspektyvą jis pasirinko. N. Al-

²⁴ Lietuva dvigubos pilietybės teisę Lietuvos piliečiams suteikia tik išimties tvarka (LR Pilietybės įstatymo pakeitimo įstatymas 2008).

Ali ir K. Koseris (2002) aptaria tris teorinius aspektus, į kuriuos reikėtų atkreipti dėmesį analizuojant transnacionalizmo procesus. Pirma, dauguma mokslininkų sutinka, kad transnacionalizmo ir globalizacijos sąvokos įvardija skirtingus dalykus, tačiau kartu jos yra neišvengiamai susijusios. Tiek globaliniai, tiek transnacionaliniai procesai peržengia valstybių sienas, yra decentralizuoti nuo nagrinėjamų valstybinių teritorijų, nėra vienakrypčiai. Vis dėlto pagrindinis skirtumas yra šis – dažnai globalizacijos procesai pasireiškia ne konkrečioje šalyje, o tiesiog pasauliniame kontekste (Glick Schiller 2005a). Tuo tarpu transnacionalizmui būtinos dvi ar daugiau valstybės, jų sienos, tų valstybių individai, visuomenės grupės. Antra prieiga yra transnacionalios migracijos ir transnacionalių kultūrinių studijų atskyrimas ir kartu bendrumų tarp jų įvardijimas, akcentuojant sienų ir „ribų“ klausimą. Trečia, teoretikai linkę atskirti „transnacionalizmą iš viršaus“ ir „transnacionalizmą iš apačios“. Pastarojoje perspektyvoje esminiai veikėjai yra paprasti žmonės ir jų kasdienės praktikos, lokalsios veiklos ir socialiniai santykiai, paremti smulkiu verslu, etninio maisto platinimu, švenčių ir festivalių organizavimu, kelionėmis į tėvynę ar tos pačios tautybės svečių priėmimu. Tuo tarpu „transnacionalizmui iš viršaus“ priskiriama žiniasklaida, institucionalizuotos ekonominės ir politinės veiklos organizacijose, kurios valstybiniu lygiu skatina globalius finansų ir žmogiškojo kapitalo srautus.

1.2. Transmigracijos ir transmigrantų sąvokos

Norint analizuoti migrantų susisaistymą, jų identiteto konfigūracijas svetimose šalyse, reikėtų plačiau susipažinti su žmonių mobilumo samprata (žr. plačiau: Rapport ir Dawson 1998, Faist 2000, Kockel 2002, Castles ir Miller 2003, Barnard ir Spencer 2006, Vertovec 2009). Taip pat pristatyti N. Glick Schiller, L. Basch ir C. Blanc-Szanton (1995), N. Rapporto ir A. Dawsono (1998), P. Kivisto (2001), M. Svašek (2002), G. Shefferio (2003), N. Glick Schiller (2005), V. Parutis (2006, 2007), S. Vertoveco (2009) analizuotas ir mūsų disertacinio darbo temos plėtojimui svarbias transmigrantų, naujųjų imigrantų ar tiesiog judančių žmonių kategorijas.

XX a. pabaigoje migracijos studijose migraciniai procesai buvo suprantami kaip kapitalizmo paskatintas individų judėjimas iš vienos šalies į kitą, o pastaraisiais dešimtmečiais „didžiausias dėmesys kreipiamas į kultūrinius migracijos kontekstus, analizuojant idėjas ir vertybes, kurių dėka žmonės migruoja, bei šių idėjų ir vertybių pokyčius, kuriuos sukelia migracija“ (Barnard ir Spencer 2006: 371). Taigi migracijos studijose galima gilintis į įvairius aspektus, analizuoti stūmos – traukos faktorius, giminių ir draugų įtaką apsisprendimui migruoti, migrantų darbo pobūdį, įsitvirtinimo svetimose šalyse būdus, socialinius ryšius, santykių su vietiniais gyventojais kūrimą, namų ūkio formavimą.

Per paskutiniuosius du dešimtmečius sparčiai plėtojosi nuolat tobulinamomis komunikacinėmis technologijomis ir tinklais paremtos „globalaus kaimo“, „judančio pasaulio“ idėjos, artimos transnacionalizmo sampratai. Kaip teigia U. Kockelas, „šiam drašiamam pasaulyje, kuriame laisvai juda kapitalas, prekės ir informacija, žmonės nubrėžė aktyvas ir pralaidžias ribas, o tai palengvino mobilumą, vedantį į (aut. ribų) nykimą, ar bent jau į identitetų, bendruomenių ir tautų transformaciją“ (Kockel 2002: 136). O „migracija yra judėjimas ne tik fizine, bet ir išsivaizduojama prasme, kai judėjimas suvokiamas kaip netiesioginis ir potencialus žinojimas apie nuolatinio pasikėsinimo į esamą tvarką fenomenas“ (Rapport ir Dawson 1998: 7).

Migraciniai procesai analizuoti įvairiais aspektais ir siekiant įvairių tikslų, tačiau šio disertacinio darbo kontekste, akcentuojant ekonominės migracinės bangos atstovų patirtis, norėtuši paminėti S. Castleo ir M. Millerio (2003) išskirtas keturias migracijos fenomeno fazes, kurias paprastai pereina į svetimą šalį atvykę imigrantai. Pirmoji fazė – laikinai į svetimą šalį atvykę darbo migrantai turi vienintelį tikslą – užsidirbti pinigų ir nusiųsti juos į tėvynę šeimai ar giminėms. Tokie imigrantai nesiekia akultūruotis svetimose šalyse, tenkinasi vieninteliu gimtosios šalies kontekste susiformavusiu ir į naująją šalį atsivežtu identitetu. Antroji fazė – imigrantai apsisprendžia pailginti savo atvykimo laiką, tai motyvuojama noru sukaupti didesnę finansinę kapitalą ar susikuriant patikimą socialinį tinklą, stabiliau įsitvirtinti svetimose šalyse. Trečioji fazė – imigrantai paprastai apsisprendžia pasilikti svetimose šalyse neribotą laiką, sprendžiamos ilgalaikiam įsitvirtinimui aktualios problemos ir, svarbiausia, vyksta „šeimų susijungimas“, tai yra iš gimtosios šalies atvyksta likę šeimos nariai, prisijungia daugiau giminių. Paskutinė fazė – nuolatinio įsitvirtinimo siekis, ypač tada, jei tam svetimose šalyse sudarytos palankios politinės sąlygos, pavyzdžiui, galima natūralizacija, įmanoma gauti pilietybę.

Žinoma, toks nuoseklus perėjimas iš vienos fazės į kitą yra daugiau teorinis modelis, dažnai netaikytinas specifinėms imigrantų grupėms, pavyzdžiui, tremtiniais, karo pabėgėliams, kurie priverstinai emigravo iš gimtosios šalies ir dabar neturi galimybių nei kontaktuoti su artimaisiais, likusiais gimtojoje šalyje, nei patys grįžti. Kita grupė, kuriai galbūt netaikytinas minėtas modelis, tai aukštos kvalifikacijos, kryptingai motyvuoti specialistai, kurie jau emigruodami yra ne tik apsisprendę dėl savo likimo, bet ir turi visas sąlygas nepriklausyti nuo sunkumų integruojantis svetimose šalyse. Pastarųjų migracija moksliniuose diskursuose įgijusi „protų nutekėjimo“ (angl. „brain drain“) pavadinimą.

Atliekant mūsų lauko tyrimus, stebint kai kurių informantų nuolatinį judėjimą tarp Lietuvos ir JAV, į disertacinį darbą buvo įtraukta, kaip įvardija S. Vertovecas (2009), „cirkuliaris“ migracijos sąvoka, apibūdinanti nuolatinį asmenų judėjimą „pirmyn ir atgal“ tarp

kelių valstybių. S. Vertovecas tokią migracijos formą apibūdina „laimėjimu – laimėjimu – laimėjimu“ (angl. win – win – win) (Vertovec 2009: 120), kai naudos gauna visos trys procese dalyvaujančios šalys. Migrantas turi pajamų šaltinį, šalies, kurioje dirba „cirkuliarūs“ migrantai, darbo rinkoje patenkinamas darbuotojų poreikis, ypač sezoninių žemės ūkio darbų metu, o gimtojoje šalyje panaudojami migranto uždirbti pinigai. Kad uždirbti pinigai bus išleidžiami ar investuojami gimtojoje šalyje yra didžiausia tikimybė, nes „cirkuliarūs“ migrantai paprastai nesiekia ilgam laikui įsitvirtinti svetimose šalyje. Judėjimas iš gimtosios šalies į kitą nebūtinai reiškia uždarbiavimą, tai gali būti tiesiog išbandymas, pasitikrinimas, patirtis, ryšių užmezgimas prieš apsisprendžiant įsitvirtinti ilgesniam laikui kurioje nors vietoje. Nelegalūs migrantai, suradę būdų, kaip kirsti valstybių sienas, paprastai ir nesistengia savo statuso pakeisti, žinoma, jei neturi didesnių ambicijų karjeros, verslo srityse. Šioje situacijoje iškyla grėsmių, kad darbdavys išnaudos nelegalų darbuotoją, pastarasis bus lengviau socialiai pažeidžiamas, neturės galimybės legalizuotis svetimose šalyje, jis negalės įsitvirtinti nei vienoje šalyje. Vis dėlto šiomis dienomis asmenys, rinkdamiesi „cirkuliarus“ migranto statusą, turi galimybių racionaliai įvertinti tokio gyvenimo būdo privalumus ir trūkumus.

Dažnas migrantas iš gimtosios šalies išvyksta turėdamas vieną tikslą – užsidirbti pinigų, kurių reikia gimtojoje šalyje likusiai šeimai, jis nesistengia iki galo integruotis naujojoje šalyje, tapti pilnateisiu jos piliečiu²⁵, įvairiomis formomis palaiko glaudžius ryšius tik su likusiais gimtinėje. Nepaisant to, transnacionalioje migracijoje įgyjami įgūdžiai ir patirtys, pavyzdžiui, S. Vertovecas išskiria tokias imigrantų įgyjamas kompetencijas – analitiškumas, kūrybiškumas, funkcionalus sumanumas, taip pat emocinės ir elgesio kompetencijos (Vertovec 2009: 70). Neretai imigracijos šalyje susiduriama su diskriminacija, emigrantų statuso nuvertinimu, stereotipizavimu, todėl „įsitraukiama į nacionalistinius gimtinės projektus, palaikančius priklausymo gimtajai šaliai idėjas“ (Glick Schiller 2005: 294). Atsiranda poreikis praplėsti migranto, kuris visam laikui išvyko iš namų ir gimtosios šalies, išsivežė šeimą, visiškai asimiliavosi naujoje šalyje ir priėmė naują kultūrą, apibrėžimą.

Socialiniuose moksluose neabejotinai pirmenybė teikiama „transmigranto“ sąvokai. „Transmigrantai yra imigrantai, kurių kasdienis gyvenimas priklauso nuo daugybės nuolatinių tarptautinių sąsajų ir kurių viešieji identitetai susaistyti su daugiau nei viena tautine valstybe“ (Glick Schiller, Basch ir Blanc-Szanton 1995: 48). Autorės papildo, kad „šiolaikiniai migrantai, kurie, nors ir būdami įsitraukę į svietimos šalies ekonomiką, politiką, nuolat palaiko ryšius su tėvyne, kuria institucijas, padedančias bendradarbiauti, dalyvauja įvairiuose

²⁵ Jei gimtoji šalis pripažįsta tik vieną pilietybę, tai dažnas migrantas pasilieka gimtosios šalies pilietybę. S. Vertovecas cituoja D. Fitzgeraldą: „transnacionalūs migrantai dažnai gyvena šalyje, kurios pilietybės nepriima, o turi pilietybę tos šalies, kurioje negyvena“ (Vertovec 2009: 88).

renginiuose gimtojoje šalyje, yra vadinami transmigrantais“ (Glick Schiller, Basch ir Blanc-Szanton 1995: 48). Būtent tokio požiūrio – kad transmigrantai nėra tiesiog keliautojai, o įsivertinę svetimose šalyse palaiko daugiakrypčius ryšius su „namais“ – ir laikysimės šiame darbe. Tie ryšiai gali būti labai įvairūs, tai ir laiškai (Thomas ir Znaniecki 1996), ir finansinė, idėjinė pagalba tėvynei kaip „sukonstruoti vietai arba idėjai“ (Kelly 2000). Taigi šiuolaikiniame pasaulyje modernių technologijų, pavienių ar periodiškų vizitų dėka didelė dalis lietuvių migrantų, gyvenančių svetimose šalyse ir palaikančių ryšius su Lietuva, gali būti vadinami transmigrantais.

Transmigrantai nuolat kerta „ribas“ tarp pažįstamo ir nepažįstamo, tarp „savo“ ir „svetimo“, tėvynės ir svetimės šalies, todėl ne veltui M. Svašek kelia klausimą: „kas ir kur tampa „namais“, kai tiek savanoriškai, tiek privertus tam tikroms aplinkybėms kertamos valstybės sienos ir kultūrinės ribos?“ (Svašek 2002: 495). Šiuose migraciniuose netikrumo ir nežinomybių procesuose migrantai stengiasi atrasti ar susikurti kažką artimo, pažįstamo, praktikuoti veiklas, leisiančias visiškai neprarasti ryšių su savo arba tėvų gimtąja šalimi.

Kai kurie teoretikai tikina, kad tik išvietintas asmuo gali patirti tikrą priklausymo gimtosios šalies teritorijai jausmą. V. Parutis teigia, kad norint suvokti, kur yra tavo „namai“, „reikia patirti susvetimėjimą ir atsitolinimą nuo jų“ (Parutis 2006: 1). Mūsų lauko tyrimo atveju ne kartą teko fiksuoti pavyzdžius, kad imigrantai iš Lietuvos tik emigravę įvertino, kokia jiems brangi Lietuva, teigė suvokę, kad jie didžiuojasi būdami *lietuviais* ir kad *tikrieji jų namai*, neatsižvelgiant į jų gyvenamą valstybę, visada liks Lietuvoje. Arba tiesiog migruojant *pasiimti savo namus* ir perkonstruoti juos naujoje aplinkoje, adaptuojant naujoms sąlygoms, „sukuriant vietą, kur yra įtvirtinamos asmeninės ir socialinės prasmės“ (Al-Ali ir Koser 2002: 7). „Namų“ sąvoka, ypač transmigracijos kontekste, drauge su globalizacijos iššūkiais sparčiai kinta. Anot N. Al-Ali ir K. Koserio, „postmodernus požiūris į transnacionalų gyvenimą, kai lokali erdvė yra priešpriešinama globaliai, lemia globalių identitetų ir „namų“, kaip multi- ar translokalių formavimąsi“ (Al-Ali ir Koser 2002: 6). Taigi transmigrantai, kirsdami savo gimtųjų šalių geografines sienas, dažnai lieka išsipareigoję gimtinei, bet kartu susikuria „namus“ naujoje šalyje.

M. Svašek, perfrazuodama A. Giddensą teigia, kad prasminga daryti teorinę atskirtį tarp gyvenamosios vietos ir erdvės²⁶ (Svašek 2002). Vieta turėtų būti suprantama kaip migranto realiai, kasdieną gyvenama vieta arba, kaip teigia vizualinės antropologijos ir feminizmo studijų atstovė Trinh T. Minh-Ha, „namai“ gali būti suprasti kaip reguliarių veiklų šablonai, fizinė erdvė, kurioje struktūruojamas laikas ir įvietinama atmintis (Minh-Ha 1994: 14). Tuo tarpu

²⁶ Plačiau apie „vietos“ ir „erdvės“ teoretizavimą bei empirinį įpraktinimą žr. N. Liubinienės daktaro disertaciją „Migrantai iš Lietuvos Šiaurės Airijoje: „savos erdvės“ konstravimas“ (2009).

erdvė yra suvokiama kaip idealizuotas požiūris į tam tikrą idėją, kur žmonės ir jų daiktai galėtų priklausyti tiek fizine, tiek kultūrine prasme, „tai yra mentalinis paveikslas, o ne konkreti gyvenamoji vieta“ (Svašek 2002: 498). Mūsų tyrimo atveju galima brėžti aiškias paraleles tarp M. Svašek analizuotų išvietintų Sudetų vokiečių ir politinių emigrantų iš Lietuvos gimtųjų namų idealizavimo, kuomet ir vieni, ir kiti, netekę savo fizinės gyvenamosios vietos, ilgus dešimtmečius turėjo tenkintis tik idealizuojančiai sukonstruota, bet deteriorializuota gimtųjų „namų“ idėja.

Šiuolaikiniai „namai“ yra „nei čia, nei ten, o tiesiog tai yra hibridas – ir ten, ir čia, kaip mišinys, imitacija, vaidyba“ (Rapport ir Dawson 1998: 7). Laikui bėgant ryšiai su priimančiaja šalimi tampa stipresni, o su kilmės šalimi pradeda silpnėti. „Sėkmingas „namų“ sukūrimas naujoje aplinkoje sumažina migrantų nostalgiją namams, taip pat kaip ir tikimybę sugrįžti. Taigi migrantų sąmonėje namai nebėra susiję su vieta ir laiku, bet yra susiję su kilme, kuri ir tampa pagrindu formuojantis jų identitetui“ (Parutis 2006: 5). G. Shefferis teigia, kad dauguma emigrantų, neatsižvelgiant į jų turimą statusą ir buvimą svetimose šalyje laiką, linkę asimiliuotis ir nebegrįžti į tėvynę, nors kartu sąmoningai stengiasi išlaikyti etninį – nacionalinį identitetą, kurti lokalias bendruomenes ir įvairias organizacijas. Net ir neplanuojantys grįžti stengiasi palaikyti ryšius su gimtąja šalimi, kuria transnacionalinius tinklus, o tai suponuoja dviprasmiškus ir prieštaraujančius jausmus tėvynės ir gyvenamos šalies atžvilgiu (Sheffer 2003: 26). N. Glick Schiller teigia, kad „išsisklaidžiusių po pasaulį populiacijų nariai, kurie kalba apie kraujo ryšius su gimtąja šalimi, dažnai nebeplanuoja sugrįžti nuolat gyventi į gimtinę, turi arba siekia turėti dvigubą pilietybę, kad tuo pačiu metu priklausytų abejoms valstybėms: gyvenamai valstybei ir toli esančiai valstybei, kurią vis dar vadina namais“ (Glick Schiller 2005: 297).

N. Rapportas ir A. Dawsonas (1998), kitaip nei N. Glick Schiller, šiuolaikinę, transmigrantų apgyvendintą visuomenę siūlo vadinti „bename“. „Namai“ virsta paradoksalia ir kintančia kategorija, reiškiančia „vietą, kur individas geriausiai save suvokia, nors ir nėra laimingiausias. Taigi buvimas „namie“ ar „ne namie“ nėra fizinio judėjimo, transmigracijos, sociokultūrinio laiko ir vietos nestabilumo pasekmė, bet kognityvios aplinkos, kurioje atliekami kasdieniai veiksmai, leidžiantys formuoti identitetą, būseną. Jei tokios aplinkos žmogus nesusikuria, tada galima kalbėti apie benamystę“ (Rapport ir Dawson 1998: 8). Nepaisant migrantų neapsisprendimo, buvimo nuolatinėje tiek fizine, tiek emocine prasme judėjimo būsenoje, „namais“ įvardijant skirtingas šalis, arba, kaip buvo minėta, vartojant „benamystės“ sąvoką, teoriniuose diskursuose egzistuoja ir „ne namų“ samprata. Tai tampa svarbu norint suprasti, kas transmigrantui yra „savas“, o kas „svetimas“, „kitas“ (angl. other). „Baimė, pavojus, nepažintos, svetimės vietos ir tradicijos, nepažįstami veidai ir įpročiai yra dalis *ne namų*“ (Al-Ali ir Koser 2002: 7).

P. Kivistas, remdamasis N. Glick Schiller, L. Basch ir C. Blanc-Szanton teigia, kad judėdami šiandieniniai migrantai ignoruoja sienas ir sujungia kilmės bei priimančiąją šalį į vieną socialinį lauką, gyvena, kaip kad teigia M. Svašek (2002), erdvėje, neakcentuodami vietos. Tokiu būdu, kaip jau minėjome, N. Glick Schiller ir jos kolegės moksliniuose debatuose pradeda vartoti transnacionalizmo terminą kaip naują reikšmingą modelį interpretuojant būtent šiuolaikinius migracinius procesus. Vis dėlto autorius papildoma, kad būtų tiksliau tiek šiandieninius, tiek ankstyvesnius migrantus diferencijuoti į transmigrantus ir netransmigrantus (Kivisto 2001).

J. Carlingas (2008), perfazuodamas P. Levitt ir N. Sørensen pabrėžia, kad transnacionali migracija susideda iš trijų žmonių kategorijų – migruojančių, liekančių gimtojoje šalyje (bet gaunančių paramą iš emigravusių, kuriuos autorius vadina įsitraukusiais į transnacionalias praktikas nemigrantais) ir tų, kurie nemigruoja ir negauna jokios paramos. J. Carlingas nurodo ir ketvirtąją kategoriją, kuri yra svarbi transnacionalioje migracijoje – tai migrantai, kurie nėra įsitraukę į transnacionalias praktikas ir negyvena transnacionaliame socialiniame lauke (pagal Carling 2008). Pastarasis autorius pateikia transnacionalaus socialinio lauko, jo „ribų“ ir veikėjų schemą²⁷, kuri atspindi mūsų tyrime dalyvavusių informantus, jų veiklas ir propaguojamas „lietuviškumo“ strategijas, taigi yra neabejotinai aktuali disertaciniame darbe²⁸.

1.3 . Migrantų transnacionalaus veikimo būdai

Norėję atskirai panagrinėti, kokiais būdais ir kokiomis formomis transnacionalizmas aktyvina kultūrinius, technologinius, politinius, ekonominius globalizacijos procesus, kuria tarptautinius santykius, kurie remiasi daugiakrypčiais verslo ryšiais, nevyriausybinų organizacijų veiklomis, mokslininkų tinklais. Tokiu būdu pristatysime transnacionalizmo, transmigracijos, transmigrantų kategorijų panaudojamumo empirinėje lauko duomenų analizėje galimybes.

T. Faistas siūlo (2000) atskirti tris galimas transmigrantų transnacionalaus organizavimosi formas²⁹, kuriose vyksta skirtingo intensyvumo kultūriniai, politiniai ir ekonominiai procesai, reprodukuojantys atitinkamas kapitalo rūšis. Visos šios imigrantų iš Lietuvos kontaktavimo, susijungimo formos buvo pastebėtos mūsų lauko tyrimo metu, todėl jas pristatysime išsamiau.

²⁷ Žr. 5 priedą.

²⁸ Tiesa, šiame darbe neanalizuojama Lietuvoje likusių asmenų pozicija migruojančiųjų atžvilgiu, Lietuvos lietuvių identiteto apibrėžtis globalizacijos kontekste. Šios temos išsamiau nagrinėjamos V. Čiubrinsko ir J. Kuznecovienės sudarytoje monografijoje (2008).

²⁹ 6 priede pateikiama trijų galimų transnacionalios socialinės erdvės tipų ir jų bruožų schema (Faist 2000).

Visų pirma, tai transnacionalios artimųjų grupės, kurioms būdingas prekių apsikeitimas, t. y. kai viena pusė, ką nors gavusi iš kitos pusės, jai taip pat ką nors duoda. Šiai grupei būtų priskiriamas pinigų siuntimas į gimtąją šalį joje likusioms giminėms, šeimai, arba tiesiog ryšio palaikymas, laiškų rašymas, sistemingas komunikavimas. Iš gimtosios šalies transmigrantams siunčiami suvenyrai, etninis maistas, knygos, nuotraukos. S. Vertovecas, cituodamas T. Faistą teigia, kad tokio tipo ryšių palaikymas, kitais žodžiais tariant, „mažasis transnacionalizmas“, ypač būdingas pirmosios kartos emigrantams (Vertovec 2009: 18).

Antra galima transmigrantų bendravimo forma yra transnacionalus keliavimas, kuriam būdingas apsikeitimas moksliniais vizitais, dalijimasis patirtimi, verslo plėtojimas – visa tai iš dalies susisieja su jau S. Vertoveco (2009) minėtu „cirkuliaris“ migracijos fenomenu. Ypač populiarus prekiavimas etniniais valgiais, maisto produktais, šiuo tikslu svetimoje šalyje veikia ne tik platinimo agentai, bet ir steigiamos parduotuvės, barai, restoranai. Informacija, žiniomis dalijamasi su panašių interesų pažįstamais asmenimis, idealiu atveju kalbančiais ta pačia kalba – tai ypač naudinga norint išsivirti priimančioje šalyje, susirasti darbą, gyvenamąją vietą, sulaukti psichologinės ar praktinės paramos adaptuojantis naujoje vietoje.

Trečiai formai – transnacionalioms bendruomenėms³⁰ – būdingas solidarumas, grupės nariai užima panašias socialines pozicijas, jų panašios vertybės, tikėjimas, simboliniai ritualai, moralinis išsipareigojimas bendruomenei, istorinė patirtis. Ta pati turima pilietybė, ypač priimančioje šalyje, taip pat atspindi bendruomenės solidarumą. Tikėtina, kad tokios bendruomenės investuos savo ekonominį ir kultūrinį kapitalą gimtosiose šalyse ir palaikys ryšius sukurtiems projektams plėtoti.

Toliau šiame skyriuje bus pristatomi mūsų pasirinkti funkcionaliausi analizuojamai „lietuviškojo“ identiteto konstravimo transnacionalinėje migracijoje temai atskleisti ir tarp imigrantų iš Lietuvos ir Amerikos lietuvių tyrimo metu pastebėti transnacionalaus veikimo būdai: tarptautinio verslo sukūrimas, etninių organizacijų kūrimas, finansinių išteklių siuntimas, politinės taktikos, ekonominių, politinių ir socialinių tinklų sukūrimas, šeimos modelio (transformavusios šeimos, „globalios priežiūros grandinės“, „parašiutiniai vaikai“, „transnacionalus disciplinavimas“) bei kitų socialinio gyvenimo aspektų („kibernetinės bendruomenės“) pokyčiai (Vertovec 2009). Žinoma, tikrai ne visi šiandieniniai migrantai, koki jie bebūtų įgiję išsilavinimą ar užimtų socialines pozicijas, išsitraukia į transnacionalius tinklus tarp skirtingų valstybių, o ir išsitraukimo intensyvumas gali kisti atsižvelgiant į situacijas, išsivirtinimo naujoje šalyje sėkmingumą ar tiesiog asmens gyvenimo tarpsnį, nes „transnacionalinis socialinių darinių – pavyzdžiui, etninės diasporos, pasaulinių teroristų tinklų,

³⁰ Plačiau apie „transnacionalias bendruomenes“ I dalies 2.1. skyriuje.

religinių organizacijų, tarptautinės kapitalistų klasės, darbininkų grupių ir kt. – formavimasis ir jų politinės taktikos vyksta nuolat“ (Vertovec 2009: 30).

Reikėtų pabrėžti, kad transnacionalių bendruomenių tyrimuose vis daugiau dėmesio skiriama transmigrantų naudojamiems resursams, tarptautiniams finansų srautams, pinigams, kuriuos transmigrantai tiesiogiai siunčia savo šeimoms ar giminėms į gimtąją šalį. Pasaulio banko duomenimis³¹, 2009 m. migrantai į gimtąsias šalis persiuntė apie 317 milijardų dolerių. Migrantai siųsdami pinigus naudojami bankų, įvairių finansinių agentūrų, internetinės bankininkystės ar pažįstamų, kurie tuo metu keliauja į gimtąją šalį, paslaugomis. Dažnai siunčiamos finansinės priemonės skirtos ne tik šeimų, asmenų asmeniniams poreikiams tenkinti, laisvalaikiui, švietimui, sveikatai, verslui, nekilnojamajam turtui įsigyti ar atnaujinti, bet ir gimtosios šalies infrastruktūrai gerinti, viešas paslaugas teikiančių įstaigų vystymui ir kokybiškesnių bei modernesnių paslaugų teikimui užtikrinti. Taigi finansiniai srautai garantuoja ne tik ekonominės gerovės gimtosiose šalyse kilimą, bet ir socialinio kapitalo kūrimą. Paramos gavėjai tampa mažiau priklausomi nuo socialinių išmokų, didėja jų savivertė, noras progresuoti. Antra vertus, transmigrantų siunčiami pinigai gimtosiose šalyse gali skatinti nekilnojamojo turto, maisto prekių kainų infliaciją, formuoti kultūros priklausomumą nuo ekonominės paramos, taip pat suteikti pagrindo pavydai ir konkurencijai tarp gaunančių paramą ir jos negaunančių (Mazzucato ir Kabki 2009).

Viena iš populiarių transmigrantų veiklų imigracijos šalyje, pagal S. Vertovecą (2009), yra tarptautinio verslo, į kurį įtraukiami veikėjai tiek imigracijos šalyje, tiek gimtojoje šalyje, sukūrimas. Dažnai pelnas investuojamas į verslo plėtrą arba tiesiog į nekilnojamojo turto giminėje. Svarbu pažymėti, kad transmigrantams aktualu peržengti šeimos verslo ribas ir į veiklą įtraukti tarptautines ar bendrataučių organizacijas, pasklidusias po skirtingas šalis.

Imigrantai priimančiose šalyse nevengia kurti organizacijų, kurių tikslas – ne vien finansiškai pelningai dirbti, bet ir skleisti informaciją, padėti įsitvirtinti naujai atvykusiems į imigracijos šalį bendrataučiams, organizuoti veiklas, į kurias įtraukiami tiek naujieji atvykėliai, tiek jau seniai įsitvirtinę tų pačių etninių šaknų asmenys. Šios organizacijos kelia skirtingus tikslus: įvairiapusės pagalbos vieni kitiems, gimtosios šalies reprezentavimo, potencialių siūlomoms produkcijos vartotojų rato subūrimo, vaikų etninio socializavimo (Mazzucato ir Kabki 2009).

Išvykus iš gimtosios šalies ir gyvenant transnacionaliose bendruomenėse dažnai susiformuoja ir naujos socialinio bendravimo formos, nauji „trans – lokalumai“, nes pakinta transmigrantų gyvenimo būdas, institucijų lankymas, telekomunikacinių priemonių naudojimas, domėjimasis žiniasklaida, televizija, internetinėmis priemonėmis, naudojimas pigiais

³¹ <http://www.worldbank.org> (žiūrėta 2010 11 14).

tarptautiniais telefoniniais pokalbiais³², greitomis ir iš dalies nebrangiomis transporto rūšimis, leidžiančiomis nuolat perženginėti geografines, geopolitines sienas, bet kartu išlaikyti ryšį su gimtąja šalimi (Vertovec ir Cohen 1999: xxii). Transnacionalios bendruomenės, kurių vienintelė jungiamoji grandis yra virtualus bendravimas kompiuterinių technologijų dėka, dar kitaip vadinamos „kibernetinėmis bendruomenėmis“ (angl. cyber – communities). S. Vertovecas (2009) pateikia ir kitą nuomonę: tokie kompiuteriniai tinklai neturėtų būti vadinami bendruomenėmis, nes individų išitraukimas yra ganėtinai silpnas, išpareigojimai ir kolektyvinis identitetas minimaliai išreikštas, nėra įsitvirtinimo konkrečioje vietoje.

Prie naujų socialinių bendravimo formų pavyzdžių, kaip transnacionalizmo poveikio šeimos institutui pasekmei, būtų galima priskirti šeimų transformacijas, kai vienas iš šeimos narių emigruoja. Kitaip tariant, „dažnai šeimyninis gyvenimas iš esmės modifikuojamas transnacionalinių praktikų šviesoje“ (Vertovec 2009: 61). Vienas iš esminių pokyčių yra vaiko ir mamos (ar tėvo, ar abiejų tėvų, kai vaikas paliekamas seneliams, giminaičiams) santykių pasikeitimas, kai kuriais atvejais ir nutrūkimas. Laiškai, telefoniniai skambučiai nesumažina vis didėjančio atitrūkimo, nerimo, emocinio streso, apie kurio tolimos perspektyvos pasekmes dar nėra atlikta pakankamai reprezentatyvių tyrimų.

Paradoksalus, kaip teigia S. Vertovecas, „globalių priežiūros grandinių egzistavimas“ (Vertovec 2009: 62), būdingas ir mūsų tyrime dalyvavusiems informantams – motinos iš besivystančių šalių emigruoja į ekonomiškai turtingesnes šalis prižiūrėti vaikų ar senelių, kad užsidirbtų pinigų savo vaikams išlaikyti gimtojoje šalyje. Vaikai iš Korėjos, Kinijos, kurie yra išsiunčiami į Kanadą ar JAV, kad įgytų geresnį išsilavinimą, vadinami „parašiutiniais vaikais“, turinčiais transnacionalią vaikystę (Vertovec 2009: 62). Mūsų tyrimo atveju nebuvo susidurta su „parašiutiniais vaikais“, vis dėlto negalėtume teigti, kad tokie reiškiniai neegzistuoja, ar neegzistuos netolimoje ateityje – moksleivių, studentų mobilumas, studijų mainų programų skaičius, noras studijuoti užsienyje vis didėja. „Transnacionalus disciplinavimas“ taikomas vaikams, kurie nepakankamai vertina emigrantų tėvų pastangas, dedamas dėl vaiko gerovės, todėl jis yra išsiunčiamas atgal į gimtąją šalį, net jei dėl to vaikas patiria sukrėtimų (Vertovec 2009). J. Cliffordas (1994) teigia, kad ir pačių moterų likimas yra nepaprastai sudėtingas, jei jos susiduria su dvasiniu ir materialiniu nesaugumu emigracijoje, turi pasiduoti dominuojančioms patriarchalinėms nuostatoms, svetimtaučių vyrų diktuojamoms išgyvenimo sąlygoms

³² Ypač daug dėmesio atpigusių tarptautinių pokalbių, kurie suintensyvino, palengvino migrantų transnacionalizmą, tyrimui skyrė S. Vertovecas (2009). Autorius įsitikinęs, kad galimybė migrantams nusipirkti iš anksto pinigais papildytą telefono kortelę (angl. pre – paid) ir žemais tarifais skambinti į gimtąsias šalis, naudotis įvairiomis susiskambinimo galimybėmis, leido migrantams jaustis neatitrūkusiais nuo gimtojoje šalyje likusių artimųjų, psichologiškai sumažinti juos skiriančią atstumą, kartu išvengti netikrumo būsenos ieškant adaptavimosi galimybių svetimoje šalyje.

(pavyzdžiui, seksualinių vyrų poreikių tenkinimas dėl mažesnių būsto kainų), negali grįžti į gimtąją šalį, jei yra šeimos finansiniai poreikiai, kuriuos jos yra užsibrėžusios patenkinti.

Transmigrantų naudojamos politinės taktikos yra svarbios transnacionalizmo proceso apraiškos. Nacionalinių politikų formuotojai pažymi, kad diasporos žmonės gali būti labai įtakingi ir reikšmingi, ypač balsuojant rinkimų metu, todėl gimtosios šalies politikai naudojami šiuolaikinėmis komunikacijos priemonėmis, kad palaikytų ryšius su emigrantais, vyksta į tiesioginių agitacijų keliones, užsiima lobizmu. Šiuo atveju imigrantai iš Lietuvos užsienyje atstovauja „deteritorializuotai tautinei valstybei, kurios sienos, ribos yra nusakomos socialiai, bet ne geografiškai“ (Vertovec 2009: 96). Kai kuriais istoriniais laikotarpiais, kai kuriais atvejais transnacionalios bendruomenės ir pačios yra suinteresuotos aktyviai įsitraukti į organizacijų ar vyriausybių gimtojoje šalyje palaikymą ar okupantų valdžios nepalaikymą, organizuoti transmigrantų poziciją palaikančias akcijas, demonstracijas. A. E. Sennas, E. Demmas, A. Eidintas, R. Lopata, prisimindami lietuvių išeivijos veiklą Jungtinėse Amerikos Valstijose Sovietų okupacijos laikotarpiu, ypač išryškino emigrantų veiksmus, orientuotus į Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimą (Aleksandravičius 2003). Tai, pavyzdžiui, vasaros olimpinės žaidynės 1984 m. Los Andžele, žygis 1965 m. lapkričio 13 d. į Jungtinių Tautų būstinę Niujorke, Amerikos baltų laisvės lygos (angl. Baltic American Freedom League) veikla, apie kuriuos žvalgomojo ir pagrindinio tyrimo metu pasakojo patys informantai, dažnai šių akcijų organizatoriai ar dalyviai. Transnacionalizmo procesų vyksmą iliustruoja asmenų, išvykusių gyventi į kitas šalis, gebėjimas tiesiogiai pasinaudoti dviejų šalių teikiamomis privilegijomis, pavyzdžiui, įvairiomis socialinėmis garantijomis, galimybe disponuoti nekilnojamoju turtu, balsuoti, turėti dvigubą ar net daugybę pilietybę.

Svarbus transnacionalizmo egzistavimo faktorius yra transmigrantų susikurti ir palaikomi ekonominiai, politiniai ir socialiniai tinklai bei ryšiai, pasak S. Vertoveco ir R. Coheno (1999), sudaryti iš religinių bei profesinių pagrindus susikūrusių bendruomenių, apimantys ne vieną šalį, neįsipareigojant tik vienai kuriai šaliai identiteto, fizinio buvimo, pastangų prasme, dažniausiai pasireiškiantys tarp migruojančių giminių, draugų, organizacijų. Tokių tinklų pavyzdžiais pastarieji autoriai nurodo nusikalstamo pasaulio grupuotes, prekiaujančias žmonėmis, ginklais, narkotikais, teroristus, taip pat muzikantus, sportininkus, religinių grupių atstovus ir kitas asmenų grupes, kurias sieja bendra veikla ar idėja ir kurie veikia tarptautiniu mastu. Socialiniai ryšiai gali reprodukuoti ir migracinius procesus, nes „migracija sukuria socialinę struktūrą, reikalingą jai palaikyti. Kiekvienas naujas emigrantas sumažina kainą vėliau migruojantiems draugams ir giminaičiams, o kai kuriais atvejais tampa net ir priežastimi emigruoti“ (Brettell 2003: 7). S. Vertovecas siūlo pirmiausia atkreipti dėmesį į socialinių tinklų dydį, intensyvumą, persidengimą su kitais tinklais, tinklų klasterius, kaip vieno tinklo intensyvesnę grupę, trukmę

laike, kitų individų pasiekiamumą, narių kontaktavimo dažnumą, kontekstualumą (Vertovec 2009: 34). Taigi tinklai nėra stabilūs nei laike, nei erdvėje, jie gali būti socialiai transformuojami, modifikuojami, migruojantys kartu su individais, bet išlaikantys bazinę struktūrą, todėl tinklų nereikėtų sutapatinti su laikinomis socialinėmis situacijomis, vienkartiniais susitikimais.

Pagrindiniai transnacionalizmo kritikai mano, kad transnacionalios praktikos nėra plačiai paplitusios, juo labiau darančios įtaką, esą joms teikiamas perdėtas dėmesys. Dar kiti autoriai teigia, kad transnacionalios migrantų praktikos nėra naujas reiškinys ir neturi reikšmės imigrantų vaikams, taip pat yra sunku tiksliai apibrėžti, kas ir koku intensyvumu yra įsitraukęs į transnacionalius procesus (Brettell 2006). Vis dėlto mūsų darbe aktualesni ir empirinėje dalyje bus analitiškai panaudojami teoriniai transnacionalizmo proceso aspektai, tad transnacionalizmo kritikų idėjų plačiau neplėtosime.

2. Transnacionalios erdvės ir bendruomenių samprata

Globalizacijos laikotarpiu, kurį A. Giddensas apibrėžia kaip „visame pasaulyje socialinių santykių suaktyvėjimą, apimantį įvairias lokalias erdves taip, kad tų lokalių erdvių veiklos yra lemiamos įvykių, vykstančių už daugelio mylių ir atvirkščiai“ (Giddens 1990: 64). Kai bendravimui, susisiekimui palengvinti pasitelkiamos technologinės galimybės, kai „pasaulis, kuriame šiandien gyvename, kur kas labiau negu bet kada nors anksčiau daro mus priklausomus nuo kitų žmonių, galbūt gyvenančių už tūkstančių mylių“ (Giddens 2005: 62), globalizacijos procesai kuria vis tampriau susisaisčiusį pasaulį. Globalizacijos laikotarpiu nesistebima, kad asmenys tapatina save ne su viena kultūra ir ima priklausyti kelioms bendruomenėms vienu metu.

Šioje teorinėje disertacijos dalyje analizuosime, kaip, kodėl imigrantai dalyvauja priimančios šalies imigrantų bendruomenių veiklose ir imigrantų bendruomenių organizacijose, kartu atskleisime, kaip priimančios valstybės kontekste išlaikomas, keičiamas ar susikuriamas savasis identitetas, palaikomi ryšiai su gimtąja šalimi, kuriami transnacionalūs „namai“.

2.1. Transnacionalių bendruomenių sąvoka

Socialinių mokslų diskursuose egzistuoja daug taiklių „bendruomenės“ termino apibrėžimų (žr. plačiau: Barth 1969, Anderson 1991, Vermeulen ir Govers 1994, Wilson ir Donnan 1998, Carsten 1998, Faist 2000, Adamson 2002, Baumann 2002, Kockel 2002, Cohen 2003, Hernes 2004, Castells 2004, Donskis 2006), kai kurie iš jų pasikartoja, kiti radikaliai

skiriasi. Yra paplitusios bendruomenės termino apibrėžimų klasifikacijos, besiremiančios esminiais žmonių saistymosi akcentais, pavyzdžiui, bendra žmonių veikla, interesai, vertybės, bendra gyvenamoji vieta, solidarumo jausmas, skirtingumas nuo kitų bendruomenių³³. Šiame skyriuje pabandysime apžvelgti transnacionalių bendruomenių formavimosi procesą, jų požymius. Pristatydami lokalių bendruomenių ir plėtodami „ribų“ teorines kategorijas sukursime transnacionalių bendruomenių funkcionavimo kontekstus, situacijas bei pabandysime įvertinti jų lankstumą ir galimybę „kitokiems“ peržengti transnacionalių bendruomenių „ribas“.

A. Cohenas (2003) kritikavo bendruomenės termino savarankiškumą ir nurodė, kad bendruomenė yra nuo konteksto priklausanti „simbolinė konstrukcija“. Būtent šis A. Coheno pasiūlytas bendruomenės suvokimas yra ypač taiklus ir taikytinas mūsų tyrime, nors, pavyzdžiui, JAV greta lietuvių bendruomenės – kaip tiesiog bendrakilmių grupės, egzistuoja ir apibrėžta, formali, institucionalizuota JAV Lietuvių Bendruomenė. Bendruomenės simboliškumas apibrėžiamas kaip žmonių gebėjimas, remiantis jų turimais resursais ir simboline draška, suteikti bendruomenei ir jos „riboms“ prasmę ir reikšmę. B. Andersonas (1991) „įsivaizduojamos bendruomenės“ samprata siūlo į bendruomenės žvelgti kaip į sąlygiškai egzistuojančias vien todėl, kad žmonės įsivaizduoja jas esančias. Tai nereiškia, kad bendruomenės yra netikros, bet pabrėžiamas žmonių išsąmoninimas ir įsitikinimas, kad jie priklauso tam tikrai bendruomenei.

Taigi iš dalies pritardami B. Andersonui (1991) ir A. Cohenui (2003) transnacionaliomis bendruomenėmis galėtume įvardyti savanoriško migrantų judėjimo tarp gimtosios ir svietimos šalies pasekmėje susiformavusius formalius ir neformalius tinklus, kurių dėka vyksta cirkuliarus judėjimas, apimantis formalių ir neformalių organizacijų vaidmenis migraciniuose procesuose. Toks transnacionalios bendruomenės apibrėžimas yra ypač artimas anksčiau aptartai transnacionalizmo sampratai. Transnacionalių bendruomenių nariai, būdami socialiniai ir politiniai gimtosios ir svietimos šalies veikėjai, gyvenantys tarp tautinių valstybių sienų, sprendžia, veikia bei susikuria identitetus, vienu metu migrantus susiejančius su keliomis valstybėmis (Adamson 2002: 166).

Kalbant apie laisvą migrantų judėjimą ir galimybę naudotis pasauliniais resursais svarbu paminėti ir neigiamą poveikį tiek transnacionaliems ryšiams, tiek transnacionalių bendruomenių stabilumui. Transnacionalių bendruomenių narių priimančioje šalyje „priėjimas prie resursų ir politinių tinklų, galinčių daryti įtaką gimtosios šalies politiniam gyvenimui netolygiame

³³ Plačiau ir išsamiau su skirtingais „bendruomenės“ termino apibrėžimais supažindina A. Barnardas ir J. Spenceris (2006). Terminas „bendruomenė“ paprastai siejamas su XIX a. pabaigoje dirbusiu vokiečių sociologu F. Tönniesu, kuris jį bandė vartoti kaip analitinį konstrukta, atspindintį bendruomenės narių praeities bendrumą, tai, kas evoliucionuoja ir ko esmė yra nulemta „prigimties, istorijos ar dievo“. Jis išskyrė „Gemeinschaft“, grindžiamą priklausančiųjų abipusio bendrumo jausmu, ir „Gesellschaft“, paremtą instrumentine ir individualistine naryste – dažniau teoriškai nei praktiškai atskiriamus bendruomenės organizavimosi aspektus.

ekonominės globalizacijos kontekste yra viena iš priežasčių, kodėl santykiai tarp gimtojoje šalyje pasilikusių ir iš jos išvykusių dažnai yra dviprasmiški“ (Adamson 2002: 158).

Transnacionalių bendruomenių narius, judančius tarptautinėje erdvėje, suvienija stiprūs socialiniai ir simboliniai saitai. Kad tokios bendruomenės egzistuotų, nereikia, pasak T. Faisto, kad individai vienu metu gyventų abiejose valstybėse ar tiesiog „globaliame pasaulyje“, tačiau svarbu, kad bendruomenės per resiproskiją, solidarumą pasiektų socialinį susitelkimą ir bendras simbolių ir kolektyvines reprezentacijas (Faist 2000: 207). Vis dėlto autorius pabrėžia, kad gyvybingai transnacionaliai bendruomenei egzistuoti svarbus lokalių vyriausybinių ir pilietinių organizacijų gimtojoje ir svetimose šalyje įsitraukimas.

Šiandienos globaliame pasaulyje transnacionalios bendruomenės labai panašios į transnacionalius socialinius laukus (Glick Shiller 2005a, Carling 2008) – jos atviresnės, heterogeniškesnės išsilavinimo, klasės, amžiaus, religijos ir net etniškumo prasme, tai leidžia individams vienu metu priklausyti daugiau nei vienai lokaliai bendruomenei. G. Baumannas, aprašydamas skirtingas etnines šaknis turinčių asmenų (daugiausiai iš Indijos, Pakistano ir kitų Pietinės Azijos šalių) įsitvirtinimą daugiaetniniame Londono priemiestyje Sauthole (Southall) teigė, kad rado tik keletą žmonių, kurie prisipažino: „aš esu musulmonas ir niekas daugiau, paprastai didžioji dauguma priskiria save prie keleto bendruomenių“ (Baumann 2002: 5). Bendruomenės tapo transnacionalios, nors lokalumas taip pat išlieka svarbus kriterijus – vienu ar kitu laikotarpiu ar situacijoje migrantai, nors ir neapibrėžtam laikotarpiui, įsitvirtina tam tikroje teritorijoje, įsitraukia į jau egzistuojančios bendruomenės veiklą ar formuoja naują. Nepaisant to G. Baumannas teigia, kad vienas iš pavyzdžių, kaip antropologas galėtų atlikti „bendruomenės studiją“, yra lauko tyrimas „imigrantų gete“ – pasirinktą tautinę, religinę ar etninę bendruomenę aprašyti kaip autonominę kultūrą³⁴ (Baumann 2002: 9).

Svarbu pažymėti, kokiuose kontekstuose pradeda ar baigia funkcionuoti transnacionalios bendruomenės, kokios yra jų „ribos“, už kurių atsiranda „kitų“ egzistavimas. F. Barthas ilgą laiką buvo įtakingas etninių „ribų“ teoretikas, teigęs, kad „kritinis tyrimų dėmesys turėtų krypti į etnines grupių ribas, bet ne į grupes sudarančią kultūrą“ (Barth 1969: 15). Perfrazuodami J. Carsten (1998) galime teigti, kad viena iš galimybių identifikuoti etninių grupių svetimose šalyje „ribas“ – stebėti etninių valgių gamybos ir dalijimosi tendencijas. Vienu vizitavimas pas kitus, maisto gaminimas bendrakilmių bendrai lankomose vietose yra tarsi atsiribojimas nuo „kitokių“, kurie nežino, nevertina ar tiesiog nepalaiko šio bendrumo jausmo.

³⁴ Tai yra vienas iš antropologinio lauko tyrimo variantų, taikytų klasikinėse socialinės antropologijos atstovų B. Malinowskio, F. Boaso, A. Radcliffe-Brown, C. Lévi-Strausso, E. E. Evans-Pritchardo ir kitų, analizavusių gentines bendruomenes, darbuose. Toks tyrimas šiame globalizacijos laikotarpio kontekste vis mažiau įmanomas, juo labiau migracijos studijose, nes vyksta nuolatinė migrantų gyvenamosios vietos kaita, kultūrinės lokalių bendruomenių „ribos“ vis labiau kinta.

A. Cohenas pritartų F. Barthui teigdamas, kad bendruomenės sąvoką išryškina „ribos“, kurios yra būtinos, nes jos „apima bendruomenės identitetą ir, kaip ir individų identitetą, suaktyvina esant socialinei bendruomenės narių sąveikai“ (Cohen 2003: 12). M. Castellsas (2004) papildytų, kad bendruomenės formuojamos ne savavališkai, o naudojant materialią žaliavą iš istorijos, geografijos, kalbos ir aplinkos. A. Cohenas analizuoja bendruomenės narių komunikaciją kaip vieną iš jos egzistavimo sąlygų, taip pat atskleidžia, kad „bendruomenė yra arena, kurioje žmonės gauna pačių fundamentaliausių ir esminių socialinio gyvenimo patirčių už namų ribų, joje žmogus išmoksta ir toliau praktikuojasi būti socialiu“ (Cohen 2003: 15). Taigi bendruomenėje, kuri yra žmonių sukonstruotas simbolinis darinys, individai susikuria ir pasitvirtina savo kultūrą, o priartėjus prie bendruomenės „ribų“, savo kultūrai tampa dar jautresni. Net jei nekyla jokių grėsmių „riboms“ išnykti, jas paneigti, bendruomenės realus funkcionavimas stipriai koreliuoja su individų sąmoniniu tikėjimu savo kultūros gyvybingumu. L. Donskis, perfrazuodamas C. Lévi-Straussą teigia, kad tiek senovės, tiek moderni „bendruomenė žmogų arba suryja – asimiliuoja ir susilieja su juo, arba išvemta – atskiria ir segreguoja arba net bloškia į paraštę“ (Donskis 2006: 79).

T. Hernesas tikina, kad „ribos“ yra kintančios, dviprasmiškos, pralaidžios, bet gali būti taikomi ir visi išvardyti bruožai vienu metu (Hernes 2004: 9). Pastarajam autoriui dėl „ribų“ pralaidumo, lankstumo pritartų T. Faistas (2000) teigdamas, kad būtų beprasmiška kalbėti apie transnacionalių bendruomenių „ribas“, jei jose nebūtų „durų“, per kurias individai galėtų nevaržomai migruoti į bendruomenės vidų ir iš jos. Antropologijoje „ribų“, kurios paprastai yra simboliškos, sąlygiškos, „aktytos ir pralaidžios“ (Kockel 2002), studijavimas reiškia studijavimą kažko, kas yra nematoma, išskyrus kai kurias fiziškai apčiuopiamas struktūras, pavyzdžiui, programas, pareigybių aprašymus, darbotvarkes, grafikus.

Aptarę transnacionalių, artimų transnacionalaus socialinio lauko sampratai ir lokalizuotų priimančioje šalyje bendruomenių kategorijas, duomenų analizės dalyje remsimės kelias valstybes apimančių lanksčiomis „ribomis“ tinklų, įtraukiančių imigrantų bendruomenėse sukurtas organizacijas ir jų narius, gimtojoje šalyje esančias iniciatyvas bendradarbiauti su emigrantais, transnacionalios bendruomenės samprata.

2.2. Imigrantų bendruomenių organizacijos

Vienas iš būdų įprasminti vieną iš transnacionalaus organizavimosi formų (Faist 2000), t. y. transnacionalių bendruomenių lokalizuotus priimančioje šalyje atskaitos taškus, ir kartu pabrėžti migrantų sąistymosi konstravimo būdus transnacionalioje migracijoje, yra kalbėti apie imigrantų bendruomenių organizacijas (žr. plačiau: Douglas 1966, Giddens 1984, Vermeulen ir Govers

1994, Hernes 2004, Startsev 2005, Giddens 2005, Cordero-Guzman 2005, Mazzucato ir Kabki 2009, Waldinger 2010). Tokias organizacijas paprastai įkuria bendrakilmiai, ilgus metus gyvenę organizacijos įkūrimo šalyje ar pastaruoju metu į ją imigravę. Jose susiburia tam tikrų bendrumų turintys žmonės ir užsiima tam tikromis veiklomis bei daro įtakas kitoms organizacijoms ar migrantų grupėms, kitaip tariant, „organizacija yra individų grupė, susisteminta pagal nuasmenintas kryptis ir įkurta konkreitiems tikslams siekti“ (Giddens 2005: 326). Šio disertacijos skyriaus tikslas yra ne tik pristatyti formalių imigrantų bendruomenių organizacijų egzistavimo tikslus, aptarti neformalių organizacijų veikimo sąlygas, atsiribojimo nuo „kitokių“ siekių ir galimybes, bet ir pabandyti atrasti tarp organizacijų sąlyčio taškų, paanalizuoti, kiek ir kodėl jų veiklos ar veikėjai persipina, kokią įtaką tai daro imigrantų identitetų formavimuisi, pokyčiams.

Organizacijas imigrantų bendruomenėse galima kategorizuoti pagal tai, kokias paslaugas migrantams jos teikia, kokios yra jų formaliai deklaruojamos misijos (Cordero-Guzman 2005). Net ir neteikiančios jokių paslaugų organizacijos kviečia į bendruomenės renginius, skatina socialinius ir ekonominius ryšius tarp imigrantų, palaiko ryšius su gimtąja šalimi. Taip pat svarbu, kokioje teritorijoje jos įsikūrusios, kokių tautybių žmonės aplinkui gyvena, kokiems ir kokių tautybių klientams jos teikia paslaugas. Ne mažiau svarbu, kurios emigracinės bangos, kokios kartos, kokio socialinio statuso yra organizacijos vadovas ar lyderis – dažnai tai lemia paslaugų ar veiklos pobūdį, tikslinę dalyvaujančiųjų grupę.

Imigrantų bendruomenėse egzistuojančių organizacijų reikšmė, įtaka tiek pačiai bendruomenei, tiek gimtajai šaliai yra išsamiai analizuota mokslinėje literatūroje. H. R. Cordero-Guzmanas (2005) apibendrina, kad tokios organizacijos yra ypač reikalingos į priimančiąją šalį naujai atvykstantiems migrantams – jose suteikiama informacija apie dokumentų, vizų tvarkymą, statuso pasikeitimą, pasiruošimą natūralizacijos procesui. Taip pat jos suteikia socialinių paslaugų, padedančių socialinei, ekonominei adaptacijai naujoje visuomenėje, padeda išmokti kalbą, perprasti kultūrinius visuomenių skirtumus, teikia medicininės, juridinės paslaugas, konsultuoja įkuriant smulkų verslą, padeda susirasti darbą, persikvalifikuoti, įsigyti nekilnojamojo turto, o esant poreikiui, atstovauja savo etninei grupei valstybės lygiu rūpinantis socialinių paslaugų užtikrinimu, formuojant politiką, palaiko ryšius su išrinktais politikais. Migrantų organizacijos yra suinteresuotos bendruomenės plėtimu, stiprinimu, bendradarbiavimu su kitomis organizacijomis ir bendrataučių bendruomenėmis visame pasaulyje. Taip pat vienas iš jų tikslų yra ryšių su gimtąja šalimi palaikymas (Cordero-Guzman 2005). V. Mazzucato ir M. Kabki papildytų, kad viena iš svarbesnių bendrakilmių organizacijų funkcijų yra finansuoti gimtosios šalies plėtotės projektus, pavyzdžiui, mokyklų, ligoninių, prekybos, viešo susibūrimo vietų, kelių statybas, jų aprūpinimą reikalingiausią įrangą, elektros ir telefono linijų tiesimą (Mazzucato ir Kabki 2009: 232). Deja, dažnai „bendrataučių

įkurtų organizacijų kuruojamos tarpvalstybinės veiklos ne suvienija asmenis į vieną transnacionalinę bendruomenę ar socialinį lauką, bet sukelia tarpvalstybinius konfliktus, skatina nelygybę tarp emigrantų ir pasilikusių gimtojoje šalyje“ (Waldinger 2010: 38).

Y. Startsevas organizacijas apibūdina kaip į vieną visumą sujungtas tam tikro žaidimo taisyklės (Startsev 2005: 331). Vis dėlto jis mano, kad ne vien formalios taisyklės sudaro organizaciją – norint, kad sėkmingai organizacijos funkcionuotų, reikia, kad priklausantieji organizacijai, net ir veikiant kaitos procesams, išliktų lojalūs ir laikytųsi tų taisyklių. Remdamasis G. Helmke ir S. Levitsky'iu, Y. Startsevas teigia, kad formalios organizacijos yra sukurtos, naudojamos, priverstinai priimamos kaip oficialios, tuo tarpu neformalioms būdinga tai, kad jų veikla remiasi suinteresuotiems priimtinomis nerašytomis taisyklėmis, kurias sukūrė ir įprasmino neoficialūs šaltiniai (Startsev 2005). G. Helmke ir S. Levitsky'is papildytų, kad dažnai neformalios organizacijos yra žlugusių formalių organizacijų likučiai, kaip pakaitalai, papildantys dariniai. Jos neturi pavadinimo, oficialaus statuso, o „jas sudaro iš to paties kaimo atvykę migrantai, kurie retkarčiais susirenka kiemo nors bute, nemoka narystės mokesčio“ (Mazzucato ir Kabki 2009: 232). Vis dėlto reikia nuodugnaus tyrimo, kad neformalios organizacijos atskirtume nuo nusistovėjusių elgesio tradicijų ar praktikų. Reikėtų pabrėžti, kad dalis imigrantų nedalyvauja organizacijų veiklose, nes nepasitiki organizacijų veiklos, jų projektų skaidrumu, teisinasi, kad neturi pinigų mėnesiniam mokesčiui, rinkliavoms, neturi laiko ir motyvacijos lankytis susitikimuose, kuriuose dažnai susirenkama tiesiog pasidalyti nuogirdomis.

Tiek šiandienos transnacionalios bendruomenės, tiek jų lokalizuoti svetimoje šalyje atskaitos taškai – organizacijos, kuriose susiburia tam tikrų bendrumų turintys žmonės, yra dinaminės, kompleksinės, tad vienareikšmiškai apčiuopti jų „ribas“, už kurių prasideda „kitokių“ asmenų egzistavimas, yra sudėtinga. T. Hernesas apibendrinamas teigia, kad organizacijos „ribos“ yra ne periferinės, o centrinės organizacijos veikloje, nes kaitos procesai organizacijoje susiję būtent su „ribų“ kūrimu, perkėlimu ar sutvirtinimu. Taigi „ribos“ gali būti nuolat konstruojamos ir perkonstruojamos, dauguma jų „ne statiškos duotybės, o yra nuolatiniam kaitos procese“ (Hernes 2004: 10), taip pat „ribos nėra nubrėžiamos visam gyvenimui, kaip kad suvokiama stabiliose sistemose. Ribos atsiranda ir yra reprodukuojamos sąveikos procesuose“ (Giddens 1984).

Kai kurie teoretikai teigia, kad organizacija kaip tik ir vystosi formuojantis „riboms“, ir jokių būdu „ribos“ nėra organizacijos egzistavimo produktai. „Jei ribos yra žmonių sąmonės padariniai, o ne institucijų padiktuotos reikšmės, tai ribos automatiškai tampa labiau beformėmis, dviprasmiškomis“ (Vermeulen ir Govers 1994: 69). M. Douglas pridurtų, kad „visuomenės ribose ir nestruktūruotose erdvėse yra energija“ (Douglas 1966: 114). Kaip ir bet

kuri socialinė sistema, organizacija iškyla brėždama atskirības, idealiu atveju ne tik kultūrine, bet ir joje dalyvaujančių individų prasme.

Santykiai tarp socialinių organizacijų priklauso ne tik nuo „ribų“ charakteristikų, bet ir nuo to, koks tarp jų yra fizinis atstumas, kultūrinis skirtumas ir varžymasis dėl išteklių. Didžiausias trūkumas socialinių grupių studijose, kurių įvardija T. Hernesas, perfrazuodamas F. Barthą, tai jų matymas kaip izoliuotų vienetų, o ne sąveikaujančių esybių (Hernes 2004: 11, 12). Tad mūsų lauko tyrimo metu ir buvo stengtasi Amerikos lietuvių ir šiandieninių imigrantų iš Lietuvos organizacijas matyti ne kaip pavienius realiai funkcionuojančius, teikiančius paslaugas darinius, bet kaip sąveikaujančias erdves, ieškoti tarp jų bendrumų, tarpusavio sąsajų, sukibimų pavyzdžių, stebėti „ribų pralaidumo“ atvejus, kuomet „kitokie“ yra išsileidžiami į organizacijos vidų, su jais bendradarbiaujama, arba atsiribojama nuo „nepriklausančių“ tų pačių interesų grupei.

2.3. Diasporos įtaka imigrantų bendruomenės kūrimui

Terminas „diaspora“ mūsų tyrimo atveju nepaprastai svarbus tiek dėl savo turimos istorinės reikšmės migracijos studijose, tiek dėl pačių informantų naudojimo „emic“ persektyvoje. R. Münzas ir R. Ohligeris (2003), perfrazuodami E. Ma Mungą, diasporą³⁵ apibrėžia kaip prievartinę žmonių populiacijos išvietinimą dėl tam tikrų įvykių po skirtingas teritorijas, šalis, žemynus, taip pat kolektyvinę išsklidusios populiacijos atmintį³⁶, troškimus, motyvaciją išsaugoti diasporos egzistavimą ateinančiose kartose, atsispirti asimiliacijai, ir susvetimėjimui naujoje šalyje. Vis dėlto pastaraisiais dešimtmečiais, kada globalizacijos sąlygos leidžia žmonėms vis daugiau keliauti tarptautinėje erdvėje, kurti naujus namus toli nuo gimtųjų kraštų, terminas diaspora pradėtas vartoti ir etninėms bei nacionalinėms grupėms, kurios migravo nepriverstiniu būdu ir kurios iliustruoja daugiakryptę migraciją, apimančią santykius ir socialinius tinklus tarp skirtingų emigracijos vietų, apibrėžti (Münz ir Ohliger 2003: 4).

³⁵ Graikiškas terminas „diaspora“ reiškia sklaidą, jis pradėtas vartoti antikinėje Graikijoje, siekiant apibūdinti Egėjo jūros populiacijos tremtį. Vakarų Romos imperijos viešpatavimo laikais šis terminas buvo siejamas su žydu, kurie buvo ištremti ir pasklidę po pasaulį, bet kartu siejami bendro religinio ir kultūrinio paveldo, istorija. Vėliau terminas diaspora vartotas armėnams Turkijoje, graikų ir kinų išsklidimui, airiams bei afrikiečiams JAV apibūdinti.

³⁶ M. A. Herloff-Mortensen (1996), cituodama J. Bornemaną teigia, kad individai, pasakodami savo istorijas ir pateikdami jiems aktualiausias ir jų akimis reikšmingiausias faktus ir nuomones yra selektyvūs, o kalbant apie Europos etnologijos istoriją, taip pat pastebima tendencija romantizuoti ir esencializuoti „kaimiškas periferijas“. Ne veltui identitetas, atmintis ir nostalgija yra neišvengiamai susijusios kategorijos (Morley ir Robins 1995: 455). Atminties apie gimtąją šalį ir „namus“ pozityvų selektyvumą apibendrina M. Svašek pabrėždama, kad emigrantai ne tik idealizuoja turėtą ir prarastą „identiteto ir vietos santykį“, bet ir suvokdami, kad jų atmintis ir realybė yra skirtingi dalykai, esamame laike „gimtojoje šalyje esančiais problemas suvokia kaip tuojau pat užmirštinis anomalijas“ (Svašek 2002: 499).

Diasporos terminas socialiniuose moksluose yra skirtingai ir įvairiai apibrėžiamas, tad šiame darbe norėtuši išskirti keletą esminių (žr. plačiau: Connor 1994, Clifford 1994, Cohen 1997, Vertovec ir Cohen 1999, Kasatkina 2003) diasporos apibrėžimų, kurie galėtų būti taikomi mūsų tyrimo atveju:

- S. Vertovecas pažymi, kad kiekviena šiandieninių migracinių procesų kontekste „deteritorializuota ar transnacionali“ asmenų grupė, populiacija, kurios socialiniai, ekonominiai, politiniai tinklai ne tik peržengia tautinių valstybių sienas, bet ir veikia visame pasaulyje, gali būti įvardijama diaspora (Vertovec ir Cohen 1999).
- „Kartais diaspora paprasčiausiai tampa emigracijos arba tautinės mažumos sinonimu“ (Kasatkina 2003: 37).
- W. Connoras apibrėžė dar paprasčiau: „diaspora – tai žmonės, kurie gyvena už tėvynės ribų ir nėra asimiliavęsi su svietimos šalies identitetu“ (Connor 1994: 80). Vis dėlto tokia svietimoje šalyje esanti diasporinė žmonių grupė skiriasi nuo keliautojų, ar ekonominių, ypač sezoninių, imigrantų grupių – ji yra susiformavusi ne laikinam tikslui, o turinti svietimoje šalyje savo išsklidimo istoriją, bendruomenės, kurią sudaro jau kelios kartos³⁷, solidarumą, į bendrą tikslą orientuotą sąmonę, kalba viena kalba, kuri su kiekviena karta vis mažiau populiaris kasdienėse praktikose.
- Diasporai yra būdingi mitai ir atmintis apie tėvynę, grįžimo į tėvynę troškimas ir nuolatinė pagalba³⁸ jai, išsisklidimo istorija ir siekis gyvenant svietimoje šalyje išlaikyti kolektyvinį identitetą (Clifford 1994: 305).
- R. Cohenas, papildydamas J. Cliffordą pridurtų, kad diasporai būdingas socialinės traumos paveiktas pasklidimas į keletą šalių ieškant darbo, plečiant verslo ryšius, taip pat gimtosios šalies idealizavimas, komplikuoti santykiai su visuomene, kurioje gyvenama, tačiau tolerantiškumo pliuralistinei aplinkai išsiugdymas, solidarumas ir bendradarbiavimas su kitose šalyse gyvenančiomis tų pačių bendrų etninių šaknų diasporomis (Cohen 1997: 26).

Diasporos apibrėžimą pateikusių mokslininkų sąrašą būtų galima tęsti, tačiau neišvengiamai kai kurios sąvokos imtų kartotis. Iš pateiktos diasporos apibrėžimų įvairovės, diasporos termino išpopuliarėjimo tiriant tiek migracinius, transmigracinius, repatriacinius

³⁷ Deja, kaip teigia J. Cliffordas, diasporinės populiacijos nuolat „praranda“ savo narius dominuojančioje kultūroje (Clifford 1994: 328).

³⁸ Įvairiapusės pagalbos gimtajai šaliai pavyzdžių galima rasti ne vienoje iš buvusios Sovietų Sąjungos emigravusių asmenų suformuotoje diasporoje Vakaruose. Taip pat ir šiandieninės diasporos yra suinteresuotos teikti tiek finansinę (pinigais, daiktais, medikamentais, knygomis), tiek idėjinę (konsultacijomis) paramą gimtosioms šalims.

procesus, tiek etninių mažumų grupes galima daryti išvadą, kad šis terminas yra kiek per platus ir per daug reikšmių savyje implikuojantis terminas, kad būtų instrumentalus moksliniuose tyrimuose ir debatuose. Nepaisant to, socialinių mokslų atstovai neatsiriboja nuo termino diaspora ir toliau prasmingai jį vartoja apibūdinant tiek išsklidusią po pasaulį žmonių grupę, bendruomenę, taip pat patį išsisklaidymo, pasklidimo procesą bei vietą geografinė prasme, kurioje gyvena diasporiečiai.

Vis dėlto norėtume pabrėžti S. Vertoveco ir R. Coheno (1999) teiginį, kad terminas diaspora gali reikšti tiesiog socialinę žmonių organizavimosi formą, sąmonės tipą ar kultūros išlaikymo būdą. Diaspora, kaip žmonių organizavimosi forma, tampa aktuali analizuojant po skirtingas šalis pasklidusių etninių grupių santykius, lojalumo apraiškas, ekonominių procesų strategijas su valstybėmis ir kontekstais, kuriuose jos apsigyveno, bei šių kontekstų sąsajas su gimtąja išsklidusių etninių grupių šalimi. Siekiant analizuoti išsklidusių po pasaulį etninių grupių patirčių gyventi skirtingose teritorijoje įvairovę, vidinę būseną, nusiteikimą dalyvauti viešajame diskurse, religinį išitraukimą, identitetus, kurie dažnu atveju yra labai dvilypiai, daugialypiai, paradoksaliūs, pasitelkiama diasporos, kaip sąmonės tipo, samprata. Globalizacijos laikotarpiu, kada aplink pasaulį neišvengiamai juda kultūriniai objektai, jų reikšmės ir įvaidžiai, diaspora tampa ta erdve, kurioje kultūra ne tik susikaupia, bet ir perkonstruojama, transformuojama į naujas lokalias formas, kurių reprezentacijai atsiranda naujos socialinės institucijos, sukuriamos naujos kasdienybės praktikavimo formos.

Vienas iš esminių tiek savanoriškai, tiek priverstinai migruojančių žmonių tikslų yra adaptacija arba „šaknų įleidimas“ svetimoje, nepažįstamoje aplinkoje, nepasiduodant asimiliaciniams procesams. Ir tai apima daugybę sudėtingų veiksmų, pavyzdžiui, kalbos išmokimą, darbo, kad pavyktų išgyventi, susiradimą, socialinio tinklo sukūrimą, bei, pasak N. Kasatkinos, „tautinio židinio“ – vietos, kur didelė arba gausi etninės ar religinės grupės dalis gyvena kompaktiškai“ suradimą (Kasatkina 2003: 37). Tokiu atveju diaspora yra adaptuotis ir išlikti padedanti forma, leidžianti pasijusti „namuose toli nuo namų“ (Vertovec 2009: 6), arba, kaip teigia C. B. Brettell, diaspora yra tiesiog mechanizmas, leidžiantis emigrantams užsienyje iš naujo prisirišti prie savo gimtųjų šalių (Brettell 2006: 328).

Ne mažiau svarbi sėkmingo diasporos egzistavimo, etno – kultūrinės bendruomenės susikūrimo sąlyga yra visuomenės, kurioje diaspora įsikūrusi, tiek politinė, tiek socialinė pozicija etninių mažumų teisių klausimu. Dar XX a. septintojo dešimtmečio pradžioje JAV buvo vadinamos „sulydančiu katilu“ (angl. „Melting Pot“), kuriame ištirpsta tautinių, rasinių, religinių ypatybių įvairovė, individus ir asmenų grupes paliekant tik amerikiečiais, niekuo nesiskiriančiais nuo visų kitų krašto gyventojų. Buvo skeptiškai žvelgiama į siekius išlaikyti savąjį identitetą, nepasiduoti aplinkos, vietinių papročių ir tradicijų įtakai, lemiančiai atsivežtos

kultūros užmiršimą, bendruomenės nesuskūrimą; primenama, kad jei esi imigrantas, turėtum elgtis taip, kaip elgiasi visi šios šalies gyventojai, nors, kaip teigė JAV sociologai N. Glazeris ir D. P. Moynihanas (1963), buvo nuolat stebimi etninių grupių siekiai nepasiduoti Amerikos kultūros homogenizacijai. P. L. Van den Berghe'as teigia, kad maždaug XX a. septintojo dešimtmečio pabaigoje „socialinių mokslų atstovai paskelbė, kad „sulydantis tautas katilas“ nepasiteisinęs subyrėjo, etniniai identitetai tapo vertinami, asimiliacionizmas yra grėsmingas etnogenocidas ir kad JAV turėtų pripažinti rasinius ir etninius sentimentus“ (Van den Berghe 1981: 4). J. Crowther papildė, kad amerikiečiai pradėjo domėtis savo etninėmis šaknimis, pripažinti multikultūriškumą, pliuralizmą (Crowther 2000: 268). Taigi iš kiekvienos šalies atsivežta kultūra ir tos kultūros įnašas į migrantus priimančios šalies gyvenimą pradamas vertinti ir sudaromos sąlygos jį puoselėti, steigiant etnines mokyklas, palaikant etninių festivalių organizavimą, tolerantiškai vertinant praktikuojamą religinę įvairovę.

Kaip aptarėme, socialiniuose moksluose diasporos terminas traktuojamas įvairiai – akcentuojamas žmonių populiacijos išvietinimas, įsitvirtinimas, adaptacija, bet jokių būdu ne asimiliacija ir nepasidavimas asimiliuoti siekiančiai svetimos šalies visuomenės nuomonei, homogenizuojantiems etninę imigrantų įvairovę valdžios sprendimams, suinteresuotumas išlaikyti iš gimtosios šalies atsivežtą kultūrą, socialinę atmintį; vis dėlto šiame disertaciniame darbe diaspora įvardysime migrantų grupę ir jos palikuonis, lokalizuotus ir siekiančius pilnavertės adaptacijos konkrečioje šalyje, kuriuos sieja bendra praeitis, vertybės, asmeninis nusiteikimas priklausyti tai grupei ir pastangos prisidėti prie gimtosios šalies gerovės kūrimo.

3. Sociokultūrinių identitetų migracijoje tyrimas

Mūsų teorinėje analizėje svarbi identiteto (žr. plačiau: Kuper ir Kuper 2003, Gupta ir Ferguson 1992, Eriksen 1993, Friedman 1994, 2002, Vermeulen ir Govers 1994, Jenkins 1996, Herloff-Mortensen 1996, Hall 1996, Baumann 2002, Kockel 2002, Klein, Spears ir Reicher 2007, Čiubrinskas 2008b) paradigma – ne tik kaip reprezentuojanti migrantų saviidentifikavimosi subtilybės, bet ir kaip atskleidžianti migrantų tarpusavio, su bendrakilmiais ir su aplinkiniais svetimoje visuomenėje (ne)sukibimą, „ribų“ vieni nuo kitų ir „kitokių“ brėžimą, jų sąsistymosi formas, nesisaistymo priežastis. Kitaip tariant, identitetas yra savanoriška socialinė interakcija ir nuolatinis dialogas su aplinkiniais. Ne veltui G. Baumannas pabrėžė, kad „identitetas – tai modernybės charakteristika. Jis tampa laisvai pasirenkamu žaidimu, teatrališku savęs reprezentavimu santykiuose su kitais žmonėmis. Identiteto problematiškumas modernume yra identiteto konstravimas ir jo išlaikymas stabilium, o postmoderniame pasaulyje – kaip išvengti jo fiksacijos ir nelikti neapsisprendusiu“ (Baumann 2002: 18).

Pastaruoju metu identiteto klausimas vėl analizuojamas su ypatingu susidomėjimu, todėl reikėtų kalbėti apie „identiteto klausimo sugrįžimą“ į mokslinius debatus (Hall 1996). Tik „globaliame pasaulyje postmodernus požiūris į identitetą yra nusakomas nebe per ką ir kaip mes darome, bet per tai, kokiū būdu mes pasirenkame iš identitetų sandėlio tai, per ką apibrėžiame ką ir kaip darome“ (Kockel 2002: 194). Taigi bet kokia veikla ar veiksmas, kuriami santykiai su vieta, žmonėmis, praeitimi, gali būti įvardijami kaip identiteto kūrimas, konstravimas, pasitvirtinimas, pakeitimas, nulemtas aplinkos, situacijų ar pasikeitusių gyvenimo sąlygų.

3.1. Identiteto paradigmos svarba migraciniuose tyrimuose

Identitetų tyrimuose svarbios trys esminės aplinkybės, formuojančios identitetus (Hall 1996). Pirmoji – tai aplinka ir socialinis gyvenimas, tam tikros sąlygos, kurių subjektas negalėtų sukonstruoti pats, kurios nuo jo nepriklauso ir kurios nulemia žmogaus savimonę. Antroji yra pasiūlyta S. Freud. Pagal jį identitetas yra įvietintas sąmonėje, neatrastose psichikos erdvėse, kurių negalime tiesiogiai matyti ir transformuoti į socialines ar kultūrinės dimensijas. Trečioji – tai kalba, kaip skirtingų elementų formali sistema, plėtota F. de Saussure'o (Hall 1996), pratęsta C. Levi-Strausso, sukūrusio komunikacijos teoriją, padedanti nustatyti ribą tarp kultūros ir kalbos. Būtent šie trys dėmenys (socialinė aplinka, sąmonė ir kalba) yra svarbūs ne vien teoriškai, bet ir praktiškai stengiantis apčiuopti migrantų identitetų konfigūracijas. Mūsų tyrimai atskleidžia, kad JAV dominuojantis diskursas (Baumann 1997), arba daugiakultūrinė, politinė aplinka, aplinkinių požiūris į imigrantus neišvengiamai veikia ir konfigūruoja atvykusiųjų iš Lietuvos identitetus, savivertę, savivoką. Taip pat imigrantų vidinės nuostatos, susiformavusios dar prieš emigruojant į JAV, anglų kalbos mokėjimas ar siekis bet kokiomis priemonėmis nepamiršti lietuvių kalbos, mokyti jos savo vaikus, lemia vienokių ar kitokių šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV identitetų formavimąsi.

Savo identitetą asmuo geriausiai suvokia būdamas įvairiuose vaidmenyse vienu metu, pavyzdžiui, vaiko, tėvo, darbuotojo, piliečio, juodaodžio, imigranto, ir kartu sąveikaudamas su kitais asmenimis, esančiais panašiuose ar skirtinguose vaidmenyse, taigi „asmens saviidentifikacija galima tik santykyje su kitais“ (Kuper ir Kuper 2003: 789). Niekas neabejotų, kad sėkmingam savęs identifikavimui kaip tam tikros grupės nariui, reikalingas tos grupės narių pripažinimas. V. Čiubrinskas, perfrazuodamas A. Giddensą teigia, kad kolektyvinis (socialinis) identitetas apibrėžiamas kaip savybės, kurias individui priskiria kiti: tai yra riboženkliai bendriausia prasme, parodantys, kas yra šis asmuo ir kokiū būdu jis yra savas, identiškas su kitais grupės nariais (Čiubrinskas 2008b: 18). Taip pat identitetui aktualizuoti neišvengiamas atsiribojimas nuo „kitų“, svetimų, „atsiribojant per tam tikrus identifikavimosi žymenis,

matmenis, simbolius, t. y. per įvairiausias mentaliteto, laikysenos ir jausenos klodus“ (Čiubrinskas 2008b: 13). Apie save žinių gausime tik iš santykio su „kitais“, nes niekada nesame kaip vienas, o esame nuolat komunikuojančios visuomenės nariai. Tai gali būti ypač aktualu svetimose visuomenėse atsidūrusiems imigrantams, kurie siekia pritaipyti, neišsiskirti iš daugumos, susikurti galimybes integruotis, suburti draugų ratus. Taigi ką kiti individai, socialinės grupės galvoja apie mus, su kuo identifikuoja, kokias etiketes priskiria, yra ne mažiau svarbu, nei tai, ką mes patys apie save galvojame, kokioms kategorijoms priskiriame, kokiais panašumais remiantis įvardijame savuosius identitetus.

Aplinkinių išankstinės nuostatos apie tam tikras žmonių grupes, supaprastinti šališki, dažnai negatyvūs realybės ir elgesio suvokimai, kurie yra atsparūs pokyčiams, yra įvardijami stereotipais. Kai susitinka nepažįstami individai, pirmiausia jie ieško žinomų stereotipų pasitvirtinimo arba stengiasi vieni kitus priskirti jau žinomoms kategorijoms – taip siekiama palengvinti tolimesnį bendravimą ar bent įsivaizduoti, kad pažįsti aplinką ir aplinkinius asmenis. Mūsų disertacinių tyrimų atveju stereotipinimo pavyzdžių randame tarp skirtingų emigracinių bangų atstovų, taip pat imigrantų iš Lietuvos ir Amerikos lietuvių požiūriuose į aplinkinius gyventojus, kitataučius, kuriems klijuojamos įvairios etiketės, atspindinčios paviršutinišką kitokios kultūros suvokimą ir įvertinimą. „Stereotipai yra labai reikšmingi nustatant ribas tarp viena kitas stereotipizuojančių grupių, pabrėžiant savo pranašumą prieš kito ribą“ (Eriksen 1993: 24). Stereotipai yra pažintinės kategorijos, patenkinančios emocinius poreikius, patvirtinančios informaciją, kurios patvirtinimui, iš tiesų, nėra jokio pagrindo. Kitaip tariant, stereotipai yra nebūtinai teisingi, nebūtinai atspindi realybę ir tikruosius veiksmus, todėl yra svarbu išanalizuoti, kaip stereotipai randasi ir kokiose socialinėse situacijose išryškėja.

Bėgant laikui, kintant asmenų gyvenamajai vietai, socialinėms sąlygoms, pavyzdžiui, emigruojant, prarandant kilmės šalyje turėtą socialinį statusą, priimančioje šalyje keičiant darbą, imigracinį statusą, etninis identitetas gali keistis, transformuotis, įvairiuose kontekstuose įgauti skirtingas prasmes (Appadurai 1990, Gupta ir Ferguson 1992, Hall 1996). M. A. Herloff-Mortensen (1996) siūlo į identiteto sklaidą žiūrėti per globalizacijos teorijas, kai žiniasklaidos, kelionių, tarptautinių bendradarbiavimų dėka žmonės nebelinkę prisirišti prie nuolatinės gyvenamosios vietos, kai „įsivietinimas“ (angl. locatedness) reiškia turėjimą veiklos vietoje, kuriai suteikiamas tam tikras „buvimo kažkur“ statusas (Gupta ir Ferguson 1992). Taigi identitetas tampa artefaktų, tradicijų, paslaugų, idėjų, įsivaizdavimų „srovėmis“, jungiančiomis tiek lokalias, tiek globalias erdves (Herloff-Mortensen 1996: 22). Jai pritartų V. Čiubrinskas, siūlydamas į šiandieninio identiteto konstravimą pažvelgti per globalizacijos teorijų prizmę ir „lietuviškumą“ įvardyti tiesiog kaip „pasaulinį – lietuviškumą“, kuris būtų „ne tik išvietintas,

nušaknijęs, bet ir situacinis“, juolab kad nemaža dalis migrantų išgyvena netikrumą, nuolatinį judėjimą tarp skirtingų šalių (Čiubrinskas 2004: 64).

Neretai mokslinėje literatūroje identitetas tapatinas su identifikavimosi procesu, o tai yra ne tas pats. Kaip teigia S. Hallas, „procesas atspindi nuolatinę kaitą, galimus kelis identitetus, tai yra nestabilus, istorijos variacijos ir skirtumų žaidimas“ (Hall 1996: 344). Pasak autoriaus, „mišrioje santuokoje sūnus gali jaustis jau ne „juodas“, o „rudas“, bet jame gali išlikti ir kultūrinis, istorinis ir politinis juodumas“ (Hall 1996: 345). R. Jenkinsas socialinį identitetą įvardija kaip socialinį procesą, kurio formavimuisi įtaką daro tiek individų praeitis, pasireiškianti kaip individuali arba apibendrinta socialinė atmintis, tiek kolektyvinė praeitis, įvardijama kaip istorija. Mūsų tyrime aptinkame nemažai procesualaus identiteto ar įvairių identiteto konfigūracijų pavyzdžių, kuomet migracinėje patirtyje asmens savivoka kinta tiek laikui bėgant, tiek įtaką darant naujoms gyvenimo aplinkybėms, tiek bendraujant su viešose erdvėse etninį identitetą puoselėjančiais bendrataučiais. Be to, „socialinis identitetas niekada nėra vienpusis“ (angl. unilateral) (Jenkins 1996: 21), o įvairiakryptis, refleksyvus, įvairiomis formomis adaptuojamas prie skirtingų aplinkybių sąlygų.

Tyrimuose taikant identiteto paradigmą, dažnai susiduriame su jo dvilypiškumu ar net daugialypiškumu, kai individai save tapatina su keletu tos pačios rūšies identitetų. J. Friedmanas tapatinamąsi su keletu identitetų, hibridiškumą, kreoliškumą, kurie reiškia kultūriškai susimaišiusias, daugybiškas socialines realybes, paaiškina kaip „trans–“ diskurso (trans – lokalumas, trans – kultūriškumas, trans – nacionalumas), dekonstruojančio homogeniškas ir grynas kategorijas (lokalumas, kultūra, nacionalumas), paplitimo pasekmę (Friedman 2002: 26). Tokių atvejų pasitaikė ir mūsų tyrimų atveju, kai migrantai etnine ir pilietine prasme save laiko ir amerikiečiais, ir lietuviais. Tokie migrantai suvokia, kad „aplinkiniai gali paprasčiausiai negerbti jų hibridinio savęs identifikavimo, o tai skatina garsiai ir viešai skelbti tokį dvigubą identitetą“ (Klein, Spears ir Reicher 2007: 33). Vis dėlto dvigubą identitetą labai sunku išlaikyti, jei grupės nariai, kurie patvirtina identitetą, jį mato kaip nesuderinamą su kitais individo identitetais, ir tai yra akivaizdžiai matoma visuomenei, tad tik nuo palaikomų matomų socialinių santykių priklauso galimybė išlaikyti keletą identitetų (Klein, Spears ir Reicher 2007: 34), o dažniausiai kai kuriuose kontekstuose vienu metu yra priimtina turėti tik vieną tam tikros rūšies identitetą, pavyzdžiui, lyties, vedybinio statuso.

Apibendrinant galima teigti, kad identitetas yra sukonstruotas, įgyjamas, keičiamas, daugialypis, daugiakryptis, paslankus, gebantis adaptuotis skirtingomis formomis ir tikslais procesualus darinys, padedantis suprasti žmonių santykį su vieta, žmonėmis, praeitimi, o esminiai klausimai tiriant identitetus yra šie – kokiais tikslais, kas, kaip, iš ko ir kokiame kontekste juos konstruoja. Pasak G. Baumanno, bendruomenių, žmonių tyrimuose idealiu atveju

reikėtų derinti dominuojančio („iš viršaus nuleidžiamo“, kontroliuojančio, daugumos) ir „demotinio“ (pačių žmonių, „iš vidaus“) diskurso analizę (Baumann 1997: 215). Disertacijos tyrimuose daugiausia dėmesio skyrėme būtent „demotiniam“ diskursui, siekėme pažymėti, kokiais būdais, kokiais tikslais ir kaip patys imigrantai iš Lietuvos, taikant „emic“ tyrimo priegą, pasikeitus gyvenamai vietai, socialinei aplinkai, savivokai, viešumoje vartojamai kalbai konstruoja savo identitetus, tai yra kokias galimybes įsitvirtinti suranda arba susikuria atvykę į JAV, kokius santykius ir socialinius ryšius kuria su aplinkiniais gyventojais, bendrakilmiais, kaip tai veikia imigrantų iš Lietuvos santykius su praeitimi ir gimtąja šalimi. Vis dėlto teoriniuose diskursuose ir kasdienėje praktikoje išgirstame, kad asmens saviidentifikavimas, tapatinimas su tam tikra grupe, vieta įmanomas tik susirandant, apsibrėžiant bendros propaguojamos kultūros elementus, pasitvirtinant bendrą etniškumą, todėl kituose skyriuose aptarsime „kultūros“ ir „etniškumo“ kategorijų pritaikomumą žmonių grupių studijose.

3.2. Kultūros kaita ir identitetas

Vienas iš fundamentalių antropologijos terminų yra „kultūra“, šiomis dienomis kartu su „bendruomenės“ terminu tapęs plačiai vartojamu instrumentu viešajame diskurse apie etnines mažumas. Tačiau politiniame diskurse ar mūsų tyrime dalyvavusių informantų suvokimu, šie terminai, lyginant su antropologų veikaluose sutinkamomis reikšmėmis, yra skirtingai interpretuojami.

F. Barthas (1995) teigia, kad kultūra yra nuolat besikeičiantis konstruktas. Kultūros kaita paprastai yra lemiama tiek natūralios, tiek priverstinės migracijos, kuomet dėl žmonių komunikacijos, prekybos, mainų, taip pat dėl kolonizavimo, žemynų atradimų nei viena kultūra neturėjo galimybės išlikti homogeniška. Todėl neturėtų stebinti mūsų tyrimo metu fiksuoti terminai „*suamerikonėjęs lietuvis*“ ar „*negrynas lietuvis*“ – jie atspindi kultūrinio asimiliavimosi, kaitos paveiktos kultūros transformavimosi procesus.

Kultūros sudėtis negali būti sąstingyje, nes ji nuolat generuojama, kylanti, atnaujinama per individų patyrimą. „Kultūra egzistuoja tik tol, kol ji yra atliekama“ (Baumann 2002: 11), arba, kaip teigia J. Cliffordas, kultūra keičiasi ir vystosi kaip gyvas organizmas (Clifford 1994: 235) kartu su besikeičiančiais žmonių, kurie tą kultūrą kuria ar bent savinasi, poreikiais. G. Baumannas mini ir kultūros „gebėjimą“ materializuotis, kai kultūra tampa tam tikros žmonių grupės išreikštų norų, troškimų ir galių produktais (Baumann 2002). Taigi kultūrą sudaro nuolatinės kaitos elementai, o ne vien iš kartos į kartą perduodamos susiformavusios tradicijos, papročiai, etninės relikvijos. F. Barthas (1995) taip pat pabrėžia, kad kultūra yra tęstinis, nehomogeniškas konstruktas, o kultūrų įvairovė suprantama ne tiesiogine prasme, ne kaip

homogeninių konstrukčių gausybė, bet kaip vienos kultūros bruožai, adaptuoti iš kitų kultūrų. Kultūra apima gausybę persipinančių idėjų, sukuriančių kultūroje tam tikrus klasterius ir tendencijas. Tai suponuoja mintį, kad kultūra skiriasi nuo daugumos socialinių grupių, nuo įvairių institucijų – jos „ribos“ sunkiai apibrėžiamos, sunkiai apčiuopiamos, pati kultūra neturi aiškiai apibrėžtos struktūros, egzistavimo taisyklių.

Vis dėlto savo grupės „kultūrinio unikalumo“ išsaugojimo svetimoje šalyje, siekio nepasiduoti atsivežtos kultūros fragmentacijai naujame socialiniame kontekste arba dominuojančio diskurso įtakai (Baumann 1997) pavyzdžiu galėtų būti F. Bartho (1995) aprašyti darbo migrantai pakistaniečiai Norvegijoje, jų adaptacijos sunkumai, kuomet besiskiriantis nuo vietinių norvegų gyvenimo būdas, religija, požiūris į lyčių vaidmenis, vaikų auklėjimą sukelia identiteto išsaugojimo problemų. Į Norvegiją imigravus skirtingoms, Pakistane konfliktavusioms etninėms grupėms, atsivežti konfliktai tampa nebeaktualūs, tad susiburiama tiesiog tam, kad būtų išsaugota musulmoniška tapatybė. „Pagrindinis etniškumo mitas susiformuoja tokiam kontekste: labai lengva perimti iš aplinkos skirtingumus, „kitos“ kultūros elementus, tad „mums“ reikia būti ypač solidariems ir panašiams, puoselėti savo kultūrą, kad galėtume atspindėti ir atmesti tas skirtynes iš aplinkos“ (Barth 1995: 17). Tai tiesiogiai koreliuoja su Antrojo pasaulinio karo politinių migrantų iš Lietuvos nuostatomis, kai apsigyvenus JAV buvo siekiama įsitvirtinti, bet kartu išsaugoti lietuvių kalbą, kultūrą, meilę ir norą padėti tėvynei, kurios ir šiomis dienomis, ypač pačių politinių migrantų, aktyviai prisimenamos ir pristatomos kaip sektinas pavyzdys šiandieniniams ekonominiais migrantams.

Siekiant išsaugoti kultūrinį identitetą, pasak F. Bartho (1995), susiduriama su trimis priešingais procesais: kontroliavimu, nutylėjimu ir patirčių „ištrynimu“, kurie gali lemti kultūrinį netęstinumą. Kiekviena kultūra ne tik nuolat persiformuoja, keičia formą, iš kitų kultūrų perima naujų elementų, o tai suponuoja kultūrinį pliuralizmą, bet yra ir ribojama, sugriežtinamos jos „ribos“. Tai puikiai iliustruoja, vėlgi, pakistaniečių pavyzdys. Jų vaikai, jau gimę Norvegijoje, eina į norvegų mokyklas, ir vien dėl pastarojo fakto jų tėvai išgyvena dviprasmiškus jausmus. Jei jie pastebi, kad mokydami svetimtaučių aplinkoje jų vaikai susvetimėja, ima tolti nuo tėvų kultūros, jie stengiasi minimalizuoti vaikų kontaktus su jų kultūros puoselėjimo „trukdytojais“. Daugybė pakistaniečių tėvų griežtai draudžia jų vaikų bendraklasiams lankytis jų namuose, o saviems vaikams draudžia lankytis norvegų namuose. Taigi tėvų pozicija neleisti vaikams bendrauti su „kitokios“ kultūros atstovais vaikus išmoko nutylėjimo strategijų: kad ir kokias draugystes vaikai užmezga su norvegais mokyklose, jie įpranta nieko apie tai nepasakoti namuose, nes tai išprovokuotų tėvų nusivylimą ar pyktį. Apie paauglės pakistanietės draugystę su norvegu sužinojus aplinkiniams, šeimai užtraukiama negarbė, pakistaniečių bendruomenė nebežiūri į merginą kaip į siekiamą potencialią nuotaką, ji

gali būti išsiųsta gyventi į Pakistaną pas gimines. Jei nutylėjimai nėra pakankamai veiksmingi, atsiranda poreikis aktyviai viską neigti, „ištrinti“ patirtis, atsisakyti svetimose šalyse propaguojamo gyvenimo būdo. Pavyzdžiui, pakistaniečių dukra, kuri eina į mokyklą ir su visais vaikais kartu lanko fizinio lavinimo pamokas, pagal pakistaniečių papročius sporto salėje gali lankytis iki dešimties metų, o vėliau toks fizinis aktyvumas nėra leidžiamas, nes tai siejama su netinkama merginai apranga, nekuklumu. Tokiu atveju pakistaniečių dukrai tenka atsisakyti patikusios veiklos ir perimti tėvų nuostatas, tapti „gera pakistaniete“. Tolimesnis fizinio lavinimo pamokų lankymas provokuoja konfliktus tarp mokyklų vadovybės ir pakistaniečių bendruomenės (Barth 1995: 19).

Šis pavyzdys, kaip minėjome, aktualus mūsų darbui, nes jis artimas lietuvių politinių migrantų, *dipukų*, patirtims, kuomet buvo stengiamasi neleisti vaikams asimiliuotis „amerikietiškoje“ kultūroje, prarasti savojo „lietuviškojo“ identiteto, visomis priemonėmis siekiant išlaikyti kultūrinį „grynumą“. Tokios politinių migrantų pastangos pasireiškėdavo nuobaudomis už anglų kalbos vartojimą namų erdvėje, draudimais artimai bendrauti ir kurti šeimas su kitataučiais. Kartu vaikams ir paaugliams buvo sudaromos sąlygos dalyvauti kuo įvairesnėse *lietuviškose veiklose*, realizuoti save skirtinguose „lietuviškuose kultūriniuose saituose“, pavyzdžiui, skautų, ateitininkų būreliuose, šokių, chorų, dramos kolektyvuose. Taip buvo stengiamasi „lietuvišką“ kultūrą išlaikyti nepakitusią ir neasimiliavusią su „amerikietiška“ (Čiubrinskas 2005, Akstinavičiūtė 2006a).

Nors pripažįstama, kad kultūra yra nuolat besikeičiantis konstruktas, vis dėlto atskirais laikotarpiais, atskirose lokaliuose erdvėse, atskiros žmonių grupės siekia apibrėžti „savo“ kultūros sudedamąsias dalis, nes tai leidžia atsiriboti nuo „kitokių“, svetimų. Dažnai kultūra yra apčiuopiama, materializuota, išmokta ir legitimuojama reikšmių sistema, taigi, nors „kultūra vaidina svarbų vaidmenį identiteto konstravimo, dekonstravimo procesuose“ (Friedman 1994: 88), lyginant su identiteto kategorija, ji tampa nebepakankama analizuojant žmonių grupes ir jų santykius.

3.3. Etniškumas identitetų studijose

Etninių ir kultūrinių identitetų klausimus analizuojantys autoriai, kuriais remiamasi mūsų darbe, yra T. H. Eriksenas (1993), H. Vermeulen ir C. Govers (1994), F. Barthas (1969, 1995), J. Friedmanas (1994, 1997), M. E. Kelly (2000), A. Čepaitienė (2001). Bendrinėje kalboje etniškumas³⁹ vis dar siejamas su mažumomis, rasiniais santykiais, generiniu (Friedman 1994),

³⁹ Terminas „etninis“, kildinamas iš graikų žodžio „ethnos“, reiškiančio „pagoniškas“ (Williams 2006: 119). Jungtinėse Amerikos Valstijose terminas pradėtas vartoti Antrojo pasaulinio karo metais, apsiribojant žydų, italų,

esencialistiniu (Jenkins 1996) ar primordialistiniu⁴⁰ interpretavimu, tačiau socialinėje antropologijoje etniškumas suprantamas kaip realiai egzistuojantys santykiai tarp grupių, nebūtinai mažumų, kurios pačios save laiko ir yra laikomos kitų, kultūriškai besiskiriančiomis nuo aplinkos rasiniu, klasiniu požiūriu (Eriksen 1993). Taigi etniškumas apibrėžiamas kaip aktyvių ir realių socialinių santykių aspektas, o ne vien tik izoliuotas kultūrinių turtų ir vertybių kompleksas. Kitap tariant, sąlyga tam tikrai etninei grupei egzistuoti yra ne tik savęs suvokimas kaip tam tikros etninės grupės, bet ir kitų grupių patvirtinimas, pripažinimas, taip pat etninės grupės gyvenamos valstybės vidaus politika etninių grupių atžvilgiu.

M. E. Kelly, perfrazuodama F. Barthą teigia, kad jis dar 1969 m. etniškumo terminą apibrėžė kaip reprezentuojantį ne statišką ar paveldėtą, bet „nuolat atsinaujinantį ir socialiai sukonstruotą etninę identitetą“ (Kelly 2000), skirtingą kultūrų socialinį organizavimąsi. „Etninis identifikavimasis turėtų būti grindžiamas savęs priskyrimu bei tavęs kitų priskyrimu tai grupei, o ne tiesiog tam tikro kultūrinio inventoriaus valdymu“ (Vermeulen ir Govers 1994: 35). F. Barthas (1969) papildytų, kad kultūra nėra neišvengiamai susijusi su etniškumu, o kai kuriais atvejais „apie etniškumą galvoti turint omenyje tik vieną grupę ir jos kultūrą, tai tas pat, kaip bandyti ploti su viena ranka“ (Kelly 2000). Tai reiškia, kad viena etninė grupė viduje gali kultūriškai skirtis, o kelios save skirtingomis apibrėžiančios etninės grupės gali dalytis viena kultūra, kaip kad pažymėjo G. Baumannas (1997), atlikdamas etnografinį tyrimą daugiaetniniame Sautholo rajone Londone. Todėl tiriant žmonių grupes kultūra nebėra esminis nagrinėtinas bruožas, daug svarbiau analizuoti socialines „ribas“, pačių grupės narių racionaliai pasirenkamus jų grupę identifikuojančius, etninę tapatybę apibrėžiančius bruožus (Barth 1969). Taigi etniškumas kuriamas, subjektyviai pasirenkamas, pasitvirtinamas socialinių santykių metu, kai yra aktyviai vartojamas siekiant socialinių, ekonominių ar kitokių etninės grupės tikslų, o ne vien naudojant kultūrinius simbolius.

Kontrastas tarp „mes“ ir „kiti“ (angl. us ir them, we ir other, insiders ir outsiders) yra tarsi užprogramuotas etniškumo sampratoje, nes „kitų“ skirtingumas yra aiškiai susijęs su kultūriniu skirtumu (Barth 1995: 13). T. H. Eriksenas, tarsi papildydamas F. Barthą teigtų, kad „etniškumui atsirasti pakanka nors minimalaus kelių grupių kontakto pabrėžiant savo kultūrinio skirtingumo vieni nuo kitų idėjas“ (Eriksen 1993: 11). Ne veltui J. Friedmanas mano, kad imigrantų grupių etnifikacija kuria diasporas (Friedman 1997: 3), o etnis identifikavimasis yra specifiniame kontekste vykstanti praktika, sąlygos, kurios nulemia žmonių lygiavimąsi į juos pačius apibrėžiančią realybę (Friedman 1997: 34).

airių pavyzdžiais. Šiandienine prasme jį 1953 m. pirmą kartą paminėjo Amerikos sociologas D. Riesmanas, o į Oksfordo anglų kalbos žodyną jis buvo įtrauktas tik 1972 m.

⁴⁰ Primordialistinis požiūris į etniškumą akcentuoja grupės narių išsisaugojimą kilmės, kraujo, kultūros, kalbos, fizinio panašumo prigimtiškumą, etniškumo buvimą „pradmeniniu instinktyviu impulsu“ (Van den Berghe 1981).

Reikėtų pabrėžti, kad etniškumas tampa ypač aktualus keičiantis politinėms, sociokultūrinėms aplinkybėms, kai vyksta galios persiskirstymas ir atsiranda spaudimas įvertinti savo autentiškąjį „aš“ (Čepaitienė 2001: 167). Todėl nenuostabu, kad emigravus į kitokią kultūrinę, socialinę, politinę aplinką, etniškumas – kai kuriais atvejais jį demonstruojant, o kai kuriais slepiant – aktualizuojamas. A. Čepaitienė pabrėžia, kad siekui ginti ar plėsti savo tapatumą reikšmingas veiksnys yra žmogaus dramatiška asmeninė patirtis ir išgyvenimai (Čepaitienė 2001: 175).

Žmonių socialinėje interakcijoje būtina pabrėžti kultūrinius skirtumus, darančius įtaką tarpgrupiniams santykiams, socialiniam gyvenimui, kuris, kaip teigia F. Barthas, susideda iš savaime suprantamų dichotomijų, išryškėjančių įpročiuose, dėvimuose rūbuose, vartojant kalbą, gaminant valgių, užsiimant religine praktika ir t. t. O tvarkant ir organizuojant socialinį gyvenimą etniškumas yra fundamentalus veiksnys (Barth 1969).

3.4. Institucinis identitetas

Transnacionalinės migracijos kontekste analizuojant identitetus, dažnai susiduriama su migrantų saistymusi tarpusavyje bei su aplinkiniais žmonėmis tam tikrose erdvėse, saituose arba kitaip variant, institucijose, organizacijose, kuriose manipuluojama tam tikrais simboliais ir tokiu būdu sukuriama galia daryti sprendimus. Tokiose erdvėse paprastai normatyvizuojami joms priklausančių individų santykiai, sukuriami ir modifikuojami jų identitetai.

V. Čiubrinskas aktualizuoja normatyvinio identiteto terminą, atspindintį nacionalinės (tautinės) valstybės dominavimą, kaip galios realizavimo institutą (Čiubrinskas 2008b: 15). Autorius analizuoja, kaip valstybės institutai verčia valstybės piliečius identifikuotis, ir kartu manipuluojant simboliais – paklusti skirtingiems jos institutams. M. Castellsas išplėtotą pastarąją mintį teigdamas, kad „tapatumai gali būti kildinami iš dominuojančių institucijų, tačiau tapatumais jie tampa tik tuomet, kai ir jei socialiniai veikėjai juos internalizuoja bei įprasmina save per tai, ką internalizavę“ (Castells 2004: 23). Svarbus ne tik tiesioginio dalyvavimo tam tikros institucijos veikloje, bet ir simbolinio tapatinimosi, įsijautimo, saviidentifikavimosi ir naudos gavimo šiame procese aspektas. Taigi individų dalyvavimas, priskyrimas savęs institucijoms leidžia susikurti, priimti, turėti ne tik asmeninius, bet ir viešus, institucinius identitetus.

Institucinį identitetą galima susikurti, o valstybės siūloma, iš tiesų valstybės elito sukurtą pilietybės identitetą, „bendrą su kitais pilietybės identitetą“ (Lehning 1998: 346) – priimti. Tokiu atveju piliečius sietų demokratinės institucijos, kuriuose jie dalyvauja, įsipareigoja laikytis konstitucinių normų, kurios pateikia lūkesčius, kaip bus galvojama, elgiamasi, veikiama,

kalbama. Institucijos ar įvairios organizacijos, asociacijos pritaiko sankcijas, sukuria skatinimo sistemas, taisykles, vaidmenis, paskirsto atsakomybes. Asmenims nuolat dalyvaujant daugelyje institucijų vienu metu, jų atsakomybės ir pripažinimo intensyvumas yra nevienodas, o tai lemia dalyvaujančių asmenų identifikavimosi su institucijomis kaitą (Williams 2006: 207). Taigi globalizacijos procesų veikiamame pasaulyje dažnai sunku apčiuopti institucinį identifikavimąsi, nes žmonės nelinkę nekintamai susisaistyti su institucijomis, išsipareigoti.

Neignorudamas globalaus pasaulio organizavimosi, T. H. Eriksenas (1993) pabrėžia, kad žmonės gyvena apibrėžtose lokaliuose vietose, todėl identitetas yra nagrinėtinas lokaliu mastu arba „identiteto konstravimas yra kultūriškas ir kuriamas lokalių ir individualių mechanizmų dėka“ (Friedman 1994: 27). V. Čiubrinskas papildytų, kad identiteto „ribas“ galima brėžti per konkrečių institucijų – pavyzdžiui, bažnyčios, valstybės – simbolinius resursus, ritualus (Čiubrinskas 2008b: 19). M. Castellsas (2004) tvirtina, kad legitimuojantis – įteisnamasis identitetas, nykstant pilietinei visuomenei, nacionalinei valstybei prarandant svarbiausio teisinės galios šaltinio vaidmenį, praranda prasmę, tačiau mūsų tyrimo atveju ši lokalizuoto institucinio identiteto samprata yra ypač aktuali, nes migrantų tarpusavio susisaistymas JAV lietuvių bendruomenėje buvo akivaizdžiai apčiuopiamas būtent lokaliuose etninėse organizacijose, lokaliuose etninėse institucijose, kuriose vyko šventės, svarbių datų minėjimai, religinės apeigos, edukaciniai procesai.

3.5. „Lietuviškumo“ konfiguracija diasporoje

Pasak H. Lindholm, nėra didžiųjų esminių teorijų, kurios padėtų perprasti etninio identiteto problematiką, etninius konfliktus, kultūros kaitą ir tautos formavimosi ypatumus – šioms kategorijoms būdinga sumaištis ir neapibrėžtumas. Autorė siūlo analizuoti atskirus atvejus, kiekvienos grupės teises, unikalų kontekstą ir aplinką (Lindholm 1993). Taigi Antrojo pasaulinio karo pabaigoje iš Lietuvos pasitraukusių ir vėliau į JAV emigravusių atsivežtas, perkurtas, sukurtas „lietuviškasis“ identitetas diasporoje⁴¹ yra tinkamas tyrimo, kuriame akcentuojami kultūros, etniškumo dėmenys, objektas.

Pavyzdžių randame analizuoti pasirinktoje ir mūsų lauko empirinius tyrimo duomenis iliustruojančioje D. Bindokienės (1989) dvikalbėje knygoje „Lietuvių papročiai ir tradicijos išsivijoje“, kurioje atskleidžiamas imigrantų siekis ir motyvacija išlaikyti, puoselėti iš Lietuvos atsivežtą kultūrinį identitetą – kuriant įvairias jo išsaugojimo strategijas, pabrėžiant, kad tai ypač aktualu lietuviams ar lietuvių kilmės asmenims, gyvenantiems kiek toliau nuo pagrindinių „lietuviybės centrų“, prisimenant faktą, kad Lietuvai esant Sovietų Sąjungos sudėtyje mobilumo

⁴¹ Išsamiau apie „diasporos“ terminą žr. I dalies 2.3 skyriuje.

faktiškai nebuvo. V. Čiubrinskas ne viename savo straipsnyje taip pat minėjo šią D. Bindokienės knygą, padedančią skleisti lietuvių diasporos angažuotumą, skatinančią propaguoti „lietuviškąjį“ identitetą. Leidėjų žodyje to meto Pasaulio lietuvių bendrijos Valdybos pirmininkas V. Bieliauskas rašė, kad tuo metu, „kada Lietuva pergyvena tautinį, kultūrinį ir politinį atgimimą, visi lietuviai, gyvenantys laisvame pasaulyje, yra labai susidomėję įvykiais tėvynėje. Jie nori tai pabrėžti savo tautinių papročių bei tradicijų sustiprinimu ir atnaujinimu“ (Bindokienė 1989: 7). Žinoma, tai orientuota į pokario politinių emigrantų nuostatas, tačiau atlikus lauko tyrimą matome akivaizdžias sąsajas su dalies imigrantų, atvykusių į JAV jau po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, kultūrinėmis nuostatomis.

D. Bindokienės (1989) knyga yra tarsi išsaugotų, dokumentuotų archajinių kultūrinių darinių priminimas, „užkonservuotas“ politinių migrantų atmintyje, neatspindintis lietuvių kultūros kaitos, identiteto transformacijų, kurios neišvengiamos bėgant laikui, keičiantis politinėms, ekonominėms, socialinėms sąlygoms. Vienas iš probleminių knygos tikslų yra neleisti *lietuviams*, gyvenantiems užsienyje, užmiršti lietuvių kultūros šaknų, o kad tai laikui bėgant nutiks yra labai tikėtina: „ateityje ši problema dar paaštrės, pamažu retėjant vyresniosios kartos išeiviams, gimusiems ir augusiems Lietuvoje, kuriems lietuviški papročiai bei tradicijos dar sudarė natūralią kasdienybės dalį“ (Bindokienė 1989: 11). Galima preziumuoti, kad autorė dar nesitiki, jog netrukus prasidės trečioji – ekonominių migrantų banga, su kuria į skirtingas šalis, taip pat ir JAV, bus atvežta *šiandieninė lietuvių kultūra*, naujos tendencijos. Kartais išeivijoje galima išgirsti, kad politinių migrantų karta, V. Čiubrinsko (2004) dar vadinama „fokusuoto etninio veikimo grupe“, yra vienintelė, „teisingai“ išsaugojusi „lietuvybę“, tačiau mažėjant pastarųjų asmenų skaičiui „išmanančių lietuvių kultūros esmę“ lieka vis mažiau.

Diasporos lietuviai, ypač pokario laikų emigrantai, nedvejodami teigia, kad būtina pažinti lietuvių tautos charakterį, kultūros bruožus, verta susipažinti su lietuvių pasaulėjauta, pažiūromis, žmogaus gyvenimo etapų svarbumu, aplinka, santykiais su kaimynais ir priežastimis, kurios visais laikais vertė lietuvius emigruoti. „Lietuvių kalba yra ryškiausias lietuviškumo bruožas, išskiriaš lietuvį iš bet kurios kitos tautybių grupės, todėl kiekvieno lietuvio pareiga išeivijoje yra susirūpinti lietuvių kalbą išmokti, vartoti ir išlaikyti“ (Bindokienė 1989: 29). Ne veltui politiniai migrantai bene didžiausią dėmesį skyrė „lietuviškųjų“ mokyklų steigimui, stovyklų organizavimui Amerikoje, kad vaikai turėtų galimybę inkultūruotis „lietuviškoje“ terpėje, taip pat kad „etniškumas galėtų tarnauti kaip pastogė ir teiktų pagalbą“ (Čiubrinskas 2004: 51). Pastarasis autorius pagalbą įvardija kaip dalinimąsi duona, „talką“, prieglobstį naujai atvykusiems, darbo suradimą, vertėjavimo paslaugas.

Pokario emigrantams iš Lietuvos ne tik asmens poelgiai viešoje erdvėje, „etninės endogamijos laikymasis“ (Čiubrinskas 2005: 46), bet ir privatūs namai turėjo liudyti apie

„tikrąją“ asmens prigimtį, sąmoningą priklausymą lietuvių bendruomenei. Taigi namuose turėjo dominuoti įvairūs medžio drožiniai, pavyzdžiui, kryželiai, koplytėlės, „lietuviškų“ sodybų modeliai, gintaro dirbiniai, vyčiai, trispalvės, tiek dekoracijoms, tiek praktiškai buityje naudojami „lietuviški“ austi rankšluosčiai, juostos, lininės staltiesės; laisvalaikis turėjo būti leidžiamas su lietuviška knyga, laikraščiu ar žurnalu. Beje, ir mūsų tyrimų metu visi šie išvardyti „lietuviškumo“ simboliai buvo pastebėti tiek Amerikos lietuvių, tiek angažuotų archajiškos „lietuviybės“ išsaugojimu šiandieninių imigrantų iš Lietuvos namuose JAV. „Lietuviškumo“ simboliai yra pageidautini „tikro lietuvių“ namuose, „nes lengviau įsisąmoninsime savo kilmės svarbą, taip pat parodysime pažįstamiems kitataučiams, kad didžiuojamės savo kilme ir nebijome prisipažinti esą lietuviai“ (Bindokienė 1989: 71), kad tikime būsima Lietuvos nepriklausomybe (Bindokienė 1989). Lietuviškų patiekalų gamyba, lietuviškų švenčių, nors ir su gedulo atspalviu, ritualinis šventimas, Lietuvai svarbių istorinių datų (kurias M. Guibernau vadina „galimybe reguliariais intervalais būti su grupe, kurios nariai jaučiasi priklausantys tai pačiai teritorijai, kurios narius jungia bendra praeitis, ateities vizijos (Guibernau 1996: 83) minėjimas – visa tai rekomendacijos, kaip išsaugoti „lietuviškąjį“ identitetą.

„Tautinės tapatybės bruožų įvairovė bei ribų nepastovumas, lemiantys jos lankstumą, nestabilumą, amorfiškumą, individo atžvilgiu reiškia, kad tas pats žmogus, atsižvelgiant į konkrečias situacijas, gali judėti tarp įvairių tautinės tapatybės bruožų, apibrėžiančių pastarąją. Pavyzdžiui, būti lietuviu, nereiškia griežtai laikytis tam tikrų pažiūrų, elgesio modelių ar tikėjimų, neva sudarančių tautinės tapatybės turinį“ (Kuznecovienė 2008: 58). Taigi D. Bindokienės knygoje teorinis „tikro lietuvių“, „lietuviškos kultūros apibrėžimas“, ypač ekonominiams imigrantams iš Lietuvos, praranda prasmę, nes identitetai yra dinamiški, pasiduodantys įvairioms įtakoms, taip pat jie nėra universalūs ir homogeniški kažkokios vienos etninės grupės atspindžiai.

II. ANTROPOLOGINĖS METODOLOGIJOS YPATUMAI IR TYRIMŲ METODAI

Metodologinėje disertacijos dalyje bus supažindinama su antropologiniuose tyrimuose svarbiomis „emic“ ir „etic“ tyrimo priegomis, antropologijos „namie“ samprata, pristatomi naudoti lauko tyrimo metodai, jų reikšmė renkant duomenis⁴² bei nauda tolimesnei analizei. Taip pat šioje dalyje bus pristatomos tyrėjos refleksijos, aprašomi pirmieji darbai lauke, kliūtys, su kuriomis buvo susidurta, fiksuojami momentai, kada informantai ėmė pasitikėti tyrėja ir pradėjo atviriau bendrauti, pasidalydami asmeniškais, jautresniais savo migrantiškosios patirties momentais.

Mūsų antropologinis tyrimas buvo atliekamas Jungtinėse Amerikos Valstijose⁴³, tačiau jis iš dalies artimas antropologiniam tyrimui „namie“, nes kultūrinio ir socialinio patyrimo prasme tyrėja yra labai panaši į daugumą tyrimo informantų – kaip ir jie, kalba ta pačia lietuvių kalba, puikiai žino socialinį, kultūrinį, ekonominių kontekstą, iš kurio jie išvyko, tad galima sakyti, jog tyrimas buvo atliktas tarp „savų“, nereikėjo įveikti kitais atvejais pasitaikančių iššūkių, pavyzdžių, nereikėjo mokytis naujos kalbos, susipažinti su informantų papročiais, gyvenimo stiliumi. Taip pat disertacijos autorė jau ne vienerius metus domisi migracijos ir identitetų tema, magistriniame darbe „Lietuvių diaspora ir Lietuva: transmigrantų identiteto kaitos profiliai“ (Akstinavičiūtė 2006a), atlikusi empirinius tyrimus tarp Amerikos lietuvių, grįžtančių ar grįžusių gyventi į Lietuvą, nagrinėjo etninio identifikavimosi, repatriacijos, transmigrantiškumo, „namų“ konstravimo temas, šį darbą norėjo pratęsti JAV, kur atlikusi tyrimą galėtų atsakyti į klausimą, kodėl didelė dalis politinių emigrantų bangos atstovų negrįžta atgal į gimtąją šalį.

Vis dėlto žvalgomojo tyrimo JAV Vakarų pakrantėje metu nutarta didesnę dėmesį skirti šiandieninių imigrantų iš Lietuvos, kaip nevienalytės, neapsisprendusios dėl nuolatinės gyvenamosios šalies, būtinybės išitvirtinti, „namų“ daugiadimensiškumo, grupės stebėjimui, sociokultūrinio identiteto apčiuopimui. Žinių ir patirties migraciniuose tyrimuose suteikė dalyvavimas VDU Socialinės antropologijos centro, Lietuvos socialinių tyrimų centro (anksčiau – Socialinių tyrimų institutas) kartu su kitais partneriais 2007–2009 m. vykdytas projektas „Lietuvių tautinės tapatybės išsaugojimas europeizacijos bei globalizacijos sąlygomis:

⁴² Lauko tyrimo duomenų rinkimo vietų, laiko, informantų charakteristikų lentelės pateikiamos 1, 2 ir 3 prieduose. Šios lentelės sudarytos remiantis J. P. Spradley nuomone, kad „kiekvienas etnografas susikuria savo sistemą, kaip organizuoti lauko tyrimų užrašus“ (Spradley 1980: 69).

⁴³ Tokio geografinio regiono pasirinkimas iš dalies nulemtas žinojimo, kad „skaitlingiausia, veiksmingiausia organizuota ir efektyviausia veikianti lietuvių diaspora buvo ir yra Jungtinėse Amerikos Valstijose“ (Kuzmickaitė 2004: 15).

lietuviškumo raiška ir nacionalinės Airijos, Anglijos, Ispanijos, JAV ir Norvegijos tapatybių politikos“ (finansuotas Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo; nuo 2010 m. sausio 1 d. – Valstybinis studijų fondas). Projekte buvo susitelkta ties kiekybiškai gausesnės, mažai tirtos trečiosios emigracinės bangos atstovais.

Antra vertus, įvairūs faktai – kad tyrėja negyvena JAV, nėra, kaip informantai, transnacionalios migracijos dalyvė, nesusiduria su tokiais pačiomis problemomis kaip jie, ne visuomet puikiai orientuojasi kalbant apie politinį ir ekonominį informantų gyvenamos valstybės kontekstą – didino distanciją tarp tyrėjos ir informantų, kuriems ji nebuvo „viena iš jų“, o *kažkodėl vis dar pasilikusi Lietuvoje*⁴⁴.

Antropologams studijuojant pasirinktas aktualias problemas savo gyvenamoje visuomenėje, „iš vidaus“, dažnai susiduriama su „kultūrinio aklumo“ problema, kuomet į kai kuriuos dalykus žvelgiama kaip į savaime suprantamus, jų nefiksuoiant, arba, kaip teigia J. P. Spradley, „kuo daugiau žinai apie situaciją kaip paprastas dalyvis, tuo sudėtingiau ją studijuoti kaip etnografui, pastebėti neverbalius kultūrines taisykles“ (Spradley 1980: 61, 62). Tuo tarpu kitos šalies mokslininkui, atvykusiam tirti svetimą visuomenę, yra galimybė ne tik pastebėti individų elgesio elementus, bet ir išvelgti gilesnes to elgesio reikšmes.

Kita antropologinių tyrimų problema yra prieštaravimas tarp to, ką žmonės sako ir ką žmonės daro, todėl tikėtina, kad visuomet bus požiūrių skirtumas tarp to, ką informantai pasakoja apie savo visuomenę, ir to, ką mato antropologas toje pačioje visuomenėje. Todėl mokslininkai yra stipriai angažuoti tirti santykį tarp pasakojimų ir veiksmų, ar tarp to, ką žmonės kalba ir ką žmonės daro. Yra nuomonių, kad būtent tiriant „namuose“ yra didesnė tikimybė išspręsti šią problemą ir bent iš dalies atskirti, kiek yra pagrįstumo žmonių kalbose. T. H. Eriksenas pasakoja: „sutikau daug krikščionių, kurie prisiekinėjo, kad jie niekada nebendrautų su musulmonais, o vėliau paaiškėjo, kad jie intensyviai bendrauja su musulmonais. Iš tikrųjų, tokie prieštaravimai yra gana dažni ir vedantys antropologinių išvalgų link“ (Eriksen 1993: 17).

Nors antropologinio lauko tyrimo trukmė nėra kiekybinis reikalavimas, vis dėlto remiantis gausia antropologų visame pasaulyje patirtimi patariama, kad jis turėtų trukti ne mažiau nei metus laiko. Reikia mokytis tiriamųjų kalbos, papročių, perprasti jų gyvenimo būdą, pelnyti pasitikėjimą – per trumpesnę laiką pažinti tiriamą kultūrą būtų tiesiog neįmanoma. Mūsų atveju buvo apsiribota mėnesio trukmės žvalgomoju ir kelių mėnesių pagrindiniu tyrimu dėl kelių priežasčių. Visų pirma, tyrėja tyrimo lauke nebuvo visai „svetima“, kita, turbūt net

⁴⁴ Tyrėjai būtų sunku išskirti temas, kuriomis informantai vengdavo kalbėti, kaip kad, pavyzdžiui, nurodo D. K. Kuzmickaitė – ji, atlikdama tyrimą tarp lietuvių imigrantų JAV, dėl savo amžiaus, lyties ir religinio statuso negalėjo laisvai kalbėtis šeimos kūrimo, kohabitavimo klausimais (Kuzmickaitė 2004: 178).

svarbesnė priežastis buvo finansinės galimybės tyrėjai ilgiau pasilikti JAV. Vis dėlto atliktas antropologinis lauko tyrimas gali būti įvardytas kaip intensyvus, gilus, reikšmingas, kurio metu sukurti puikūs santykiai su informantais, surinkta gausybė kontaktų, leisiančių ateityje pradėti tyrimą tęsti ar plėtoti nepaliestais ar tik iš dalies paliestais migrantų patirčių aspektais.

1. Antropologinis lauko tyrimas

Antropologiniuose kokybiniuose tyrimuose didžiausias dėmesys kreipiamas ne į kiekybinius parametrus, nesiekiami reprezentatyvumo, sistemingumo, tad yra galimybė kvestionuoti tyrėjo subjektyvumą, kompetenciją, pasirengimo atlikti tyrimus lygmenį, taip pat ir viso tyrimo objektyvumą, nepaisant to, antropologiniai tyrimai leidžia pateikti originalių ir išsamių įžvalgų apie nagrinėjamus reiškinius, socialines problemas.

Šioje lauko tyrimų metodų dalyje bus pristatomas atliktas etnografinis tyrimas, kuriame buvo taikyti dviejų tipų metodai⁴⁵, tai yra stebėjimai ir interviu. Aptarsime pastaruosius metodus atskirai, nenorėdami paneigti etnografinio tyrimo vientisumo (kuriame stebėjimus ir interviu papildė tyrėjo rašytas dienoraštis, padarytos nuotraukos, neformalus pokalbiai), pabrėždami mus dominančius tyrimo aspektus, metodų taikymo antropologiniame lauko tyrime privalumus ir minusus.

Minėti lauko tyrimų metodai dar prieš lauko tyrimą buvo sąmoningai pasirinkti kaip parankiausi instrumentai, leisiantys surinkti kuo daugiau ir įvairesnės medžiagos, unikalių faktų, leisiantys atskleisti niekur anksčiau nefiksuotų šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV ir Amerikos lietuvių gyvenimo detalių. Dar Lietuvoje užmezgus pirmuosius kontaktus su potencialiais informantais, gyvenančiais Kalifornijos valstijoje, žvalgomasis lauko tyrimas buvo atliekamas⁴⁶ 2007 m. kovo mėnesį JAV Vakariniėje pakrantėje, Kalifornijoje: San Diege, Santa Monikoje, Los Andžele, Mišen Viedžio, Oranžijos apygardoje. Pagrindinis lauko tyrimas, taikant „sniego gniūžtės“ ir informantų paieškos internetiniuose portaluose metodus, buvo atliekamas⁴⁷ 2008 m. balandžio – birželio mėnesiais JAV Rytinėje pakrantėje (Bratleboro

⁴⁵ Būtų naudinga ir įdomu atlikti svarbiausių Lietuvos dienraščių, Amerikoje lietuvių bendruomenės leidžiamų laikraščių turinio analizę, internetinių portalų apžvalgą, kuriuose migracijos temai skiriama daug dėmesio. A. Tereškinas (2011) atliko diskursų apie šiandieninius imigrantus iš Lietuvos Didžiosios Britanijos, Ispanijos ir Norvegijos spaudoje, o 2009 m. – imigracijos diskursų JAV ir Airijos spaudoje, analizę. Remdamasis kultūrologine teksto analize jis atsako į klausimus, kokios reikšmės priskiriamos imigrantams ir imigracijai bei kaip pastarieji reiškiniai interpretuojami, kokias tapatybes žiniasklaida primeta imigrantams. Straipsnių emigracijos tematika gausa Lietuvos žiniasklaidoje, skaitytojų komentarų kiekis ir skirtingų pozicijų palaikymas nurodo migracijos srautų Lietuvoje gausą ir visuomenės jautrumą. Vis dėlto manytume, kad tai galėtų būti atskiro disertacinio darbo tema ir į mūsų tyrimą minėtų spaudinių neįtraukėme.

⁴⁶ Tyrimas iš dalies finansuotas Kojelių šeimos fondo ir tyrėjos asmeninėmis lėšomis.

⁴⁷ Lauko tyrimas buvo atliekamas dalyvaujant minėtame Vytauto Didžiojo universiteto Socialinės antropologijos centro su partneriais vykdytame projekte „Lietuvių tautinės tapatybės išsaugojimas europeizacijos bei

(Vermonto valstija), Niujorke⁴⁸, Pitsfilde (Masačusetso valstija), Džersio Sityje (Naujojo Džersio valstija), Filadelfijoje) ir Vidurio Amerikoje (Čikagoje (Iliojaus valstija)).

Stebėjimas. Antropologinio lauko tyrimo arba etnografinio tyrimo metu dažniausiai taikytas stebėjimo metodas, kuris, atsižvelgiant į tyrėjo vaidmenį, įsitraukimą į tiriamos grupės veiklas, skirstomas į stebėjimą dalyvaujant, kai tyrėjas tampa stebimos grupės nariu, įsitraukia į jos veiklas, neformaliai bendrauja su stebimaisiais, bei stebėjimą nedalyvaujant, kai tyrėjas stengiasi išlikti nepastebimu, savo buvimu neveikti stebimųjų elgesio, neišitraukia į jų veiklą.

Kasdienis stebėjimas nuo mokslinio stebėjimo tuo ir skiriasi, kad pastarasis stebėjimas atliekamas tikslingai, jo rezultatai sistemaiškai fiksuojami. „Stebėjimas – tai tas šaltinis, iš kurio galima gauti informaciją išsiverčiant be nepatikimo žodinio bendravimo, ir kuris gali užtikrinti pranašumą, būtiną siekiant provokuoti, kontroliuoti“ (Clifford 2006: 107). J. P. Spradley (1980: 82, 83) pateikia išsamią rekomenduotą klausimų matricą, tačiau praktiškai lauko tyrimo metu sudėtinga atsakyti į visus teoriškai etnografinių duomenų rinkimui reikšmingus klausimus, todėl tyrėja stengėsi ieškoti atsakymų į klausimus: kas, ką veikia, kas vyksta aplinkui, kodėl, kur, kada, kiek laiko stebima.

Stebimi duomenys buvo nuolat aprašomi „lauko tyrimo žurnale“ (Spradley 1980: 71) ar tyrėjos dienoraštyje, kuriame „patyrimui suteikiamas teksto pavidalas“ (Clifford 2006: 44), fiksuojamas neverbalinis bendravimas, esminės tyrimo metu pastebėtos detalės, pavyzdžiui, informantų nuotaikos, jų kaita, gestikuliacija ir jų prasminga vieta pokalbio eigoje, informantų santykis su aplinkiniais arba tiesiog su aplinka, atsižvelgiant į vietą, kurioje imtas interviu ar vyko stebėjimas, neformalių pokalbių nuotrupos, svarbiausios informantų išsakytos mintys, tyrėjos asmeninės refleksijos. Taigi tiek „koncentruotuose, tiek išplėstuose užrašuose“ (Spradley 1980) tyrėjas žymisi ne tik faktus, citatas, nuomones, bet ir atlieka pirminį kodavimą pagal tyrėjos turėtas tyrimo gaires, registruojant dažniausiai pasikartojančias ir labiausiai informantų akcentuojamas temas.

Etnografinio tyrimo metu buvo daromos foto nuotraukos, kuriose užfiksuota informantų veikla, santykiai, nuotaikos. Svarbūs ir antriniai informacijos šaltiniai, pavyzdžiai, informantų pateiktos jų asmeninės fotografijos ar jų pačių fiksuotos veiklų, kuriose dalyvavo ir tyrėja, akimirkos. Tai leidžia tyrėjai interpretuoti informantų požiūrį, emocinį įsitraukimą į tam tikras veiklas.

globalizacijos sąlygomis: lietuviškumo raiška ir nacionalinės Airijos, Anglijos, Ispanijos, JAV ir Norvegijos tapatybių politikos“.

⁴⁸ Niujorko rajonuose Manhatane (Manhattan), Bruklina (Brooklyn), Kvinse (Queens), Steiteno saloje (Staten Island), Long Ailende (Long Island) ir pastarojo miestelyje Riverhede (Riverhede).

Stebėjimo metodai kiekvieną dieną buvo taikomi tiek formaliose, tiek neformaliose aplinkose, kur rinkosi praleisti laisvalaikį ar dirbo šiauriniai imigrantai iš Lietuvos ir Amerikos lietuviai. Būtų galima paminėti Maironio lituanistinę mokyklą Niujorke, Aleksandros Kazickienės lituanistinę mokyklą Riverhede, Šv. Kazimiero lituanistinę mokyklą Los Andžele, Viešpaties atsimainymo Romos katalikų ir Šv. Mergelės Marijos Apreiškimo bažnyčias Niujorke, Šv. Kazimiero bažnyčią Los Andžele, Lietuvių katalikų religinės šalpos organizaciją, parapijos salę, kur vyko JAV Lietuvių Bendruomenės Niujorko apygardos 4-ųjų apylinkių tarybų susirinkimai, LR Generalinį konsulatą Niujorke, krepšinio komandos treniruočių salę, Lietuvių skverą (angl. Lithuania Square), taip pat barus, kavines, restoranus, parkus, pirtis. Tiek stebėjimai iš šono, niekam nekrentant į akis⁴⁹, tiek ir būnant aktyviai įsitraukus į informantų būrį⁵⁰ dalyvaujantieji stebėjimai, kuriuose ar po kurių dažniausiai taikytas aprašomasis stebėjimas, buvo atlikti Vermonto valstijoje, Bratlebore esančioje stovykloje „Neringa“, Mamos dienos minėjimo šventėje Niujorke, Kovo 11-osios šventėje Los Andžele, sporto šventėje Riverhede, privačiuose namuose vykusiose religinėse apeigose, po keletą dienų praleidžiant *trečiabangių* ir *dipukų* šeimų namuose.

Intensyvus ir nuolatinis tyrėjos lankymasis informantų būrimosi vietose, svečiavimasis informantų namuose leido tyrėjai tapti „sava“, įgyti pasitikėjimą ir kritiškai stebėti individų elgesį, veiksmus neformaliose, natūraliose situacijose, surinkti patikimų duomenų.

Interviu. Aprašytus stebėjimų metodus papildantis, tačiau suteikiantis ne ką mažiau vertingos informacijos, yra interviu. Mūsų tyrime dažniausiai buvo naudojamas pusiau struktūruotas atvirų klausimų interviu.

Pagrindinio tyrimo metu buvo atliktas 31 pusiau struktūruotas atvirų klausimų interviu. Informantų amžius svyruoja nuo 25 iki 67 metų, šiame tyrimo etape dalyvavo 20 vyrų ir 13 moterų. Pirmųjų interviu metu tyrėja pastebėjo, kad informantai labai nenoriai kalba apie jų išsilavinimą, darbinę patirtį, įgytas Lietuvoje, turimą imigracinį statusą, o dalis atvirai pasakydavo, kad nori užmiršti viską, kas buvo iki atvykstant į JAV ir pradėti čia naują gyvenimą, ieškoti naujų galimybių, nori būti vertinami už tai, kuo yra dabar, o ne kokie buvo *ten*. Taigi tyrėja nesistengė kiekvienu atveju sužinoti kuo daugiau informantų socialinių charakteristikų ir pagal jas kategorizuoti žmones.

Empirinių duomenų analizės dalyje išryškės dalies informantų siūlomas šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV grupavimas pagal imigracijos į JAV tikslus, gyvenamą priimančios šalies valstiją, rajoną, gyvenimo būdą, dalyvavimą ar nedalyvavimą *lietuvių bendruomenės*

⁴⁹ Žr. 8 priedą.

⁵⁰ Žr. 9 priedą.

veiklose ir panašiai, tačiau tyrėjos pasirinkimu disertaciniame darbe informantai skirstomi, kaip jau minėta, į Amerikos lietuvius, t. y. pirmosios ekonominės bangos lietuvius, vadinamus *grynoriais*, pokario politinius imigrantus, vadinamus *dipukais*, jų vaikus, gimusius JAV, ir į šiuolaikinius imigrantus iš Lietuvos, atvykusius į JAV Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, vadinamus ekonominiais emigrantais, *trečiabangiais*, *naujabangiais*, *naujaisiais ateiviais*, *naujaisiais migrantais*, *šiandieniniais migrantais*.

Pagrindinės tyrėją dominusios temos buvo: atvykimo į JAV strategijos ir tikslai, lūkesčių įvertinimas, adaptacijos ir „išsivietinimo“ strategijos, vaikų inkultūracijos klausimai, namų erdvės konstravimas, komunikacija su bendrataučiais, tos pačios emigracinės bangos ir kitų bangų imigrantais bei jų palikuonimis, kitais aplinkiniais asmenimis, kilusiais ne iš Lietuvos, kultūrinio ir etninio bendruomeniškumo praktikavimas, ryšių su Lietuva palaikymas, joje vykstančių procesų vertinimas, nostalgijos jausmas, grįžimo gyventi į Lietuvą perspektyvos.

Analizuojant tyrimo duomenis būtų buvę sunkiau pasinaudoti autentiška interviu medžiaga, jei ji nebūtų užfiksuota garso įrašymo priemonėmis. Visi įrašyti interviu vyko tik gavus žodinių informantų sutikimą naudotis šia priemone, prieš tai juos informavus, kad surenkami duomenys bus naudojami tik moksliniais tikslais, anonimiškai. Vis dėlto negalime atmesti prielaidos, kad greta „tyrėjos efekto“, diktofono naudojimas sukuria nepageidaujamą pokalbio atmosferą, informantai jaučiasi šiek tiek nesaugiai ir galbūt ne visais atvejais yra linkę atvirai kalbėtis.

Lauko tyrimo metu buvo sukaupta nemažai rašytinių pokalbių išklotinių internetinėje pokalbių programoje „Skype“, jose pateikiami tyrėjos ir informantų neformalus pokalbiai apie pastarųjų kasdienybę, veiklas, gyvenimo būdą JAV, kuriuose juntamas informantų nesivaržymas, atsipalaidavimas kalbantis / rašant, nes jų netrikdo tyrėjos buvimas greta, savotiškas anonimiškumas. Minimose išklotinėse tyrėja ir informantai taip pat aptaria, kur ir kada būtų galima susitikti dėl kokybinių interviu. Tai svarbi tyrimui medžiaga, nes taip galima daryti išvadas apie informantų dažniausiai lankomas ir pamėgtas vietas, darbo grafiką, užimtumą savaitgaliais.

Norėtusi pabrėžti, kad antropologinis tyrimas neapsiriboja lauko tyrimu ir jame surinkta etnografinė medžiaga. Grįžus „iš lauko“ transkribuojami interviu, sistematizuojama surinkta stebėjimų medžiaga, analizuojama vizualinė medžiaga, daromi apibendrinimai⁵¹. Tyrėjas tampa „kabinetiniu“ antropologu, kuris ne tik rašo etnografiją, lauko tyrimo medžiagą iš „emic“ versdamas į „etic“ prieigą, bet ir atlieka su tyrimo tema susijusios literatūros diskurso analizę. J. Cliffordo nuomone, „diskurso analizė tam tikra prasme visuomet nesąžininga autorių

⁵¹ 4 priede pateikiame antropologinio lauko tyrimo metu pradėtą ir grįžus „iš lauko“ tęstą duomenų apibendrinimą, identifikuojant pagrindines išvagas, analizės gaires, „kultūrinės temas“, t. y. dažniausiai pasikartojančias temas (Spradley 1980: 140).

atžvilgiu, nes ją domina ne tai, ką jie sako ar jaučia kaip subjektai, o tik jų teiginiai, susiję su kitais diskurso lauko teiginiais“ (Clifford 2006: 394), vis dėlto šis metodas yra reikšmingas, nes analizuojami kitų mokslininkų, teoretikų, praktikų veikalai, taip pat oficialūs internetiniai tyrimo vietų portalai, kurie papildo ir leidžia palyginti tyrimo metu surinktą medžiagą su oficialia, ar informantų pateikiama informacija. Grįžus iš lauko palaikomi virtualūs ryšiai, susitinkama atostogų Lietuvoje metu su pagrindiniais informantais, su kuriais buvo labiausiai susidraugauta, iš kurių gauta daugiausiai tyrimui naudingos informacijos, taip pat pasiliekiama galimybė visiškai neatitrūkti nuo tyrimo erdvių problematikos, toliau virtualiai stebėti informantų gyvenimus. Draugiškų ryšių išsaugojimas leidžia bet kada vėl į juos kreiptis prašant patikslinti, praplėsti, paaiškinant kai kuriuos duomenis, taip pat bet kada grįžti į lauką tyrimo tąsai.

2. Refleksyvus požiūris į antropologinį lauko tyrimą

Šioje disertacijos dalyje pateikiamos dienoraštyje fiksuotos ir jau apibendrintos asmeninės tyrėjos refleksijos, akcentuojami esminiai tyrimo etapai ir tyrėjos patyrimas, subjektyvūs, neformalūs pastebėjimai lauko tyrimo metu ir po jo, kurie vienaip ar kitaip turėjo reikšmės ir pačių surinktų empirinių duomenų pobūdžiui, jų analizei, kartu leidžia kokybiškiau įvertinti antropologinio lauko tyrimo subtilybes, pristatyti kontekstą, iššūkius tyrimo eigoje.

2.1. Būsimų informantų paieška

Planuojant kelionę į JAV Rytinę pakrantę ketinta bent jau tyrimo pradžioje nesikreipti į veikiančias „lietuviškas“ organizacijas, klubus dėl vienintelės priežasties. Nenorėta susikurti neobjektyvaus vaizdo apie šiandieninių imigrantų iš Lietuvos situaciją Niujorke, kuri, tyrėjos „a priori“ įsivaizdavimu, bei turint patirties žvalgomojo lauko tyrimo Vakarų pakrantėje, Kalifornijos valstijoje metu, organizacijų lyderiai galėjo pateikti labai vienpusiškai. Kalifornijoje, nors ir buvo surinkti labai gausūs duomenys apie Amerikos lietuvių veiklas *Lietuvos išlaisvinimo klausimu*, bet informacija apie *trečiabangių* gyvenimą JAV dažniausiai buvo stereotipiška, šališka, o ir pati tyrėja visą tyrimo laiką pasiliko „užburtame rate“, „vieniame socialiniame sluoksnyje“.

Pirmomis tyrimo dienomis Niujorke, siekiant kaip nors susirasti pirmuosius potencialius informantus, buvo imtasi įvairių taktikų, pavyzdžiui, buvo perkami vietiniai laikraščiai anglų, rusų kalbomis ir ieškoma skelbimų su lietuviškomis pavardėmis. Kraštutinumas, apie kurį prieš kelionę tyrėja net nepagalvojo, tai užsiregistravimas internetiniame pažinčių portale prisistatant studente iš Lietuvos ieškančia lietuvių, kurie sutiktų pasikalbėti apie gyvenimą JAV. Susitikimui

pavyko prikalbinti keletą imigrantų iš Lietuvos. Taip pat, nenorint prarasti daug laiko iki susitikimo su pirmaisiais informantais, buvo skambinta į dvi „lietuviškas“ katalikų bažnyčias, bet ten, kaip vėliau sužinota, tik savaitgaliais būna žmonių, kurie atsiliepia telefonu.

Tolimesnė tyrimo eiga labai priklausė nuo sėkmingo „sniego gniūžtės“ metodo informantų paieškai ir atrankai naudojimo. Dažnas pakalbintas šiandieninis imigrantas iš Lietuvos ar Amerikos lietuvis nurodydavo savo pažįstamą asmenį, kuriam galima paskambinti ir prašyti skirti laiko susitikimui. Nors atliktam antropologiniam lauko tyrimui nebuvo skirta daug laiko, susitikimų su informantais formaliems ir neformaliems pokalbiams, stebėjimų kiekis rodo, kad tyrimas vyko labai intensyviai ir kryptingai. Užmegztos artimesnės pažintys, neformalus santykiai, tyrėjai grįžus į Lietuvą intensyviai palaikomi ryšiai su keliais pagrindiniais informantais (angl. key informants), taip pat sąrašas elektroninių laiškų adresų, telefonų numerių, kuriais nebuvo spėta net pasinaudoti, esant galimybėms, leistų tyrėjai ateityje grįžti ir pratęsti duomenų rinkimą.

2.2. Kliūtys ir iššūkiai antropologiniame lauko tyrime

Pagrindinio lauko tyrimo pradžia buvo neapsakomai sunki – patirta tiek sunkumų apsigyvenant, tiek įvairių gyvenimo nuomojant kambarį peripetijų⁵². Reikia pažymėti, kad Niujorke yra ypač sudėtinga atlikti etnografinį tyrimą – jis yra vienas brangiausių miestų JAV, todėl čia gyvenamo ploto nuomos kainos, nekilnojamojo turto kainos, įvairūs mokesčiai yra labai dideli. Nenuostabu, kad imigrantai yra priversti nemažai dirbti, turėti po kelis darbus, dar ir papildomai uždarbiauti savaitgaliais.

Tyrėja atvyko turėdama keletą šiandieninių imigrantų iš Lietuvos, kuriuos rekomendavo draugai, telefonų numerių. Per pirmuosius pokalbius telefonu iš jų buvo galima išgirsti, kad jie turi labai daug darbo, kad darbo dienomis niekaip negali susitikti, nebent savaitgalį, kad vėliau *reikia pasiskambinti*, kiti sakė, kad *dabar reikia dirbti ir už save, ir pavaduoti bosą*, dar kiti, kad *šiuo metu sumoje dirbu kiaurą parą*. Su viena lietuve, prieš keletą metų atvykusia į JAV, pavyko trumpam susitikti, nes pas jos kolegę imigrantę iš Rusijos tyrėja turėjo galimybę išsinuomoti kambarį. Bet ir ji už kelių minučių išvažiavo namo – buvo 22 valanda, jai iki namų traukiniu važiuoti reikia valandą, ryte keltis – 5 valandą. Šis pavyzdys yra universalus, parodantis ekonominių migrantų užimtumą.

⁵² Atliekant pagrindinį tyrimą buvo nutarta neapsigyventi su informantais viename būste, nes tyrėjos patirtis Kalifornijoje apsisojant informantų namuose, kai buvo jaučiamas nuovargis dėl asmeninės erdvės neturėjimo, galimybės ramiai apmąstyti dienos veiklas ir gyvenimas Niujorke nepriklausant nuo informantų, leidžia teigti, kad gyvenimas ne su pačiais informantais yra didelis privalumas būnant lauke.

Pats pirmasis informantas, su kuriuo buvo atliktas kokybinis pusiau struktūruotas atvirų klausimų interviu, buvo pažinčių portale pakalbintas vyras. Nerimą kėlė tai, kad tyrėja nematė jo nuotraukos, jis nepasisakė apie darbą, tik tiek, kad dirba *laisvu grafiku ir tai, ką geriausiai sugebu*. Susitiktą bare, kuriame, vos pasakius barmenei, kad tyrėja norėtų arbatos, visi girdėję garsiai nusijuokė. Tad viduryje dienos gertas alus. Pokalbiui trukdė triukšmas patalpose (aut. jis niekur kitur nenorėjo susitikti, nes čia jo *mylimas* baras), dalis klientų, barmenė, savininkas jį pažįsta, tad pokalbis buvo pertraukinėjamas pasisveikinimais, informantas vis išeidavo į lauką parūkyti. Kitas trukdis nuoširdžiam pokalbiui buvo hiperbolizuotas jo pasitikėjimas savimi, akcentavimas, kad *I am the best everywhere and in everything* (aut. geriausias visur ir visame kame). Kalbėti buvo pakankamai sunku ir dėl atviro jo nepasitikėjimo akademiniiais žmonėmis, kurių kategorijai tyrėja didžiudamasi priskyrė save, universitetais, kuriuose *dirba nesugebėję įsitvirtinti realiame pasaulyje žmonės*. Pastarasis informantas yra vienas iš kraštutinių negatyvių pesimistų Lietuvos atžvilgiu, skeptiškai vertinančių likusius gyventi Lietuvoje, nes, pasak jo, jau prieš 5 metus iš Lietuvos išvažiavo geriausi gydytojai ir kiti specialistai. Tokia buvo pirmoji patirtis, kuri visai nenuteikė optimistiškai tolimesniam etnografiniam tyrimui.

Nemažas iššūkis buvo susitikimas rusiškoje pirtyje su informantu, su kuriuo taip pat buvo susipažinta internetu. Siekdama pabendrauti su kuo didesniu skirtingo išsilavinimo, skirtingų socialinių sluoksnių informantų skaičiumi, tyrėja negalėjo su juo nesusitikti. Susitikimas su nepažįstamu asmeniu vėlyvu paros metu, nors ir viešojoje, bet kažkiek provokuojančioje vietoje, yra mažų mažiausiai nesaugus pasirinkimas, bet noras apčiuopti įvairiapusišką imigranto iš Lietuvos paveikslą buvo stipresnis už potencialias grėsmes.

Vėlgi noras fiksuoti imigrantų iš Lietuvos gyvenimo būdų įvairovę paskatino susitikti su dviejų buvusių informantų rekomenduotu, pasak jų, *retai išsiblaivančiu* asmeniu, kuris pasikvietė tyrėją į savo namus, pakeliui nusipirko vyno ir degtinės. Nesidrovėjo pasakoti apie nusikalstamą grupuotę, kuriai priklauso, parodyti jo „veiklas“ iliustruojančias nuotraukas, ginklų, nusivedė pas pažįstamą kitatautį, su kuriuo juos sieja analogiškas būdas „užsidirbti“ pinigų. Jau apie vidurnaktį tyrėjai grįžtant į nuomojamus namus iš kriminogeniškai pavojingo informanto gyvenamo rajono, traukinyje, kuriame buvo vieni juodaodžiai paaugliai, teko stebėti, kaip dalis jų laiko rankose beisbolo lazdas, vienas apžiūrinėja peilį, kitas bučiuoja nuogą merginos krūtinę.

Kitos kliūtytys, trukdžiusios rinkti empirinius duomenis – nepasitikėjimas tyrėja, nematymas prasmės pasakoti apie savo emigrantines patirtis, baiminimasis atskleisti savo nelegalų imigracinį statusą. Dalis asmenų, vos išgirdę, kad norima pasikalbėti apskritai apie lietuvių gyvenimą Amerikoje, kaip jiems čia sekasi, atsako, kad *nėra čia ką apie tai rašyti, viskas čia gerai*. Kai du pašnekovai vyrai, kurie į JAV atvyko nelegaliai ir vis dar nėra

susitvarkę dokumentų, išgirde, kad ieškoma ne pagalbos įsidarbinant ar apsisojant, o norima pasikalbėti, numojo ranka atsakydami: *nėra čia ką rašyti*. Kad būtų užmegztas bent šioks toks ryšys, kad būtų pelnytas pasitikėjimas, vienam informantui net bandyta sakyti, kad tyrėja yra imigrantė, bet vos išaiškėjo, kad ji čia atlieka tyrimą, jis atsakė: *aš niekais neužiimu*. Pateikiame internetinėje pokalbių programoje „Skype“ užfiksuoto pokalbio ištrauką, atspindinčią ne tik nepasitikėjimą tyrėja, bet ir raginimą nepasitikėti apskritai lietuviais (aut. kalba netaisyta):

Informantas: *as čia jau 16 metų, o su lietuvičiais atsargiau, nepasitikek per daug*

Tyrėja: *ka tai reiskia?*

Informantas: *siaip viska, neskolinink pinigų ir tt. turiu pazistamu, kuriu duociau telefona, bet nenoriu duoti. sakysiu atvirai - paziures i tave kaip i laiko praleidimo objekta. as atvirai, niekad neduociau interviu ar panasiai, paprasčiausiai nezinau kas tu is kur tu ir ko nori, siaip as maniau kad neturi draugu ir su kuo bendrauti.<...>*

Informantas: *bet kita karta perspek, kad taureikia interviu ar dar ko, mes manem kad reikia kokios nors pagalbos. pilnas braitonas* (aut. Braiton Byčas (Brighton Beach) – tankiausiai apgyvendintas rusakalbių asmenų rajonas) *rusu, kalbink juos, zydu taip pat.*

Niujorkas yra didmiestis, kuriame puikiai veikia viešojo transporto sistema⁵³, tačiau atstumai, kuriuos darbo dienomis greituoju traukiniu galima įveikti per porą valandų, šeštadieniais, dėl tvarkomų bėgių, įveikiami per gerokai daugiau nei tris valandas. Tad pirmieji bandymai šeštadienį anksti ryte nuvykti į lituanistinę Maironio mokyklą ar sekmadienį į šv. Mišias baigėsi ne vien pavėlavimu, bet ir dideliu nepasitenkinimu miestu ir jo tvarka. Dažną šeštadienio vakarą iki paryčių tekdavo dalyvauti neformaliuose pokalbiuose, vakarėliuose, kuriuose galima surinkti puikios pirminės, „necenzūruotos“ ir tyrėjai neadaptuotos informacijos, tačiau prabėgus vos kelioms valandoms jau tekdavo keltis, kad dėl tvarkomų traukinio bėgių nepavėluotum į sekmadienines šv. Mišias, į kurias susirinkdavo įdomių žmonių pokalbiams, stebėjimams.

Didmiestyje – kada tiek tyrėjas, tiek informantai bet kada gali pakliūti į *trafiką* (angl. traffic – transporto spūstis), *susižeisti koją, apsikrauti nenumatytais darbais* (skambinantys informantai minėjo tokias nebegalėjimo atvykti į susitartą vietą priežastis), galbūt dėl kitų priežasčių gali pasikeisti susitikimo laikas ar vieta, susitikimas gali būtų atšauktas – mobiliojo ryšio telefonas (paprastai europietiški telefonai Amerikoje neveikia) yra neišvengiamai būtina

⁵³ Atliekant žvalgomąjį lauko tyrimą Kalifornijoje tyrėja nesinaudojo viešojo susisiekimo sistema, nes, pasak kelių informantų, ji skirta *meksikonams ir yra visai nesaugi*. Dar kiti sakė, kad *didžiausia bėda tau čia, kad negali tokiu ir tokiu adresu sugalvojus važiuoti, nes čia nėra kaip Europoj ar kur kitur, čia be mašinos - pražuvęs*. Taigi su kai kuriais potencialiais informantais tyrėja negalėjo susitikti, kitais atvejais ji buvo priklausoma nuo kitų informantų, kurie ją nuveždavo į reikiamą vietą.

detalė, kurios tyrėja tyrimo pradžioje neturėjo. Žinoma, tyrimą atliekant Kalifornijoje, kur beveik visi interviu su didžiąją dienos dalį neužimtais asmenimis buvo suplanuoti iš anksto arba tiesiog pas juos apsisojant kelioms dienoms, mobiliojo ryšio telefono tikrai nereikėjo.

Interviu būdavo imamas informantų pasirinktoje vietoje, paprastai bare, kuriame dėl garsios muzikos, aplinkui garsiai kalbančių klientų, prie gretimo staliuko sėdinčių moterų susižavėjimo šūksnių rodant viena kitai naujus pirkinius ir „čežinant“ maišeliais, būdavo sunku išgirsti vienas kitą, ką jau kalbėti apie kokybišką pokalbio įrašymą į diktofoną. Dar viename bare buvo taip stipriai prirūkyta, kad dūmams pradėjus graužti akis buvom priversti išeiti. Balandžio mėnesį Niujorke dar pakankamai šalta sėdėti parke ant suoliuko, tačiau buvo ir tokių bandymų, vis dėlto aplinkui nuolat besisukiojantys sunkvežimiai, garsiai signalizuojantys autobusai, šūkaujantys vaikai taip pat neleido kokybiškai įrašyti pokalbio. Ideali vieta interviu, tyrėjos akimis, buvo restoranai „McDonald’s“, kuriuose paprastai negroja garsi muzika, nevartojamas alkoholis, o tai reiškia, kad klientai gali reguliuoti savo balso stiprumą. Tik du imigrantus iš Lietuvos pavyko prikalbinti susitikti šiame restorane – dažniausiai būdavo nusijuokiamas ir atsakoma, kad *į tokio lygio vietas neinu*.

Atliekant ypač intensyvių lauko tyrimą galima pervargti, *perdegti*. Prabėgus beveik 6 savaitėms, galbūt dėl noro sutikti kuo daugiau skirtingo likimo imigrantų, pasikalbėti su kuo gausniu būriu lietuvių, jaučiant nuolatinį miego trūkumą teko „keletą dienų depresuoti ir gulėti lovoje. Jaučiau, kad viskas atsibodo, nieko nebeoriu, aplink absoliuti beprasmybė. Su niekuo nekalbėjau telefonu, neskaičiau nei vieno laiško“ (ištrauka iš dienoraščio 2007 m. gegužės 15 d.).

2.3. Tyrėjos pasijautimas „sava“

Po dviejų savaitių tyrimo dienoraštyje buvo pasižymėta, kad „pagaliau mane čia pradeda priimti kaip patikimą ir savą“. Tokių nuotaikų priežastis, visų pirma, buvo stiprėjantys ryšiai su informantais, kurie jau buvo davę interviu – tai kvietimai pasivaikščioti, pasėdėti bare, pakilti į apžvalgos aikštelę, kad būtų galima apžiūrėti naktinį Niujorką. Kiti buvę informantai pasikvietė pasiklausti lietuvaičio, kuris stažavosi vienoje prestižinių muzikos akademijų, koncerto. Ne vienas informantas kvietė vakarienės, į kino teatrą, „Broadway show“ (aut. muzikiniai teatrai Brodvėje), *graduation ceremony* (aut. diplomų įteikimo šventė), nors jau buvo davę interviu. Planuojant kelių dienų kelionę į stovyklą „Neringa“ Vermonto valstijoje, viena šeima mielai pasiūlė prisijungti prie jų, nors vėliau, bendru sutarimu, važiuota su kitu ekipažu. Apsistota viename namelyje su 11 imigrantų iš Lietuvos, kurie tarpusavyje buvo jau visai *susigrojusį kompanija*.

Pamažu šeštadieninėje mokykloje, šv. Mišiose, *kavutėje* po jų, tyrėja pradėjo pastebėti, kad žmonės nebežiūri į ją pusiau nuleistomis akimis, nebešnabžda vos nususukus, pradeda pakalbinti: *Ir vėl tu čia? Smagu, kad vis pasirodai*. Kiekvienoje oficialesnėje, dažniau lankomoje erdvėje atsirado pažįstamų, su kuriais buvo galima laisvai kalbėtis, kurie mielai supažindindavo su savo kolegomis, draugais. Šeštadieninės mokyklos pamokų metu, besiruošiant Mamos dienos minėjimui ir šventiniams pietums po jo, drauge su kitais skustos bulvės, morkos. Vienų šv. Mišių metu buvo pasiūlyta nešti *auką*, ir nors tai buvo tiesioginis pasitikėjimo tyrėja parodymas, teko atsakyti, nes lauko tyrimo metu buvo nuolat vaikščiojama su keliomis įrašymo technikos ir užrašų prigrūstomis rankinėmis, tad tyrėjos apranga buvo labiau sportiška nei iškilminga. Dėl panašių priežasčių, taip pat dėl neatliktos išpažinties, tyrėja neidavo priimti komunijos, nors tai, ypač Amerikos lietuvių akimis, buvo *nereliginumo* ir *kitoniškumo*, nei visi susirinkę, ženklas.

Viena šeštadieninės liuanistinės mokyklos mokytoja tyrėją pasikvietė į savo pamoką, kad ši mokinius supažindintų su savo specialybe, papasakotų, kas yra socialinė antropologija, koks tyrimas čia atliekamas ir kodėl. Nebuvo nei minutės laiko iš anksto pamąstyti, ką mokiniams reikėtų papasakoti, tačiau tyrėja pamokoje jautėsi puikiai, nes šis kvietimas jai reikė, kad noras plačiau sužinoti tyrėjos nuolatinio vaikštinėjimo aplinkui tikslus mažina nepasitikėjimą ir „atstumą“. Maža to, tyrėja buvo paprašyta į mokyklos laikraštį parašyti ir straipsnį⁵⁴ panašia tema, apie ką buvo kalbėta pamokos metu.

Po trijų savaitžių, praleistų tyrimo lauke, vienas informantas pakvietė atlikti interviu į savo namus. Tiek šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos, tiek Amerikos lietuviai nelinkę kviestis į privačius namus, to priežastys yra suprantamos – tyrėja yra nepažįstama, daugumai atrodo, kad ji lietuvių susibūrimo vietose sukiojasi *įtartinais tikslais*. Tiesa, vienuose namuose teko lankytis dar tyrimo pradžioje, bet su tuo informantu prieš tai jau teko pasikalbėti ne vieną kartą, pavažinėti kartu po miestą. Kiek vėliau tyrėja ne kartą buvo kviesta pernaktoti imigrantų iš Lietuvos šeimų namuose, stebėti jų kasdienybę, buitį. Kelias dienas viešint Amerikos lietuvių šeimoje Filadelfijoje, tyrėja buvo pakviesta į Amerikos lietuvių ir Amerikos italo sužadėtuvių vakarėlį. Dar viena informantė pasikvietė į namus Niujorke, kur svečiavosi ir kita imigrantė iš Lietuvos – *pavakarieniauti su stiklu vyno*, pasimelsti, garsiai pakalbėti *rožinį*, pagiedoti.

Keleto informantų buvo neišdrįsta paprašyti leidimo įjungti diktofoną, nes nuo pat pokalbio pradžios buvo juntama, kad žmonės nori išsipasakoti savo asmenines bėdas, pasidalyti nuoskaudomis ir sudėtingu savo emigranto likimu gyvenant Niujorke. Beliko tik po pasikalbėjimų dienoraštyje aprašyti pasakojimus, kaip gali būti sunku gyventi *nelegalo statusu*,

⁵⁴ Žr. 20 priedą.

kai dėl vilties gauti žalią kortą, leidžiančią JAV turėti socialines garantijas, tenka *save parduoti arba žydams, arba vyrams*.

2.4. Etikos klausimai

Lauko tyrimo metu buvo neišvengiamai kvestionuojamas tyrimo etiškumas, mažoma jau nebe apie „emic“, bet labiau apie „etic“ tyriminę prieigą, t. y. apie tai, kaip reikės savo pastabas, duomenis, apibendrinimus pateikti formaliame tekste. Dažnai tyrėjo pozicija yra dviprasmiška, nes jis turi tapti draugu, patikimu asmeniu, kad juo būtų pasitikima, pasakojamos istorijos, atskleidžiami tikrieji (ar bent jau įvairesni) elgesio modeliai. Vis dėlto tyrėjas neišvengiamai lieka laisvas savo subjektyvioms interpretacijoms⁵⁵, originaliam reflektavimui, lieka stebėtoju „iš šono“, o tai kartais atskleidžia kiek kitoki ar net priešingą informantų nupasakotos istorijos ar situacijos vaizdą. Todėl „įtarumas „privilegiuotų informantų“⁵⁶ atžvilgiu, išgalėjęs po Malinowskio, atspindėjo tendenciją sistemingai teikti pirmenybę (metodologiškiems) etnografo stebėjimams, o ne vietinių autoritetų (šališkoms) interpretacijoms“ (Clifford 2006: 53).

Informantai ne visuomet linkę atskleisti tiesą tiek sąmoningai, tiek nesąmoningai. Sąmoningas tiesos neatskleidimas susijęs su statusu, su siekiu šališkai reprezentuoti savo atstovaujamą organizaciją ar asmenų grupę, galų gale visą bendruomenę. Nesąmoningas tiesos neatskleidimas, vėlgi, galimas dėl analogiškų priežasčių, taip pat, kuomet informantas ne viską žino, žino tik dalį tam tikro reiškinių egzistavimo priežasčių. J. Cliffordas teigia, kad „kiekvienas informantas, sureikšmindamas tam tikras tiesas ir nutylėdamas kitas, pristatydamas save vaidina. Kiekvienas informantas, netgi nuoširdžiausias, jaučia instinktyvų poreikį nusišluoti ypač opius dalykus. Siekdamas nuplėšti šias sąmoningai ar nesąmoningai užsidedamas kaukes, lauko tyrėjas turi išnaudoti kiekvieną pranašumą, kiekvieną galios šaltinį, kiekvieną progą pažinti ne per pokalbį“ (Clifford 2006: 106). Tad kaip visa tai apibendrinti ir pateikti rišliame tekste, neįžeidžiant nei vieno informanto, galbūt tikrai nuoširdžiai su tavimi, kaip tyrėju, bendravusio, jausmų?

Tyrimo duomenys pateikiami anonimiškai, paprastai nepristatant platesnio konteksto apie informantų darbus, veiklas, pomėgius. Analizuojant Kalifornijoje atlikto žvalgomojo lauko tyrimo duomenis tai tapo savotišku iššūkiu: didžiąją laiko dalį praleidus su, kaip kad patys informantai save įvardija – *išskirtiniais charakteriais*, teko atsisakyti ne tik amžiaus

⁵⁵ „Trobriandiečiai gali suvokti Malinowskio pasakojimą apie jų kultūrą kaip pasiūlymą“ (Clifford 2006: 228). Mūsų tyrimo atveju tyrėja taip pat ne kartą jautė informantų nepasitenkinimą, nusivylimą jos interpretacijomis. Pavyzdžiui, praėjus beveik metams po lauko tyrimo buvusi informantė, išgirdusi tyrėjos duotą interviu radijo laidoje, jai elektroniniame laiške rašė: *tavo interviu buvo užgaunantis tuos bendruomenės narius, kurie visą save atiduoda, kad tik visame pasaulyje nesklisėtų istorijos, kokios tie lietuviai visur blogi*.

⁵⁶ Paprastai vadinamų raktiniais, pagrindiniais, svarbiausiais, esminiais informantais (angl. key informants).

paminėjimo, bet įkurtų ir kuruojamų organizacijų pavadinimų, veiklų *lietuvybės labui* išvardijimo. Pateikiame pokalbio su keliais informantais ištrauką, kurioje matyti, kad informantai neabejoja, kad save atpažins, net jei duomenys disertacijoje bus pateikiami anonimiškai:

Informantė: *manau, bus labai įdomu, nes parapijoje yra labai daug charakterių. Kiekvienas kitoks.*

Informantas: *ne, bet sakysim, tu būsi tokia gabi rašytoja, kad mus paslėpti...*

Informantė: *ne ne, vis tiek atpažinsim.*

Neišvengiami ir tokie klausimai: kaip ir kas gali kalbėti apie grupių identitetą? Ar tyrėja yra pakankamai kompetentinga, moraliai įpareigota kalbėti apie žmonių gyvenimus, stebėti ir pateikti plačiai auditorijai tai, kas buvo papasakota, parodyta? Žinoma, tyrimo metu visi informantai buvo supažindinti su tyrėjos vaidmeniu, jos tikslais, nors ne kiekvieno neformalaus pokalbio metu su tuo pačiu informantu buvo apie tai primenama, o pelnius pasitikėjimą, buvo galima pastebėti, kad dažnas bendrauja jau nebe kaip su tyrėja, bet kaip su pažįstama, drauge⁵⁷.

Nemaloni patirtis buvo naujienų portale „Delfi“ prie publikuoto interviu („Antropologė: dažnas išvykęs bijo pripažinti, jog suklydo pasirinkęs emigranto dalią“; Gruiniūtė 2009) parašyti 905 komentarai. Daugiausia tai lietuvių emigrantų iš skirtingų šalių komentarai, jie parodė, kad, visų pirma, migracijos tema yra labai jautri ir aktuali tema, antra, kad emigrantai, nepaisant realios padėties, linkę pasakoti tik pozityvias asmenines istorijas, trečia, viešojoje erdvėje pasisakantys anoniminiai komentatoriai, kurių istorijos galbūt iš tiesų sėkmingos, tapatinasi su visais imigrantais iš Lietuvos ir negali susitaikyti su faktu, kad yra iš tiesų nepritampančių svetimoje šalyje ar tiesiog nuolat kvestionuojančių savo pasirinkimo išvykti iš gimtinės teisingumą. Toks komentarų šališkumas neišvengiamai skatina pamąstyti ir apie „moralinį spaudimą“ atspindėti tik pozityvią emigrantų iš Lietuvos padėtį svetimoje šalyje. Lauko tyrimo tikslas nebuvo vertinti, o juolab teisti, kritikuoti ar teisinti, vis dėlto tyrėjai ganėtinai sunku atsiriboti nuo auditorijos, kuri skaitydama pateikia apibendrintą kritiką, komentarų.

⁵⁷ „Etnografas, tapdamas žmogui, kuris apklausiamas kryžmine apklausa, mielu bičiuliu, iš toli atvykusiu draugu, rūsčiu svetimšaliu, užjaučiančiu tėvu, susirūpinusiu globėju, prekeiviu, mokačiu už kiekvieną praneštą faktą, klausytoju, skatinančiu neatsargiai atverti pavojingiausių paslapčių vartus, maloniu draugu, gyvai besidominčiu lėkščiausiomis šeimyninėmis istorijomis, pakeičia gausybę kaukių; jų kolekcija papuoštų bet kokį muziejų (Clifford 2006: 117).

III. ŠIUOLAIKINIŲ IMIGRANTŲ IŠ LIETUVOS JAV IDENTITETŲ KONSTRAVIMAS MIGRACIJOJE

1. Šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos įsitvirtinimo JAV formos

Šioje dalyje sieksime išanalizuoti, kokių veiklų imasi iš Lietuvos į JAV atvykę imigrantai, siekdami įsitvirtinti, integruotis, adaptuotis naujoje šalyje. Pagrindinė disertaciniame darbe analizuojama tiriamųjų grupė yra priskiriama ekonominei emigracijos bangai iš Lietuvos, kurios dažnai pirminis emigracijos tikslas yra ekonominės gerovės užsitikrinimas. Tad ir ši skyrių pradėsime darbinės veiklos įvairovės ir jos svarbos įsitvirtinant Amerikoje pristatymu ir analize.

Pirmieji ir svarbiausi žingsniai, norint priimančioje šalyje pragyventi, pradėti kaupti finansinį kapitalą, dėl kurio didžioji dalis imigrantų ir atvyko į JAV, siekti tolimesnių tikslų, yra įsitvirtinimas ekonominiame priimančios šalies kontekste. Ne mažiau svarbu bendrumų su aplinkiniais susikūrimas ir užsitikrinimas, nes tai leidžia jaustis pilnaverčiais arba bent jau pilnateisiais JAV gyventojais. Taigi supažindinsime su empirinių tyrimų metu pastebėtais, pačių informantų įvardytais esminiais žingsniais, pakopomis, kurias įveikus galime kalbėti apie sėkmingą adaptaciją Amerikoje. Stebėdami darbinių veiklų, socialinių santykių su aplinkiniais kūrimo formas, matydami, kokių tautybių, interesų asmenys šiandieniniams imigrantams iš Lietuvos tampa kolegomis, bendranuomininkiais, draugais, partneriais, galėsime daryti apibendrinimus apie kontekstus, kuriuose aktyvuojamas ar neaktyvuojamas jų etnis identitetas, pasvarstyti, ar jie siekia besąlygiškos asimiliacijos priimančioje šalyje, ar kaip tik sąmoningai ar nesąmoningai išlaiko etninius santykius ir ryšius, leisiančius tapti transnacionalios migracijos subjektais.

1.1. Imigrantų iš Lietuvos darbinės veiklos

Nesvarbu, su kokiais lūkesčiais, patirtimis, turimais resursais imigrantai iš Lietuvos išvyko⁵⁸ į JAV. Čia pirmas ir svarbiausias žingsnis siekiant tolimesnių tikslų yra įsitvirtinti priimančioje šalyje, užsitikrinti pirminį finansinį stabilumą, kai kuriais atvejais socialines garantijas, aplinkinių pripažinimą. Gerą išsilavinimą kilmės šalyje įgijusiems asmenims lengviau pasiekama informacija apie potencialias darbo vietas tiek gyvenamojoje, tiek kitose šalyse, jie turi daugiau išteklių ir galimybių persikelti į norimą šalį, turi joje daugiau ekonominių

⁵⁸ Disertaciniame darbe akcentuojamas priimančios šalies kontekstas, imigrantų iš Lietuvos įsitvirtinimas JAV, transmigrantiškumo bruožai, todėl išsamiai nenagrinėsime emigracijos iš Lietuvos formų, priežasčių.

privalumų. V. Parutis tai vadina „stipresniais traukos faktoriais“ (Parutis 2006: 3). Taip pat turintys socialinių ryšių apsigyvena pas giminaičius, pažįstamus, jiems padedant ar savarankiškai susiranda būstą, stengiasi kuo greičiau pradėti dirbti ir gauti atlyginimą.

Šiame skyriuje aptarsime imigrantų iš Lietuvos JAV darbinės veiklas, kurias jie patys vertina ir skirsto pagal *pelningumą ir populiariumą*. Norėtusi pabrėžti, kad tyrimo metu kalbinti žmonės neakcentavo skirstymo į kvalifikuotus / nekvalifikuotus, prestižinius / neprestižinius darbus, ne visada buvo linkę atvirai pasisakyti apie savo imigracinį statusą, kuris labai apriboja darbinių veiklų pasirinkimą.

Nemaža dalis informantų pabrėžė, kad pati pelningiausia ir naudingiausia perspektyvų prasme veikla Amerikoje yra darbas restorane ar bare, nes tokiose darbovietėse kasdien sutinki daug žmonių, iš kurių daugiausia amerikiečių, o pažintys su jais leidžia plėsti akiratį, mokyti vietinių gyventojų gyvenimo subtilybių, lavinti anglų kalbą, taip pat užsidirbti gerų arbatpinigių ar net pakilti karjeros laiptais. Žinoma, tokiuose darbuose įsidarbina tik turintys anglų kalbos pradmenis, mokantys ir norintys nuolat būti tarp žmonių, triukšmingoje aplinkoje.

Nusikalstamas gyvenimo būdas kai kurių informantų taip pat vertinamas kaip pelninga veikla, leidžianti ne tik *greitai* (aut. informantų teigimu, amerikiečiai labai pasitiki aplinkiniais, todėl savisaugai, savo turto apsaugai neskiria didesnio dėmesio), bet ir pakankamai *lengvai* (aut. dideliame mieste nesunku pasislėpti nuo teisėsaugos) *prasimanyti pinigų*.

Tai kad aš pats esu vogęs (juokiasi), tą praėjęs, kaip visi, nu tai geras, tai reikia pavogt, ką gi. Teke, čia, nu, kad reikia viską, nu, kad reikia, nu, kaip, iš badą nedvėsi, čia reik (vyras, 50 m.).

Dalis imigrantų nesąžiningai elgiasi su darbdaviais. Vienas informantas pasakojo, kad dirbdamas statybininku pas *rusus, žydus*, jis neturi jokių galimybių jaustis pilnaverčiu darbuotoju, nes būna dažnai apgaulinėjamas, jam nesumoka sutarto užmokesčio, nes, pasak informanto, jie žino apie jo nelegalų statusą, visišką anglų kalbos nemokėjimą, ir tuo naudojasi. Pabrėžiama, kad smurto, kitaip nei Lietuvoje, kur *baslį paimtum gerą, o čia gi negali fizinės jėgos naudoti*, negalima taikyti ir jis netaikomas, todėl susitariama jau su kitu darbdaviu dėl darbo, pinigai paimami dar prieš pradėdant dirbti ir *tyčia susikivirčiju ir pasiplaunu – juk reikia kažkaip tuos pinigus atsiimti, kuriuos iš manęs kitas pavogė*.

Tačiau apie tokias veiklas informantai paprastai dėl objektyvių priežasčių – pavyzdžiui, dėl nepasitikėjimo tyrėja, baimės būti įskūstiems, sąžiningo imigranto įvaizdžio kūrimo – nelinkę pasakotis. Tai pasakytina ne tik apie kriminalinį gyvenimo būdą, mašinų, prekių iš parduotuvių vogimą, bet ir kitas nusikalstamas veiklos rūšis, pavyzdžiui, vertinamasis prostitucija, sąvadavimą. Pagrindinio lauko tyrimo metu internetinėje pokalbių programoje „Skype“ pavyko pakalbinti 8 metus JAV nelegaliai gyvenantį imigrantą iš Lietuvos, kaip pats įvardijo, dirbantį

tarpininkaujančiu padėjėju, kad merginos pasidarytų lengvų pinigų, t. y. besiverčiantį merginų, atvykusių iš Lietuvos, įdarbinimu prostitutėmis ar striptizo šokėjomis naktiniuose baruose. Pokalbio metu atsiskleidė informanto „darbo“ metodai, reikalavimai merginoms, gaunama materialinė nauda.

O Jėzau, čia nespėtum dirbti su tuo, darbo tiek, kad tu galėtum paskui važiuot į Havajus ir ilsėtis kokį mėnesį laiko. Nu, ne mėnesį, porą savaitių (vyras, 30 m.).

Pateikiame išsamų informanto atsakymą į klausimą, kur merginos išleidžia uždirbtus pinigus, nes tai iliustruoja ne tik šios kategorijos darbus dirbančių gyvenimo prioritetus, požiūrį į vartotojiškumą, bet ir apskritai imigrantų iš Lietuvos įsitvirtinimo Amerikoje galimas pakopas, neišvengiamas vedybas dėl statuso su vietiniu pasiturinčiu amerikiečiu:

Kur leidžia, o Jėzau, mergos tai čia žinai, kaip jos atrodo? Soliariumai, sporto salės, drabužiai, kvepalai visokie, aukšti kablai, mašinos brangios. Butą gerą pasiima geroj vietoj, kokiam dautaune (angl. downtown – miesto centras) geroj vietoj, žinai. Nu, o paskui, kaupia pinigus, kaupia, paskui kaupia, kaupia. Prikaučia pinigų, paskui kažkokį tai biznį atidaro, paskui, žinai, kažką tai tokio, žinai. Sugalvoja, aišku. Paskui susiranda kokį advokatą, milijonierių ir, supranti, ir apsiženija (aut. susituokia). Paskui, tai gi tu visą laiką nebūsi, kaip sakoma, jauna, žinai, kol tu esi jauna, kol tu turi gerą kūną, kol tu esi patraukli, tu gali kažką padaryt, todėl, kad Amerikoj protu, žinai, sunkiai tu ką nustebinsi. Todėl, kad aš tau galiu pasakyt, va, žinai, kiti žmonės čia ir pas daktarus važinėju ir aš pats, ir, žinai, bendrauju, va, jei tu būtum daktarė, atvažiavus iš Lietuvos, pabaigusi ten tuos mokslus, supranti, tai čia irgi reikia kyšių, čia reikia, čia reikia, supranti pažinčių, čia viskas, visokių tokių bajorių yra, kad jomajo (vyras, 30 m.).

Svarbi pastarojo informanto pateikiamo sėkmingo ir pelningo darbo sąlyga yra nepatekimas į lietuvių rinką arba nebuvimas litovcų judesyje, nes lietuviai vyrai, palyginti su žydais arba amerikiečiais, už seksualines paslaugas moka mažiau⁵⁹, taip pat reikėtų saugotis aplinkinių apkalbų ir pavydžių lietuvių žmonių. Verčiantis prostitucija arba šokant striptizą greitai uždirbami pinigai visų pirma investuojami į prabangos prekes, o nebendravimas su imigrantais iš Lietuvos, neturinčiais tokių daiktų, rodo ir pasiektą aukštesnį statusą.

Dalis informantų įsitikinę, kad tarp imigrantų iš Lietuvos populiariausi darbai statybose, bet jie 36 metų informanto, jau turinčio JAV pilietybę, nuomone, *apart laikino pinigų uždirbimo į niekur neveda*. Dažna pradžia, atvykusiems į Ameriką, ypač nemokantiems anglų kalbos ir negalvojantiems apie Lietuvoje turėtą socialinį statusą (kurį, palikdami savo kilmės šalį, paprastai praranda) ar darbinę patirtį, yra laukti konkrečiose neformaliose ir nelegaliose vietose,

⁵⁹ Šioje vietoje galima prisiminti D. K. Kuzmickaitės pastebėjimą, kad ieškodami darbo naujieji imigrantai iš Lietuvos Čikagoje iš pradžių linkę naudotis „vietinės etninės bendruomenės“, pažįstamų pagalba ir parama, bet vėliau stengiamasi ieškoti darbo pas amerikiečius: „dabar prižiūriu amerikietę senutę ir gaunu keturis kartus daugiau nei pas savo gimines. Jei nori uždirbti, bėk nuo lietuvių“ (Kuzmickaitė 2004: 124).

kol darbdaviai atvyks paimti darbams vienai dienai. Apie šias vietas papasakoja anksčiau iš Lietuvos atvykę bendrataučiai.

Nu, nelengva, nelengva, visko buvo, teko ir ait į tą bedarbių biržą, ten vadinamą tą tokią neoficialią, po tiltu ten, ne visai po tiltu, taip vadinasi, tik kad po tiltu, bet šalia tilto, ten tokioj gatvėj stovėdavom ten, su visokiais juodžiais ten, visokiais alkoholikais ir laukdavom, kad atvažiuotų kas darbo paimti, nu į darbą žinai, žydai visokie sustodavo ten ar lenkai, į statybas žinai. Ar žydai ten, dažniausiai, kažkokias dėžes krauti (vyras, 40 m.).

Populiariausios nekvalifikuoto moterų darbo vietos yra siuvyklose. Dažnai įsidarbinama *nelegaliai pas rusus ar žydus, kurie linkę išnaudoti* darbuotojas nenormuodami darbo valandų, nesirūpindami darbo sąlygomis, priekabiai vertindami darbo kokybę. Dalis moterų užsidirba tvarkydamos privačius amerikiečių namus. Statybose dirbantis informantas neformalaus pokalbio metu teigė, kad įvertinus tai, jog jis dažnai neturi darbo, būna apgaunamas ir išnaudojamas dėl savo nelegalaus statuso, jo *žmona daro uborkes* (aut. tvarko namus) *ir net beveik daugiau uždirba už mane.*

Imigrantams iš Lietuvos, kaip ir kitų šalių imigrantams, atvykus į JAV darbas yra jų gyvenimo pagrindas, tačiau jie užima ne tik „paprastai žemo statuso ir ne tos srities, kuriai buvo pasirengę Lietuvoje, darbus“ (Kuzmickaitė 2004: 120), bet ir kvalifikuoto pasirengimo reikalaujančias, socialines garantijas, ekonominę saugumą, stabilumą suteikiančias pozicijas. Pateikiame kitų, tarp imigrantų iš Lietuvos populiarių darbų sąrašą, neskirstant pagal lytis, nes tyrimo metu buvo pastebėta, kad dažnai tam tikrą darbą dirba ir vyrai, ir moterys⁶⁰: pagalbinis darbuotojas, sargas, senelių ir vaikų prižiūrėtojas, šunų vedžiotojas, kazino *krupje* (aut. darbuotojas), patarnautojas laive, vairuotojas, taksistas, fermos prižiūrėtojas, žolės pjovėjas, sodininkas, daržininkas, statantis *sprinkles* (aut. laistymo įranga kieme, sode), dedantis stiklus, langus, vedžiojantis elektros laidus, patarnaujantis vakarėliuose, užsiimantis patalpų ir namų valymu (aut. bet ne valytojai!), kosmetologas, masažuotojas, striptizo šokėjas, sąvadautojas, pardavėjas, vadybininkas, konsultantas, kompiuterių meistras, dėstytojas, bankininkas, teisininkas, architektas, juvelyras, veterinaras, stalius, telefonistas, administratorius, žemėtvarkininkas. Taigi populiariausi darbai yra aptarnavimo srityje, nors informantų sąrašė taip pat yra kvalifikuotų specialistų. Pastarieji paprastai vengia kalbėti apie savo darbines veiklas, *uždarbi, seksą ir darbą* priskirdami prie intymių temų, apie kurias viešai nekalbama.

⁶⁰ Dėl to šioje disertacinio darbo dalyje duomenys dažniausiai nebus analizuojami atsižvelgiant į informantų lytį. Pasak C. B. Brettell (2008), šiomis dienomis moterys dažnai ne tik pirmos emigruoja, bet ir nusprendžia, kur ir kada emigruos visa šeima, taigi moterys vis dažniau tampa centriniu subjektu migracijos studijose. Moterys palaiko socialinius tinklus, juos produkuoja, deja, mūsų tyrimo duomenų nepakanka, kad juos būtų galima analizuoti per lytiškumo prizmę. Vienas iš galimų paaiškinimų yra vykstanti ryški moterų emancipacija dar gimtojoje šalyje, priešinimasis patriarchalinėms nuostatoms. Bet tai jau atskiro tyrimo reikalaujantys apmąstymai.

Apibendrinami galime teigti, kad imigrantams iš Lietuvos, pagal darbinę veiklą Amerikoje patenkantiems į nekvalifikuotų darbuotojų kategoriją, nesvarbu, koks Lietuvoje įgytas ar neįgytas išsilavinimas, turėta darbo patirtis, paprastai yra sunku įsitvirtinti darbo rinkoje, susirasti juos tenkinantį ir kvalifikaciją atitinkantį darbą bei jaustis pilnaverčiais darbuotojais, nebūti išnaudojamiems. Dažnai tai galioja ir kvalifikuotus darbus dirbantiems, turintiems daugiau socialinių, ekonominių resursų būti adaptyviems, mobiliems svetimose visuomenėje asmenims, t. y. geriau pozicionuotiems priimančioje šalyje (Parutis 2006).

Tai va, atvažiuosiemis čia yra labai sunku pradėti dirbti, ta prasme, kad ne rasti darbą, bet yra tas vadinamas antspaudas emigranto naujo. Nes pradeda... nenori mokėti, tave nori išnaudoti, jaučiasi tas (moteris, 37 m.).

Jei atvykėlis į JAV yra nelegalaus statuso, ieškoma galimybių dirbti aptarnavimo sferoje, be socialinių garantijų, tikimasi, kad žiniasklaidoje girdėtos išnaudojimo istorijos jiems nepasikartos, kad jie JAV „nepatirs ekonominės marginalizacijos ir socialinės priklausomybės“ (Kuzmickaitė 2004). Kiek geresnė situacija tų šiandieninių imigrantų, kurie turi leidimus dirbti legaliai, bet ir tokiu atveju reikia dėti nemažai pastangų, kad *emigranto antspaudas* netrukdytų kopti karjeros laiptais, būtų galima gyventi pilnavertį gyvenimą. Mūsų tyrimo duomenys leidžia apibendrintai teigti, kad JAV tiek kvalifikuotus, tiek nekvalifikuotus darbus dirbantys susiduria su diskriminacija, emigranto statuso nuvertinimu (Glick Schiller 2005: 295), kitais sunkumais. Visa tai aptarsime kitoje darbo dalyje.

1.2. Adaptacijos Amerikoje svertai ir pakopos

Šioje dalyje pristatysime, ką reikia padaryti, kokius sunkumus įveikti, norint įsitvirtinti Jungtinėse Amerikos Valstijose, siekti užsibrėžtų tikslų, kitaip tariant, „kurti santykius su vieta“ (Svašek 2002). Darbas arba bet koks užimtumas, kuris leidžia pragyventi, yra nekvestionuojamai svarbi veikla, nors ir nėra esminis kriterijus, lemiantis adaptacijos svetimose šalyje sėkmingumą. Mūsų tyrimų duomenys rodo, kad svarbūs žingsniai yra bendrumų su aplinkiniais sukūrimas ir užsitikrinimas – anglų kalbos išmokimas, idealiu atveju – statuso legalizavimas, išsilavinimas, iniciatyvumas. Tai ypač svarbu tada, kai siekiama ilgalaikio įsitvirtinimo svetimose šalyje ir neketinama likti S. Castleso ir M. Millerio (2003) išskirtose pirmoje (laikinas atvykimas į priimančią šalį užsidirbti) ir antroje (įsitvirtinimas priimančioje šalyje nuolat ketinant grįžti gyventi į gimtąją šalį) migracijos fenomeno fazėse.

Dauguma informantų pabrėžė, kad sėkminga adaptacija daugiakultūrinėje šalyje galima tik puikiai mokant anglų kalbą. „Kaip lietuviai pažymi, gebėjimas laisvai vartoti anglų kalbą yra esminė jų identiteto dalis, <...>, kalbos nemokėjimas ir iš to kylantis komunikavimo apribojimas

naujuosius imigrantus verčia jaustis mažiau vertingais už vietinius gyventojus“ (Kuzmickaitė 2004: 108).

Anglų kalba yra pirmas ir svarbiausias žingsnis. Jeigu kalbos nemoki, tada jau sunkiau įsiliet. Svarbiausia yra kalba, nes tada gali bendrauti su kitais žmonėm, dalintis patirtim, o jeigu to negali, tada tikrai sunku. Neįsivaizduoju, kaip be kalbos aš čia galėčiau gyventi, tikrai neįsivaizduoju (moteris, 26 m.).

Nemokant ar prasčiau mokant anglų kalbą iš aplinkinių dažnai jaučiamas savotiškas atstūmimas, nenoras bendrauti, nepasitikėjimas. Lietuvoje įgijusi aukštąjį išsilavinimą, Niujorke 4 metus dirbanti siuvėja imigrantė iš Lietuvos pasakojo:

Nu, tą tokią vadinsim galbūt diskriminaciją ne diskriminaciją gali pajusti tikrai iš kai kurių pačių amerikiečių žmonių, jie visi yra geranoriški, dauguma, visa kita, bet atsiranda, atsiranda, pavyzdžiui, tu parduotuvėj ką nors perki ir prie tavęs prieina, man tokių keletą kartų yra buvę ar gatvėj, kai tu, tavęs kažką paklausia, nu tu tiesiog, man kalba labai sunkiai davėsi pačioj pradžioj, ir tau sako: „o tu nekalbi angliškai“, su tokia pagieža su tokiu tokiu ir nususuka, tu emigrantas, tu, tu čia ir viskas (moteris, 37 m.).

Imigrantui iš Lietuvos JAV, kuris nori jaustis laisvai, *neslegiamas neigiamai psichologiškai*, siekti užsibrėžtų tikslų, studijuoti, ar tiesiog uždarbiauti, atsidaryti banko sąskaitas, pirkti nekilnojamąjį turtą, turėti socialines garantijas, ateityje gauti pensiją, reikalingi oficialų statusą Amerikoje įteisinantys dokumentai, arba tiesiog, kaip sako informantai – *popieriai*. Oficialūs dokumentai yra vienas svarbiausių kriterijų sėkmingai adaptacijai, nes *jį peržengus nebereikia dirbti valytoja ir prižiūrėtoja, gali gauti geresnių darbų, kaip kad ofise sekretore, vadybininke restorane* (moteris, 26 m.). Vieną skaudesnių gyvenimo istorijų papasakojo vidutinio amžiaus nelegalaus statuso lietuvė: *labai sunku be popieriu, kai save turi parduoti arba žydams, arba vyrams*. „Darbas žydams“ – vadinasi, būsi išnaudojamas, žeminamas, dirbsi nekvalifikuotus darbus be jokių socialinių garantijų. Tuo tarpu informantės minėtas „savęs pardavimas vyrams“ atskleidžia imigrančių moterų bandymus kuo greičiau susirasti amerikietį vyrą ir už jo ištekėti. Ši informantė papasakojo ir apie korupciją, nelegalių migrantų bandymus statuso legalumą gauti fiktyviai įsiregistruojant studentais, taip pat šantažą bei finansinį išnaudojimą koledžuose:

Kad tu, Ievute, žinotum, kaip yra sunku, kai žinai, kad tave už durną laiką ir tu neturi pasirinkimo. Nes bet kada gali paskambinti migracijonui (aut. į Migracijos departamentą, arba angl. Government agency of the U. S. Citizenship and Immigration Services) ir pasakyti, kad ji metė mokslą. Ir ką, English as a Second Language mokytojai yra rusai, tai ir duodi kyšius, ir duodi. Jie gali viską, jei tu nelegalas. Labai sunku, kai žinai, kad tu nedurna, ir kai tu matai, kad tu turi dvi rankas, o tau sako,

kad turi vieną. Ji (aut. mokytoja) ras bet koki būdą, bet esmė tokia, kad ji prašo pinigų. Nes ji žino, kad aš niekam nepasiskūsiu (moteris).

Legalų statusą, o vėliau ir JAV pilietybę galima įgyti susituokus su JAV piliečiu, tačiau ne visada yra paprasta susirasti Amerikos pilietį, kuris už finansinį atlygį sutiktų atskleisti savo asmeninius duomenis, skirtų laiko dokumentų tvarkymui, formaliems nuolatiniam patikrinimams.

Do you know somebody? I need a funny husband? (juokiasi) I need a husband! Nu, nu, nu, va tokiam lygy, ir viskas, kažkas kažkam pasakė ir supažindino, ir viskas. Nieko per daug vyrui nepasakojai pradžioj, tiesiog sakai, čia viskas tvarkoj, čia tik apsiženyai ir čia viskas gerai. Bet kai mano vyras sužinojo, į kur jisai įlindo, jis pradėjo man biški gąsdinti, tipo čia aš tave išsiskirsiu, čia aš darau nusikaltimą, žodžiu, labai išsigando jisai (moteris, 28 m.).

Dar kiti amerikiečiai, vos išgirdę apie prašymą tuoktis dėl dokumentų, tiesiog nustoja bendravę, nes jiems nepriimtinas santuokos sudarymas vienpusiškos naudos gavimo pagrindu.

Turėjau čia tokį berną, pusantrų metų, tai tai tie amerikoniai, žinai koks jie brudas, kai žino, kad tu nelegalas, tai kiekvienas bando išnaudoti. „I dont want to marry like that, if I will marry – I want that natural (aut. „aš nenoriu taip tuoktis, jei aš vesiu – tai tik natūraliai“ (moteris, 52 m.).

Kad adaptuotūsi Amerikoje ir turėtū galimybę susirasti geriau apmokamą darbą, užsitikrintų socialines garantijas, imigrantams reikia įgyti legalų statusą, o tai įmanoma ne tik susituokus su JAV piliečiu, gavus darbo vizą arba laimėjus *žalios kortos* loteriją⁶¹, bet ir užsiregistravus tarnauti JAV armijoje, tuo pačiu metu gavus darbo leidimą ir parašius prašymą dėl *žalios kortos* suteikimo.

Nu, sunku darosi visiems, bet kas, kas nori, per darbdavius, armiją, per kažką, pasidaro, o geriausias tai yra vedybos. Visi už pinigus ar be pinigų vedasi. Kiek girdėjau, dabar 20 000 tūkstančių kažkur kainuoja, jeigu turi tiek pinigų, vedasi, susitvarko dokumentus, o kituose, kiekvienam štate (aut. valstijoje) skirtingai (vyras, 39 m.).

Išsilavinimas, kartu ir socialinių ryšių užmezgimas Amerikos švietimo institucijose dažnai lemia, ar vėliau bus susirastas darbas amerikiečių arba tarptautinėje kompanijoje. Tai bene svarbiausias žingsnis, reikalingas pilnavertei adaptacijai JAV.

Studijuodamas čia tu gali atrasti tam tikrus ryšius, tam tikrą socialinę aplinką, kurioj formuosis tavo, nu pavadinkim taip, draugystės ryšiai, ten... tam tikra ta prasme, nu, ta prasme, tam tikra erdvė,

⁶¹ Įvairių vizų loterija (angl. Diversity Visa Lottery), populiariai vadinama žaliosios kortos loterija, pradėta organizuoti nuo 1990 metų. Imigracijos įstatyme numatyta, kad kasmet į Jungtines Amerikos Valstijas gali imigruoti ne daugiau nei 55 tūkst. imigrantų iš skirtingų šalių.

kurioje tu, paskui, tu galėtum jaustis ir augti kaip pilnavertis, pavadinkim amerikonas, ale amerikonas (vyras, 46 m.).

Būtent dėl pastarosios priežasties Lietuvoje įgytas išsilavinimas JAV socialinėje aplinkoje tampa nereikšmingas, ką jau kalbėti apie tai, kad ir formaliai yra sudėtinga *pasivirtinti diplomą*. Mokymasis Amerikoje suteikia galimybes susipažinti su amerikiečiais, pažinti jų humoro jausmą, žinoti aktualias pokalbių temas, taigi kuo ilgesnis socializacijos procesas svetimoje šalyje, tuo idealiau gali adaptuotis Amerikoje.

Su amerikiečiais tai iki šiol yra sunku, nes jie, jie nuo jaunystės turi savo tuos bujerius, tuos nuomones, tai sunku su jais kalbėtis, bet, bet po truputį (vyras, 25 m.).

Būtent pastarasis informantas, nors jau buvo baigęs dvylika klasių Lietuvoje, atvykęs į Ameriką metus mokėsi amerikiečių vidurinėje mokykloje, kad geriau pažintų jaunimą, suprastų, kokiomis aktualijomis jie gyvena.

Imigrantai iš Lietuvos mano, kad norint puikiai jaustis Niujorke, reikia turėti drąsos, *avantiūrizmo*, pasitikėjimo savo jėgomis ir gebėjimo ypač gerai save pristatyti potencialiam darbdaviui, iniciatyvos galimybių paieškomis.

Meluoti. Viską galiu, viską moku. Čia kaip, kitaip tu neprasimusi, jeigu tu būsi kuklus ir sąžiningas žmogus, tai nėra šansų, kad tu čia pakilsi. Turi, turi tiesiog užsimerkti ir eit pirmyn (vyras, 42 m.).

Adaptuotis svetimoje šalyje lengviau asmenims, kurių gyvenimo stilius yra dinamiškas, nevengiama keisti tiek darbovietės, tiek gyvenamos vietos mieste, tiek paties miesto. Taip galima lengviau pažinti šalį, miestą ir skirtingus žmones, susidaryti įvairiapusišką Amerikos vaizdą, pasirinkti savo asmenybę atitinkančius draugus. Pažinus aplinką paprasčiau susikalbėti su amerikiečiais, pelnomas jų pasitikėjimas, pagarba. Pačiam atvykėliui adaptaciją svetimame mieste labai palengvina vairuotojo teisių turėjimas⁶², gebėjimas laisvai važinėti po miestą.

Jau kaip pradėdi žinoti, kur, kas, kaip veikia, kur nueiti, ką, kaip reikia daryt, tada jau pasijaučia. Kaip tas diskas funkcionuoja ir kada ir jeigu tau ką nors reikia padaryt, žinai, kur reikia paspausti, tai tada tvarkoj (vyras, 51 m.).

Pačiai tyrėjai teko patirti, ką reiškia spontaniškas emigrantų gyvenimas JAV. Riverhede prasidėjus Mamos dienos⁶³ minėjimo renginiui, mokyklos direktorė be jokio perspėjimo pakvietė iš Lietuvos atvažiavusią studentę užlipti ant scenos ir visiems susirinkusiems

⁶² D. K. Kuzmickaitė ypač akcentuoja gebėjimą vairuoti automobilį Čikagoje, kurioje ne taip patogiai ir plačiai kaip Niujorke išvystyta viešojo transporto sistema. Tai „atveria galimybes naujiems socialiniams ryšiams užmegzti, esamiems sustiprinti ir taip pat taupo imigrantų jėgas bei laiką, mažina išlaidas“ (Kuzmickaitė 2004: 110).

⁶³ Išsamų renginio aprašymą lietuvių imigrantų JAV periodikoje žr. 18 priede.

prisistatyti, papasakoti, ką ji čia veikia. Po renginio paklausta, kodėl neperspėjusi taip pasielgė, direktorė paaiškino, kad *čia nėra palauk – eksromptu ir su energija turi būti. Kitaip nieko nebus ir niekur nespėsi. Toks mūsų čia gyvenimas.*

Dalis informantų tikino, kad adaptuotis ir *jaustis pritaipus* visoje Amerikoje, kurioje yra tiek daug imigrantų, galima ir neatsižvelgiant į imigranto statusą, išsilavinimą, anglų kalbos mokėjimo lygį, darbo patirtį gimtojoje šalyje – į JAV atvažiuoja daugybė žmonių, kurių tikslas yra pasilikti šioje *svajonių šalyje* ir visi randa čia vietas, darbo ir galimybę įsitvirtinti, nes *gyvenimas JAV visus į vieną liniją sustato.*

Rusų kalba leidžiamuose laikraščiuose gausu skelbimų apie nelegalius darbus ir užmokesčio pobūdį – *cash deal* (aut. užmokestis grynaisiais pinigais). Taigi nelegalaus statuso migrantai gali susirasti darbo ir jaustis ganėtinai saugūs, kad jų dėl to niekas nenubaus. Galų gale prie aplinkinių ir darbdavių požiūrį lemiančio emigranto statuso priprantama, kaip kad *šuo kariamas pripranta, tokia čia ta adaptacija*, atsidusdamas pateikia analogiją 40 metų vyras, dirbantis statybininku.

Laikinai Amerikoje gyvenantys ir kvalifikuotą darbą dirbantys informantai profesinėje srityje su bendradarbiais jaučiasi kaip lygus su lygiu. Amerikiečiai jiems jau nėra kitos tautos atstovai, tokiais atvejais žmonės tiesiog skirstomi pagal asmenybės bruožus. Informacinių technologijų srityje dirbantis 37 metų vyras įsitikinęs, kad *amerikiečiai labai draugiški žmonės, jeigu tu su žmogum gerai elgiesi, jis su tavim taip pat.*

Norint Niujorke adaptuotis, jaustis *savu* ir kurti norimą santykį su gyvenama vieta, reikia nemažai investicijų ir patirties: statusą legalizuojančių dokumentų, puikiai mokėti anglų kalbą, gero išsilavinimo (geriausia vietinėje švietimo įstaigoje), darbo amerikiečių kompanijoje, pažinti miestą, jo gatves, iniciatyvumo, panašaus į vietinių amerikiečių turiningo laisvalaikio. Reikalavimai nemaži, tad nieko nuostabaus, kad „nepaisant savo šalyje turėtos socialinės klasės, dauguma imigrantų naujame krašte savo gyvenimą pradeda nuo apačios: nuomodami pigiausių butus, dirbdami prastai apmokamus ir ilgų valandų darbus“ (Kuzmickaitė 2004: 80). *Atstumą* tarp atvykėlių ir vietinių sumažinti nėra taip jau ir paprasta, todėl empiriniai tyrimo duomenys leidžia apibendrintai teigti, kad pilnavertei asimiliacijai šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos, ypač pirmosios kartos, neturi pakankamai resursų.

Darbinė veikla JAV, bendrumų su aplinkiniais susikūrimas yra pirmieji ir svarbiausi žingsniai siekiant pragyventi, integruotis priimančioje šalyje, siekti tolimesnių tikslų. Todėl didžioji dalis šiandieninių imigrantų iš Lietuvos, nors ir sunku, siekia kuo geriau išmokti anglų kalbą, legalizuoti statusą, susitvarkyti dokumentus socialinėms garantijoms užsitikrinti, įgyti išsilavinimą JAV, susirasti pelningą darbą, susikurti vietinių amerikiečių draugų ratą ir taip nors iš dalies panaikinti aplinkinių elgesį ir požiūrį determinuojančią *emigranto statuso* etiketę.

Didžioji dauguma informantų pabrėžė, kad *Amerika yra emigrantų šalis*, kurioje kiekvienas norintis gali pritapti, įsitvirtinti, todėl šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos neakcentavo ar net nenorėjo minėti savo imigracinio statuso, dar Lietuvoje įgytos kvalifikacijos, o turimus darbus apibūdindavo tiesiog kaip pelningus, populiarius.

2. Šiuolaikinių imigrantų kuriami ir palaikomi socialiniai ryšiai bei santykiai JAV

Vienas iš probleminių disertacijos klausimų, kaip tiesiogiai atspindintis teorinę identiteto apibrėžtį, yra šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV selektyvus saistymasis ar nesisaistymas tiek tarpusavyje, tiek su Amerikos lietuviais, tiek su priimančiąja, tiek su kilmės šalimi. Migruojantys asmenys dažnai siekia susikurti artimus, saugius ryšius priimančioje šalyje, formuoti *savų* ir *svetimų* kategorijas, kartu konstruoti etninę identitetą, pasirinkti erdves, kuriose turėtų sąlygas pasitikrinti, sustiprinti tapatinimąsi su bendrakilmiais, pasidalyti *Lietuvos ilgesiu*, „kurti projektus, palaikančius priklausymo gimtajai šaliai idėjas“ (Glick Schiller 2005). Šioje dalyje siekiame išsiaiškinti, kodėl ir kaip imigrantai iš Lietuvos Amerikoje kuria ir palaiko socialinius ryšius su bendrataučiais privačiose arba formaliose viešose erdvėse (tiek su tos pačios emigracinės bangos atstovais, tiek su pokario politinės bangos atstovais ir jų vaikais, tiek su asmenimis iš posocialistinių šalių), kodėl kiti yra labiau suinteresuoti ir turi daugiau resursų įsilieti į daugiakultūrinę JAV aplinką.

2.1. Santykiai su priimančiąja šalimi ir jos gyventojais

Ši dalis svarbi tuo, kad atskleidžiamas imigrantų iš Lietuvos „ribų“ tarp vietinių gyventojų „braižymas“, parodymas, kokie yra tie „kitokie“, „svetimi“, su kokiais identifikuojamasi, su kokių tautybių asmenimis ir kodėl užmezgamos ar neužmezgamos draugystės. Sieksime ištirti ne tik privačių santykių kūrimą / nekūrimą, bet ir pristatyti imigrantų iš Lietuvos požiūrį į besiskiriančią nuo Lietuvos *amerikietišką aplinką*, Amerikos valdžios vykdomą politiką imigrantų atžvilgiu ir jos svarbą šiandieninių imigrantų iš Lietuvos apsisprendimui likti gyventi šioje šalyje, grįžti į Lietuvą ar tiesiog / neišvengiamai tapti transmigrantais, gyvenančiais abiejose šalyse, besinaudojančiais abiejų šalių suteikiamomis galimybėmis. Kai kuriais atvejais tampama „cirkuliariais“ migrantais (Vertovec 2009), tačiau dėl tolimų ir brangių kelionių nuolatinis judėjimas „pirmyn ir atgal“ daugiau būdingas dirbantiems Europoje.

Dalis tyrime dalyvavusių informantų JAV visuomenę skirsto į „vietinius ir imigrantus“, jie teigia, kad imigrantai – tai žmonių kategorija, kuri *nėra radusi savo vietos Amerikoje*, tačiau

patys imigrantai iš Lietuvos savęs tokiai kategorijai nepriskiria, jie pabrėžia, kad kaip ir „vietiniai“, jie turi *kojas, rankas, odos spalvą*; ypač ši nuomonė gajė, jei yra įveiktos išitraukimui į Amerikos gyvenimą būtinos pakopos – išmokta anglų kalba, įgytas adekvatus amerikietiškam išsilavinimas, turimas darbas⁶⁴.

Mes ne emigrantai, mes normalūs žmonės, niekas mūsų nediskriminuoja. Mes juk lygiaverčiai čia, nes ir mokslą užskaitė, viską, ir darbe gerai priėmė (vyras).

Šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos „vietiniai“ žmonėmis, kokios jie bebūtų etninės kilmės, vadina visus tuos, kurie turi nuolatinį darbą, įgiję išsilavinimą, socialinį stabilumą, pilietybę ar tiesiog yra tvirtai įleidę šaknis Amerikoje. JAV yra imigrantų šalis, todėl etninis identifikavimasis tampa svarbus tik kaip gyvenimo stiliaus išraiška, siekiant nubrėžti „ribas“ nuo *kitokių* grupių, pabrėžiant savo pranašumą. Vis dėlto dauguma informantų, kalbėdami apie amerikiečius – tiek „vietinius, tiek imigrantus“, pasitelkia stereotipinius epitetus, nes kasdiniame gyvenime retam tenka privačioje erdvėje bendrauti su amerikiečiais. Ne vienam imigrantui iš rasiniu ar kultūriniu požiūriu homogeniškos Lietuvos patinka daugiakultūrė Amerikos aplinka, kuri siūlo naujas patirtis, žinias, savirefleksijas.

2.1.1. Imigrantų iš Lietuvos požiūris į Amerikos valdžios nuostatas nelegalios migracijos atžvilgiu

Tyrimo metu siekėme išsiaiškinti, kaip informantai vertina šiuo metu jų gyvenamos šalies vykdomą migracinę politiką, išgirsti nuomonių apie nelegalios migracijos srautų ribojimo ar bevizio režimo galimybes – tai tiesiogiai lemtų imigrantų mobilumo intensyvėjimą, šeimų, gyvenančių Amerikoje ir Lietuvoje, susijungimą. Lauko tyrimo metu išryškėjo šiandieninių imigrantų iš Lietuvos neigiamos nuostatos nelegalių imigrantų atžvilgiu. Įdomu pažymėti, kad tokius vertinimus pateikia tiek legaliu, tiek nelegaliu statusu Amerikoje gyvenantys informantai.

Na, iš tikrųjų nervuoja, kad meksikonų daug (juokiasi), už tai, kad negali uždirbti daugiau pinigėlių. Meksikonai ir lenkai. Jie dirba žymiai pigiau statybose. Nieko nepadarysi. Jie kai gyvena, taborais, žinai, gyvena ten Amerikoje, 20 žmonių name, miega ten kambarį po keturius. Tai jiems ten ta nuoma visai nieko nekainuoja. Atvažiuoja su viena mašina visa banda, žinai, ir tada benzinas nieko nekainuoja. Tai jiems, žinai, jie gali dirbti ir už tokius pinigus (vyras, 29 m.).

Taigi šiandieninių imigrantų iš Lietuvos nuomone, imigrantai iš kitų posocialistinių Pietų ar Šiaurės Amerikos šalių, bendrai naudodamiesi vienu transportu, gyvenamu plotu, sutaupo daug pinigų, todėl sutinka dirbti už mažesnę atlygį nei lietuviai. Tokios konkurencinės

⁶⁴ Žr. III dalies 1.2. skyrių „Adaptacijos Amerikoje svertai ir pakopos“.

nuotaikos, pavydas išryškėja ne tik tarp dirbančių statybų, slaugos, valymo sferose, bet ir turinčių JAV pilietybę, dirbančių aukštos kvalifikacijos reikalaujantį darbą. Finansų srityje dirbantis imigrantas iš Lietuvos sako:

Visų pirma, tai yra dauguma... dauguma emigrantų yra prieš emigrantus, sakykim taip. Ypatingai tie, kurie klauso įstatymų, moka mokesčius ir taip toliau. Pavyzdžiui, man labai, labai, labai, labai kažkada būdavo pikta, kai atvažiuoja žmogus, pas nieką, pradeda dirbt statybose, visiškai nedaro jokių popierių, niekur nesimoko, nepalaiko savo statuso, tada staiga laimi žalią kortelę ir viskas jam ura! Ir valdžia jam dar paploja (vyras, 36 m.).

Informantai mano, kad JAV valdžia riboja įvažiavimą į šalį netinkamiems šalies ūkiui žmonėms, pabrėžia, kad galėtų būti įleidžiama daugiau išsilavinusių ir *qualified workers* (aut. kvalifikuotų darbuotojų) europiečių. Manoma, kad be reikalo valdžia neareštuoja ir nedeportuoja nelegaliai į Jungtines Amerikos Valstijas atvykstančių iš Meksikos, Pietų Amerikos šalių, nors jie ir dirba darbus, kurių patys amerikiečiai nedirba.

O kadangi Amerika yra visiškai akla, akla, ir jie negali rūšiuot kaip geri imigrantai, blogi imigrantai, todėl tos temos nutaria nenagrinet, nes paradoksai gaunasi atvirkščiai, aaa, sistema pastatyta taip, kad jeigu tu nemoki rašyt, nemoki skaityt ir sergi AIDS, tu gauni popierius ir prieglobstį, bet jeigu tu baigęs universitetus – tu jų negauni. Visi tie, kurie plaukia laivais per Karibų jūrą, būdavo, tradiciškai, kuo tu blogesnis, tuo daugiau šansų čia prisitrint, taip ir gavos (vyras, 36 m.).

Taigi nepaisant nelegalios imigracijos srautų didinamos socialinės nelygybės, nepasitenkinimo, dauguma informantų mano, kad JAV ekonomikai ir pačiai visuomenei yra naudingi nelegalūs darbuotojai, atliekantys paprasčiausius, mažiausiai apmokamus, tik fizinės jėgos reikalaujančius darbus, kurių siekiantys daugiau užsidirbti, pagerinti savo socialinį statusą imigrantai nedirbtų. Kaip sako 26 metų moteris, dirbanti banke, *amerikonai nelabai patys nori dirbti ten tų visų darbininkiškų darbų.*

Norėtume pažymėti, kad Niujorko meras Michaelis R. Bloombergas yra pasirašęs du įsakymus⁶⁵ dėl imigrantų teisių užtikrinimo (2003 m. gegužės 12 d. ir rugsėjo 17 d.) Jis teigia, kad Niujorke gyvena apie 40 procentų imigrantų, darančių pozityvią įtaką miesto ekonomikai, švietimui ir kultūriniam gyvenimui, todėl yra būtina sudaryti sąlygas imigrantų bendruomenėms naudotis visomis miesto socialinėmis paslaugomis, pagerinančiomis jų integraciją. Šiuose įsakuose meras patvirtina jau nuo 1989 m. galiojusio įstatymo nuostatą, kad asmens imigracinis statusas yra konfidenciali informacija, nebent tas asmuo įvykdė kriminalinį nusikaltimą ar užsiėmė nelegalia veikla (buvimas tiesiog nelegaliu nėra nelegali ir nusikalstama veika). Tuo tarpu jokiais kitais atvejais, įskaitant buvimą nusikaltimo auka, liudytoju – pareigūnai neturi

⁶⁵ <http://www.nyc.gov> (žiūrėta 2011 11 21).

teisės klausti apie asmens imigracinį statusą. Informacinių technologijų srityje dirbantis 37 metų vyras apibendrina, kad *jeigu tu nepadarei nusikaltimo, niekas tavęs negaudo. Yra palyginti liberali politika.*

Imigracinė politika yra *jautri* tema, politikai *emigrantų klausimą kongreso kalendoriuje padaro paskutinį ir niekada nespėja apsvarstyti* (vyras, 51 m.), taigi šios problemos dėl JAV esančio didelio nelegalių migrantų skaičiaus nenorima net pradėti nagrinėti. Nereikia užmiršti, kad Amerikoje yra priskaičiuojama nuo 12 iki 20 milijonų nelegalių gyventojų, deklaruojamas ir oficialiuose pasienio postuose vykdomas griežtas migracinių srautų tikrinimas ir ribojimas, kuriam JAV valdžia skiria apie 6 milijardus metinio biudžeto⁶⁶. Dalis informantų mano, kad tokia Amerikos valdžios vykdoma imigracinė politika yra teisinga, subalansuota, žinoma, kai tai asmeniškai nesusiję su informantais, nes *norėčiau kad mano draugai daugiau atvažiuot galėtų čianai* (vyras, 25 m.). Beje, buvusio prezidento G. W. Busho sprendimu, nuo 2008 m. spalio 17 d. Lietuva ir dar 6 valstybės prisijungė prie „Kelionių į JAV supaprastinimo programos“, pagal kurią šių šalių piliečiai gali keliauti į JAV ir ten būti iki 90 dienų verslo reikalais arba turistiniais tikslais be vizos⁶⁷.

Nemaža dalis apklaustųjų į migracijos problemas žiūri per asmeninę prizmę ir gyvena šia diena, prisitaiko prie esamos situacijos. Juolab kad jie numano, jog dauguma nelegalių imigrantų taip gyvena, *visi taip pat kaip ir aš gyvena, ir aš normaliai čia jaučiuosi*, sako 37 metų moteris, dirbanti siuvėja. Apolitiškos nuostatos susiformavusios dar gyvenant Lietuvoje, nes *aš apskritai politika niekada, nesidomėjau labai... ir, ir, ir nežinau ką pasakyti šia tema* (vyras, 40 m.). Dažnas nelegaliu statusu gyvenantis imigrantas žino, kad atvykti nelegaliai į Ameriką galima vieną kartą, vėliau jau atsiranda deportacijos rizika, todėl išitraukti į transnacionalias praktikas (pavyzdžiui, tarptautinio verslo, organizacijų kūrimo) neturi galimybių. Vis dėlto šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos JAV, net kai nėra bevizio režimo, gali transmigracinius lūkesčius patenkinti dalyvaudami „mažajame transnacionalizme“ (Vertovec 2009: 18), t. y. susikurti transnacionalias artimųjų grupes, su kuriomis yra aktyviai keičiamasi informacija, prekėmis, dovanomis (Faist 2000).

Informantai pabrėžia, kad žiniasklaida daugiausia dėmesio skiria nelegaliems darbininkams, žemiausio socialinio sluoksnio atstovams, o ne sąžiningiems mokesčių mokėtojams, dirbantiems *normalius* darbus. Tai pasakytina ne tik apie nelegalių, fizinius darbus dirbančių imigrantų problemų aptarinėjimą, patarimų teikimą, bet ir plačiai aprašomą kriminogeninę situaciją. Kartu žiniasklaidoje informantai randa daug naudingos informacijos, kaip turint menkas pajamas lengvatinėmis sąlygomis gauti paskolą, mokėti pigesnę būsto

⁶⁶ <http://www.migrationinformation.org> (US in Focus) (žiūrėta 2012 04 15).

⁶⁷ <http://vilnius.usembassy.gov> (Kelionių į JAV supaprastinimo programa) (žiūrėta 2009 08 28).

nuomą, kaip ir kokius dokumentus tvarkyti norint gauti pašalpas, pensijas, kaip gauti nemokamas medicinos, švietimo paslaugas.

Nepaisant neigiamų emocijų, kurias sukelia migracijos apribojimai ir vyriausybės politika nelegalios migracijos klausimais, jaučiamas dėkingumas ir pagarba šaliai, kurioje *galima laisvai kvėpuoti, nors Lietuva užaugino, bet svarbiau, kad Amerika davė duonos*. Gimtinė, priešingai, nesuteikė galimybės gyventi pilnaverčio gyvenimo, todėl, kaip sako 52 metų nelegaliu statusu gyvenanti moteris, *Lietuva yra pamotė*. Panašiomis pagarbos ir dėkingumo Amerikai nuotaikomis gyvena ir politinės emigracinės bangos atstovai. Tačiau tarp šių emigracinių bangų yra ir esminių skirtumų – pastarieji neturėjo galimybių grįžti į Lietuvą, į Ameriką atvyko *ne gardesnio duonos kėsnio ieškoti*, bet saugodami savo gyvybę, todėl tikėjo, kad pasikeitus politinei situacijai iš diasporos (Clifford 1994, Münz ir Ohliger 2003) grįš į Lietuvą, išsaugoję ir vaikams įskiepiję *lietuviškumą*. Vis dėlto *dipukai* tyrimo metu neakcentavo neigiamo požiūrio į Amerikos valdžios imigracinę politiką, buvo linkę atsakomybę, o kai kuriais atvejais ir kalte, priskirti pačių šiandieninių imigrantų apsisprendimui palikti Lietuvą ir atvykti į Jungtines Amerikos Valstijas.

Imigrantai iš Lietuvos sutartinai teigia, kad JAV valdžia nesistengia kovoti su nelegalios imigracijos srautais, kurie yra svarbi sėkmingos ekonominės plėtotės grandis. Tai leidžia didžiąjai norinčiųjų daugumai rasti būdų, kaip atvykti į JAV ir pabandyti jose įsitvirtinti. Vis dėlto didžiąjai daliai informantų nelegalūs imigrantai tėra konkurentai darbo rinkoje, o jų gaunamos socialinės išmokos dar ir skatina abejones, ar verta sąžiningai mokėti mokesčius. Nepaisant daugumos informantų negatyvaus JAV valdžios ir jos veiksmus palaikančios žiniasklaidos vertinimo, Jungtinėse Amerikos Valstijose dauguma imigrantų iš Lietuvos turi galimybes dirbti, užsidirbti ir, svarbiausia, jaustis pilnaverčiais, nediskriminuojamais, pasitikinčiais savimi žmonėmis, atvirais „kitoniškumui“, kurį pristatysime kitame skyriuje.

2.1.2. Imigrantai iš Lietuvos Amerikos kultūrinėje įvairovėje

Išgirdęs klausimą, kokie yra amerikiečiai, dažnas informantas susimąstydavo ir pradėdavo samprotauti, *o kas yra tas amerikietis?* Pokalbių metu buvo nuolat pabrėžiama, kad „vietiniai amerikiečiai“ įvairiausių imigrantų fone sudaro galbūt net mažumą. Taigi tyrimų metu siekėme išsiaiškinti, kaip lietuviai jaučiasi gyvendami su / šalia kitokių tautybių asmenų, kokias „ribas“ brėžia ir kaip tai keičia jų nuostatas į „kitoniškumą“.

Nu, žinai, tas amerikonas tai sąvoka yra labai tokia nu... amorfiška. Visi kitaip kaip, čia daugiau vat, žiūrėk, vat, kaip pagal tradicijas, religiją, taip ir elgiasi. Protestantai vienaip, katalikai kitaip,

musulmonai trečiaip, ten žydai ketvirtaip, vėl reiškia, kiekvienas sau. Ir, žinai, kad būdamas Niujorke tu negali turėti teisingo išpūdžio, kas yra tie amerikona. Jie čia ne, čia patys amerikona, turbūt irgi, kaip užsieniečiai galbūt yra (vyras, 51 m.).

„Vietiniai amerikiečiai“ giriami už tai, kad nepažeidinėja žmogaus teisių, gerbia kitų asmenų nuomonę. Vaikus leidžiant į mokyklą gali pamatyti iš arti, kokie tolerantiški yra vaikai, priimantys naujai atvykusius, kaip yra integruojami, mokomi anglų kalbos, raginami nesityčioti iš kitų, nediskriminuoti religijos, etniškumo, socialinės padėties ar lyties pagrindu.

Ne, tai yra didžiausias komfortas, kai yra Amerika yra labai tolerantiška, tu gali užsidėt apatines kelnaites ant galvos ir dauguma apsimes, kad to nepastebi. Tol, kol tu nepradėsi tų kelnaičių kažkam kišti į nosį (vyras, 36 m.).

Negalima nepastebėti, kad daliai informantų daro išpūdį *apsimestinis ir dirbtinas amerikiečių optimistiškumas*, leidžiantis nors laikinai užmiršti asmeninius rūpesčius, nepriteklus buityje. Šiuo požiūriu amerikiečiai labai skiriasi nuo lietuvių Lietuvoje.

Nu kaip, amerikona jie tokie stengias būt nuoširdūs, šypsotis stengias. Visi dažnai sako, kad tai dirbtina yra. Nežinau, kažkiek gal ir yra dirbtina, bet iš tikrųjų, pavyzdžiui, man tai buvo nuostabu, kaip aš atvažiuavau, kad tau visada duris palaikys išeinant ar dar ką, visada atsiprašau pasakys. Nu tai tokie gražūs dalykai. Nežinau, Lietuvoj taip kažkaip mažiau tas man atrodo. Priklauso vis tiek, jei žmonės vos galą su galu suduria, tai jiems ne tas galvoj visai. Puikiai tą suprantu (moteris, 26 m.).

Niujorke imigrantams iš Lietuvos patinka šio miesto etninė įvairovė, *toks didelis žmonių kokteilis*, galimybė pažinti skirtingas kultūras, papročius, švenčių tradicijas. Ir nors kai kuriais atvejais buvo vartota „sulydančio katilo“ metafora (Glazer ir Moynihan 1963), iš tiesų pabrėžiama, kad Amerikoje yra visos galimybės išlikti „skirtingiems“, unikaliems etnine prasme.

Čia vadinasi gi melting pot, tirpstantis tautų katilas ir aš labai teigiamai vertinu, nes niekur kitur turbūt Amerikoj išskyrus nu didmiesčius tokius kaip San Francisko ar dar kur, nerasi tiek įvairovės, tiek pasirinkimo, kiek Niujorke, už tai man Niujorkas labai patinka (vyras, 37 m.).

Pabrėžiama, kad galima kažko pasimokyti iš kitų tautų, pasidalyti patirtimi, perimti patikusius bruožus, o svarbiausia, kad matant aplinkui etninę įvairovę *lengviau ir pačiam adaptuotis, na jeigu būtų vien tik tai vienalytė tokia kažkokia tauta, nu tai būtų sunkiau* (moteris, 26 m.). Taigi šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos JAV turi visas galimybes tapti tolerantiškesniais, atviresniais „kitoniškumui“ ir kartu patys jaustis laisvai, nevaržomi. Juolab kad patys informantai tikina, kad jie atvyko iš Lietuvos, kur žmonės yra *nacionalistai, netolerantiški, rasistai, homofobai*.

Tai visas pasaulis maišosi, aš skaitau žinai, seniau, pilna va ir čia žiūrėk eina ir negras, ir meksikonas ir ir ir kinitis ir visi gyvena, ir dar įdomu, daug tautų ir maistas skirtingas. Tai indų virtuvė, tai kiniečių virtuvė (vyras, 39m.).

Tokia kultūrinė įvairovė daro įspūdį, patenkina turistinį pažintinį smalsumą, tačiau sukuria ir aiškias „ribas“ tarp savęs ir „kitokių“. Taip išryškėja savęs kaip tvarkingų, darbščių, iniciatyvių, nekonfliktiškų, civilizuotesnių nei musulmoniškų šalių atstovai vertinimas. Taigi informantai etninėms grupėms linę priskirti tam tikrus stereotipinius (Kuper ir Kuper 2003) bruožus:

Indusais vadina čia, tai labai nešvaru, labai, iš tikrųjų, jie kur ėjo, kur valgė, viską ant gatvės sušveista (moteris, 37 m.).

Juodžiai, jie nieko nemoka, jie tokie, anokie, jie tiktai sėdi ant welftero” (aut. naudojasi socialinėmis išmokomis) (moteris, 28 m.).

Nu, sunku iš tikrųjų žiūrėti, kai ten kažkur į juodą rajoną (aut. juodaodžių gyvenamą) pakliūni ir kai ten pamatai, kas ten darosi, šiukšlynas ar dar kažką tai, truputį sunku, aišku (vyras, 42 m.).

Musulmonai, jie irgi, žinok, nes jie nuo dviračio, ko gero, kai kurie tai iš vis užsėdę pirmą kart ant mašinų, mane labai juodai erzina ir jaučiasi tokia priešprieša važiuojant mašina, žinok, kažkodėl tai jaučiu (vyras, 46 m.).

Nu, gerai, nu, ir tie kiniečiai tokie, tokie paklusnūs, jie šypsosi, tokie kūdi visi, ką aš žinau, tu negrų biški prisibijau, tokie, nežinau, tinginiai man jie. Indai vėl savotiški, aj, dar picoj aš dirbau, dar metus picas išvežinėjau, tai irgi visokio plauko, vieni tipsus duoda, kiti neduoda (vyras, 39 m.).

Informantai pripažįsta, kad stereotipinis skirstymas ir vertinimas priklauso nuo asmeninės, dažniausiai vienkartinės patirties, dažnai neatitinkančios tikrovės. Siuvėja dirbanti 37 metų moteris teigia, kad nuo tada, kai prie metro traukinio vartų vienas afroamerikietis ją pastūmė į šoną ir pabandė pasinaudoti jos bilietu, jos nuomonė apie kitataučius kiek pasikeitė: *negaliu pasakyt kad diskriminuoju ar kažką tai, bet aš nenorėčiau gyvent su jais vienam rajone.*

Galų gale Niujorke gyvenant ilgesnį laiką priprantama prie kultūrinės įvairovės, nebežavi *etniškumų kokteilis*, perkonstruojamos „ribos“ nuo „kitokių“ (Hernes 2004: 10), todėl pradeda daugiau dėmesio skirti asmenybės pažinimui, o ne generalizuotam požiūriui į visą kultūrinę grupę, išvykimo šalies stereotipiškam vertinimui, kartu imama aktyviau komunikacinių technologijų pagalba bendrauti su gimtojoje šalyje likusiais artimaisiais, ieškoti bendrataučių kompanijos Amerikoje, įsitraukti į transnacionalias veiklas.

2.1.3. *Neįmanoma tapti vienu iš jų*

Imigrantai iš Lietuvos JAV žavisi aplinkui matoma kultūrų įvairove, priima tai kaip galimybę stebėti, suprasti, mėgautis, perimti patikusius papročius, pavyzdžiui, maisto ruošimą, mokėjimą linksminis. Kai kurie informantai linkę nesureikšminti savo kilmės ir siekia kuo greičiau asimiliuotis, užmegzti pažintis su „vietiniais“, nes tai, pasak informantų, yra tiesiausias kelias įsitvirtinti JAV. Vis dėlto šiame skyriuje pristatome tarp tyrime dalyvavusių *trečiabangių* dominuojančią nuostatą, kad *neįmanoma tapti vienu iš jų* (vyras, 40 m.).

Didelė dalis informantų mano, kad negimus Amerikoje lygiuotis į „vietinius“ yra neįmanoma, geriausiu atveju galima tapti Amerikos piliečiais, bet neišvengiamai išliks prigimtinė etninė kilmė. Amerikoje gimęs vyras sakė:

Aš gyvenau pietuose, tu nemanyk, kad jeigu tu ten nesi gimęs – tu jokiū būdu ten nepriklausysi. Taip, kaip nuvažiaavę lietuviai į Ispaniją, ten nevirsi ispanais. Žinai, iš Dzūkijos ispanai nebent. Tas nebus (vyras, 54 m.).

Dalis informantų pabrėžia, kad neverta ir net neįmanoma lygiuotis su „vietiniais“ amerikiečiais, nes imigrantui pasiekti tokį statusą yra nerealu, todėl savo kultūrinį skirtingumą galima išnaudoti *kasdienybės pajvairinimui ir kitų sudominimui*.

Tu geriau būk, aaa, skirtingas, bet ir dalim geras tuo, kad tu atskiri tuos skirtumus. Reikia turėti tai, ką amerikiečiai turi, kad būti lygiaverčiu – namus, darbą tokį, žinai, kurį mėgsti eit dirbti, nestabili, ir, ir investuoti į ateitį, tai yra visokie šitie fondai (vyras, 25 m.).

Daugumai informantų vidurinės klasės amerikietis dėl kultūros stokos, menko išsilavinimo, minimalių ambicijų gyvenime nėra siekiamybė lygiuotis, todėl dažnai nėra net iliuzijų apie tapimą *savu* ar amerikiečiu, nesiekiamą įsitvirtinti ilgam laikui, nesinaudojama galimybėmis įgyti priimančios šalies pilietybę (Castles ir Miller 2003).

Niekada amerikonu netapsiu, tikrai ir nenorėčiau juo tapti. Aš visiems tą sakau, kad buvau aš lietuviu, lietuviu ir mirsiu (juokiasi) nenoriu amerikonu būt. Taip, aš čia gyvenu, bet, bet aš ne amerikonas, tikrai ne. Ir nenoriu juo tapti. Buvau lietuviu ir liksiu (vyras, 42 m.).

Amerika yra imigrantų šalis, tad net neįmanoma kalbėti apie tapimą *savu* ar *nesavu*. Informantų pastebima tarp amerikiečių populiarė tendencija ieškoti, kalbėti apie savo etnines šaknis suteikia ryžto ne tik neslėpti, bet ir atvirai kalbėti apie šalį, iš kurios jie atvyko. Žinoma, labai svarbu ne tik asmeninis pasitikėjimas savimi, bet ir resursų – pavyzdžiui, anglų kalba, kvalifikuotesnis darbas – turėjimas, kurie leistų pristatyti save amerikiečiams.

Ir amerikonai yra visų kultūrų kratinyš, realiai, kiekvienas amerikonas jau iš paskutinio šūdo traukia, iš paskutinio, supranti, savo pošiknio traukia, kad jis, oooo, mano močiutė, ten probobutė irgi

buvo ten kokia nors whatever vokiečių, supranti, nu jie neturi ką sakyti, taip nori būti kitokie. O supranti, tu jau esi kitoks. O kodėl aš turėčiau būt kaip amerikėnė, jie visi, Dieve, Jėzau, kaip jie? (moteris, 28 m.).

Vis dėlto labai nedidelė dalis informantų minėjo, kad amerikiečiai taip pat ieško ir didžiuojasi savo protėvių kilme. V. Čiubrinskas teigia, kad „net kelioms iš Amerikos imigrantų kilusioms kartoms siūloma <...> rinktis, kurią iš daugybės etninių kilmų akcentuoti“ (Čiubrinskas 2005: 45).

Didelė dalis tyrime dalyvavusių imigrantų iš Lietuvos pabrėžia, kad dėl savo prigimties, kultūros, net finansinės padėties niekada netaps „amerikiečiais“, vis dėlto gyvenant svetimoje šalyje būtina išmokti, pasinaudojant savo etniniu skirtingumu, manipuliuoti skirtingose situacijose. Pabrėžiama, kad apsigyvenus Niujorke, kur aplinkui dominuoja kultūrinė ir etninė įvairovė, vis dėlto reikia nors iš dalies, atsižvelgiant į užimamą statusą, į pagrindines veiklas, adaptuotis prie daugumos, išmokti, perimti tai, kas sietų su aplinkui esančia grupe, juk, kaip sako F. Barthas, individai yra racionalūs veikėjai, nes jie pasirenka savo etninę priklausomybę atsižvelgdami į palankias ekonomines, politines ir kitokias sąlygas (Barth 1969).

Perprasti reikia tiek, kad galėtum susirasti darbą, laisvai šnekėti kalba ir nenupjauti į pievas, su tam tikrais išsireiškimais. Ta prasme, tu vis tiek turi žinoti kažkokius kultūrinius dalykus, kad, supranti, ten, pavyzdžiui, kiekvienam žąsinui klientui einant reikia užbliauti, pasisveikinti, ooo, hello, how are you? You know (aut. labas, kaip sekasi? Supranti) (moteris, 28 m.).

Pastaroji informantė toliau pasakojo, kad ji neketinanti pasilikti Amerikoje visą gyvenimą ir yra apsisprendusi būti transmigrante, nepriklausančia nei vienam lokalumui (Vertovec 2009), bet svarbi atsvara tokiam gyvenimui yra neprarastas išskirtinis etnis identitetas.

Aš čia laikinai, aš čia nemanau, aš čia nežadu numirti, aš gyvenu ten, kur man tuo metu yra patogiu, o kodėl aš čia turėčiau lygintis su belekoku average (aut. vidutiniu) amerikiečiu, kuris nieko gyvenime nenuveikęs, kaip tik savo sušiktą darbą nieko nemato. Prisiperi vaikų ir niekur nebuvo išvažiavęs, nieko nėra matęs, kodėl aš turėčiau save su kuo nors lygintis? Aš esu individuali tokia personalija (moteris, 28 m.).

Greta aptartos kategorijos imigrantų iš Lietuvos Amerikoje, kurie teigia nenorintys ar negalintys tapti „amerikiečiais“, kita dalis šiandieninių imigrantų akcentuoja, kad buvimas lietuviu nedraudžia būti *savu*, priimamu Amerikoje, tiesiog vietiniai nediskutuoja apie informantų tautinį identitetą ir laiko *savu*. 7 metus Niujorke gyvenantis imigrantas iš Lietuvos teigia, kad *tiesiog susiderina kažkaip, nežinau kaip*. Jam pritardamas Kalifornijos *dipukas* pateikia išsamų apibūdinimą, kaip įmanoma išlikti lietuviu ir kartu būti amerikiečiu:

Na, vienas dalykas kas yra, J. K. kaip jis visada tą sakydavo ir aš noriu tą patvirtinti, you can be a good Lithuanian in the US and be a good American citizen. If your values are good, if you are courageous, if you are respectful, both those things come very well together, nekenkia. Vienas dalykas, tie lietuviai, kurie nerespektuoja Amerikos pilietybė, bėga tik dėl pinigų, ar kitų dalykų, tai jie turi problemą. Tai viskas priklauso šeimai, values belongs to the family. Your believes⁶⁸ (vyras, 66 m.).

Didžioji dalis informantų, jei pažįstamų amerikiečių yra visur kviečiami, jaučiasi „vietiniais“, nors širdyje ir privačioje erdvėje išlieka lietuviais. Tarptautiniame banko kolektyve dirbanti 26 metų moteris džiaugiasi, kad namuose turi *tą lietuvišką pusę*.

Mmmmm, taip ir ne. Taip – oficialiai, ne – asmeniškai. Pavyzdžiui, taip, aš savas, mane kviečia į beisbolo rungtynes, tai reiškia, pripažįsta už savo, nes sako, tikrai turėtų patikt! Puiku, o man neįdomu, bet aš niekam nesakau (juokiasi) (vyras, 36 m.).

Informantai, kuriems Niujorkas yra kaip laikini namai, kuriems Amerika tėra vieta, kur šiuo metu uždirbami pinigai ir pasisemiama patirties, net nekelia klausimo, ar jie yra tapę *savi*, ar jie yra priimami kaip lygiaverčiai su „vietiniais“.

Neturint galimybių užmegzti neformalių draugysčių, taigi nepavykstant ištrinti „ribų“ tarp savęs ir „vietinių amerikiečių“, apie juos kalbama remiantis stereotipais, nuogirdomis, nuomonėmis, susidarytomis stebint iš šono ar bendraujant tik formaliose aplinkose. Apie amerikiečius, ypač darbdavius, turima mažai informacijos, nes nebendraujama asmeniškai, kartu neinama *į turistinius žygius, bet šiaip jie mandagūs* (moteris).

Dalis informantų amerikiečius įvardija kaip paviršutiniškus žmones, gyvenančius šia diena, nesilaikančius žodžio, o tai reiškia, besiskiriančius nuo lietuvių. Bare dirbanti moteris pasakojo:

Ta draugystė labai nėra nuoširdi. Tai, kas yra vis tiek sakoma, tai kas yra dabar jau žinai, ką supranti, bet tai, žinai, kad čia tipo, o, tai pasiskambinkim, čia vėliau, čia, žinok, čia pusryčiam, čia lekiam branch'o⁶⁹, čia viską. Nu, yra tokių dalykų, kur žinai tiesiog, kad nu nebus to branch'o, nu nebus to branch'o (juokiasi) klausykit, nu bet yra daug ten tokių žinai (moteris, 28 m.).

Gyvendami JAV imigrantai iš Lietuvos yra patenkinti, kad turi darbą, užsidirba pinigų, gali turiningai leisti laisvalaikį, tačiau jei susiduria su nesėkmėmis, stengiasi pagalbos kreiptis į pažįstamus, bendrataučius, nes, *čia sava sistema, savi sprendimai, kas nesuvokiama sveiku protu. Čia daug biurokratizmo. Amerikietiška nesąmonė tokia yra – metus nejudina popieriu, jei*

⁶⁸ (aut. <...> tu gali būti geru lietuviu JAV ir geru Amerikos piliečiu. Jei tavo vertybės yra geros, jei esi drąsus, gerbiantis kitus, tai buvimas lietuviu ir amerikiečiu yra puikiai suderinama, nekenkia. <...>, kurie negerbia Amerikos pilietybės, <...>. <...> vertybes suformuoja šeima. Tavo tikėjimą).

⁶⁹ Angliškų terminų „Breakfast ir Lunch“ (aut. pusryčiai ir pietūs) trumpinys – arba tarpinis laikas tarp pusryčių ir pietų.

priduodi. Čia nėra normalios sveikatos politikos, laukiniai vakarai. Čia reikalingi arba turtingi, arba sveiki (moteris, 42 m.).

Planuojant šeimos pagausėjimą dalis imigrantų iš Lietuvos turi nepamiršti, kad *čia laukinė šalis – nėra dekretinių atostogų. Čia vaikus paprastai prižiūri seneliai iš Lietuvos* (moteris). Žinoma, tokia informacija neaktuali nelegaliai gyvenantiems ir dirbantiems neoficialiai, bet net ir tokiu atveju, pasitaiko, kad vaikus prižiūri seneliai iš Lietuvos, nes šeimai toks sprendimas yra finansiškai palankesnis, primenantis „globalias priežiūros grandines“ (Vertovec 2009), kai vaikų priežiūra patikima svetimiams ar seneliams iš Lietuvos / Lietuvoje, o patys toliau dirba JAV aptarnavimo sferoje, dažnai ir auklėmis amerikiečių šeimose. Nepaisant formalaus JAV valdžios požiūrio į šeimos pagausėjimą, ne vienam informantui daro įspūdį tai, kad Amerikoje pats vaikas yra vertybė, nesvarbu, kokioje šeimoje ir kokiomis aplinkybėmis jis gimęs.

Tiek tikrosios patirtys, tiek neigiamos stereotipinės nuostatos „vietinių“ gyventojų atžvilgiu suponuoja imigrantų iš Lietuvos Amerikoje savęs, savo kilmės, kultūrinio patyrimo sureikšminimą. Mūsų tyrimo duomenimis, trečioji kategorija imigrantų iš Lietuvos jaučiasi unikalesni, pranašesni už „vietinius“ gyventojus dėl gimtojoje šalyje įgyto išsilavinimo, išsiugdytų vertybių, savos unikalios „lietuviškos kultūros“ turėjimo, lietuvių kalbos – tai stiprina siekį atsiskirti nuo „vietinių“ gyventojų ir neasimiliuotis amerikiečių visuomenėje.

Galbūt todėl pabrėžiama, kad yra sugriuvęs Amerikos, kaip turtingos, *auksus dalinančios, aukso kasyklų šalies* mitas, kad *prieš atvykstant tą Ameriką įsivaizdavau ne taip*, netgi prognozuojamas Sovietų Sąjungos griūties likimas, o tai šiandieninius imigrantus iš Lietuvos JAV verčia permąstyti savo sprendimo apsigyventi čia logiškumą. Dėl nuolatinio kainų, mokesčių kilimo ir jų daugėjimo stiprėja netikrumo jausmas, stengiamasi neatitrūkti nuo Lietuvos, išlaikyti pilietinį statusą⁷⁰, būti transmigrantu, besitapatinančiu, lojaliu priimančiajai ir gimtajai šaliai (Glick Schiller, Basch ir Blanc-Szanton 1995).

Ir iš tikrųjų, kaip sako, oj, Amerika, man tai yra mitas, man tai yra mitas, gal kažkada tai buvo. Ir tie žmonės, kurie prieš daug metų yra, pavyzdžiui, atvažiavę, ir jie dabar buvo išvažiavę ir čia sugrįžta, jie neberanda tos Amerikos. Dabar dar vadinama ta Amerikos ekonomikos krizė nuo lapkričio mėnesio paskelbta yra, tikrai labai... (moteris, 37 m.).

Didžioji dalis emigrantų jaučiasi pranašesni už „vietinius“, nes moka antrą kalbą, turi kitokios kultūrinės patirties, prieš atvykstant į Ameriką yra gyvenę kitame žemyne, taigi jų turtingesnė tarptautinė patirtis: „vietiniai“ *nežino kas darosi Lietuvoje, kas darosi Europoje, iš vis*

⁷⁰ Plačiau apie norą ir galimybes išlaikyti Lietuvos pilietybę III dalies 3.4. skyriuje „Dvigubos pilietybės klausimas“.

nežino nieko (vyras, 28 m.). Vis dėlto toks tariamo pranašumo jausmas gali būti suprastas tiesiog kaip nepilnavertiškumo⁷¹ pasekmė, susitaikymas su mintimi, kad „aplinkiniai gali negerbti hibridinio identifikavimosi, o tai skatina kaip tik garsiai skelbti savo dvigubą identitetą“ (Klein, Spears ir Reicher 2007), ar net visapusiškai menkinti *amerikiečius*.

Šioje „santykių su priimančiąja šalimi ir jos gyventojais“ dalyje išryškėjo imigrantų iš Lietuvos identifikavimosi svetimose šalyse su „amerikiečiais“ variacijos. Sužinojome, kad daugiakultūrinėje Amerikoje vieni imigrantai siekia kuo greičiau tapti „savais“, kiti siekia išlaikyti savo etninę tapatybę, dar kiti bando suderinti šiuos du vienas kitam neprieštaraujančius identitetus. Vis dėlto dominuoja siekis supanašėti su „vietiniais“, atsikratyti nepilnavertiškumo kompleksus nulemiančių faktorių, kartu išlaikyti „lietuviškąjį“ identitetą. Nuolat gyvenantys transmigracinėje būsenoje labiau linkę pasirinkti hibridinį identifikavimosi būdą (Friedman 2002), nesiekdami savęs priskirti (ar priskirdami keliems vienu metu) nei vienam etniniam, kultūriniam, geografiniam gyvenimo aspektui. Antra vertus, šiuolaikiniai imigrantai iš Lietuvos yra priversti, turi arba gali turėti galimybes gyventi transnacionaliame pasaulyje, neasimilijuojantis svetimose šalyse, o emociniame lygmenyje išlikti transnacionaliems, naudoti transnacionalizmo praktikas.

Teigiama, kad adaptuotis JAV nesunku, nes *visi čia emigrantai, visi čia atvykėliai*, vis dėlto nesistengiama įsitraukti į skirtingus kultūrinius ratus – jie stebimi iš tolo, vertinant juos kaip *smagią įvairovę*, galimybę susipažinti su įvairių pasaulio šalių tradicijomis. Atstumą nuo *kitokių* didina kasdienėje kalboje vartojami neigiami ir diskriminuojantys epitetai: *suodžiai, juodžiai, negrai* (aut. juodaodžiai), *indusai* (aut. indai), *siauraakiai* (aut. kinai), *meksikonai, meksai* (aut. meksikiečiai), *muslimai* (aut. musulmonai). Išvardytos kategorijos remiasi diskriminuojančiu stereotipiniu požiūriu į skirtingą etninę prigimtį, odos spalvą. Tuo tarpu prie „vietinių amerikiečių“ priskiriami išore neišsiskiriantys asmenys, turintys išsilavinimą JAV švietimo įstaigose, darbą, pilietines teises, pasiekę socialinį stabilumą. Didžioji dalis šiandieninių imigrantų iš Lietuvos teigė su „vietiniais amerikiečiais“ visai nebendraujantys arba bendraujantys tik darbiniais klausimais, dažniausiai formaliose aplinkose, o *Ameriką gerbia, nes ji duoda duonos*. Nepaisant to išryškėja negatyvus imigrantų iš Lietuvos nusiteikimas „amerikiečių“ bei visos „amerikietiškos kultūros“ atžvilgiu, taigi būtų galima apibendrinti, kad vyrauja neigiama, stereotipais grįsta nuomonė apie vietinius JAV gyventojus.

⁷¹ Būtent pastarasis informantas, dirbantis naktinėje JAV valstybinės įstaigos pamainoje, kelių neformalių pokalbių metu ne kartą prasarė, kad neturi nei vieno pažįstamo amerikiečio, o darbo klausimais trumpai ir formaliai kalba tik su pamainos viršininku. Vis dėlto jis nevengė pabrėžti, kad *amerikiečiai buki, apsiriję makdonaldais, nebendraujantys ir panašiai*.

2.2. *Labai panašus mentalitetas: santykiai su imigrantais iš kitų posocialistinių šalių*

Lauko tyrimų metu tiek imant interviu, tiek stebint informantų gyvenimus išryškėjo, kad dažno šiandieninio imigranto iš Lietuvos JAV draugas, kaimynas, bendradarbis, darbdavys yra rusų, lenkų, ukrainiečių kilmės asmuo. Su šiomis etninėmis mažumomis Amerikoje lietuvius neišvengiamai sieja nemažai bendrumų, jie yra *savi*, o kitų tautybių atstovai, nors ir nenusipelno lietuvių kritikos, vis dėlto nepatenka į draugų sąrašus. Taigi būtų galima teigti, kad egzistuoja kolektyvinis Rytų Europos šalių kilmės asmenų susietumo fenomenas, socialinės atminties svarba, skatinanti burtis ir, nepaisant nesklandumų, kurti gyvenimą Amerikoje kartu su posocialistinių šalių atstovais.

Kartu dirbant ar apsigyvenus su posocialistinių šalių asmenimis, ypač jei neturėta neigiamų patirčių, jie vertinami pozityviai, *lenkai labai malonūs bendravimui, labai kultūringi* (moteris, 28 m.), *jeigu įeini į draugystę su rusais, tai jie nuoširdūs* (vyras, 46 m.), *ukrainiečiai, tai kaip iš Tarybų Sąjungos visi ten, tokie savi labai* (moteris, 28 m.). Socialinė atmintis suburia imigrantus iš posocialistinių šalių ne tik kartu leisti laisvalaikį, *su draugais rusais užbaliavoti*, bet ir kartu *su ruseliais gyvenu, nu, jie... nu, lietuviai, rusai...* (vyras, 28 m.).

Tiek tarp šiandieninių imigrantų iš Lietuvos, tiek tarp Amerikos lietuvių pasitaiko nuomonių, kad posocialistinių šalių atstovai tampa lietuvių draugais tuo atveju, kai imigrantai iš Lietuvos visai nėra suinteresuoti įsitraukti į *lietuvišką veiklą* propagavimą. Neformalaus pokalbio metu *dipukų* sūnus apibendrino: *trečiabangiai, kuriems neįdomi lietuvybė, daug figūruoja su rusais, jiems įdomiau taip*. Kartu tai išreiškia nuostatą, ypač politinių emigrantų iš Lietuvos, kad bendravimas su posocialistinių šalių kilmės asmenimis nėra suderinamas su *lietuviškumo* sklaida, vertybėmis.

Pagrindinio lauko tyrimo metu buvo pakalbinti keli studentai, atvykę iš Lietuvai kaimyninių posocialistinių šalių, kurie pažįsta imigrantą iš Lietuvos, iš kurio tyrėja jau buvo ėmusi interviu. Jie mano, kad minėtas imigrantas iš Lietuvos *nesveikai ir fanatiškai pamišęs dėl lietuvybės*, nes jam viskas pozityvu ir jis nemato nei vieno neigiamo bruožo, fakto, o apie juodaodžius, benamius sugeba pasakyti kritikos.

Jei laisvalaikis yra orientuotas į lietuvių ir lietuvių kilmės asmenis, negeneralizuojant galima teigti, kad rusų tautybės asmenys nėra labai laukiami lietuvių susibūrimo vietose. Vienoje iš krepšinio treniruočių, kurioje buvo atliekamas stebėjimas, tyrėjos dienoraštyje pasižymėta: „jau 6 lietuviai, nei vienas įėjęs į salę nepadavė rankos rusui, ir tik atėjus septintam ir paklausus kažkurio, su kuo čia tas rusas atėjęs, padavė ranką. Rusui niekas neduoda kamuolio, tai jis tiesiog stovi ir metė į krepšį tik kelis kartus, kai kamuolys jau tiesiai į rankas nukrito“ (ištrauka iš dienoraščio, 2008 m. gegužės 16 d.). Taigi šiame šiandieninių imigrantų iš Lietuvos

laisvalaikio metu užfiksuotame pavyzdyje matome aiškias pretenzijas *išlaikyti lietuvišką grynumą*, kartu neprarasti ar susikurti resursus emociniam transnacionalizmui, t. y. gyvenant Amerikoje jaustis visapusiškai susijus tik su Lietuva ir lietuviais.

Dažnas informantas minėjo, kad posocialistinių šalių bendradarbių kolektyve su *broliais rusais*, lenkais, jaučiamasi saugiai dėl panašių vertybių, gyvenimo stilių, laisvalaikio, panašios šalių istorijos, nes nereikia prieš nieką *pasitempinėti* arba apsimetinėti, vartojama rusų, o ne anglų kalba yra visų suprantama. Siuvėja dirbanti moteris pasakojo:

Labai linksmas kolektyvas, ta va nes yra labai panašus mentalitetas, tos yra dauguma iš Ukrainos, iš Rusijos. Labai daug yra ir prisiminimų iš to buvusio gyvenimo ir dabartinio, ir pasidalinimų, ir kaip sakoma, vieni vargai tie patys vargti, kaip buvo ta pati sistema, buvo tas... nu kaip vaikystė, jaunystė ir paskui visas gyvenimai taip, vieni kitus supranta (moteris, 37 m.).

Imigrantai iš Lietuvos Amerikoje džiaugiasi, kad apie Lietuvą girdi labai gerus atsiliepimus iš kitų buvusių Sovietų Sąjungos šalių žmonių.

Tai vat, sako, oo, taip, Pabaltijys tai visada buvo užsienis, prisimenam, sako, labai mandagius žmones, labai švarias kavines su baltom staltiesėm ir žvakutėm ant stalų, ko jie, galbūt, neturėdavo (moteris, 37 m.).

Taigi būnant toli nuo tėvynės lietuviams yra malonu išgirsti, kad gimtoji šalis yra palankiai vertinama, kad kažkas gerai ją prisimena, vertinami kokybiški maisto produktai. Apsilankius pas imigrantą iš Lietuvos jo namuose ir netikėtai pasirodžius jo buto bendranuomininkui rusui, po kurio laiko pastarasis didžiuodamasis pravėrė šaldytuvą ir parodė savo lentyną, kurioje dominavo jo taip mėgstami lietuviški produktai: duona, sūris, varškė.

Kai informantų bendradarbiai ar darbdaviai yra posovietinio bloko atstovai, neišvengiamos ir neigiamos patirtys. Dažnas informantas prakalbo apie korupciją, išnaudojimą darbe, kai darbdaviai pasinaudoja neseniai atvykusio arba nelegalaus imigranto psichologiniu ir socialiniu pažeidžiamumu.

Nenori mokėti legaliai tau pinigus, sumoka grynais, į vokelį, čia labai tas vyrauja, Niujorke, bet, nes, skaitos, Niujorkas pats didžiausias nelegalų miestas, kur čia jie pasislepia visi, tai vat, tai... tiesiog tu esi naujas, tu nemoki, tu nežinai, tau reikia kažkokių tai naujų įpročių, jeigu tu turi patirtį kažkokią ten, jie tą patirtį dažniausiai nubraukia. Ir kitas dalykas yra, kai atvažiuoji nemokėdamas kalbos, tai vienintelis, tas pats greičiausias būdas tai yra pas rusus dirbti. Nu, o jie savus, tai labai moka... ir išnaudot, ir neskaito tavęs už žmogų kitą kartą (moteris, 37 m.).

Taigi imigrantai iš Lietuvos Amerikoje, siekdami susikurti priimtina aplinką, kurioje nereikėtų varžytis savo skirtingos kultūrinės patirties, kalbėjimo su akcentu ar visai nemokėjimo anglų kalbos, renkasi arba yra priversti rinktis posocialistinių šalių imigrantų draugiją,

bendradarbių kolektyvus. Darbinėje aplinkoje neišvengiami nesusipratimai, išnaudojimo atvejai, vis dėlto mentaliteto panašumas, gyvenimo būdas, kulinariniai skonai, istorinė patirtis, socialinė atmintis ir rusų kalba yra pagrindiniai faktoriai, suvedantys imigrantus iš Lietuvos ir kitų posocialistinių šalių į draugų, bendranuomininkių, kolegų statusą.

2.3. Šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos tarpusavio santykiai

Norint kalbėti apie „ribų“ nuo kitataučių brėžimą, reikėtų pažymėti ir tai, kad imigrantai iš Lietuvos ieško lietuvių Jungtinėse Amerikos Valstijose ne vien dėl patogumo kalbėti lietuvių kalba, galimybės susirasti darbą, gyvenamąją vietą, bet ir todėl, kad draugų turėjimas tarp lietuvių asocijuojasi su sėkminga adaptacija, jautimusi laimingais būnant su *savais*, neatitrūkusiais nuo gimtinės.

Niujorkui būdinga atskirų homogeniškų lietuvių grupelių gausa. Dažniausiai jungčių tarp jų nėra, nes ryški dar iš Lietuvos atsivežta neapykanta bendrataučiams, konkurencinės nuotaikos, tad grupavimasis vyksta remiantis panašiu išsilavinimu, interesais, bendra patirtimi. Neformalaus pokalbio su *dipuku* sūnumi Čikagoje metu išryškėjo, kad ne tik tokiuose didmiesčiuose kaip Čikaga, Niujorkas, bet ir šiuose miestuose esančiose gausiose lietuvių kolonijose *nebeįsėina su visais draugaut, o darbe nėra nei vieno lietuviio, bet draugauju su lietuviais*.

Analizuojant, koks šiandieninių lietuvių imigrantų iš Lietuvos Niujorke santykis su bendrataučiais⁷², norėtųsi paminėti, kokios „emic“ kategorijos, siekiant nors iš dalies sugrupuoti lietuvius, buvo pasiūlytos pačių informantų. Imigrantai iš Lietuvos mano, kad JAV gyvenančius lietuvius pagal suinteresuotumą dalyvauti *lietuviškoje veikloje* būtų galima suskirstyti į dvi kategorijas:

Lietuviai, kurie gyvena gerai, uždirba puikiai ir nieko neturi bendro su tom oficialiom bendruomenėm, ir tie, kurie nuolat dalyvauja, renkasi su lietuviais į įvairius renginius (vyras, 36 m.).

Taigi nedalyvavimą JAV Lietuvių Bendruomenėje lemia Amerikoje pasiektas aukštas socialinis statusas, kultūrinė asimiliacija ir nenoras išsiskirti iš gyvenamos šalies visuomenės. Tačiau šiame disertaciniame darbe, kaip jau minėta, tokių informantų yra mažuma. Kitas pačių informantų pasiūlytas skirstymo kriterijus yra pagal lietuvių emigracijos tikslus: lietuviai, kurie atvyksta į Niujorką užsidirbti pinigų bei ketina grįžti gyventi į Lietuvą ar kitą šalį, ir tie, kurie kuria savo ateitį Amerikoje. Taip pat skirstoma ir pagal gyvenamąjį regioną Niujorko mieste, priešpriešinant Manhatano ir Long Ailando regionus: *mes visi is long island, paciam new yorke*

⁷² III dalies 2.4. skyriuje bus atskirai analizuojami šiandieninių imigrantų iš Lietuvos santykiai su Amerikos lietuviais.

tik kostiumai susirinke (aut. susirašinėjimo kalba internetinėje pokalbių programoje „Skype“ netaisyta), nors gyvenamą vietą dažnai nulemia pragyvenimo kaina, kartu ir prestižas. Dar vienas imigrantų iš Lietuvos grupavimas yra pagal gyvenimo būdą: *robotukai – futbolininkų komanda, užsikačeline* (aut. raumeningi), *motociklai, britvos gyvenimo tikslas ir pinigai. Molekulės – fifos* (aut. pasipūtusios, puošėivos merginos), *blondinės, tėvelių išpaikintos, aukštais kulnais*. Juvelyre Niujorke dirbanti moteris akcentavo Niujorko bei Čikagos lietuvių priešpriešą:

Čikaga – tamsuolių lietuvių miestas, neišsilavinusių dauguma ir šiknas diedukams valantys visi. O kalba tai vien tik apie pletkus (moteris, 32 m.).

Nuskambėjo ir apibendrinantis visus emigrantus slaptos nusikaltėlių organizacijos epitetas, atspindintis emigrantų solidarumą, bendro išgyvenimo, įsitvirtinimo svetimoje šalyje siekimą:

Emigrantai – tai mafija, kuri bėga nuo valdžios, nuo tėvynės, nuo visko, ir visomis priemonėmis stengiasi išgyventi (vyras, 50 m.).

Įdomu pastebėti, kad imigrantai iš Lietuvos JAV tos pačios ekonominės emigracinės bangos asmenis vertina tarsi iš tolo, atsiribodami ir savęs jokių būdu neįtraukdami į tą pačią kategoriją. Pastebima nemažai pozityvių bruožų naujai atvykusių elgesyje, mąstyme, vis dėlto dominuoja pašaipus, negatyvus, kritikuojantis požiūris.

2.3.1. Atsiribojama nuo *mužikų*

Tyrimo dalyvavę šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos kritikuoja neseniai atvykusius į Jungtines Amerikos Valstijas lietuvius dažniausiai dėl to, kad šie visą savo laiką, lūkesčius ir tikslus sieja su materialinės gerovės užsitikrinimu. 46 metų statybininkas, Lietuvoje *jautęs menininku*, pokalbio metu nuklysta į prisiminimus, kad Lietuvoje žmonės buvo *idėjiniai*, o atvykus į Ameriką per metus laiko tapo *sugadinti pinigų, visi meldžiasi doleriui, o sielos nebeliko viduje*. Nors jis pats laisvo laiko po kelių derinamų darbų neturi, jokia papildoma veikla neužsiima, savęs *materialistų* kategorijai nepriskiria.

Mano visi draugai čia, visi menininkai, sugadinti viso to gero, gražaus amerikietiško gyvenimo. Vadinkime kultūros ar pinigų, neberandu bendros kalbos, kaip sako amerikoniai, common voice nebėra, viskas, jau. Chebra yra pasikeitę, nu, neatpažįstamai, ne tai kad neatpažįstamai, bet nebesugrįžtamai, jie yra įleidę čia taip tvirtai šaknis, jų, pavadinkime, protas, sąmonė, jų jau pasaulėžiūra yra nusistovėjusi, nusigulėjusi ir juos išjudinti yra labai, labai, labai sunku (vyras, 46 m.).

Vieno vakarėlio su lietuviais, rusais ir ukrainiečiais metu teko susipažinti su imigrantu iš Lietuvos, pabaigusiu mokslus Kauno technologijos universitete ir atvykusiu į Ameriką prieš 8

metus. Jis anglų kalba moka tik pasisveikinti, dirba statybose, nebuvo niekur išvykęs už Niujorko miesto ribų, bet džiaugiasi, kad nusipirko namą ir jachtą, turi pinigų pragyventi, o tai ir buvo jo didžiausia svajonė ir tikslas emigruojant.

Informantai, kurie Niujorke nesilanko JAV Lietuvių Bendruomenės renginiuose, teigia, kad didžioji dalis ten susirenkančių yra žemesnio išsilavinimo nei jie, minimalių poreikių, skirtingos atsivežtos dar iš Lietuvos kultūrinės patirties. Finansų srityje dirbantis vyras atviravo:

Mmmm, sakykim taip, pats faktas, kad statybose aš dirbau, turbūt, visumoj tris dienas. Nu, ne, aš ne statybininkas, kaip ten bebūtų gaila, aš visą laiką buvau supuvęs inteligentas. Dabar, ar man reikia, ką aš turiu bendro su statybininku, kuris sako, mmm, įkalsim (aut. išgersim), kaip sakoma, su lietuviais, gaunasi paradoksas, kuris, sakyčiau, bydla, kaip sako rusai. <...>. Bydla, mmm, muzikais, tiesiog sakau, kas yra ironiška, nėra nieko bendro, jokių bendrų taškų (vyras, 36 m.).

Atvykstančiųjų iš Lietuvos išsilavinimas vertinamas kaip svarbus veiksnys vaikų socializacijoje, užtikrinantis, kad *vaikai neužaugs visiškai tokiais bambukais lietuvaičiais, kokių labai daug pilna, visiškai absoliučiai* (moteris, 28 m.). Galbūt todėl tyrimo metu kartojosi nuomonės, kad didžioji dalis lietuvių yra nemažantys ir pasyvūs vartotojai, su jais nėra apie ką kalbėti, neįmanoma diskutuoti.

Todėl, kad labai daug yra, absoliučiai, nu, aš nežinau, žmonės, va, va tiek va smegenų naudoja (aut. pirštais rodomas nedidelis tarpas), va tiek va smegenų naudoja, iš viso, ką jie turi. Jie galėtų būti pelės smegenim, jiems pilnai užtektų, pelės galva (moteris, 28 m.).

Informantai, nors ir pabrėždami, kad Amerikoje visi rengiasi kaip nori, niekas į nieką nekreipia dėmesio, vis dėlto kritikuoja lietuvių apsirengimo stilių, kuris yra nulemtas *menko išsilavinimo*, greitai pastebimas ir formuoja neigiamą įvaizdį užsieniečių akyse. Amerikoje gyvenantis 17 metų vyras ironiškai kalbėjo:

Buvau Long Ailende toj šeštadieninėj mokykloj prie Hamptono, sakykim taip, ironija yra, turbūt, vis tik vyrams, atvažiuoja, moteris taip gražiai apsirengus ir taip toliau, ir šalia išlipa vyras su išėginiu treningu, o treningas yra ne šiaip išėginis, o tas, kur yra striptizo klubuose vyrai naudoja. O tai yra kad sagutės per visas kelnes, pavyzdžiui, kur tu gali viena ranka nusimest juos (vyras, 36 m.).

Dalis imigrantų iš Lietuvos, dalyvaujančių JAV Lietuvių Bendruomenės gyvenime, apie lietuvių jaunimą išsakė nuomonę, kad jaunimas yra *vertybiškai nebrandus, nors ir kalba lietuviškai*. Vyresnės kartos Amerikos lietuvių nuomonė apie imigrantų iš Lietuvos jaunimą, sutinkamą bažnyčioje, atitiktų *trečiabangės*, studijavusios Lietuvoje ir JAV, vertinimą: *matai kad nu trūksta dar kažko, nenoriu sakyt intelekto, vis tiek kažkoks tas matosi, dar nelabai pritapę* (moteris, 26 m.).

Daugelis kalbintų imigrantų iš Lietuvos žino apie kitų lietuvių JAV kriminalinius gyvenimo aspektus, pavydžiui, vagystes: *pinigų plovimai, iš kredito kortelių prisiperka visko, siunčia į Lietuvą ir paskui dingsta iš šalies* (moteris, 37 m.). Tik dalis informantų jautė savotišką gėdą, kad nusikalsti linke asmenys atstovauja tai pačiai šaliai kaip ir jie patys, kita dalis buvo linkę atsiriboti nuo tokios kategorijos žmonių teigdami, kad kiekvienoje tautoje pasitaiko *autsaiderių* (aut. pašaliečių, nepritapusių žmonių), *teršiančių visos tautos vardą* (moteris, 37 m.).

Todėl nenuostabu, kad lituanistinėje mokykloje kalbinti tėvai teigė, jog lietuviai vengia bendrauti su lietuviais, nes daug kas turėjo asmeninių neigiamų patirčių. 16 metų Amerikoje gyvenantis informantas susirašinėjant internetinėje pokalbių programoje „Skype“ perspėjo ir tyrėją: *su lirtuvaiciais atsargiau, nepasitikek per daug <...>, neskolink pinigų ir tt* (aut. kalba netaisyta).

Nepranykę dar prieš keletą dešimtmečių vartoti terminai, apibūdinantys moteris, ypač jaunesnes, siekiančias vyresnio vyro, geriausiu atveju amerikiečio, ir jo turto. 52 metų moteris, gyvenanti nelegaliu statusu ir dirbanti vaikų aukle, apie kitą *trečiabangę* pasakojo: *ji standartinė barakūda⁷³, nors nesišenijo, bet namą jis jau perrašė jai*.

Būtų galima diskutuoti, ar taupumas, kaip asmens savybė, galėtų būti priskirtas materialistiniam požiūriui, tačiau su informantu, kuris kito informanto buvo apibūdinamas kaip *kažin ar išsilavinęs, bet kažką gudraus dirbantis*, beje, išaiškėjo, kad jis turi mokslų daktaro laipsnį, įgytą JAV, buvo praleista kone pusė valandos ieškant pietums vietos, kurioje taikoma 50 procentų nuolaida, nors jis vis tikino, kad interviu gali skirti ne daugiau nei valandą laiko.

Manoma, kad Lietuvoje gyvenantiems yra uždėtas *antspaudas* kaip sovietinio režimo palaikytojams⁷⁴. Pasitaiko atveju, kai šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos JAV naujai atvykstančius vadina *tarybukais*. Tiesa, šis epitetas buvo pradėtas taikyti pasirodžius pirmiesiems imigrantams iš Lietuvos, kai Lietuvos Respublikoje buvo atkurta nepriklausomybė, tačiau į JAV ėmus imigruoti vis daugiau inteligentų, kultūros pasaulio atstovų, mokslininkų, šiuo terminu nebevadinti absoliučiai visi atvykę iš Lietuvos – populiariesniu tapo epitetas *trečiabangiai*. Tačiau ir pastarieji yra klasifikuojami, o ne stereotipiškai apibendrinami.

⁷³ Šis epitetas buvo išgirstas kelis kartus, tad galima daryti išvadą, kad jis nebėra plačiai taikomas naujųjų imigrantų „vartotojiško sandėrio strategijos, tuokiantis su skirtingo amžiaus asmenimis išgyti pilietybę arba aukštesnį socialinį ekonominį statusą, bet ne meilės reikalai“ (Kuzmickaitė 2004: 100).

⁷⁴ V. Čiubrinskas tokius imigrantus apibūdina taip: „šie išeiviai labai nervingi ir nejaukiai jaučiasi greta kitų, o jų turimas tėvynės įvaizdis daugeliu požiūriu pabrėžia „unikalią komunistinio režimo patirtį“, kurią įsisavino ir patys išeiviai, ir jų tėvynainiai Lietuvoje“ (Čiubrinskas 2005: 49).

2.3.2. *Cepelinų valgytojai – sovietinė relikvija*

Imigrantai iš Lietuvos skeptiškai atsiliepia apie *cepelinų valgytojus*, tai yra „lietuviškų pietų“ per šventes organizatorius ir dalyvius. Tarsi prieštaraujant D. Bindokienei (1989) nemanoma, kad tai yra svarbi „lietuviškumo“ išsaugojimo veikla. Pabrėžiama, kad vien pats būrimosi į bendrataučių grupę faktas yra *sovietinė relikvija*, simbolizuojanti kažką priverstinio, nenatūralaus:

Nu man bendruomenė, žinok, man, tiesiog, supranti, man plaukai šiaušiasi. Mane pykint pradedą, mane, apšivemt noris, nu, negaliu, pakęst. Minia lietuvių, nesvarbu, koku klausimu (moteris, 28 m.).

Imigrantams iš Lietuvos pakanka kartą apsilankyti JAV lietuvių bendruomenės, *parapijos* organizuojamuose renginiuose, kad pamatytų, ar ten besirenkančių žmonių gebėjimas linksmintis pateisina jų lūkesčius ir stilių, ar ten sutikti žmonės atitinka jų interesus. Nuo pirmo apsilankymo priklauso, ar jis į panašų renginį atvyks dar kartą.

Ir kas man ten nepatinka, kad žmonės, žinai, alkani ten sueina, kad pavalgyti, o tas, aš nuėjau vieną kartą, atrodo, kad jie būtų tris dienas nevalgę, ten pridaro, ten kemša be sustojimo. Aš nuėjau ten, paėmiau citriną, suvalgiau, kaip tik nori, nu, atrodo, kad išalkusių žmonių ruja kemša, kemša, kemša ten, aš, žinai, šalia tokia merga sėdėjo, dar aš galvojau, pašokdinsiu. Kai aš pamačiau, kad ten sukirto, kokius šešis kotletus, tai galvoju, nu ir nafik (juokiasi). Spjoviau, sulaukiau dvylikos, atgal, dar vyno taurę įmečiau, tai parvažiavau čia, žinai, kultūringai čia pasėdi namie, viskas (vyras, 50 m.).

Didžioji dalis kalbintų informantų mano, kad lietuviai JAV, nesvarbu, koks jų turimas socialinis statusas, užimamos pareigos, leidžiamas laisvalaikis, yra labai išdidūs, pasipūtę ir, kaip sako 37 metų informantas, padedantis naujai atvykstantiems imigrantams iš Lietuvos susirasti gyvenamąjį plotą, *visi baisūs ponai, pasikėlę*. Apsilankiusi *parapijos* renginyje, viena informantė nuolat jautė šiandieninių imigrantų iš Lietuvos aroganciją, atseit jie iš sostinės, dirba kvalifikuotesnius darbus, jie geresni, klausinėjo asmeninių klausimų, apgailestavo, kad ji, nors čia jau ne vienerius metus, bet draugauja ne su lietuviu, o su užsieniečiu, garsiai išreiškė viltį, kad kol reikės gimdyti vaikus, ji dar spės susirasti vyrą lietuvį.

Šiandieninių imigrantų iš Lietuvos *pasipūtimas*, gali būti bandomas paaiškinti tiek skirtingu išsilavinimu, tiek ir skirtingu statusu. Pavyzdžiui, po sporto treniruotės stebėjimo užsukus į lenkišką barą paragauti bulvinių blynų ir išgerti alaus, nelegaliai gyvenantis, statybose dirbantis *trečiabangis* apie prie gretimo stalo atsisėdusius, prestižiniuose darbuose dirbančius bendrataučius sako: *su jais gali pasišnekėti, pažaisti, bet žinai, jie iš tų, kur iš aukšto labai žiūri. Nepatinka man tokie.*

Dar kiti savo nedalyvavimą JAV Lietuvių Bendruomenės veikloje iš dalies pateisina laiko stoka, nors neformaliuose pokalbiuose atskleidžiamos ir prieš tai minėtos lūkesčių, interesų neatitikimo priežastys. Tik atvykus į Ameriką imigrantams tenka daug dirbti, tad greitai įsitikinama, tad nelieka nei laiko, nei jėgų savaitgaliais važiuoti į *parapiją*, susitikinėti su lietuviais. Pakanka šeimos arba dažnai tik namų aplinkos ir darbo.

Šiomis dienomis vykti tik į bendrataučių renginius, tik su jais bendrauti yra neracionalu, nes kiekvienas JAV miestas gali pasiūlyti pramogų kiekvienam pagal poreikius ir finansines galimybes. 28 metų barmenė sako, kad *man tie visi lietuviai juokingi, tokie išpūsti, taip viskas dirbtina, man nenatūralu. Nu man tai jie juokingi*, taigi dirbtinai propaguojama lietuvybė yra tik juokinga parodija. Tokią poziciją palaikantys informantai nesijaučia suvaržyti geografinių sienų ar negrįžtamai išvykę iš Lietuvos, todėl galime teigti, kad dažnam transmigrantui, užsiimančiam transnacionaliomis veiklomis, palaikančiam virtualius ryšius su Lietuva, nėra poreikio, o juo labiau politinių emigrantų turėto tikslo „išsaugoti lietuvybę“, kad ją būtų galima iš lietuvių diasporos parvežti į okupacijos nualintą Lietuvą ar bent demonstruoti solidarumą su „tikrais lietuviais“ (Bindokienė 1989).

2.3.3. Kaip galima gimtąją kalbą užmiršti?

Etninė Jungtinių Amerikos Valstijų gyventojų įvairovė leidžia šiandieniniams imigrantams iš Lietuvos išlikti savotiškai nematomiems, neišsiskirti iš aplinkos, jaustis saugiau ir manyti, kad būdami kaip „vietiniai“, neturintys savo išvykties šalies ekonominės ir politinės padėties matomų atspindžių, turės geresnes galimybes įsitvirtinant darbo rinkoje, formuojant draugų ratus. Dėl šios priežasties dalis informantų siekia kuo greičiau asimiliuotis Amerikos visuomenėje. Visų pirma, *suamerikoninant* savo vardą, siekiant nublėpti savo kilmės šalį. Vieno pasisėdėjimo informantės namuose metu, atliekant dalyvaujantį stebėjimą, suskambus telefonui ji prisistatė anglišku vardu, nors jos vardas „lietuviškas“. Pasiteiravus, kodėl ji taip elgiasi, ji paaiškino, kad *niekas nepažintų iš aplinkinių, kad aš lietuvė* (moteris, 52 m.).

Būtent pastaroji informantė Amerikoje gyvena nelegaliu statusu, bando įvairiais būdais *nebebūti imigrante* ir kuo labiau supanašėti su aplinkiniais, jausdama gėdą, kad atvyko iš *skurdžios ir savo vaikus iš namų išvarančios šalies*, kuo greičiau susirasti partnerį vedyboms ir *gauti popierius*.

Niujorko imigrantų iš Lietuvos nuomone, bene didžiausią grėsmę lietuvių kultūrai JAV kelia nesugebėjimas išsaugoti *grynos kalbos*. Pripažįstama, kad angliakalbėje aplinkoje yra labai nedaug galimybių *išlikti lietuviu*, ypač jei su kitataučiais daug bendraujama, su jais kuriamos santuokos, vis dėlto nenorima, kad vaikai kalbėtų su *amerikonišku* akcentu:

Lietuviškai ten kalba su tokiu durnu akcentu, kas man labai keista (juokiasi) žinai. Galvoji, nei tu lietuvis, nei tu supranti, apie ką eina kalba, nei tu iš vis tada kalbėk, bet ne, aš gal likčiau lietuvis, galbūt, ir norėčiau, kad jie lietuviškai kalbėtų. Ir tada išeina, kad jie turėtų gyvent Lietuvoj, supranti. Nes jeigu jie čia gyvens ir lietuviškai kalbės, bet vis tiek nebus lietuviai, tai koks tikslas? (vyras, 25 m.).

Suamerikonėjimui patys informantai priskiria ir nuolatinį angliškų žodžių įterpimą bendraujant lietuviškai. Vienerius metus JAV gyvenančios informantės dukra, pradinių klasių mokinė, lietuviškai bendraujant tiek su mama, tiek kitais imigrantais iš Lietuvos, nuolat įterpia angliškus terminus, žodžius: *wonderful, I like that, ok, fine, thanks* (aut. nuostabu, man tai patinka, gerai, puiku, ačiū). Mama tuo džiaugiasi ir sako, kad ji jau tampa *niujorkiete*, nesibaimina ir net džiaugiasi, kad netrukus ir namuose abi pradės kalbėti tik angliškai, nes tokiu būdu bus *pagaliau atsiribota nuo tos praeities*.

Pateikiame dar vieną iliustratyvų lietuvių kalbos *amerikoninimo* pavyzdį. 3 metus Amerikoje gyvenanti informantė, laikydama rankoje dubenėlį sako: *kaip gražiai angliškai skamba... bowl... o kaip ten lietuviškai?* Tačiau jos draugė, taip pat imigrantė iš Lietuvos, ironizuodama sako: *dubenėlis!!! Ir labai gražus lietuviškas vardas*. Taigi siekis supanašėti su „vietiniais“ kalbine prasme buvo įvertintas negatyviai.

Pokalbio su 16 metų Niujorke gyvenančiu informantu pradžioje tyrėja paminėjo, kad jis puikiai kalba lietuviškai, be akcento, o jis emocingai ir piktai pradėjo pasakoti, jog Amerikoje lietuviai po pusmečio jau su akcentu kalba ir pamiršta lietuviškus žodžius⁷⁵.

Šeštadieninėje lituanistinėje mokykloje neformaliai bendraujant su tėvais, atvežusiais vaikus į užsiėmimus, vos tyrėjai paminėjus, kad angliakalbėje aplinkoje turbūt labai lengva pamiršti gimtąją kalbą, jie tarpusavyje pradėjo išsakyti kategoriškas nuomones, kad *nesąmonė, jog galima po kelių metų užmiršti kalbą. Kaip galima gimtąją kalbą užmiršti? Nesąmonė, nesakyk, nes vis tiek netikėsiu. Jei gyvenai Lietuvoje – negali tiesiog užmiršti! Vyksta vaidyba aiški, jei sako, kad užmiršo kalbą.*

Sutikta informantų, kurie ne tik kad siekia nepamiršti lietuvių kalbos, bet ir nuolat atnaujina savo *raštvėdybos žinias*, kad neprarastų įgūdžių rašyti taisyklinga bendrine lietuvių kalba, kad jiems nebūtų gėda rašyti laiškus pažįstamiems lietuviams, valstybinėms institucijoms Lietuvoje.

Šiandieniniams imigrantams iš Lietuvos išitraukiant į svetimios šalies visuomenės gyvenimą, siekiant pragmatinių tikslų ne tik kad nevengiama, bet ir siekiama perimti gyvenamos šalies kultūrinių vertybes, tradicijas. Vis dėlto dalis bandančių besąlygiškai asimiliuotis ir tapti *panašiais į amerikiečius*, patiria bendrataučių pašaipą, kritiką, dažnai jaučiamas kategoriškas negatyvus nusiteikimas *suamerikonėjusių*, ypač nesaugančių „grynos“ lietuvių kalbos, tos pačios

⁷⁵ Dažniausiai informantų tyrimo metu vartotų angliškų ar *suamerikonintų* lietuviškų frazių sąrašas 7 priede.

ekonominės migracijos bangos atstovų atžvilgiu. Tai tiesiogiai koreliuoja su jau minėtais *dipukės* D. Bindokienės (1989) apibendrinimais, kad lietuvių kalbos mokėjimas ir vartojimas yra vienas svarbiausių kriterijų „tikro lietuvių“ apibrėžimui. Tiesa, dauguma informantų pabrėžia, kad santykių su „vietiniais amerikiečiais“ sėkmingas užmezgimas dažniausiai priklauso nuo bendrumų, pavyzdžiui, išsilavinimo ar darbo įgijimo, o vaikai, kad jiems atsivertų daugiau galimybių, turėtų gebėti puikiai kalbėti tiek anglų, tiek gimtąja lietuvių kalba.

2.3.4. *Mes pasidarėm labai socialūs*

Manoma, kad neseniai atvykę gyventi į JAV lietuviai tampa laisvesni, atviresni naujovėms, komunikabilesni, *sucivilizuotėja*, nes, kaip teigia jauna moteris (iš Lietuvos išvykusi, nes darbe jautėsi diskriminuojama dėl savo homoseksualios orientacijos), *Lietuvoje jie biškį siaurai mąsto, ta prasme gal todėl, kad nematę pasaulio, kad nėra niekur išvažiavę iš Lietuvos.*

Mmmm, nu, va, tas, skiriasi, aišku. Aš, sakyčiau, va, toks open minded (aut. atvirumas) yra čia daugiau. Nes jie, jie (aut. imigrantai iš Lietuvos) stengiasi pritapti ir tas, tas pritapimo stengimasis keičia jų norus, aš taip manyčiau, ir, ir, ir, bendravime, su jais galima lengviau susitarti (vyras, 25m.).

Taigi tiek migracinės patirtys, tiek JAV tautinis ir kultūrinis įvairiapusiškumas leidžia atvykusiems atsiriboti nuo turėtų baimių bendrauti su *kitokiais*. Taip pat tvirtinama, kad *čia gyvenant išmoksti neteisti, tiesiog toks gyvenimas*, išmokstama atsiriboti nuo aplinkinių ir būti suinteresuotu tik savo ir savo šeimos reikalais. *Trečiabangė*, kuri priėmė tyrėją paviešėti keletą dienų savo namuose, apibendrina, kad gyvendama Amerikoje ji įgijo tris pagrindines teigiamas patirtis:

Trys suvokimai čia gyvenant atėjo: pagarba nėštumui, nebijojimas mirtininkų (aut. prižiūrint senyvus žmones jie paprastai miršta prižiūrinčiojo akyse) ir nesigėdijimas nelegalumo, nors pradžioje sunku buvo su tuo susitaikyti (moteris).

Pastaroji informantė pabrėžė, kad imigrantui, ypač nelegaliam, dirbant aptarnavimo srityje, neišvengiamai tenka *visus savo išdidumus padėti į šoną*, tapti tolerantiškesniam, kantresniam. Kaip pavyzdį papasakojo pirmą, ją kaip žmogų pažeminusią situaciją: *pavyzdžiui, pirmą darbo dieną, parūkė, išnešiau pelenus ir liepė padėti peleninę į tą pačią vietą. Kur? O tau sako: tu jau valandą esi čia ir turi pastebėti. Apie išdidumo atsisakymą pasakojo ir penkiasdešimtmetė muziejininė iš Lietuvos, JAV dirbanti aukle. Tik atvykusi į Ameriką ji kartu su kitomis penkiomis moterimis gyveno dviejuose kambariuose, dabar jau pati viena nuomojasi kambarėlį pusrūsyje su mažais langiukais palei lubas. Ji teigia, kad visiems čia labai*

sunku tik atvažiuvus ir visų čia paprastų darbininkų tokios pačios bėdos. Gyvena sunkiai, taupo ir žinai, jei biškį su išsilavinimu, tai baisiai sunku. Pabrėžiama, kad JAV išmokstama nesidomėti kitų asmeniniais reikalais: koks tikslas kalbėti apie algą, juk nei pridėsi, nei atimsi (trečiabangis).

Didesnis uždarbis leidžia laisviau, įvairiau ir dažniau bendrauti su aplinkiniais, pažįstamais. Senyvo amžiaus žmonės prižiūrintis imigrantas iš Lietuvos sako:

Čia man, tai ką aš dabar, ir čia turiu gyvent ir pas tą senuką gyvenu, ten pas mane du miegamieji, vėl viskas, ir barbekių (aut. kepti mėsa ant grotelių) kiekvieną dieną daryt, ir aš jau galiu draugus kviestis, man negaila, aš nuperku maisto, ir visiems galiu, ir tiesiog kažką ar nupirkt, ar vyno, ar ko nors ir visiems gerai, žinai, ir man tai neskauda širdies ir negaila, o Lietuvoj kiekvienas jau žiūri, jau vis tiek jau... gal kitaip (vyras, 39 m.).

Daugumos imigrantų iš Lietuvos finansinė padėtis leidžia leisti laisvalaikį taip, kaip jie nori, vis dėlto atsakomybė, išpareigojimai ir baimė prarasti statusą, galimybę gyventi Amerikoje, kaip kad sako *trečiabangė* iš Riverhedo, riboja suvartojamo alkoholio kiekį:

Lietuviai čia žymiai žymiai mažiau geria. Tik viena moteris išdeportuota už gėrimą. O negeria, nes čia gyvenimo tempas kitoks – anksti ryte jau į darbą. Netoleruojamas toks įprotis, nes to brangios pasekmės. Girtuokliavimas ir depresija čia – prabanga (moteris).

Žinoma, tokios informacijos apie šiandieninių imigrantų iš Lietuvos tapimą blaivybės šalininkais nereikėtų absoliutinti. 40 metų statybininkas atviravo, kad atvykęs į Ameriką nustojo gerti alų, nes norint *prisigerti* jo reikia daugiau nei *šnapso*, vadinasi, tai kainuoja brangiau.

Dalį informantų namuose nuolat lanko svečiai, pažįstami, artimieji iš Lietuvos, taigi transmigraciniai procesai nėra vienpusis artimųjų Lietuvoje lankymas:

Vieni išvažiuoja, kiti atvažiuoja, kiek jau galima sakau, o dieve mano vyras sako, kartais sako sako, „gal šią savaitę dviese pabūsim?“ nu tai žinai (moteris, 28 m.).

Tai leidžia kalbėti apie imigrantų iš Lietuvos JAV svetingumą. Antra vertus, pagrindinio tyrimo metu pastebėta, kad svečius vengiama kviestis į namus – dažnai gimtadieniai švenčiami, apie rūpesčius, šeimas prie kavos puodelio susitinkama pasikalbėti kavinėse, baruose ar šiaip viešose vietose.

Tie, kurie nori susirasti daugiau draugų *lietuvių*, pažinčių ieško internete (neatsitiktinai nemaža dalis informantų buvo surasti būtent internetinėse pažinčių svetainėse). Tyrimo metu informantai negalėjo nurodyti, kur daugiausiai Niujorke gyvena imigrantų iš Lietuvos ar Amerikos lietuvių, nors 16 metų Amerikoje gyvenantis vyras minėjo, kad prieš du dešimtmečius didžioji dalis lietuvių koncentravosi Ričmond Hilo (Richmond Hill) rajone, *vos ne ant kas penkto namo buvo lietuviška voverė ant skambučio, o dabar ten nebėra dipukų, jau tik viena kita*

bobutė likus, visi kiti išsibarstė. Daba kur pasibeldi, ten indusai gyvena (vyras, 51 m.), todėl norintiems susipažinti su bendrataučiais ypač patogiu tai daryti šiuolaikinių komunikacinių priemonių pagalba. Viena informantė, su kuria taip pat buvo susipažinta internete, imant interviu paprašė ją suvesti su kitais lietuviais, nes norėtų su jais bendrauti. Jos elektroninio pašto adresu tyrėja perdavė asmeniui, kuris kuruoja informaciją apie JAV Lietuvių Bendruomenės renginius ir siunčia ją jos pageidaujantiems.

Kalbant apie imigrantų iš Lietuvos charakterių pokyčius, Jungtinės Amerikos Valstijos neabsoliutinamos ir kategorizuojamos pagal valstiją, miestą, kuriame gyvenama.

Pasaulėžiūra keičiasi vis tiek gi, aišku, ir tenai skirtumas tas, kad kur tu gyvensi. Amerikoje tas yra labai didelis šuolis, nuvažiuoji į kokį tai Virdžinijos ten kokį Aidohud, tenais, tai tas pats, kas Lietuvos kaime gyvensi (moteris, 33 m.).

Dar kiti informantai atstovauja liberaliai pozicijai, kuri negeneralizuoja, neabsoliutina, nestereotipizuoja charakterių, elgesių nei pagal gyvenamąją vietą, nei pagal pilietybę.

Nu, čia labai sunku palyginti, nes ir Lietuvoje gi visokių tų lietuvių yra. Žiūrint, kokiam rate bendrauji, tokiais ir yra žmonės, ir Lietuvoje labai skiriasi, visi kokie yra. Supranti, iš kokio miesto priklausomai atvažiuo, taip ir čia, tai visokių yra, nu labai sunku palyginti, visi skirtingi labai (moteris, 28 m.).

Stebėjimo Riverhede metu informantai sutartinai tvirtino: *nesąmonė, kad litovcas litovcui čia priešas – taip čia visai nėra. Čia toks kaip kaimas, kaip giminės visi, vieni per kitus pažįstami*. Taigi socialiniai tinklai tapo ne tik paskata emigruoti, bet ir palengvino pirminės adaptacijos procese, padėjo susikurti pradinį socialinį kapitalą (Brettell 2003). Atvykimas dirbti į Riverhedą tapo savi-reprodukuojančiu migraciniu procesu, įtraukiančiu migruojančiųjų artimiausiojo rato, socialinio tinklo atstovus (Rapport ir Dawson 1998). Tai lemia šios teritorijos imigrantų iš Lietuvos apsigyvenimo peripetijos. *Jis čia patiesė kelius, o kiti kaip ant patiesto atvažiuo, jis kaip knygnešys koks* – taip imigrantų iš Lietuvos šeimoje buvo kalbama apie vieną iš informantų, kuris pirmasis čia atvažiuo, įsikūrė Riverheade ir pradėjo kviestis pažįstamus, daugiausiai iš Šiaulių, pasitikdavo oro uoste, surasdavo pirmąją darbo vietą, būstą. Migracinės patirtys lemia ir elgesio, mąstymo pokyčius. Imigrantai iš Lietuvos įsitikinę, kad gyvenamos šalies pakeitimas išmoko žmones lengviau bendrauti, geriau pasirūpinti savimi.

2.3.5. Jie savo rateliuose linksimasi

Kalbėdami apie imigrantų iš Lietuvos bendravimą tarpusavyje su tos pačios imigracinės bangos iš Lietuvos atstovais, norėtume atskirai paminėti laisvalaikio organizavimo įvairovę, galėjimą kartu su bendrataučiais dalyvauti neformaliose aplinkose, užsiimti sportine, įvairia

kultūrine veikla ir kartu turėti galimybę derinti šalies pažinimą bei buvimą su *draugais*. Dažnai tokios pramogos imigrantams iš Lietuvos yra patrauklesnės nei lituanistinių mokyklų, JAV Lietuvių Bendruomenės atstovų inicijuojamos veiklos, pagal nusistovėjusias tradicijas rengiamos šventės.

Alternatyva dalyvavimui formaliose *lietuviškose* organizacijose, siekiant atsipalaiduoti po sunkių darbų, po *emigranto antspaudo nešiojimo* viešoje erdvėje, yra aktyvus bendravimas, švenčių šventimas su *lietuviais draugais* neformaliose aplinkose, turizmo propagavimas, *žiema slidinėjimas, vasarą windsurfingas* (aut. burlenčių sportas), *aaa, prie jūros žvejyba, jūrinė važiuojam*. Lietuvoje negalėjom turėti tokių pramogų, nes gamtos sąlygos nėra tokios įvairios (vyras, 25 m.).

Yra viena organizatorė didelė, tai visus surikuoja į Kalėdas, jau aštuoni metai. Tokia Jurga yra, ne, mūsų čionai draugė, tai kas Manhetene gyvena, tai jeigu daugiau bendrauja, nes nevažiuosi į Brukliną kažkur tai ar į Kvinsą. Tokias pagrindines lietuviškas, susibėgam visi. Nu kiek mūsų ten, nedaug yra. Grupelė tų lietuvių, kurių mes turim (moteris, 33 m.).

Tai mes, vat, lietuvių esam ratas, tai nežinau, kokių gal 15 žmonių, tokie artimesni, dažniausiai pas ką nors namie susinešam savo maistą, aišku, lietuviškai viską, tu tą darysi, tu tą, tu tą, tu tą. Tai, vat, porą metų žinai, tai, vat, porą metų va taip darėm (moteris, 32 m.).

Bendraujant tiek šeimomis, tiek ir būnant be šeimos dažnai kartu lankomasi koncertuose, varžybose. Kiti informantai, gyvendami su kitos tautybės asmenimis, švenčia tos kitos tautybės nacionalines šventes (idealus atvejais, informantų nuomone, kai katalikų ir pravoslavų šv. Velykos sutampa).

Dalis informantų pabrėžia, kad amerikietišku švenčių nešvenčia, nes jų prasmė ne visuomet aiški, jos nebuvo švenčiamos Lietuvoje. Tiesa, jaunimas linkęs švęsti *halouvyną*. Švenčių papročių laikymasis tiesiogiai susijęs su kultūriniu tapatinimusi, socialine atmintimi (Guibernau 1996), todėl nesiekiantiems asimiliuotis JAV, gyvenantiems transnacionalioje socialinėje erdvėje (Faist 2000), labiau patinka *adaptuotas būdas švęsti lietuviškai*. 42 metų vadybininkas sako: *nemanau, kad tapsiu amerikonu, todėl ir jų švenčių nešvęsiu*.

Nu, pagrindinės tai yra Kalėdos, Nauji metai, Velykos. Lietuviškai mes švenčiam, ta prasme, dalinai kažkiek ten ant bajorio numetam ten to amerikietiško kokio nors, bet ne, viskas lietuviškai pagrindas (vyras, 25 m.).

Riverhede gyvenantys lietuviai teigia, kad čia lietuvių šeimos daug kartu bendrauja, pavyzdžiui, kelios kompanijos susiburia ir kartu leidžia atostogas – važiuoja į kalnus, plaukioja baidarėmis, vyksta į kultūrinės pažintines keliones.

Manoma, kad lietuviai JAV bendrauja susiskirstę į grupes uždaromis „ribomis“ (Hernes 2004), *jaunimas ypač, jie savo, jie savo rateliuose linksminasi* (vyras, 46 m.).

Aš čia nerandu žmonių, su kuriais aš galėčiau bendrauti, ten kažkokią tai veiklą daryti ten ar paprasčiausiai vat draugauti ten, susitikinėti ten, važiuot kažkur tai į gamtą ar dar kažkas tai, nes kiti, nu kiti va daugumoj yra ten tos kompanijos, savom kompanijom susiskirstę ir jie nelabai ką išleidžia į tas kompanijas (vyras, 40 m.).

Nepritampantys ar tiesiog sąmoningai nenorintis bendrauti su bendrataučiais dažnai renkasi posocialistinių šalių atstovų kompanijas ir su jais, jei kažkiek lieka laisvo laiko po sunkaus darbo, ramiai leidžia vakarus namuose, eina į rusišką pirtį. Yra ir lietuvių, niekuomet nešvenčiančių jokių švenčių, tačiau iš pokalbių su jais, ypač neformalių, galima daryti išvadas, kad jie yra tiesiog uždaro charakterio, vieniši, viskuo nusivylę. Amerikoje gyvenantis 5 metus vyras sako, kad *nereikia gilintis į mano situaciją, aš čia su niekuo nebendrauju – dirbu ir tiek* (vyras, 28 m.).

Savimi pasitikintys, puikiai kalbantys anglų kalba informantai tikina, kad labai svarbu draugus rinktis atsižvelgiant ne į kilmę, bet į bendrus interesus, išsilavinimą. *Man įdomu su įdomiais žmonėmis, nebūtinai jie lietuviai turi būti, nesvarbu*, sako Amerikos lietuvis iš Čikagos. Tyrimo duomenų nepakanka plačiau kalbėti apie Amerikos lietuvių laisvalaikio formas, nors būtų galima paminėti, kad *dipukų* vaikas, paklaustas, ką jis veikia laisvalaikiu, atsakė:

Aš go to the bars, su draugais, alus geria. So. Ye, you know. Laisvalaikis, you know. Dar kas, einam į kiną ar pas shopping areas, Times square, you know (vyras, 30 m.).

Taigi tyrimo metu stebėta laisvalaikio formų įvairovė liudija, kad imigrantai iš Lietuvos JAV neužsidaro namų erdvėje, bendrauja asmeninių ir artimų draugų ratuose, grupėse ir net kooperuojasi su skirtingų emigracinių bangų atstovais, kad turiningai praleistų laiką.

2.3.6. Mūsų gi tiek nedaug, tai reikia padėti vienas kitam

Imigrantų iš Lietuvos *saviškių ratai* susiformuoja įvairiais pagrindais. Be jau aptarto socialinės atminties, nostalgijos nulemtu bendravimo, egzistuoja ir paprastos, neįpareigojančios draugystės, kasdieniškiesiems klausimams aptarti, *rūpesčiams, problemoms išsipasakoti*; tokiuose ratuose platinamos įvairios prekės, padedama susirasti gyvenamąjį plotą, kad ir už tam tikrą užmokestį – darbą.

Dažnas informantas pastebi, kad imigrantai iš Lietuvos JAV yra linkę bendrauti su bendrataučiais, *verda savame puode*.

Ten turi savo statybines, stato namus ir taip toliau, naujina, bet tai vis tiek, kiek aš pastebėjau, tai visas virimas yra savam puode, ten lietuviai tarp lietuvių. Jo, kažkaip pastebėjau, aišku, ten pasimaišo, kad yra bendrauja ir su amerikiečiais ir paskui gal italais daugiau gal jo, bet daugmaž ten viens kitam paslaugą daro. Kaip grandininė ta reakcija. Jinai taip plečiasi, plečiasi... viens kitam (moteris, 33 m.).

Galbūt kažkada prireiks pagalbos, bus noras ir poreikis bendradarbiauti, taigi būtina susikurti artimą draugų lietuvių ratą. 12 metų Riverhede gyvenantis informantas teigia:

Mūsų čia nedaug, skaitau, kaip yra Niujorke, tai todėl mes tokie draugiški, kaip kokioj Čikagoj, tai jų perpildyta, jie vienas už kitą nori būt pranašesni, o čia dabar mum nėra, kad būt pranašesniu, mum vienas kitam turim padėt, patart. Ir kol mūsų nedaug, gerai gal suprantu (vyras, 39 m.).

Pagalba įsikuriant, susirandant pastogę ar pirmąjį darbą pateisinama tokiu 38 metų statybose dirbančio vyro argumentu: *mūsų gi tiek nedaug, tai reikia padėti vienas kitam*. Jam pritarę imigrantai iš Lietuvos, kurie tarpusavyje su kitais lietuviais dalyvauja abipusiuose įvairių daiktų, pavyzdžiui, baldų, buitinės technikos, drabužių, taip pat informacijos mainuose. Todėl neatsitiktinai Riverhede sistemingai renkama informacija apie tai, kas kuo užsiima, kokių specialybių ir veiklų lietuvių yra aplinkiniuose rajonuose, visa tai skelbiama internetiniame portale.

Vienas informantas dalyvaujančio stebėjimo vakarėlyje metu teigė, kad *Amerika – tai vergija su pagerintu maitinimu*, todėl lietuviai turėtų padėti vieni kitiems, net jei prireiktų neleistinų priemonių: *draugo žmona pakliuvo į ligoninę, tai keli šimtai tūkstančių dolerių, tai dabar bandom išsukti...* (vyras, 38 m.). Būtent šis 3 metus Amerikoje gyvenantis informantas, kaip jis pats sako, turi pažįstamų ieškant darbo, buto, žino, kur gauti pigesnių maisto produktų, kompiuterių ir kitų prekių. Tyrėjai nusistebėjus dėl tokio plataus jo pažinčių tinklo, jis sako:

O ko čia stebiesi? Tu čia tik mėnesis, o aš pažiūrėk juk kiek metų! Tu tik apsispręsk čia emigruoti ir pamatysi, kaip lengva su kuo nori susidraugauti (vyras, 38 m.).

Pagalba vieni kitiems išryškėja per vieną apie kitus pasakojimus, apkalbas. Vienas informantas papasakojo apie pažįstamą, iš kurio tyrėja jau buvo ėmusi interviu, kad jis savo namuose apgyvendina per „Au Pair“ programą atvykusias ir Amerikoje nelegaliai norinčias pasilikti merginas⁷⁶, kurias vadina *zuikučiais*: *tai irgi kažką reiškia, juk dėl Lietuvos tai daro, ir pradėjo juoktis*. Dar viena informantė apie tą patį asmenį sakė: *jis labai padėdavo lietuviams, bet žinau kad labai jais nusivylė, žinai, lietuviai yra lietuviai*.

⁷⁶ Atvykusias gyventi į amerikiečių šeimą ir prižiūrėti jų vaikus, atlikti namų ruošos darbus, turinčias galimybes lankyti anglų kalbos kursus, keliauti po JAV.

Vieną iš pagrindinių informantų Niujorke tyrėja pavadino „išėivijos gelbėtoju iš smulkių bėdų“, kuris visiems prašantiems nuvežti, parvežti, nupirkti, sutvarkyti padeda be mokesčio, vien todėl, kad kreipiasi lietuviai, kartais tik cepelinų, kaip atpildą, išvirti paprašo, tačiau labai specifinius ir profesionalius, reikalaujančius daug laiko ir pastangų darbus atlieka už užmokestį. Jis pats iš tokio jo apibūdinimo tik didžiudamasis juokiasi.

Keletas lauko tyrimo metu sutiktų imigrantų iš Lietuvos teigė užsiimantys lietuviškos duonos, sūrio, laikraščių, alaus, šampano, brendžio platinimu, bet pelno iš tokios veiklos neturi. Pasak jų, lietuviškų produktų platinimas tarp *savųjų* jiems yra kaip savirealizacija, bendravimo būdas, laisvalaikio pomėgis, populiarumas bendruomenėje, reikalingumo jausmo pateisinimas.

Pabrėžiama, kad dėl patogumo, kai *tingiu aš ten laužyti kraujo tūrį į galvą*, kaip kad sako 39 metų vyras, Amerikoje gyvenantis 12 metų, gal ir uždarumo, vengiama bendrauti su amerikiečiais, tikrų draugų ieškoma bendrataučių kompanijose, tai ypač aktualu Riverhede gyvenantiems, *vieniems per kitus* atvykusiems į Ameriką.

2.3.7. Amerikonės nereikia, kad karktų namie angliškai

Neformalių pokalbių lauko tyrimo metu su *trečiabangiais* po truputį išryškėjo dar nesukūrusių šeimos imigrantų iš Lietuvos JAV viena iš siekiamybių – kuo greičiau susirasti potencialų partnerį šeimai, vedyboms. Kiek kitokia situacija pačioje Lietuvoje – Statistikos departamento prie LR Vyriausybės („Demografijos metraštis“ 2008) duomenimis, vis dažniau tuokiamasi vyresniame amžiuje, vis daugiau porų gyvena santuokos neregistravusios. Atskirai tuo domėtis pradėta tik po informantų atvirų teiginių, kad būsimos žmonos tiek Amerikoje, tiek Lietuvoje ieškoma įvairiomis priemonėmis: per draugus, pažįstamus, internete. Paieškų tikslas paprastai net neslepiamas. Šiuo atveju nekalbama apie fiktyvių santuokų kūrimą, kai siekiama gauti statusą legalizuojančius dokumentus.

Lankantis Riverhede neformaliuose pokalbiuose išryškėjo aiški tendencija – lietuviai vyrai, ieškantys žmonių, turi aiškius kriterijus – ji turi būti *lietuvė, o blogiausiu atveju tiesiog iš Rytų Europos* (vyras, 34 m.).

Būtent pastarasis informantas lauko tyrimo metu teigė, kad jau turi *Lietuvoje dabar tokią nusiziūrėjęs draugę, bet sunku jai atvažiuoti dėl vizos*, tačiau jis nepraranda vilties, kad šis nepatogumas greitu laiku bus išspręstas.

Vyrai čia ieško žmonių, net šokiuose tiesiog sako, kad ieškau žmonos. Normaliame lygmenyje tai eina, ne vienai nakčiai. Čia tikrai didelė problema, kai vyras jau ieško ir neranda žmonos. Ir nesvarbu, kad moteris su vaiku, kaip su bagažu (moteris).

Vienas sutiktas informantas atvirai pasakojo, kad jis visai neseniai grįžo iš Lietuvos, o kelionės tikslas buvo susitikti su keliomis lietuvėmis, su kuriomis buvo susipažinta internetinėse pažinčių svetainėse. Ir nors išleido 7 tūkst. dolerių, žmonos klausimas taip ir liko neišspręstas.

Kaip kontrastas savanoriškų imigrantų iš Lietuvos endogaminių (Čiubrinskas 2005) nuotaikų paaiškinimui pateikiamas *dipukų* požiūris, pabrėžiamas jų indoktrinavimas šiuo klausimu, „Lietuvių chartijos“ vaidmuo. *Dipukai per prievartą reikalavo, kad vaikai su lietuviais tuoktųsi, o čia vyrai patys nori tik lietuvaitės*, politinių emigrantų ir šiandieninių imigrantų iš Lietuvos pozicijas palygina 10 metų Amerikoje gyvenanti moteris.

Vienas iš paaiškinimų, kodėl ieškoma partnerio šeimai, yra grynai ekonominis suinteresuotumas, nes *Amerikoje vienas aukštai nenušoksi, nes dviese jau ir būstą normaliai gali įsigyti* (vyras, 34 m.).

Kitas paaiškinimas – siekis turėti artimą asmenį, su kuriuo būtų galima kartu „lietuviškai“ švęsti šventes, taip pat pasidalyti Lietuvos ilgesiu, gyvenimo susikonstruotoje „namų erdvėje“ (Svašek 2002) patirtimi:

Tai va, manau, jeigu būtų šeima, būtų viskas, tai būtų kaip kitaip švenčiama, lietuviškai, o taip tai yra labai sudėtinga. Vat, tada tai labiausiai pajunti, kad tu esi toli nuo namų, kad tavo artimi žmonės toli, nu... (moteris, 37 m.).

Informantai teigė siekiantys sukurti *lietuvišką* šeimą, kad turėtų erdvę, kurioje galės *išlaikyti ir propaguoti lietuviškumą*, t. y. švęsti šventes namuose, šeimos rate, pasigaminant šventinę vakarienę *pagal iš Lietuvos atsivežtus papročius*.

Kalėdos, aj nu va, pavyzdžiui, kas galbūt, nežinau ar čia visi taip lietuviai daro ar ne, bet, pavyzdžiui, kūčios pas mus tai yra grynai grynai lietuviškos. Nebūna jau visokių ten tokių Christmas time žinai, tos dovanos ten viskas taip, kažkaip pas mus taip nėra. Labai stengiamės religiškai sutikti ir ten tos, ir žuvį keпам, mano vaikas visą laiką tuos šližikus daro (juokiasi) jo jo, nes nu kažkaip taip jam patinka kepti, nu tai gerai sakau, tai jis šližikus daro, nu gerai. Tai va, taip susėdam, irgi, ta prasme, vakarienę kūčių taip sutinkam (moteris, 26 m.).

Pokalbiuose su imigrantais iš Lietuvos išryškėja nuostata, kad „lietuviškumo“ propagavimas yra išskirtinai moteriškas reikalas, o gyvenant mišrioje šeimoje ar partnerystėje, etniškumą gali lemti net konkurencinės nuotaikos:

Aš esu moteriškė, supranti, italas, pavyzdžiui, jisai, kad jisai ir gamina namie, bet jis nepadarys tokio, supranti, namų atmosfera, jis namo eglės nevilks, jis namo eglę namo parvilks ir papuoš, jeigu aš pasakysiu, kad darom eglę. Mūsų pirmos vedybines Kalėdos, eglė bus, jeigu aš taip, tipo, oj, tai čia, nei čia reikia, nei čia ką, tai tos eglės ir nebus. Bet aš eglę pasipuošiu sau suprantamai ten kažkokiais, su lietuviškom nesąmonėm, ten visa kita, saldainiukų, sausainiukų prikabinsiu, dar ten, tai aš, bet italas, jis

niekaip, jisai žino, kad ten tokių raganų pakabinti reikia, nu tai jis parvilko iš kažkur tą raganą vieną (moteris, 28 m.).

Dėl kitataučių „lietuviškų“ tradicijų nežinojimo, kultūros svarbos nuvertinimo arba dėl baimės pasijusti nesaugiai „ne namuose“ (Al-Ali ir Koser 2002), dažnas informantas yra skeptiškas mišrių šeimų kūrimo klausimu: *dideli mes maži žmonės – tik kažį ar išliksim. Reikia saugoti savo rasę, nesimaišyti su kitais.*

Siekiant užmegzti ilgalaikius santykius vengiama bendrauti su moterimis, kurios, stereotipiškai mastant, galėtų būti priskiriamos lengvabūdžių kategorijai, net jei jos atitinka pagrindinį kriterijų partnerei – yra lietuvės. Pasirodo, tyrėja ir vienas informantas pažįsta moterį, iš kurios kiek anksčiau buvo imtas interviu. Jis sako:

Ir ji (aut. bendra pažįstama) ir jos draugės gal būtų nieko, bet gražios kaip modeliukai, tai ką žinai kuo ten dirba, o tokių tai jau nereikia (vyras, 34 m.).

Greta ekonominio ir kultūrinio suinteresuotumo kurti etniškai endogamiškas šeimas yra ir kitas informantų pateiktas paaiškinimas: *lietuviai vyrai ieško patarnaujančių moterų, nes manoma, kad lietuvės būtent tokios ir yra. Statybose dirbantis informantas, nedalyvauja jokiame lietuviškoje veikloje, nes nusibodo eiti vienam, jis internete aktyviai ieško antrosios pusės, bet vis nesėkmingai. Jo paaiškinimas: reikalavimai labai dideli mano. Amerikietės vadinamos kiauromis:*

Nu, kiauros, todėl, kad jos nieko nenori, jos nieko nemoka, jos nieko nežino ir jos iš viso, supranti, jos tokios, supranti, įsivaizduok, tau, pavyzdžiui, gimsta vaikas, ane, jinai, pavyzdžiui, iš papo jau jinai nemaitins vaiko, o jinai pils vandenį su milteliais ir vaiką šers, jinai sriubos išvirt nemoka, jinai kambarių tvarkyt nemoka, jinai iš viso nieko nemoka, jinai yra agregatas, supranti? (vyras, 30 m.).

Nors tyrimo metu buvo išgirsta nuomonių, kad imigrantėms iš Lietuvos sunku rasti vietinį amerikietį vyrą dėl savo imigrantės, dažnai nelegalios, statuso, vis dėlto dauguma teigė, kad imigrantams iš Lietuvos vyrams yra sunkiau susirasti vietinę moterį, žmoną⁷⁷ dėl kelių aspektų. Vienas iš jų yra nepakankamai geras anglų kalbos mokėjimas, galbūt todėl yra deklaruojama, kad amerikietės net ir netiktų būti lietuvių vyrų žmonomis. Taip pat vyrams iš Lietuvos su emancipuotomis amerikietėmis sunku rasti bendrą kalbą, skiriasi požiūriai į tradicijas, buitines organizavimą.

Dirbam normaliai žmonių paieškos klausimu. Amerikonės nereikia, kad karktų namie angliškai, ką ten kalbėti su tom amerikonėm? Joms nereikia našlaičių kaip aš, o man reikia šaltibarščių, o ne

⁷⁷ Iškalbingi statistiniai duomenys apie susituokusius Lietuvoje – 2007 metais 20 Lietuvos piliečių vyrų vedė amerikietes, tuo tarpu 184 Lietuvos pilietės ištėkėjo už amerikiečių (Demografijos metraštis 2008: 55).

hamburgerių. Jos ir pačios gerai stovi, tai joms nereikia mūsų, taip kad nieko gero iš tų amerikonių (vyras, 39 m.).

Šio informanto pozicijoje persipina imigranto statuso negatyvus vertinimas, įvardijant save „našlaičiu“, kultūrinio panašumo su potencialia partnere paieškos ir ekonominio stabilumo, sudarant santuoką, svarba. Tiesa, šis informantas Amerikoje gyvena jau 12 metų, turi *žalią kortą*, kaip pats sakosi, turi *tris namus ir pinigų turiu tiek, kad žmonai nereikėtų dirbti – galėtų daryti ką tik nori* (vyras, 39 m.).

Imigrantės iš Lietuvos siekia ištekėti už vietinių amerikiečių, o dažnai net ir iš Lietuvos atvykusios šeimos skyrybų priežastimi būna buvusios žmonos susirastas amerikietis. Statybininku 2 metus Amerikoje dirbantis vyras apibendrina, kad *lietuviams reikia amerikono, nes jis turi dolerių, stabiliau su juo, statusas kitoks.*

Pabrėžiama, kad atvykus į JAV lietuvių moterys ieško ne tik galimybės ištekėti už vietinio amerikiečio, dažnai *negalvojančios apie tai, kad jos per protingos amerikonomis*, kad įgytų legalų statusą, bet ir be pastangų susikurti materialinę gerovę, todėl vadinamos *pinigų melžėjomis*. Taigi dėl skirtingų lūkesčių ir galimybių tiek išlaikyti, tiek sukurti „lietuviškai“ endogamiškas šeimas tampa kiek sudėtinga, nors dėl duomenų trūkumo būtų labai sunku pasverti ir atrasti universalius paaiškinimus, kokie yra šeimos laikino išsiskyrimo, visiško išsiskyrimo ar susijungimo fenomenai. Susituokusi *trečiabangių* pora pasakoja, kad nemažai porų išsiskiria atvykusios jau į Ameriką, nes *čia atvykę neteko statuso, tapo ekonomikos aukomis, žmonos juos paliko. Šiaip dar nėra tendencijos ieškoti lenkių, o lietuvių moterų nėra, arba jų labai aukšti reikalavimai.*

Pastarieji informantai iš Riverhedo šeimų išskyrimo kaltininkė laiko ne Lietuvą, nesudariusią galimybių užsidirbti pragyvenimui, bet Ameriką, kurioje darbą randa visi atvykę: *Amerika išskyrė labai daug šeimų, bet niekas apie tai nekalba, nes toks gyvenimas.*

Daliai informantų yra normalu, kad imigrantas iš Lietuvos, kurio žmona likusi Lietuvoje, čia turi kitų moterų, bet tai nėra neištikimybė, kaip jie patys įvardija, o tiesiog fiziologinių poreikių tenkinimas, nes *vyrų nėra mediniai*. Tyrimo metu buvo išgirsta ne viena istorija apie imigrantų iš Lietuvos, jų pažįstamų rusų, ukrainiečių vyrų neištikimybę, kuri nėra traktuojama kaip neigiamas reiškinys, turintis nepageidaujamų pasekmių laikinai atsiskyrusios šeimos ateičiai. Vyrų Amerikoje dirba sunkų fizinį darbą, gyvena sunkiomis sąlygomis, o šeimos, sukurtos dar gimtosiose šalyse, dėl vienokių ar kitokių priežasčių priėmusios sprendimus *persiskirti* – dažniausiai žmona likusi gimtojoje šalyje, o vyras uždarbiauja Amerikoje. Kita informantė papasakojo savo šeimos istoriją ir taip pat apibendrinančiai pridūrė:

Atvažiuoja vyrai – žmonos lieka Lietuvoj, bet dievas taip sutvėrė mūsų organizmus, kad vyras biologiškai negali be moters, jis taip sutvertas. Tada prasideda ir čia girtuoklystės tarp lietuvių, paleistuvystės, moterys eina, poruojasi, skiriasi šeimos, Lietuva yra, Lietuva nyksta. Tai kaip, kai apie visa tai pagalvoju, tai Lietuva brangi, nebėra Lietuvos... Man labai skaudu (moteris, 52 m.).

Jai pritartų Kalifornijoje gyvenanti *dipukė*, teigianti, kad *svarbiausia yra ištikimybė, šeimos neardomumas, tikėjimas ir lietuviškumas, tada ir Lietuva bus tvirta, ir Amerikoje lietuviai galės vadintis lietuviais.*

Šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos, kurdami ar išlaikydami „lietuviškąjį“ identitetą JAV, viena vertus, pasiduoda socialinei atminčiai, kultūrinėms tradicijoms, palaiko *dipukų* sukurtą bendravimo modelį (Baškauskas 1981: 279), antra vertus, ieško naujų bendruomeniškumo formų, šeimų kūrime dominuoja ekonominis suinteresuotumas, nenoras ar negalėjimas visiškai integruotis priimančioje šalyje, ar tiesiog emigranto statuso nulemtos ribotos galimybės šeimą sukurti su amerikietėmis. Vis dėlto galime teigti, kad egzistuoja poreikis bendrauti su iš tos pačios šalies atvykusiais žmonėmis, todėl ir padedama naujiems atvykėliams susirasti būstą, pirmąjį darbą, talkinama tvarkantis dokumentus, ieškant naudingos informacijos, platinant jiems lietuviškas prekes, kartu leidžiant laisvalaikį.

2.4. Santykiai su Amerikos lietuviais

Šioje dalyje analizuosime šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV ir Amerikos lietuvių požiūrius vieni į kitus, atsiribojimo vieni nuo kitų priežastis, vienų ir kitų lūkesčius bendradarbiavimo, veiklos perėmimo klausimais, kurie ir nulemia ne visais atvejais sėkmingą *trečiabangių* ir Amerikos lietuvių, iš kurių, kaip minėjome, tyrime didžiausią dalį sudarė *dipukai*, komunikaciją, nevieningą požiūrį į santykių su Lietuva kūrimą ir turimas galimybes bei poreikius būti transnacionaliems.

Stereotipiniai vardai atskleidžia dažnai šališkas, negatyvias nuomones ir požiūrius, „išryškina ribas tarp vieni kitus stereotipizuojančių grupių“ (Eriksen 1993), todėl tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokiais epitetais vieni kitus vadina imigrantai iš Lietuvos ir lietuviškų šaknų asmenys. *Dipukas*, paklaustas, kaip pavadintų naujai atvykusius lietuvius į Ameriką, nedvejodamas atsakė – *trečiabangininkais*. Jam pritartų *dipukė*, kelionės iš Indianapolio į Čikagą metu primindama, kad *dabar tonas bendravimo pasikeitė, nebėra tarybukų pavadinimo, dabar tai jau būtų pažeminimas*. Keletas informantų *trečiabangius* įvardino *naujabangiais, naujais ateiviais*.

Dipukų pozicija *trečiabangių* atžvilgiu gana aiški ir universali – jie nusivylę *trečiabangių* nebendradarbiavimu ir net nemotyvuotumu rasti bendrą kalbą. Viena JAV Lietuvių

Bendruomenės lyderė *dipukė* apgailestaudama sakė: *iš tiesų daug tikėjomės iš trečiosios bangos... bet nesusikalbam, nesiklijuoja mum su jais.*

Per vieną Niujorko Lietuvių Bendruomenės susirinkimą buvo pastebėta, kad paskutinėje parodoje „XIX a. pab. – XX a. pr. grynorių kultūra JAV“, vykusiame LR Generaliniame konsulate Niujorke, nebuvo nei vieno *dipuko*, nes jų dėl garbaus amžiaus mažėja, tačiau esminius postus JAV LB vis dar užima *dipukai*, kurie nenori perduoti valdžios *trečiabangiams*, taip akivaizdžiai demonstruodami nepasitikėjimą *trečiabangiais*. Viena *dipukė* vaišinantis jos namuose pietumis atvirai paaiškino, kodėl pagrindinių etninių organizacijų valdančiųjų postus vis dar užima politiniai imigrantai: *šiaip į postus neleidžiam trečiabangių, nes yra nepasitikėjimas, kad gerai atliks darbą*⁷⁸.

Šioje vietoje norėtusi pacituoti V. Čiubrinską, kuris teigia: *dipukai* „buvo įsitikinę, kad praleidę tiek metų diasporos bendruomenių gyvenime, yra tapę „lietuviškumo išlaikymo ekspertais“, turintys „laisvojo pasaulio“ žinių ir įvaldę veiklos kodus, *kaip būti lietuviais laisvame demokratiname pasaulyje*“ (Čiubrinskas 2006: 82). Todėl susitikimas su naujaisiais imigrantais iš posovietinės Lietuvos jau „a priori“ nežadėjo palankaus vieni kitų vertinimo ir produktyvaus bendradarbiavimo. Tyrimų metu informantai apibendrintai teigė, kad nesusikalbėjimas vyksta dėl skeptiško skirtingų emigracinių bangų atstovų nusiteikimo vieni kitų atžvilgiu, kuris, kaip dažnai būna, kyla iš nežinojimo ir nesidomėjimo vieni kitų interesais, patirtimi, lūkesčiais. *Dipukai* nevengia atvirai paaiškinti, kodėl jie nėra suinteresuoti *perduoti vairo trečiabangiams: mes daug ką padarėm, o trečiabangiai nori tik pasinaudoti.*

Dipukai nevengia ir kategoriškų pareiškimų, kad *trečiabangiai* ne tik kad nelinkę bendradarbiauti su Amerikos lietuviais, bet ir patys yra labai neorganizuoti, neaktyvūs, nebendradarbiaujantys tarpusavyje, nesuinteresuoti savarankiškai užsiimti *lietuviška veikla*. Tiesa, *trečiabangiai* bandė sukurti *atskirą nuo dipukų apylinkę*, pavadinę ją „Versmė“, tačiau, kaip teigia kai kurie informantai, dėl vidinių konfliktų ji gyvavo ne daugiau nei kelerius metus. *Trečiabangių* nebendradarbiavimo su Amerikos lietuviais pasekmė, pasak *dipukų*, yra ne tik sumažėjęs renginių skaičius, bet ir nevykstanti informacijos sklaida, *jie juk nekviečia mūsų.*

Informacinių technologijų srityje dirbantis imigrantas iš Lietuvos randa liberalų pateisinimą, kodėl nevyksta sklandus *dipukų ir trečiabangių* bendradarbiavimas:

Nu kad, tiesiog, bendrai tas organizacijas, kažkaip, vėl tęsti tiesiog, naujai atvažiavę turėtų, tiesiog, rodyti iniciatyvą, bet, kaip sakau, visų pirma stengiasi įsitvirtinti aplinkoj, tik tai paskui, nu,

⁷⁸ Vis dėlto kad *dipukai* ne visada laikosi duoto žodžio, puikiai iliustruoja ištrauka iš tyrėjos dienoraščio 2008 m. gegužės 4 d: „X šventės metu vyko loterija, kurios prizas – butelis šampano. Priešais mane sėdėjęs *dipukas* pažadėjo – laimėjęs būtinai atiduos prizą man ir greta manęs sėdinčiam *trečiabangiui*. Laimėjo. Labai apsidžiaugė, tačiau tik atsiėmęs prizą, nepasibaigus šventei, palinkėjo visiems prie stalo sėdintiems geros šventės pabaigos ir išėjo“.

amerikietiškoj aplinkoj, tik tai paskui jau, kai lieka laiko, visuomeniniam reikalam, tada jau skiria visuomeniniam reikalam (vyras, 37 m.).

Juolab kad tyrimo metu viena JAV Lietuvių Bendruomenėje aktyviausių *dipukų*, prisimindama pirmuosius savo gyvenimo metus Amerikoje, pabrėžė įsitvirtinimo, rūpinimosi šeima prioritetus:

Aš nekenčiau, sakiau, duokit man darbo, bet tik nekvieskit į jokių posėdžius, nes aš negalėjau nusėdėt, man patiko ir paskiau, vienu tarpu, buvo toks tarpas, kai ištekėjau ir paskiau susilaukiau gan didelės šeimos, nelabai buvo ir laiko niekur tikrai veikt (moteris, 66 m.).

Tyrėjai prisėdus prie *dipukų* stalo vienos iš *kavutės* po šv. Mišių metu, buvo galima girdėti vien kalbas apie *trečiabangius*, pastarųjų ir *dipukų* vertybinius, gyvenimo būdo ir prioritetų skirtumus: *nekenčiu tų trečiabangių, išdavikai tėvynės, o dar ir atvažiavę čia nenori jungtis prie Bendruomenės. Mes jiems susirinkimuose duodam pavalgyti, o jie net iki galo nepabūna čia!*

Taigi, *dipukų* manymu, *trečiabangiai* nėra priverstiniai emigrantai, kaip kad buvo *dipukai*⁷⁹, todėl turėti išsilavinimą Lietuvoje, galėti susirasti darbą, bet emigruoti į JAV ir dirbti fizinį darbą, o dažnai ir *gyventi po radaru* (aut. nelegaliai) – *neambicingas reikalas*. Dažnai tiek *dipukų*, tiek *trečiabangių* negatyvus vieni kitų emigravimo priežasčių vertinimas yra abipusis. *Aš iš vis sakau, kad dipukai tai yra tėvynės išdavikai*⁸⁰ ir šita, *atvažiavę kas čia, žinai, išsiblaškę, sakė 51 metų vyras, Amerikoje dirbantis architektu.*

Dažnas politinės migrantų bangos atstovas paaiškina, kad *trečiabangiai* ir *dipukų* vaikai nebendruoja tarpusavyje, nes skiriasi gyvenimo prioritetai, pomėgiai, kultūrinis patyrimas, socialinė aplinka, kurioje formavosi asmenybė:

Aš manau, kad patirtis ir auklėjimas truputėlį, ne truputėlį, bet labai skiriasi. Iš vienos pusės, kai kuris jaunimas, atvykęs čia, jie neina studijuot, o kimba į darbus, nes jiems svarbu užsidirbt pinigų, tai jiems bus įdomu, ką tas pinigas nuperka, ar ne? Ir jų kalba tada, jie tarsis apie mašinas, ar įrankius, ar aparatus, ar ką nors ir iš to bus kalba. O jeigu yra studijuojantis jaunimas, tai vis tiek tas pokalbis bus kitoks. Jei nėra tokio bendro suokalbio, susikalbėjimo... bet aš sakau, tai yra normalu. Jei tu nieko bendro neturi... Pavyzdžiui, mūsų jaunimas, tavo (aut. autorės) amžiaus, jau užaugęs Amerikoje, jau pripratęs prie tautinių šokių ansamblių, dainų, jiems čia visai priimtinas dalykas, kad tu gali būti vėsus, nu cool ir vis tiek priklausyti tautinių šokių grupei, ir ten su klumpėm šokt, ar kokius tautinius rūbus

⁷⁹ Kalifornijoje gyvenanti garbaus amžiaus *dipukė* pasakoja: *Mes nebėgom, neveržėmės čia, mes buvom išstumti, Lietuvos okupacijos, išstumti, dėl savo gyvybės, savo laisvės, savo ko, išstumti, bėgom į nežinią, nieko nesitikėdami, ir čia ką gavom, tai patys sukūrėm ir užsidirbom, o jie veržėsi į Ameriką praturtėti. Pagrindinis tikslas – doleris.*

⁸⁰ Dalis informantų *išdavikais, nelietuvėjusiais, nelietuviais* vadina ir *dipukų* vaikus, nebendruojančius su imigrantais iš Lietuvos. Pašiepiamas jų nemokėjimas lietuvių kalbos, nors *dipukai*, pasak informantų, *reikalauja, kad trečiabangių vaikai kalbėtų tik lietuviškai.*

užsidėt. O atvažiuavę iš Lietuvos sako, ką? Mes nešoksime čia jokiam ansamblyje. Čia labai toks... (moteris, 54 m.).

Taigi dažnas informantas pabėžia, kad tarp *dipukų* ir *grynorių* buvo *kultūrinis plyšys*, tačiau taip pat ir tarp *dipukų* ir *trečiabangių* toks pats egzistuoja. Atvykę į Ameriką politiniai migrantai įgijo žemesnį nei turėjo socialinį statusą, tačiau jų aktyvus politinis dalyvavimas organizuojant demonstracijas, kuriant draugijas, ieškant kontaktų gyvenamos šalies įtakinguose valdžios sluoksniuose, pasitelkiant žiniasklaidą gimtosios šalies naudai, Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimui leido nors iš dalies neprarasti gimtojoje šalyje turėto statuso. *Dipukų* atstovai teigia, kad *trečiabangiai* mano esantys geresni, protingesni, vis dėlto prasitaria, kad ne tik „lietuviškumo“, bet ir jo „išlaikymo“ būdų, organizavimo *trečiabangiai* turėtų mokytis tik iš jų, turinčių patirties, nekvestionuotinai teisingų žinių, sukoncentruotų D. Bindokienės (1989) knygoje.

G. mus dar Lietuvoje būdama nužemino, o mums tai nerūpi kur kas yra gimęs, mes subrandinti kitokių vertybių. Ir jiems nerūpi iš mūsų mokytis, jie čia pagrįdė nelegaliai atvažiuo, KGB neleido bendrauti (vyras).

Tiesa, pastarajam *dipukui* paprieštarautų Lietuvos Generalinio konsulato Niujorke darbuotoja, taip pat *dipukė*, teigdama, kad *G. yra trečiabangė, ji yra labai veikli, dirba šeštadieninėje mokykloje, su choralis, organizuoja.*

Iš neformalių pokalbių su imigrantais iš Lietuvos galima daryti išvadą, kad išsilavinimas ir vidinė kultūra yra svarbus kriterijus pasirenkant ir formuojant draugų ratus. Dalis naujai atvykusių imigrantų iš Lietuvos bendrauja tik su *dipukais* ir jų vaikais, jie neslepia, jog didžiąją laisvalaikio dalį praleidžia būtent *dipukų* kompanijoje, apie juos atsiliepia labai pozityviai, juos apibūdina kaip patyrusius, protingus, draugiškus, geranoriškus žmones:

Dipukai... nu kaip, jau vis tiek, turi socialinę gerovę, pavyzdžiui, palyginus su lietuvių senimu, tai aišku, šviesesni veidai, linksmesni, gražumą tą turi, sveikatos apsaugą turi ir visą socialinį pagrindą. Tai jie yra, palyginus, linksmi žmonės, aš manau (moteris, 26 m.).

Kalifornijoje gyvenanti *dipukų* dukra neslėpė teigiamų emocijų žmonėms iš Lietuvos, atsivežantiems *tikro lietuviškumo*:

Labai patinka naujai atvykę iš Lietuvos žmonės. Nes jie tikrai, tikri lietuviai. Jie labai lietuviški. Jie dar... nors jie bando tapti amerikiečiais ir pasisavinti tą amerikietišką išorę, jie vis tiek turi tą pilną lietuvišką dvasią. O mums labai jos čia reikia. Kadangi ta lietuviška dvasia nusitrina po tiek metų, vis tik nesu patenkinta Adidą nešiojančiu jaunimu, kuris laikosi nuošaliau, nelabai draugiškas, per daug toks šiuolaikinis ir kuris rašo į spaudą, labai nori save pasiteisinti, jų pažiūras (moteris, 54 m.).

Atsidavimo Lietuvai (kai ji dar buvo okupuota Sovietų Sąjungos), nuolatinės tiek finansinės, tiek emocinės pagalbos jai naratyvas kartojasi bene kiekvieno *dipuko* asmeninio gyvenimo istorijos pristatyme, įvairiuose pokalbiuose. Kalifornijoje gyvenanti *dipukė* sako: *visi ten po tūkstantėlį ar kiek dėjom, dėjom, kol sudėjom į fondą arti 15 milijonų. Ir juos skyrėm kultūrai*. Akcentuojama ir pagalba vieni kitiems, ypač menininkams, rašytojams, pasakojama, kad buvo aktyviai perkami jų dirbiniai, kūriniai, kad nenustotų kurti, kad skleistų *lietuvišką meną*. Būta ir politinių pagalbos okupuotai Lietuvai formų – organizuotos įvairios demonstracijos, protesto akcijos *kad erzinti sovietus*. *Dipukė* įsitikinusi, kad *jei ne mūsų atsidavimas – nieko nebūtų išėję su Lietuva, nebūtų niekas išlaikyta, o tie dabar bėga iš Lietuvos, negaliu pakęsti tų trečiabangių!*

Antra vertus, tyrimo metu buvo sutikta šiandieninių imigrantų iš Lietuvos, kurie pateisina neigiamą *dipukų* požiūrį į emigruojančius iš Lietuvos piliečius, nesugebančius realizuoti savęs gimtinėje, užsiimti produktyvia veikla:

Apskritai aš tau galiu pasakyti, mano nuomonė tai tokia, tu kaip sociologė, turėtum šitą puikiai žinoti, kad normalus žmogus savo tėvynės nepaliekia (juokiasi), nu tai reiškia, kad žmogus gali tikėtai pilnai atsiskleisti, adaptuotis ir būti laimingu, ir surasti savo vietą tikėtai savo kultūroj. Reiškia, o jeigu jis negali adaptuotis savo kultūroj ir važiuoja to ieškoti svetur, tai nėra jis normalus, ar ne? (vyras, 51 m.).

Tiek imigrantų iš Lietuvos, tiek Amerikos lietuvių skirtingas požiūris į finansinį JAV Lietuvių Bendruomenės rėmimo aspektą:

Man taip juokinga, kai aukas renka į vokelius, užrašo adresą ir paskui jiems laikraščiuose dėkoja, kad remia, juokinga (moteris, 37 m.).

Kai tuo tarpu *dipukų* kartos atstovė iš karto oponuotų: *būna parašyta, kas tokie ir kiek aukotojai, kad būtų atvirumas, iš kur tie pinigai ateina ir tiesiog įvertinimas, kaip padėka*.

Požiūris į JAV Lietuvių Bendruomenės finansavimo svarbą atsispindi kontrastingame *trečiabangio* ir *dipuko* pasisakyme apie šv. Kalėdų ir šv. Velykų *pusryčius*, organizuojamus po šv. Mišių, už kuriuos nereikia mokėti:

Nu tokia simbolinė ten auka žinai, ten dolerį jeigu ten padedi ten į lėkštutę, ten kas nori deda, kas nori, nededa (moteris, 28 m.).

O *dipukai* pabrėžia, kad *trečiabangiams* pradžioje tai *keisčiausia* buvo, kad patys iškepa namie pyragą, atvežam ir tada dar patys jį prie kavutės nusiperkam. Ir šiaip jiems sunkiausia buvo suprast, kad patiems reikia už viską susimokėt. Tokio mąstymo *dipukai* nesupranta, o matydami *trečiabangių* abejingumą JAV LB finansinio išlaikymo klausimu, tai tiesiogiai sieja su nesuinteresuotumu išlaikyti lietuviybę.

„Sėkmingai imigrantų adaptacijai svarbios ne tik formalios organizacijos, bet ir savanoriškos pagalbos imigrantams reiškinys“ (Cordero-Guzman 2005). Iš tiesų dažnas *dipukas* informantas akcentuoja, kad jiems atvykus į Ameriką *aukojimas, savanoriškas darbas* buvo tarsi savaime suprantamas dalykas, padėsiantis išlikti tvirtai lietuvių bendruomenei, *išlaikyti lietuvišką kultūrą ir tuo pačiu padėti Lietuvai*:

Dar vienas psichologinis aspektas, apie išeivijos kultūrą, mes niekas niekada nebuvo atlyginami. Nė vieno cento už tai negavom. Bent jau seniau. Visi dirbom veltui. Štai režisoriaus, dabar jau žymus režisorius Ž., išstudijavęs tą sritį, gerai išmano, ir talentingas, ar jis ką uždirbo iš to? (moteris).

Retoriškai klausė Kalifornijoje gyvenanti *dipukė*, turinti, kaip pati sakė, *Lietuvos kunigaikščio Vyčio kryžiaus kavalieriaus ordiną kaip rašytojai, vertėjai ir lietuviškos kultūros darbininkei ir puoselėtojai išeivijoje*. Niujorke gyvenanti *dipukė* apie pinigų aukojimą sako: *Amerikoje iš vis yra taip priprasta, yra tas noras padėti. Aukoti, duoti aukas išmokom dar iš tėvų, o gal bažnyčia įtakuoja?*, kuomet aukojimas suprantamas kaip nuoširdus, savanoriškas mokėjimas pagal išgales. Jai pritartų kita politinės emigracinės bangos atstovė:

Mes labai visi suprantam ir žinjom, kad yra labai svarbi savanoriška veikla ir pinigų aukojimas. Niekas mum nieko nedavė veltui. Viskas, kas buvo atsiekta, tu turėjai po dolerį, taip, kaip pirmoji banga pasistatė visokius pastatus ir bažnyčias, ir namus, ir viską, jie po dolerį, po du aukojo. Taip mes atvažiavę supratome, kad jeigu mes neduosime ir neaukosime, tai nieko ir nebus (moteris, 66 m.).

Kai kurie kalbinti *trečiabangiai* išsakė kategorišką nuomonę, kad tarp *dipukų* ir *trečiabangių* nėra jokio bendradarbiavimo, arba jis nėra toks, koks turėtų būti. Dar kiti, atvykę į JAV, nebendravo su *dipukais*, nes pastarieji visai nežinojo, kaip padėti, o tiesiog gyveno kaip *kilkės taukuose, aš jiems buvau tik kaip sovietinė egzotika*, sako 17 metų Amerikoje gyvenantis 36 metų vyras. Dar kitas informantas papasakojo, kad jam atvykus į Ameriką du mamos broliai *dipukai* jo net nenorėjo pažinti kaip *atgimstančios Lietuvos išdaviko*. Tuo tarpu *dipukai* tokią buvusią distanciją interpretuoja skirtingai: *gėda būdavo, kai New York Times parašydavo apie pirmuosius trečiabangius, nes niekam ne paslaptis, kad pirmieji tai paprasti banditėliai buvo. Pirmą trečiabangių bangą – visa Kauno mafija. Amerikos lietuvis iš Čikagos pritartų: trečiabangių pirmą bangą buvo visa Kauno mafija.*

Didelį nusivylimą kėlė *trečiabangių* polinkis į alkoholį ir visos su jo vartojimu susijusios pasekmės. Amerikos lietuvis sako:

Yra tendencija žiauriai nusigerti, yra toks, toks, nu mat, kaip buvo, tada prasidėjo, ten kad žmonės pradeda gert jau rimtai, nu ir muštynės. Per 40 metų aš nesu matęs. Čia su alkoholiu yra... tam tikras... aš nežinau, mes tai buvom, mes visi geriam, mes nesam (juokiasi) kokie nors tai blaivininkai ar

ką nors. Išgeriam, išgeriam ir išgeriam, ir galim išgerti daug, bet kaip nors yra prie vaikų ne, ne, čia yra kažkas (vyras, 54 m.).

Neapykantą ir šiomis dienomis kursto nuolat prisimenamos ir pasakojamos istorijos, kaip senos *ponios dipukės* iš banko pasiimdavo pinigų, o *trečiabangiai*, kartais talkinant ir juodaodėms moterims, juos atimdavo.

Vis dėlto *dipukų* ir *trečiabangių* bendradarbiavimas vyksta – keičiamasi patirtimis, žiniomis, paslaugomis, o „lietuvių etninė bendruomenė yra labiau linkusi priimti tuos imigrantus, kurie į bendruomenę ateina pirmiau užmezgę ir išvystę horizontaliuosius (silpnuosius) ryšius už lietuvių bendruomenės „ribų“ ir sėkmingai įsikūrę amerikiečių visuomenėje. Tokie naujieji imigrantai yra priimami labiau nei tie, kurie nuolat dirba vietos bendruomenėje ir neturi kontaktų už jos ribų“ (Kuzmickaitė 2004: 93). Tai paaiškina, kodėl *trečiabangiai* kritikuojami, bet mielai naudojami pedagogų, informacinių technologijų, medikų, juristų ir kitų specialistų pagalba.

Riverhedo lituanistinės mokyklos mokytojų pozicija aiški – lietuviškų šaknų amerikiečius stengiamasi įtraukti į *lietuviškas veiklas*, renginius, *nes jie turi pinigų ir labai motyvuoti. Nors šiaip nėra didelės meilės tarp Amerikos lietuvių ir lietuvių*. Tiesa, šią mokyklą finansiškai remia *dipukė* A. Kazickienė, be kurios pagalbos, kaip teigia keli kalbinti informantai, mokykla neišsiverstų, neturėtų galimybės mokytojams mokėti algų. Vis dėlto:

Su dipukais bendraujam mažai. Su jais susitinkam per sportą, per eitynes dėl breast cancer (aut. krūties vėžio), *buvo barbeque* (aut. mėsos kepimas) *pas dipukus. Lenkiuosi prieš dipukus, nors jie pilni marazmo* (aut. keistumo) (moteris).

Siekdama išvengtų apkalbų, kad būdama *išdavike, sovietine liekana* išnaudoja gerai įsitvirtinčius ir turtingus Amerikos lietuvius, o iš dalies todėl, kad nesijaustų niekam skolinga, kad ateityje ramia sąžine galėtų neteikti pagalbos atvykstantiems į Ameriką bendrataučiams, 3 metus Niujorke gyvenanti informantė nebendrauja su giminėmis *dipukais*:

Aš žinok, žinai kaip aš galvoju, jeigu aš dabar, pavyzdžiui, gyvenčiau čia daugybę metų ar aš norėčiau, kad pas mane visokie apbdūkai, lopai (aut. kvaili) *lietuvaičiai važiuotų ir bandytų iš manęs melžti pinigus, gerovę, vis tik aš nenorėčiau, kad manim vis tik kažkaip naudotųsi. Pas mane yra dar močiutės giminių pilna Floridoj, ten, ten pilna, ar aš pas juos kada važiauvau? Ne. Ką aš jiems pasakysiu? Kad mano močiutės dėdės dėdė buvo jūsų ten brolis sesuo, tai sakys, so... ? Aišku, jie visą laiką rašo žinai tais amerikoniškai „o Jėzau, čia atvažiuokit, čia laukiam, čia“ bet ok, jeigu tu iš tikro paskambintum ir pasakytum, kad tu atvažiuoji, ar tu tikrai būtum jiem įdomus, ir aš nenoriu savęs pastatyti į tokią situaciją, kad aš, supranti, kad aš kažkam našta. Tai man nereikia šūdų iš šiknos valyti, aš pati savimi galiu pasirūpinti, o kodėl manim turėtų kažkas rūpintis, kas jie man tokie? Nenorėčiau būti kam nors, kada nors skolinga už ką nors* (moteris, 28 m.).

Dipukas, kuris kas penkeri metai po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo važiuoja į Lietuvą, labai stebėjosi lietuvių vairuotojų nekultūringumu, tačiau kai jis, vairuodamas ir nerodydamas posūkio signalo, persirikiavo į kitą kelio juostą ir išgirdo, kad iš paskos važiuojantis perspėjančiai *papypsino*, jis pakeltu tonu sušuko: *ou tylėk! Ko čia triūbini?* ir pats pora kartų *papypsino*. Taigi nevengiama dvigubų standartų tiek kalbant apie *dipukų* ir *trečiabangių* vieni į kitus požiūrį, tiek apie lietuvius Lietuvoje.

Šių dviejų imigracinių bangų atstovų nesusikalbėjimą „lietuviškumo“ saugojimo, etninių tradicijų puoselėjimo išėivijoje būtinybės, savanorystės klausimais iliustruoja V. Čiubrinsko pastebėjimas, kad „naujiesiems išėiviams iš postkomunistinės Lietuvos dažnai nuostabu, kad lietuviškos kilmės amerikiečiai tiek daug dėmesio skiria tokiems „pasenusiems reikalams“, kaip kultūrinis paveldas ir kultūrinės tradicijos. Daugelį naujųjų imigrantų stulbina ir juokina pirmieji akivaizdūs susidūrimai su Amerikos lietuvių bendruomenėmis, parapijomis, klubais, bendruomenių salėmis ir koncertais juose, jie stebisi, kodėl Amerikos lietuviai, regis, taip labai rūpinasi etnine kilme“ (Čiubrinskas 2005: 42). Vis dėlto šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV ir Amerikos lietuvių negatyvus vieni kitų vertinimas, sureikšminant savo pranašumą (Eriksen 1993), ne visuomet produktyvus bendradarbiavimas ar visai atsiribojimas, nėra stebinantis faktas, nes „kaip ir kitoms etninėms grupėms, lietuvių imigrantų bangoms neišvengiamai būdinga skirtumai ir įtampa. <...> jos skiriasi tarpusavyje juos formavusiu kultūriniu, socialiniu bei politiniu gimtojo krašto ir priimančios šalies kontekstais bei skirtingų generacijų požiūriais“ (Kuzmickaitė 2004: 159), „tarpusavio įtampos ankstesnių lietuvių imigrantų bangose buvo žinomos kaip istorinis faktas ir gali būti laikomos natūralia etninės bendruomenės socialinių dinamikų ir procesų išdava“ (Kuzmickaitė 2004: 77). C. B. Brettell, perfrazuodama antropologus (pvz., Gonzalez 1989, Du Toit 1990, Malkki 1995, Indra 1999, Ong 2003) teigia, kad tarp savanoriškai migruojančių ir priverstinių politinių migrantų egzistuoja skirtumas tarp migravimo priežasčių ir formų, tačiau „jų patirtys atvykus į svetimą šalį nėra skirtingos, išskyrus negalėjimą laisvai grįžti į gimtąją šalį“ (Brettell 2008: 115).

Šiandieniniams imigrantams iš Lietuvos nėra poreikio savo laisvą laiką, energiją skirti Lietuvai, kuri juos *išvarė, nebuvom reikalingi*. Politinių migrantų propaguojamos „lietuvybės“ išlaikymo formos *trečiabangius* stebina, kelia pašaipą, nes pastarieji puikiai naudojami transnacionalaus veikimo formomis (Faist 2000, Vertovec 2009), šiuolaikinėmis komunikacinėmis technologijomis palaiko glaudžius ryšius su artimaisiais, pažįstamais Lietuvoje, todėl kol kas nemano, kad jie ar jų vaikai užmirš lietuvių kalbą, švenčių papročius.

2.5. Etninės lietuvių bendruomenės JAV vaidmuo šiuolaikinių imigrantų ir Amerikos lietuvių tarpusavio ryšių palaikyme ir „lietuviško“ identiteto konstravime

Tyrimo metu pastebėta, kad nepaisant vyraujančio skeptiško šiandieninių imigrantų iš Lietuvos požiūrio į Amerikos lietuvius, į pastarųjų įkurtas bendruomenines organizacijas, vis dėlto etninė lietuvių bendruomenė nėra praradusi savo reikšmės. Ji ir toliau teikia paslaugas (kurias, kaip būdingas daugeliui skirtingų imigrantų bendruomenių, plačiau aptaria H. R. Cordero-Guzmanas⁸¹ (2005)) naujai atvykstantiems imigrantams, sutelkia panašius religinius, edukacinius, kultūrinius, gurmaniškus poreikius turinčius skirtingų bangų atstovus.

Tiek siekiant *palaikyti lietuviškumą*, tiek ieškant galimybių išverti psichologinį *emigranto statuso spaudimą*, imigrantai iš Lietuvos dalyvauja *lietuviškose* veiklose – vieni aktyviau, kiti pasyviau, vieni formaliose, oficialiose, kiti neformalizuotose, besiremiančiose suinteresuotiems priimtinomis nerašytomis taisyklėmis, kurias sukūrė ir įprasmino neoficialūs šaltiniai (Startsev 2005), aplinkose. Taigi toliau šiame skyriuje pristatysime imigrantų iš Lietuvos JAV veiklas edukacinėje, religinėje, formalioje JAV Lietuvių Bendruomenės bei neformaliose laisvalaikio sferose, kuriose vienaip ar kitaip konstruojamas „lietuviškasis“ migrantinis identitetas, formuojami draugų ratai, įsitraukiama į transnacionalias praktikas (Kripienė 2011).

2.5.1. Parapija

Iš dalies išvirtintus svetimoje šalyje, turint pragyvenimo šaltinį, būstą, taip pat ką tik atvykus iš Lietuvos, dalis asmenų ieško galimybių būti su bendrakilmiais: vieni siekia neatitolti nuo *savo šaknų*, emocionaliai likti Lietuvoje, kitais žodžiais tariant, susikurti „hibridinius namus“ (Rapport ir Dawson 1998), apimančius JAV ir Lietuvą. Kiti informantai nori *palaikyti lietuvių bendruomenę*, kad ji nenustotų egzistavusi dėl negausaus bendrakilmių dalyvavimo veiklose ir renginiuose, dar kiti – ieško praktinės naudos darbo, būsto paieškose, siekia užsitikrinti psichologinį saugumą svetimoje šalyje. Bene pagrindinė ir aiškiausias ribas turinti fizinė etninė erdvė yra bažnyčia⁸². Daugumai ji asocijuojasi su formalių religinių apeigų laikymo vieta, tačiau tyrimo duomenys rodo, kad vietoje *bažnyčios* termino dažniausiai vartojamas *parapijos* terminas, kuris apima tiek šv. Mišias bažnyčioje, tiek *kavutės laiką* po šv.

⁸¹ Žr. I dalies 2.2. skyrių „Imigrantų bendruomenių organizacijos“.

⁸² Niujorke veikia dvi bažnyčios, kuriose šv. Mišios laikomos lietuvių kalba. Pirmoji – 1908 m. įkurta Viešpaties atsimainymo Romos katalikų bažnyčia. Oficialiame bažnyčios tinklalapyje (<http://transfiguration.catholicweb.com>, žiūrėta 2011 04 19) teigiama, kad nuo 1933 m. parapijoje aktyviai dalyvavo pranciškonės lietuvės vienuolės, mokiusios vaikus religinių dogmų. Parapija nuolat plėtėsi, jos salėje nuolat vykdavo įvairūs renginiai. Nuo 1994 m. bažnyčios patalpose leista įsikurti Niujorko Maironio lituanistinei mokyklai. Antroji – 1914 m. įkurta Šv. Mergelės Marijos Apreiškimo bažnyčia (<http://www.nyapreiskimo.com>, žiūrėta 2011 04 19).

Mišių *parapijos* salėje, tiek žmonių bendrumą, angažuotumą padėti vieni kitiems, net ir religingumas yra savaip interpretuojamas, pabrėžiant, kad bažnyčia lankoma, nors *nesu tikintis, bet kultūriniai aš esu katalikas* (vyras, 54 m.).

Parapija lietuvių bendruomenės JAV kūrimosi ir egzistavimo istorijoje užima bene svarbiausią vietą – kaip solidarizuojanti, teikianti pagalbą, padedanti imigrantams iš Lietuvos ir Amerikos lietuviams išlaikyti savąjį identitetą ir neasimiliuotis Amerikoje egzistuojančioje tautinės įvairovės aplinkoje. D. Fainhauzas teigia, kad „Amerikoje išeivių *parapija* dažnai veikia kaip pagrindas kitoms kultūrinėms ir socialinėms organizacijoms: chorui, teatrui, ansambliams, moterų klubams, maisto kooperatyvams, mokykloms, o kartais net taupomosios kasos ir kredito asociacijoms. *Parapija* buvo tarsi bendruomenės židynys, jis traukė netgi tuos, kurių nedomino religija“ (Fainhauz 1991: 34). Jam pritartų informantė, į Ameriką su tėvais atvykusi pokario laikotarpiu:

Kai mūsų dipukai atvažiavo, pirmiausia vieta buvo, kur lietuviška parapija, sueikim, iš ten tuojau žinai visą kitą (moteris, 66 m.).

Pagrindinis informantas *dipukas* Kalifornijoje, prisimindamas savo vieną iš daugelio laisvalaikio, susijusio su *pagalba lietuviams*, pavyzdžių, pasakojo:

Aš buvau žinomas ir kaip jau tau, Ieva, pasakojau, kaip man iš Vilniaus kelis kartus skambino, kai pačioj pradžioj pradėjo atvažiuoti menininkų grupės, dainininkų ir muzikantų ir visa ką, tai kadangi aš turėjau tą savo van (aut. mikroautobusą), tai vis mane paprašydavo, man tekdavo ta garbė juos, turėjau garbės daugelį jų pavėžyti (vyras).

Tyrimo metu surinkti duomenys patvirtina D. Fainhauzo (1991) nuomonę, kad *parapiją* galime laikyti bene pagrindine etnine institucija, kurios veikėjai ir erdvės inkorporuoja kitų aktyvių institucijų veikėjus ir jų veiklas. Taigi dažnai *parapijoje* dalyvaujantys asmenys sutinkami ir lituanistinėse mokyklose, ir kitų „lietuviškų“ organizacijų organizuojamose veiklose. Per religines formalizuotas veiklas vyksta bendrakilmių susijungimas, bendravimas, kuomet informantai užperka šv. Mišias už mirusius gimines Lietuvoje, pažįstamus, kurie jiems padėjo pradžioje atvažiavus į Ameriką, paprašyti ištraukia į religinių apeigų organizavimą, pavyzdžiui, renka aukas bažnyčioje, skaito Šventąjį Raštą. Tyrimas parodė, kad tie, kurie lanko šeštadieninę „lietuvišką“ mokyklą, paprastai sekmadieniais į šv. Mišias nebeateina, nors retas renginys prasideda be šv. Mišių, be kunigo dalyvavimo šventėje. Taigi „lietuviškumas“ neišvengiamai siejamas su katalikybe, jos praktikavimu, vertybėmis, ne be reikalo D. K. Kuzmickaitė teigia, kad „imigrantams besikuriant svetimoje naujojo krašto aplinkoje, kaimynystėje ar vietos etninėje bendruomenėje (*parapijoje*), religija tampa vienu svarbiausių faktorių jų gyvenime“ (Kuzmickaitė 2004: 139). Pastaroji autorė taip pat pateisina *trečiabangiu*

pasyvų dalyvavimą religinėse / „lietuviškose“ apeigose teigdama, kad tik sukaupę „turtinius kultūrinius ir finansinius resursus [aut. *dipukai*] turi privilegiją budėti ir veikti, kad lietuviškoji katalikybė egzile būtų išsaugota“ (Kuzmickaitė 2004: 174).

Bažnyčioje ir per *kavutę* po šv. Mišių, vadinamoje *apatinėje salėje*, kai susirenkama prie pyrago ir kavos puodelio⁸³, susipažįstama su bendrakilmiais, bendraujama su pažįstamais imigrantais iš Lietuvos ar lietuviškų šaknų asmenimis, generuojamos naujos renginių, veiklų idėjos, padėsiančios ne tik *išlaikyti lietuviybę*, bet ir pritraukti *naujus lietuvius*. Taigi bažnyčia yra patogi vieta susitikti ir su kitais lietuviais, kurie jau tapę gerais bičiuliais, nes nereikia specialiai planuoti susitikimo laiko ir vietos. *Parapijoje* gali susitikti seniai matytus pažįstamus, įsitikinti, kad jiems gerai sekasi, pasisveikinti, sužinoti, kas pasikeitę, ar tiesiog prasmingai praleisti laiką, pateisinant emigravus iš kilmės šalies atsiradusį poreikį kurti ryšius su bendrakilmiais, antra vertus, konstruojant savo identitetą bendros kilmės, kraujo ryšių (Glick Schiller 2005) pagrindu.

Informantai *trečiabangiai* teigia, kad nešventiniais sekmadieniais bažnyčioje paprastai renkasi vyresnio amžiaus žmonės, o į *kavutę* taip pat dažniausiai pasisėdėti renkasi vyresnio amžiaus žmonės, *jaunimas nesuinteresuotas lietuviybės išsaugojimu. Nulis beveik, kas ateina, senukai daugiausia ateina, kurie virš 70 metų* (vyras, 37 m.), vis dėlto vieną sekmadienį po šv. Mišių tyrėja susipažino su visu būriu jaunimo, siekiančių pažintinių su bendrataučiais tikslų, savirealizacijos galimybių. Šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos čia renkasi, nes tai jiems naudinga, pasikeičiama aktuali informacija įsidarbinimo, mokesčių mokėjimo klausimais, ieškoma potencialių draugų, ar tiesiog *naujų veidų*, taigi „etniškumas gali būti ir prieglobstis, ir pagalbinė priemonė“ (Čiubrinskas 2005: 46). Apibendrinama *dipukų* dukra iš Kalifornijos teigė, kad į *parapijos* renginius ateina ir apskritai į *bendruomenę* įsitraukia tie, kurie iš to gauna pasitenkinimą. *Jei jie kažką iš to gauna. Ar tą dvasinį pasitenkinimą, ar ten kažką. Kam tu eisi, jei iš to nieko negausi?* (moteris, 54 m.). *Dipukas* apibendrina visos šiandieninių imigrantų iš Lietuvos bangos santykį su *parapija: tarybukams parapija svetima, o dipukams – centrinė vieta susibūrimams. Tarybukams sunku pasikeisti, nes jie stipriai infiltruoti marksizmo.*

Vienas informantas *parapijoje* besilankančią ir lietuvių emigrantų būdą siekiančią pažinti tyrėją pavadino *žiople* (aut. kvaila), nes *parapijoje*, pasak jo, besirenkantys turtingi žmonės arba pensininkai Amerikos lietuviai nieko nesupranta apie *tikrą lietuvių gyvenimą Niujorke* (vyras, 50 m.), t. y. su kokiomis problemomis lietuviai susiduria iš tiesų, kas jiems aktualu, įdomu.

⁸³ Žr. 15 ir 16 priedus.

Didžiųjų katalikiškų švenčių progomis tikintys šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos apsilanko *parapijos* bažnyčioje, dalyvauja šv. Mišiose. Dalis jų šiomis progomis bažnyčioje lankosi vien palaikydami iš Lietuvos atsivežtą tradiciją.

Žvalgomojo tyrimo neformalių pokalbių, vykusių Kalifornijoje, metu buvo akcentuojama, kad Los Andžele jaunimas nenori lankyti šv. Mišių dėl *stagnacinio mišių vedimo būdo* – kunigas šv. Mišias laiko atsukęs nugarą į žmones, skaito *tuos pačius nuobodžius pamokslus*; taip pat dėl sklindančių gandų apie kunigų reputaciją. Vienas iš kunigų buvo apibūdinamas kaip *mergišius*, kitas – homoseksualus, o tai, pasak informantų, yra nesuderinama su kunigo statusu ir pareigomis.

Tuo tarpu D. K. Kuzmickaitė patikina, kad „naujieji imigrantai bažnyčią lankyti vietos etninėje bendruomenėje išmoksta palaipsniui, <...>, o Amerikos lietuviai *parapijos* gyvenimą vertina kaip centrą arba ašį, kuri palaiko ir apie kurią sukasi lietuvių išeivių katalikiškas gyvenimas ir lietuviška veikla savaitgaliais ir ypatingomis progomis“ (Kuzmickaitė 2004: 173, 141).

Nemažai diskusijų sukelia Aušros vartų *parapijos* bažnyčios, dėl kurios išsaugojimo kovojama tiek Amerikos civiliniame, tiek Romos bažnytiniame teismuose ne vienerius metus. Viename JAV Lietuvių Bendruomenės Niujorko apygardos susirinkime kalbėta apie gresiantį Aušros Vartų bažnyčios uždarymą, būtinybę toliau lankytis streikuose siekiant ją išsaugoti. Ši byla vis dar nagrinėjama Romos ir JAV civiliniame teismuose, tačiau viena *dipukė* pakeltu balsu tonu išsakė savo skeptišką poziciją Aušros Vartų bažnyčios išsaugojimo klausimu:

Bet juk ten niekas neina, kokie 4 žmonės. Tai gaunasi, kad kovojam dėl sklepo, o juk bažnyčia tai žmonės! Tai gal geriau stenkimės išlaikyti nors vieną bažnyčią, o ne pjaukimės dėl visų ir nei į vieną neikim⁸⁴ (moteris).

Politinės emigracinės bangos atstovė, nedalyvavusi prieš tai minėtame susirinkime, bet susipažinusi su Aušros Vartų bažnyčios esama padėtimi, pritarė:

Išlaikyt, tą bažnyčią nori išlaikyt dėl salės, ne dėl bažnyčios, ne taip aktualu, bet reiškia, tai tu būk aiškus, sakyk, mes norime salę, paimkit, sudėkit pinigų ir nusipirkit salę, bet nesakykit, kad jūs ieškote išlaikyt Dievo namus, nes jūs norit melstis. Čia yra didelė melagystė, žinai, aš neeinu, aš neeinu

⁸⁴ Tiek Aušros Vartų *parapijos* bažnyčios Manhatane, tiek lietuvių kultūros centro „Židinys“ Bruklinė praradimas, ypač *dipukų*, siejamas ne tik su retais lietuvių apsilankymais šiose vietose, bet ir nepakankamu pinigų aukojimu pastatams išlaikyti. *Deja, taip atsitiko su Židiniu, kadangi mes turėjome ir nieks nebeaukojo, visiems pasidarė per daug, ta saujelė, kuriai buvo svarbus Židinys, jiem nebeįmanoma buvo, buvo tokios išlaidos kad tikrai toj salėj uždegt šviesą ar uždėt šildymą, žinai, šimtai dolerių, nebeįmanoma. Čia buvo didelis konfliktas, vieni kaltina pranciškonus, kiti kaltina kitus, kad problema yra, kad nebuvo žmonių taip, kaip visur kitur, taip, kaip su Aušros vartų *parapija* yra, kai nėra žmonių, tu gali sakyti, ką tu nori, o kaip tu gali turėti ką nors, jeigu nėra žmonių, kurie ateitų ir pasinaudotų. Nėra žmonių – negali turėti veiklos (moteris, 66 m.).*

ginčytis, nes mes matėme, kaip ta parapija per daugelį metų merdėjo, merdėjo, ten niekas nevyko, bet kai jie susirado, kad jie gali salę veltui gauti ir tu gali daryti parengimus, tada kodėl ne, bet tai nevadink, kad čia yra dėl Dievo garbės ir maldos, nes niekas ten neina melstis ir kas tau gali šiomis dienomis, kaip taip sunku yra gauti kunigų, duot vieną kunigą dėl 20 žmonių parapijos. Sakau, jūs atveskit po 200 į savaitę žmonių ir tada jums atsiras ir kunigas (moteris, 66 m.).

Akivaizdu, kad nėra solidaraus sutarimo, ar reikia, kodėl reikia išsaugoti „lietuviškas“ bažnyčias JAV. Skatinama daryti skirtį tarp bažnyčių, kaip religinių erdvių ir kaip etninių erdvių, kai pastarojoje vykdomos bendrakilmių kultūrinės veiklos. Didelė dalis tyrime dalyvavusių informantų pabrėžė, kad reikia ne *kudakuoti laiškais, kovojant dėl bažnyčių*, kaip kad teigė *dipukas* iš Kalifornijos, o stengtis dalyvauti šv. Mišiose, įvairiuose *lietuviškuose* renginiuose, kviesti kuo daugiau lietuvių įsitraukti vien todėl, kad neišnyktų *lietuvių bendruomenė*, kad nebūtų prarastas protėvių vertingas palikimas – bažnyčios, o kartu ir *lietuviškas paveldas, kultūra*.

Kalbant su jaunosios kartos imigrantais iš Lietuvos apie bažnyčios svarbą jų gyvenime, galima daryti apibendrinančią išvadą, kad šv. Mišios – tai seniai išmoktas simbolių veiksmų *žaidimas, kurį laisvalaikiu žaidžia dipukai*, o jaunimas turi įdomesnių *žaidimų*. Tokia pozicija ypač išryškina *dipukų* ir *trečiabangių* skirtingas nuostatas apie lokalizuotų etninių erdvių reikalingumą, religinių veiklų svarbą „lietuviškojo“ identiteto palaikyme ir daryboje.

Šiuolaikinių imigrantų ir Amerikos lietuvių veiklos *parapijoje* neapsiriboja religinių apeigų lankymu ir katalikiškų tradicijų puoselėjimu, o tai atitinka T. Herneso (2004) požiūrį, kad organizacijų „ribos“ yra nuolatinėje dinamikoje, griežtai neapribojančios organizacijoje vykstančių veiklų. *Parapija* yra ta erdvė, kurioje atvykę iš Lietuvos turi galimybę tiek realizuoti save, patenkinti poreikį bendrauti su bendrataučiais, tiek gauti praktinės naudos, tai yra užmegzti naudingas pažintis, susikurti naudingus socialinius ryšius, susirinkti aktualią išgyvenimui Amerikoje informaciją, susirasti darbą arba, I. Šutinienės (2011) žodžiais tariant, formuoti diasporinį – veikiantį lietuviškumą. Taigi *parapija* labai reikšminga imigrantų iš Lietuvos Niujorko socialiniame gyvenime, atliekanti informuojančios, palaikančios, etniškai susiejančios ir sociokultūrinę imigrantų iš Lietuvos JAV identitetą konstruojančios institucijos vaidmenį.

2.5.2. Lituanistinė mokykla

Kita įsitvirtinimo JAV, bendravimo ir tarpusavio ryšių su bendrakilmiais palaikymo forma, kartu ir identiteto emigravus konstravimas etniškumo pagrindu, yra dalyvavimas lituanistinėse mokyklose, jų kolektyvų organizuojamose veiklose. „Lietuviškojo“ identiteto

pasitvirtinimui ši erdvė yra svarbi kaip ir *parapija*, nes čia imigrantai iš Lietuvos renkasi ne vien turėdami tikslą kalbėti lietuviškai, mokyti vaikus lietuvių kalbos, skleisti *lietuviškumą*, jaustis *savais*, komfortabiliai dėl nereikėjimo taikytis prie kitokių kultūrų, nekalbėti svetima kalba, bet ir realizuoti save, produktyviai išnaudoti savo potencialą, panaudoti iš Lietuvos atsivežtas žinias, patirtį, kurių neprireikia, ypač dirbant nekvalifikuotus darbus Amerikoje.

Lituanistinės mokyklos JAV pagal jose vykdomas veiklas yra formalizuotos edukacinės organizacijos, bet kartu tai ir pagrindinis traukos centras lietuviams, lietuvių kilmės asmenims, kurie yra suinteresuoti „lietuviškumo“ puoselėjimu, „lietuviško“ laisvalaikio praleidimu.

Vaikų mokymas mokyklose, renginiai skirti tam, kad *vaikai susipažintų ir pamiltų protėvių kultūrą, tradicijas, sužinotų apie lietuviškus simbolius, vertybes, išmoktų ar nepamirštų lietuvių kalbos*, kaip kad sako *dipukai* dukra iš Kalifornijos. Pastaroji informantė pasakoja:

Ir kai kuriais atvejais, ir daugeliu atveju, tėvai gimę Amerikoje, nu gal ir lietuviai, nebūtinai namuose kalba lietuviškai, o aš asmeniškai tiktai džiaugiuosi, kad tas vaikas ateina į mokyklą, svarbu, jis gali truputį palinksniuot, diktantą parašyt, jis žino, kad yra Lietuva, jis myli tą Lietuvą, ir ką mes galim atlikti daugiau, kai pagalvoji, palyginus su kitom mažumom, mes dar labai gerai išsilaikėm (moteris, 54 m.).

Tyrime dalyvavę *trečiabangiai* neabejoja, kad vaikams būtina ne tik *skiepyti meilę Lietuvai*, bet ir suteikti žinių apie jų tėvų šalį, istoriją, papročius:

Taip. Todėl, kad, nu, labai man keistai būna, kai susitinki kažkokį tai žmogų, kuris yra I'm irish ir tipo, jo, aš penktos kartos airis esu, o kas yra Airijos sostinė? Aj, nežinau, žinai, (juokiasi) what a fuck, tai čia lygiai taip pat I'm Lithuanian, mano grand grand mother was from Lithuania, žinai. Good for you, nu kas, kur yra Lietuvos sostinė, nežino nieko (moteris, 26 m.).

Dipukai pateikia apibendrintą požiūrį, kad tik *supratlyvi ir vedę veda vaikus į mokyklą, o kiti – nesidomi* (moteris, 66 m.). *Trečiabangiai*, kurie dar neturi vaikų, teigia, kad vaikus vežtų į šeštadieninę lituanistinę mokyklą, jei tai būtų tik racionaliai paaiškinamas ir neapsunkinantis savaitgalių sprendimas. Tuo tarpu *dipukai* kritikuoja tokį *lietuvybės nuvertinimą*, nes nei tolimas atstumas, nei nuovargis po darbo savaitės, nei jokios kitos priežastys neturėtų kliudyti sudarant sąlygas vaikams *būti lietuviškoje dvasioje*. *Dipukas* Kalifornijoje, priekaištaudamas imigrantams iš Lietuvos, kurie nesidomi *bendruomenės* veikla, nėra suinteresuoti bendradarbiavimu ir savo lietuvių kalbos žinių perdavimu politinių emigrantų bei daugiau metų Amerikoje gyvenantiems *trečiabangių* vaikams, pasakojo:

Bandžiau dar sakyti, kad už tai jūs (aut. trečiabangiai) mums ir reikalingi, nes jūsų vaikai geriau kalba lietuviškai, tai bus paskatinimas mūsų vaikams, ir kaip pavyzdys, bet ne tai kad piktai, bet atsakė, kad vaikai nesidomauja ir mes nevešim. Dar iki kol aš vežiojau, turėjau didelę mašiną, tai dar prisirašė

viens kitas ir veždavau pilną savo atobusiuką, bet paskiau, kaip žinai, pardaviau savo tą autobusiuką, tai su tuom ir pasibaigė jų važinėjimas į šeštadieninę. Ne visu, bet didesnės dalies. Tai žinai, čia skamba gal kaip koks ir apkaltinimas, bet gal taip ir yra, nes žinai, kad nėra kažkokio aiškesnio veikimo, kaip tik socialinis bendravimas savo tarpe žinai, prieš ką aš nesu prieš (vyras).

Kalifornijoje gyvenanti *dipukų* dukra pritartų, kad tik *stipriai susipratusios šeimos* yra suinteresuotos vaikų *lietuvišku* lavinimu. Viena iš tokių šeimų yra ir šios informantės šeima. Nors jos vyras yra kitatautis, bet vaikai augo dvikalbėje aplinkoje, išmoko lietuvių kalbą, pateisino mamos lūkesčius, *kad pamiltų tą kalbą, kad jie pamiltų tą mūsų platesnę šeimą, kad jie pažintų, kas ta Lietuva ir kad jie ne tik paviršutiniškai suprastų tą mano tautinį nusiteikimą, bet kad jiems tai tikrai būtų vertybė jų gyvenime* (moteris, 54 m.).

Kai kurie tėvai teigia, kad lituanistinėje mokykloje mažiausiųjų klasės, vadinamos *vaikų darželiu*, mažėja, beveik nelikę pirmuose *skyriuose* vaikų. Kai vyriausieji pabaigs mokyklą, neaišku, koks bus mokyklos likimas. Jie sako, kad *lietuvių, trečiabangių* Niujorke tikrai daug, bet niekas nenori vesti vaikų į mokyklą. Ne vienas, nors ir nedrąsiai, bandė ieškoti priežasčių, kodėl Maironio mokykla praranda savo turėtą vaidmenį:

Jau kaip nusirito šiemet Maironio mokykla, tai žemiau visko. Ir viskas per tą direktorę. Bet nėra kam jos pakeisti. Gaila, A. išvažiuoja į Bostoną, nes jos vyras ten darbą gavo. B. geriausia iš blogiausių variantų. Bet ji tokia diktatoriška – jei jau nesutinki su jos nuomone, tai tau ji nebe draugas. Tokia komjaunimo sekretorė. C. irgi negalėtų būti direktorium, nes jis baisiai sunkaus charakterio. Jau geriau jo nesupykdyti! (vyras).

Riverhedo mokyklos vieno iš vaikų tėvas pritartų, kad *Maironyje galioja chaoso dėsnis, nes nėra tvirtos autoritetingos vadovybės ir visi yra tokie apsnūdę*. Ne vien vadovybės, bet dalies ir kolektyvo asmenybių skirtumai daro įtaką tokiems skirtingiems mokyklų vertinimams. Bendros Niujorko Maironio lituanistinės ir A. Kazickienės lituanistinės mokyklos Riverhede mokinių sporto šventės metu prie tyrėjos priėjo vietinis riverhedietis ir provokuodamas tyrėją išsakyti savo nuomonę sako: *gal tu žinai, kodėl su mumis maironiečiai nebendrauja, o sėdi kampuose ir nekalba? Man kažkodėl atrodo, kad svečiai mūsų išsigando*.

Riverhedo šeštadieninės lituanistinės mokyklos edukacinės veiklos organizuojamos kiek kitaip nei Maironio lituanistinėje mokykloje. Didžiuojamasi, kad *trečiabangių* tik 2006 m. įkurtos lituanistinės mokyklos pedagoginis personalas yra mokytojai *profesionalai*, turintys pedagoginį išsilavinimą, jiems mokamos algos⁸⁵. Mokyklos direktorė paaiškina, kaip gimė idėja steigti lituanistinę mokyklą: *pamačiau, kad vaikai lietuviai tarpusavy šiltai bendrauja, turi tuos pačius kompleksus prieš kitus. Buvo tokių šeimų, kas nenorėjo leisti*.

⁸⁵ Mokyklą finansiškai remia Aleksandra ir dr. Juozas Kazickai, taip pat renkamas 370 dolerių metams mokestis už vieną vaiką.

Riverhedo mokyklos direktorė naktimis, po pragyvenimą užtikrinančių darbų rašo straipsnius apie veiklas mokykloje, entuziastingai organizuoja, buria žmones, ir visa tai, kaip ji pati sako, yra *neatlygintinas aukojimasis lietuviybės labui*, tad jos vyras, nežinia ar juokaudamas, ar ne, sako:

Taip taip, aš kartais tikrai manau, kad kartais gyvenu su kompiuteriu, o ne su žmona, ji kaip Marytė Melnikaitė (vyras).

Dažnas pakalbintas riverhedietis mano, kad jei ne Riverhedo mokyklos direktorės iniciatyvumas, tai visa veikla labai vangiai vyktų, taip kaip Maironio lituanistinėje mokykloje, kur, kaip teigia informantai, trūksta tokių organizuotų darbų kaip Riverhedo mokykloje. Dar vienas aiškus pastarosios mokyklos direktorės uždavinys yra siekti, kad *mūsų mokykla ne pažinčių klubas būtų, o mokykla*, kad viskas būtų daroma *akademiškai ir sistemiškai*. Ir tam ji mato labai realias galimybes, tereikia institucijos, kuri patikrintų vaikų įgytas žinias. Ši mokykla taip pat subūrusi ir aktyviausius lietuvius, kurie suinteresuoti, kad ne tik vaikai, bet ir jie patys nepamirštų lietuviškų tradicijų, švenčių šventimo papročių.

Dar 1949 m. įkurtos Los Andželo Šv. Kazimiero lituanistinės mokyklos direktorė taip pat didžiuojasi, kad jų mokykla *nėra socialinis klubas*. Oficialiame mokyklos tinklalapyje⁸⁶ teigiama, kad mokinių skaičius yra apie 140, pabaigusiems suteikiamas atestatas, veikia vaikų darželio ir suaugusiųjų klasės. Mokyklą finansiškai remia tėvai, Lietuvių Fondas, JAV Lietuvių Bendruomenės Švietimo taryba, įvairios organizacijos ir pavieniai asmenys. Tyrime dalyvavusių informantų nuomonės nesutampa dėl finansinio Amerikoje esančių lituanistinių mokyklų rėmimo. Pateikiame pokalbio su Kalifornijoje gyvenančiu *dipuku* ištrauką:

Tyrėja: ar Lietuva turėtų daugiau skirti pinigų mokyklų statyboms? Jų steigimui?

Dipukas: iš Lietuvos? No. Čia ne piniginis reikalas. Čia asmenišką reikalas. Ne dėl pinigų. Niekas nesako, kad mes nevežam dėl pinigų.

Tyrėja: bet kad išlaikyti mokyklas?

Dipukas: aamm, aš nemanau. Lietuva galėtų tuos pinigus naudoti ten, Lietuvoj kur geriau. Mes galėsime išlaikyti, priklausomai kaip mes atsiliepsim. Čia Amerikoje tai ne finansinis klausimas. Čia netrūksta pinigų. Jei jie nori padovanoti ką nors, tai būtų koks tiltas, kaip mes darom su universitetu. Bet kad išlaikyti, tai nemanau, kad yra reikalinga, nebent simboliškai (vyras, 66 m.).

Lituanistinėse mokyklose pamokų metu stengiamasi dirbti pagal parengtas *gaires*, siekiama, kad pabaigus lituanistinę mokyklą mokiniai mokėtų *parašyt, ir linksniuot, ir paskaityt*

⁸⁶ <http://www.lamokykla.com> (žiūrėta 2011 04 18).

lietuviškai, ir suprasti Lietuvos istoriją, ir geografiją, ir šokius. Nors direktorė ir akcentuoja, kad svarbu ne vien griežtas metodikų laikymasis, reikia *gal laisviau į tą visa žiūrėti, kad tas vaikas pasijustu, kad tai nėra taip jau visai svetima, kad vis tiek mes visus priimsime.*

Vis dėlto didelė dalis imigrantų iš Lietuvos JAV yra nusivylę „lietuviška“ šeštadienine mokykla, nemato jos lankymo prasmės. Trumpas pamokų laikas, nedaug pamokų, užsiėmimai tik vieną kartą per savaitę, taigi vaikas ne ką gali ir išmokti, juo labiau kad vaikai ir paaugliai tarpusavyje kalbasi angliškai.

Grynai va taip va, bet man atrodo, čia tas mokymasis tai simbolinis toksai toj mokykloj. Ir vis tiek ten turbūt nėra skirta labai, kad ten pirmokai, antrokai, trečiokai, ketvirtokai, jeigu keli vaikai vienoj klasėj, keli kitoj, tai ten juos sujungia į vieną (moteris, 28 m.).

Amerikietiškosiose mokyklose papildoma veikla taip pat dažnai vykdoma savaitgaliais. Šeštadieniais dažnas moksleivis renkasi lankyti sporto treniruotes, o ne lituanistinę mokyklą, nes neslepama, kad *sportas – tiesus kelias į išsilavinimą, todėl vyresni neina į šeštadieninę mokyklą.* Omenyje turima galimybė gauti stipendiją, o jei aukštojoje mokykloje patenki į sporto komandą, jau esi atleidžiamas nuo mokesčio už studijas.

Antra vertus, lituanistinės mokyklos Amerikoje atlieka ir „ribų“ niveliavimo tarp vietinių ir lietuvių imigrantų vaidmenį, nes yra ne vienas pavyzdys, kai amerikietis veda lietuvių ir pradeda lankyti šeštadieninę mokyklą, norėdamas išmokti lietuvių kalbą, susipažinti su Lietuvos istorija. Pagrindinio tyrimo metu po šv. Mišių per *kavutę* sutikta puikiai kalbanti lietuviškai vyresnio amžiaus moteris pasipasakojo, kad ji kilusi iš Vidurio Europos, bet ištekėjo už lietuvių *dipuko* ir iš meilės jam išmoko kalbėti lietuviškai. Ji teigia, kad nors ir daug savo gyvenime turėjo kitataučių vyrų, dabartinis vyras lietuvis, kaip ir visi *lietuviai bendruomenėje, yra pats nuostabiausias.*

Vienoje iš „lietuviškų“ Niujorko organizacijų tyrėja turėjo progos pasikalbėti su itališkų šaknų amerikiete sekretore, kuri net piktoku tonu kalbėjo:

They are pain, just pain. They are stuck together, but why at the expense of this country? It is marvelous, that Greeks and Lithuanians teach their kids their own language, but in the first place should be English (aut. „Jie yra našta, tik našta. Jie sukibę tarpusavyje, bet kodėl šios šalies sąskaita? Nuostabu, kad graikai ir lietuviai moko vaikus savų kalbų, bet pirmiausia turėtų būti anglų kalba!“) (moteris).

Šiuose žodžiuose galime išvėlyti aiškias „sulydančio katilo“ nuostatas, nors „sulydantis katilas jau septinto dešimtmečio pabaigoje nepasiteisinęs subyrėjo, o etniniai identitetai tapo vertinami“ (Van den Berghe 1981: 4). Vis dėlto norint plačiau patyrinėti aplinkinių požiūrį į etnines mokyklas, jų siekiamus tikslus, suderinamumą su Amerikos aplinka, reikėtų išsamesnio tyrimo.

Kai vaikai mokosi šeštadieniais lituanistinėje mokykloje, vieni tėvai pagal sudarytą grafiką palaiko tvarką pertraukų metu, kiti mokyklos patalpose bendrauja, geria kavą, planuoja renginius, kalbasi kasdieniais klausimais, dalijasi patarimais darbo, laisvalaikio praleidimo niuansais, užsisakiusiems atveža lietuviškų maisto produktų (pvz., duonos, „Rokiškio“ sūrio), gėrimų (pvz., „Švyturio“ alaus, „Alitos“ šampano), spaudos. Per vieną iš apsilankymų, pakalbinus kelis tėvus virtuvėje, kur jie laukė, kol užvirs kavos aparatas, visi pasidžiaugė, kad jie patenkinti čia atveždami vaikus, nes vaikai susiranda *draugų lietuviukų*, o jie patys gali su draugais pabendrauti – į mokyklėlę vaikus veža bendraminčiai žmonės, tai ir pokalbiams temų netrūksta. Keli kalbinti tėvai minėjo, kad baigę šią mokyklą vaikai turės sertifikatą, su kuriuo, jei kada prireiktų, galės stoti į universitetus Lietuvoje, lankyti ten Lietuvoje, dalyvauti šventėse ir taip plėsti akiratį. Vis dėlto Riverhedo mokyklos mokytojai skundėsi, kad *per tiek metų nėra atidirbta sistema, kad duoti abiturientams įvertinimą, diplomą, kreditų*. Ir nors dažno *trečiabangio* šeimoje, jei ji nėra sukurta su kitataučiu asmeniu, kalbama lietuviškai, informantai akcentuoja, kad vaikai greitai linkę tiek viešojoje, tiek privačioje namų erdvėje pradėti kalbėti angliškai, tad tikimasi, kad bent su lituanistinėje mokykloje susirastais draugais kalbės lietuviškai.

Niujorko Maironio lituanistinės mokyklos kolektyvas, t. y. mokytojai, kurie dažnai yra ir mokinių tėvai, kartu su mokiniais organizuoja šventes, įvairių žymių datų, žymių žmonių jubiliejų minėjimus, rengia programas, *parengimus* ar *programų išpildymus*, kurios rodomos ne tik mokyklos patalpose, bet ir *parapijos* salėje, o kai vyksta didesni renginiai – artimiausios ispanakalbių bažnyčios salėje. Susibūrimai ir ritualai, pagal M. Guibernau, yra proga apsibrėžti ir pasitvirtinti bendrumą su savo etnine grupe, projektuoti ateities vizijas (Guibernau 1996: 83). Didesnėse šventėse, kurias dažnai organizuoja tie patys mokyklos ir *parapijos* organizacinių komitetų nariai, žiūrovais tampa vaikai, kurie dalyvauja rengiamoje programoje, tėvai bei vyresnės kartos politiniai migrantai, kuriems bet kokia *lietuviška veikla*, renginiai, *suėjimai* yra pati turiningiausia laiko praleidimo forma. Pagrindinės tiek mokykloje, *parapijoje*, tiek už jų „ribų“ švenčiamos šventės yra šios: Vasario 16-oji, Kovo 11-oji⁸⁷, JAV nepriklausomybės diena, Užgavėnės, Joninės, Žolinė, Atminimo diena (angl. Memorial day, šventė kritusiųjų karuose atminimui pagerbti, neoficialiai – pliažų sezono atidarymas), Darbo diena (angl. Labor Day), Mindaugo Karūnavimo diena, paminimas Dariaus ir Girėno skrydis per Atlantą, Balandžio 1-oji, Motinos diena, Tėvo diena, Kūčios, šv. Kalėdos, šv. Velykos. Vasaros

⁸⁷ Tiesa, pastebima tendencija Vasario 16-osios ir Kovo 11-osios šventes pavadinti „Nepriklausomybės šventėmis“ ir švęsti jas vieną dieną. Šio reiškinio priežastys: šventės skiria mažiau nei mėnuo, tad į jas nesusirenka pakankamai žmonių ir nepakanka *talento ir jėgų* tokias panašias šventes suorganizuoti įdomiai, parengti unikalią programą.

pabaigoje būna *piknikas*. Lietuvius suburia sporto renginiai, koncertai. Vaikams organizuojamos išvykos, stovyklos, vasaros *palydėtuvės*, cepelinų baliai.

Tačiau yra įvairių mokyklos kolektyvo organizuotų švenčių vertinimų. Amerikiečių mokykloje pedagoge dirbanti *trečiabangė*, pirmą kartą atėjusi pasižiūrėti *lietuviško* renginio – Motinos dienos šventės, ieškodama koreliacijų su savo patirtimi Lietuvoje negailėjo kritikos:

Taip pat kaip ir Lietuvoje, nemoka lietuviai tokių švenčių organizuoti. Visi renginiai yra tik kančia vaikams, pažiūrėk į jų veidus, aš taip pat mokykloje jausdavaisi. Amerikiečių tai bent linksmos šventės būna (moteris).

Imigrantų iš Lietuvos vaikų sėkmingo adaptavimosi Niujorke procesas yra neišvengiamas – vaikai greitai išmoksta anglų kalbą, perima kultūrinius įpročius. Tai net nepriklauso nuo šeimos požiūrio, kaip kad teigė pakistaniečių patirtis aprašęs F. Barthas (1996). „Lietuviškos“ mokyklos lankymas, lietuvių kalbos ar kultūros mokymas šeimoje yra privatus šeimos reikalas, dažnai moters prerogatyva: *mano žmonos čia bus reikalas*.

Tyrimo metu stebėta daugybė pavyzdžių, kai šeimoje kalbama lietuviškai, bet vaikai tarpusavyje, su draugais, nors ir barami tėvų, vis tiek kalba angliškai. Ir to, pasak daugelio informantų, net nereikėtų riboti, nes dėl vaikų ateities jiems naudingiau kuo greičiau adaptuotis Amerikos visuomenėje, *formuoti amerikietišką mentalitetą*, jei *nori pasiekt kažką, karjerą daryt*, kaip kad sako 26 metų moteris, dirbanti banke, juolab kad tai neišvengiamai vykstantis procesas.

Kaip *parapija*, taip ir lituanistinė mokykla imigrantų iš Lietuvos JAV gyvenime užima svarbią vietą – solidarizuoja su bendrakilmiais, neleidžia vaikams svetimoje šalyje visiškai atitrūkti nuo *lietuviškumo*. Tiesa, mokykla, palyginti su *parapija*, turi kiek griežtesnes „ribas“ ir jai priklauso tik keletas ne lietuvių kilmės asmenų, vis dėlto mokyklos vaidmuo pateisina ir T. Herneso (2004) požiūrį, kad organizacijų „ribos“ yra dinamiškos, prisitaikančios prie kintančių bendruomenės poreikių. Dažnai šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos, kurie dalyvauja *parapijos* veiklose, turėdami vaikų, išitraukia ir į lituanistinių mokyklų veiklas. Tai būdinga ne tik pasyviai dalyvaujantiems, bet ir užimantiems formalius vadovaujančius postus asmenims, kurie, turėdami galimybes ir būdami įsitikinę, kad daugiau *nėra kam*, užima lyderių ar atsakingų asmenų vaidmenį įvairiose organizacijose.

Didelė dalis informantų mano, kad vaiko adaptacija Amerikoje neturėtų būti suprantama kaip kažkas priešingo „lietuviškam“ auklėjimui ar paneigiančio lojalumą gimtajai šaliai (Vertovec 2009). Siekiama, kad vaikai jaustųsi lietuviais, žinotų tėvų ir prosenelių šalies praeitį, savo šaknis. Žinoma, nekvestionuojama, kad neišvengiamai naudinga dėl praktinių sumetimų pritapti amerikietiškoje aplinkoje. Vis dėlto daliai priimtinos prieš kelis dešimtmečius taikytos *dipukų* strategijos, kai vaikai buvo skatinami ar verčiami kalbėtis tik lietuviškai, pavyzdžiui,

„kiekvienas ištartas angliškas žodis buvo baudžiamas 10 centų už vieną“ (Čiubrinskas 2006: 79). Kita dalis *trečiabangių* labiau tiki neprievartiniu, be bausmių, vaikų auklėjimo metodu:

Vaikams reikia švelniai, meilingumą kalbai išsakyti ir išmokyti. Prievarta nieko nebus. Problema, kad penkias dienas į anglišką mokyklą eina. Aš savo mergaitei pasakiau, kad aš su ja angliškai nekalbėsiu (moteris).

Lituanistinė mokykla imigrantų iš Lietuvos JAV gyvenime neatlieka vien formalaus edukacinio vaidmens, kaip kad ir bažnyčia neatlieka vien religinio. Greta jaunosios kartos lietuvių kalbos, istorijos, kultūros mokymo, joje vyksta ir intensyvus „lietuviškumo“ skleidimas, perkūrimas, švenčių organizavimas, lietuviškų prekių platinimas, socialinių ryšių kūrimas ar palaikymas, kartu ir identiteto konstravimas transnacionalinėje erdvėje (Faist 2000, Glick Schiller 2005a). Taigi etninės mokyklos vaidmuo, kaip ir *parapijos*, yra nuolatinėje kaitoje, apimantis skirtingas joje dalyvaujančias kartas, įvairias kultūrinės veiklas, padedantis naujai atvykusiems imigrantus iš Lietuvos adaptuotis lietuvių bendruomenėje ir kasdieniame Amerikos gyvenime.

2.5.3. JAV Lietuvių Bendruomenė

Tiek mūsų lauko tyrimų duomenys, tiek oficialiai deklaruojami bažnyčių, lituanistinių mokyklų tikslai yra orientuoti į lietuvių bendruomenės Amerikoje kultūrinių, vertybinių, praktinių poreikių tenkinimą. Tuo tarpu oficialios pelno nesiekiančios JAV Lietuvių Bendruomenės, jos organizacijų veiklos, nors ir skirtos *lietuvybei palaikyti*, suburti lietuvius ir lietuviškų šaknų asmenis, dažniausiai skirtos *padėti Lietuvai*⁸⁸. Tokiems tikslams organizuojami renginiai, kuriuose renkamos aukos, formuojamos labdaros siuntos į Lietuvą, stengiamasi sudaryti sąlygas meno kolektyvams iš Lietuvos atvykti į JAV.

Oficialiame tinklalapyje⁸⁹ skelbiama, kad „JAV LB valdžia yra Taryba, sudaryta iš 60 kiekvienos Apylinkės atstovų, kurios numatytas veiklos gaires įgyvendina Krašto valdyba, sudaryta iš Kultūros, Švietimo, Religinių, Visuomeninių ir Socialinių reikalų tarybų. Bendrai JAV Lietuvių Bendruomenė rūpinasi mokslo, sporto, technologijų pritaikymo, jaunimo, kultūros, švietimo, religiniais, visuomeniniais reikalais“.

⁸⁸Konkretus pavyzdys yra „Lietuvių katalikų religinės šalpos“ organizacija, veiklą pradėjusi dar 1961 metais. Tuo metu daugiausiai dėmesio ji skyrė pagalbai nukentėjusiems nuo komunizmo režimo katalikams Lietuvoje teikti, dabar ji finansiškai remia bažnyčias ir joms priklausančias organizacijas Lietuvoje. Šiuo metu organizacija vadinama dar ir Lietuvių informacijos centru, kuris platina „Kroniką“, verčia ją į daugybę kalbų. Lauko tyrimo metu ne kartą lankytasi šios organizacijos patalpose, kurios, beje, yra tame pačiame pastate, kaip ir Niujorko Maironio lituanistinė mokykla (žr. 17 priedą).

⁸⁹<http://www.javlb.org> (žiūrėta 2011 04 19).

JAV Lietuvių Bendruomenė yra suskirstyta į 10 apygardų – Vakarų, Kryžkelės, Mičigano, Ohajo, Conektikuto, Niujorko, Pietryčių, Bostono, Vidurio Vakarų ir Floridos. Mūsų tyrimas didžiąją laiko dalį vyko būtent Niujorko apygardoje, kuri yra suskirstyta į keturias apylinkes – Long Ailendo, Manhatano, Bruklino-Kvinso ir Bufalo.

JAV LB Niujorko apygarda priklauso LR Generalinio konsulato Niujorke kompetencijai. Ši įstaiga atsakinga už konsulinės informacijos, informacijos atvykstantiems į JAV bei vykstantiems į Lietuvą JAV piliečiams teikimą, konsulinių veiksmų⁹⁰ atlikimą. Taip pat čia organizuojamos parodos, knygų pristatymai, susitikimai, minėjimai, apdovanojimai. Tyrimo metu buvo aplankyta dokumentinė kilnojamoji foto paroda „Pirmoji banga“⁹¹, pristatanti XIX a. antros pusės – 1918 m. lietuvių išeivių Amerikoje, *grynorių*, įsteigtų organizacijų tikslus, veiklas, kurios stebėtojais daugiausiai buvo vyresniosios kartos atstovai. Taip pat antropologinio tyrimo metu dalyvauta apylinkių susirinkimuose, išklaudyti dalyvių pasisakymai.

JAV LB savo veiklą grindžia dar Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto (VLIK'o) 1949 m. išleistos „Lietuvių chartijos“⁹² Augsburgė principais, skatinančiais neprarasti „lietuviškumo“ ir, kur bebūtum, jį perduoti savo vaikams.

Kalbinti *dipukai* akcentavo, kad LB turėtų būti *skėtinė* organizacija, *toks susiorganizavęs solidnas vienetas*, sutraukiantis kelių kartų motyvuotus lietuvius, lietuviškų šaknų žmones, kuriuos būtų galima vadinti diasporinio – atstovaujamojo identiteto propaguotojais, lietuviškumą išsaugančiais ir aktualizuojančiais per veiklą diasporoje ir per transnacionalinius ryšius (Štutininė 2011: 173). Ne vienas *dipukas* pabrėžė, kad šioje *lietuvius* vienijančioje organizacijoje veiklos yra tęstinės, tad jas *trečiabangiai* turėtų nekvėstionuodami perimti, plėtoti, *kaip kad ir buvo visada*.

Toj bendruomenėj buvo visokios organizacijos ir dažniausiai tu priklausėi ten, kur tau patiko. Tai aš visuomet, kai buvau labai jauna, aš priklausiau chorui, priklausiau dramos grupei, priklausiau sportui. Ir tos buvo mano pagrindinės sritys, kur man patiko, ir dirbom, ir ten jaunimas mum, mes važinėjom į visas kitas kolonijas, kur buvo lietuvių, sportavom drauge, turėjom turnyrus ir mum buvo labai smagu (moteris, 66 m.).

Vis dėlto neįmanoma nepastebėti esminio kultūrinio ir vertybinio skirtumo tarp šių dviejų emigracinių bangų atstovų. *Dipukams* būdavo linksma ir tarsi savaime suprantama su

⁹⁰ Pavyzdžiui, LR paso išdavimas, LR pilietybės klausimai, notariniai ir civilinės metrikacijos veiksmai, informavimas apie konsulines išvykas, asmens grįžimo pažymėjimų, leidimų gyventi Lietuvos Respublikoje, kitų konsulinių pažymų išdavimas, gyvenamosios vietos deklaravimas, dokumentų tvirtinimas apostile, konsulinės registracijos vykdymas – t. y. visos veiklos, kurios išvardijamos oficialiame tinklalapyje <http://ny.mfa.lt> (žiūrėta 2011 04 19).

⁹¹ Parodos rengėja – Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, parodą finansavo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija (LR), parodą rėmė LR Generalinis konsulas Čikagoje (JAV).

⁹² Lietuvių chartija, <http://plbe.org> (žiūrėta 2012 04 04).

bendraamžiais, bendraminčiais ir bendrataučiais dalyvauti įvairioje *lietuviškoje veikloje*, tuo tarpu šiandieniniams imigrantams iš Lietuvos tokio poreikio nėra, ypač transmigrantams (Glick Schiller, Basch ir Blanc-Santon 1995, Vertovec 2009). Pastarieji komunikacinėmis technologijomis aktyviai bendrauja su artimaisiais, likusiais Lietuvoje, arba patys, esant galimybėms, skrenda į Lietuvą, jie nėra angažuoti išsaugoti etniškai homogeniško draugų ir partnerių rato, tad retoriškai klausia: *ko man ten į tą bendruomenę brautis? Pagerti?*

Bene daugiausia duomenų apie įvairių organizacijų veiklas gauta žvalgomojo tyrimo metu Kalifornijoje, kur dažnas informantas yra arba buvo lyderis vienoje iš organizacijų, kurių tikslas – *padėti Lietuvai, Lietuvos žmonėms, lietuvybei palaikyti ir puoselėti*. Išryškėjo politinių migrantų angažuotumas organizuoti kuo daugiau įvairesnių veiklų, susitikimų, kuriuose būtų surinkta kuo daugiau finansinės paramos, skirtos *labdaros siuntimui į Lietuvą*. Vieno iš interviu su *dipukais* metu tyrėja paklausė, kodėl egzistuoja tiek daug organizacijų, jei jų ne tik nariai, bet ir lyderiai yra tie patys:

Pirma informantė: *o yra taip, kad trys lietuviai ir organizacija, komitetas jau sulipdytas.*

Antra informantė: *ne ne, klausyk, Ieva, klysti, jei bus viena organizacija, tai ne tai kad bus konkurencija, nebus konkurencijos, bet kiekviena organizacija deda irgi savo pastangas kažką padaryti, klausyk, ir jei bus tik viena, tai nebus reikalo turėti dviejų ar trijų baliukų, jei kokias tris organizacijas sujungsi į vieną. Ir nesukviesi daugiau žmonių, kaip į tris atskiras. Kadangi tie patys žmonės ateina ir duoda aukas iš naujo, ir vienai, ir antrai, ir trečiai organizacijai. Kaip tu begalvosi, bet ta logika neveikia šiom atžvilgiu. Yra tas pasakymas, kad vienybėje galybė yra, bet tai vienybė gali būti ir daugelio organizacijų tikslu. Tai, ką jie bando atsiekti, vienybė tame visame yra, kaip sako.*

Kai kurie šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos įvardija, kad nepaisant to, jog yra oficialiai registruota JAV Lietuvių Bendruomenė, *jos kaip ir nėra, yra tik atskiri ratai pagal interesus, išsilavinimą*. Tuo įsitikinęs 31 metų vyras, amerikiečių kompanijoje dirbantis konsultantu. Manoma, kad lietuviai yra išsiblaškę kiekvienas po savo atskirtus pasaulius, nevienijami bendros idėjos, visą dėmesį sutelkiantys tik į materialinės gerovės susikūrimą. Dažnai *trečiabangiai* tiesiog neturi informacijos apie Lietuvių Bendruomenės egzistavimą. Viename JAV Lietuvių Bendruomenės Niujorko apygardos tarybos susirinkime, kuriame dalyvavo 17 narių (9 iš jų – *dipukai*), buvo pabrėžta, kad *turim 370 narių, bet daugumos taip niekad ir nematėm*, vis dėlto po sprendimo skelbimus apie Lietuvių Bendruomenės susirinkimus ateityje publikuoti rusų laikraštyje, nes *reikia gi kažkaip informuoti, o tai būna, kad žmogus 15 metų čia gyvena ir nežino, kad mes čia esam*, buvo sulaukta skeptiškų nuomonių ir argumentų: *kas nori – tas sužino*. Juk tie, kurie jaučiasi adaptavęsi Amerikoje, *jau beveik vietiniai*, nemato priešasčių domėtis ir įsitraukti į JAV Lietuvių Bendruomenės veiklą.

Čikagoje gyvenanti *dipukė* teigia, kad *lietuviai yra uždari ir bijantys išeiti į JAV visuomenę – jie kaip fašistai, nes stengiasi išlaikyti tautos grynumą. Net ne nacionalistai, o fašistai*. Toks uždaras gyvenimas ir veikimas yra nepateisinami, o *lietuviška veikla* turėtų būti suderinama su integracija Amerikoje, tai yra turėjimu draugų amerikiečių, aktyviu dalyvavimu *amerikietiškoje aplinkoje*. Kitas politinio emigranto sūnus lietuvių uždaramui randa ir paneigiančių, ir pateisinančių argumentų:

Ne, ne, aš tikrai nemanau, kad turėtų užsidaryti lietuvių rate ir kad tas, kas nors, prieš daug metų, aš nenoriu gyventi tam gete, žinai, bet to geto nebėra, nors yra gerų priešasčių gyventi gete, arba bent arti vienas kito, nes tada vienas padeda kitam. Aš vis tiek manau, kad yra kokia nors vertybė iš to (vyras, 54 m.).

JAV Lietuvių Bendruomenė kai kuriems informantams asocijuojasi su kažkuo nenatūraliai organizuotu, prievartiniu, todėl su ja nenorima turėti nieko bendro. Tokių nuostatų pagrindu greičiausiai yra jau aptartas *dipukų* požiūris, kad pastarųjų jaunystės pramoginės, kultūrinės veiklos, organizuojamos iki šių dienų, turėtų būti savaime priimtinos *trečiabangiams*. *Dipukų* vaikas papildytų, kad *bendruomenėje baisiai sunku dirbti su tomis senomis moterimis, kai yra vėžys ar parkinsonas, tai labai sunku*. Kitiems Lietuvių Bendruomenė primena archaines normas, neatsiejamas nuo religijos, kuri dažnam šiandieniniam imigrantui iš Lietuvos nėra svarbi ir prasminga, tad nuo to norima bėgti, kurti naują Lietuvos išėivijos modelį. Nusistebėjus, kodėl vienos Niujorko apylinkės taryboje tiek nedaug narių, viena *dipukė*, dalyvavusi minėtoje parodoje, juokdamasi atsakė: *ne kiekybėje esmė*. Kalifornijoje gyvenanti *dipukė* paaiškina, kodėl Lietuvių Bendruomenė mažėja ir *nepriitraukiami nauji veidai, nes kuo mažiau bus, tuo lengviau bus valdyti, taip patogiau*. Vis dėlto po kelių pokalbių apie *trečiabangių* nesuinteresuotumą dalyvauti LB veikloje galima daryti išvadą, kad tiek *dipukai* nenori įsileisti į savo ratą *trečiabangių*, nors deklaruoja priešingai, tiek patys *trečiabangiai* to nesiekia, nors teigia, kad jų tiesiog *dipukai* nepriima.

Šioje vietoje būtų galima dar kartą pabrėžti, kad dažnai JAV Lietuvių Bendruomenė, kaip formali organizacija, maišoma su lietuvių bendruomene⁹³, kuri atspindi tiesiog lietuviškų šaknų asmenų telkinį, susiorganizavusį galbūt tam tikroms veikloms, arba tiesiog gyvenanti viename regione ir jungiamą bendros istorinės patirties. Tiesa, politinių emigrantų bangos sampratoje, kurią formavo tiesioginė okupuotos gimtosios šalies situacija, D. Bindokienės (1989) aprašytas siekis išlaikyti tvirtą *lietuvių diasporoje telkinį*, lietuvių bendruomenei buvo nustatytos daug griežtesnės „ribos“, nei kad jos egzistuoja šiuo metu:

⁹³ *Dipukė*, Manhatano apylinkės valdyboje užimančių svarbų postą, lietuvių bendruomenę Niujorke vadina *lietuvių visuomene*, nors tyrėjai nepavyko išsiaiškinti, kodėl.

Visi žmonės, kurie yra lietuvių kilmės, anksčiau buvo, kad turėjai būt lietuvis, negalėjai, jeigu tu buvai lietuviu sutuoktinis, tu nesiskaitai tada bendruomenės narys, turėjai būt grynai lietuvis, lietuvių tėvų ir taip toliau, tai visi buvome bendruomenė (moteris, 66 m.).

Dalis informantų, nors ir yra oficialiai įtraukti į Lietuvių Bendruomenės narių sąrašus, nesijaučia įsipareigoję ir nejaučia poreikio dalyvauti kiekviename renginyje, nors paprašyti atlieka užduotis pagal savo specialybę ar pomėgius, tai, pavyzdžiui, muzikinės aparatūros priežiūra, šventinių valgių ruošimas, kai *pastumdai baldus ar vyną padedi išgerti* (vyras, 46 m.). Paprasai manoma, kad tai labai minimali veikla, kuriai nereikia skirti specialiai daug laiko.

Taigi šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos siekia kuo skubiau integruotis Amerikoje, pritapti ir jaustis pilnaverčiais priimančios šalies gyventojais, „nebūtinai įsilieja į etninę aplinką (ankstesnes iš to paties kilmės krašto atvykusias imigrantų grupes) ir nebūtinai palaiko jų sukurtas etnines institucijas. Jei ankstesniosios lietuvių imigrantų grupės gyvenimui telkėsi į bendras kaimynystes, naujieji imigrantai siekia savarankiško gyvenimo“ (Kuzmickaitė 2004: 167), naudojasi turimomis galimybėmis būti transmigrantais ir palaikyti tiesioginius bei virtualius ryšius su lietuviais Lietuvoje, tokiu būdu identitetą konstruojant transnacionalinėje migracijoje.

Oficiali JAV Lietuvių Bendruomenė, greta lituanistinės mokyklos ar *parapijos* turi bene minimaliausią tiesioginį praktinį vaidmenį imigrantų iš Lietuvos JAV gyvenime, kadangi trūksta informacijos apie JAV LB apylinkių tarybų veiklas, dažnai nematoma apčiuopiamos jų egzistavimo naudos, o ir pati bendrataučių būrimosi kosmopolitiniuose JAV miestuose idėja, atrodo, kvestionuotina vien todėl, kad ji kyla ne iš pačių atvykusiųjų poreikio burtis, bet yra politinių emigrantų veiklų tęsinys. Neseniai į Ameriką atvykusiems imigrantams Lietuvių Bendruomenė nėra svarbi jų socialiniame gyvenime dar ir todėl, kad ji vis dar suprantama kaip rigidiška, nenorinti savo „ribų“ atverti *trečiabangiams*, valdoma politinių migrantų. Vis dėlto tyrimo duomenys patvirtina T. Herneso (2004) požiūrį, kad visos organizacijų „ribos“ yra nuolat konstruojamos ir perkonstruojamos, taigi JAV Lietuvių Bendruomenės *dipukai* lyderiai dėl savo garbaus amžiaus vis dažniau linkę dalytis atsakomybe ir postais organizacijų valdybose, tarybose su *trečiabangiais*, kuriems, nepaisant turimų resursų gyventi transnacionaliame pasaulyje, taip pat aktualios saviraiškos, vaikų lituanistinio ir kultūrinio lavinimo, dalyvavimo *lietuviškoje* pramoginėje veikloje galimybės.

2.5.4. Klubai, stovyklos, parduotuvės

Šioje dalyje aptarsime *lietuviško* laisvalaikio konkrečius kontekstus, kuriuose nebūtinai vyksta reguliari veikla ar ne visada siekiama materialinės naudos, o atvirkišiai – ieškoma savirealizacijos galimybių ar tiesiog norima pabūti su bendrakilmiais. Toks poreikis, kaip rodo mūsų tyrimų duomenys, dažnai atsiranda emigravus iš gimtosios šalies. JAV veikiančias organizacijas, parduotuves, klubus, kuriuose renkasi lietuviškų šaknų turintys asmenys, vis dar linkstama skirstyti tiek pagal įkūrėjų, tiek pagal pagrindinių lankytojų emigracinės bangos pavadinimą. Šiame skyriuje pristatomoms organizacijų veikloms, viešojo maitinimo ir prekybos erdvėms vadovauja *trečiabangiai*, o ir dalyvių dauguma yra šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos. *Dipukų* dukra, iš dalies pateisindama *trečiabangių* norą atsiskirti ir nebendradarbiauti su *dipukų* įsteigtų organizacijų vadovais, kurie besąlygiškai norėtų tiek šventes, tiek laisvalaikio veiklas organizuoti pagal *atsibodusias tradicijas*, sako: *G. nepriklauso bendruomenei, ji turi savo, nu jai gal taip geriau, nu aš ją gal ir suprantu, nes sunku dirbti su tais seniais, kai jie savo ragus rodo.*

Kitas *dipukų* vaikas, nesmerkdamas *trečiabangių* dėl jų nesugebėjimo bendradarbiauti su *dipukais*, perimti iš jų turtingos ir naudingos patirties, teigia, kad „*trečiabangiams atstovauja susipratę, atviri ir mokantys bendrauti su žmonėmis, turintys kažkokį interesą. Bet iš kitos pusės – visai nemokantys organizuoti*“ (vyras, 54 m.). Taip daugumos *dipukų* ir jų vaikų apibūdinami neseniai į JAV atvykę lietuviai, kurie turi ambicijų perimti ar kurti savas organizacijas, suburiančias lietuvius ar lietuvių kilmės asmenis.

Visų pirma pristatysime Niujorko „Lietuvių atletų klubą“⁹⁴, nes lauko tyrimo metu buvo jaučiama tendencija vienintele *trečiabangių* susidomėjimo ir laisvalaikio sritimi įvardyti sportą, kaip visus ekonominius imigrantus vienijantį atskaitos tašką:

Mes 16 metų vaikus į mokyklėles vežėm, o dabartiniai lietuviai tik sportą išlaiko. Nors šiaip ir pas mus, vat, Pranas Gvildys įsteigė Atletų klubą, net ordiną gavo, tai jis per jėgą versdavo mus dalyvauti (moteris).

Prisimenama, kad *dipukų* karta taip pat nebuvo abejinga sportui, tačiau akcentuojama, kad prioritetai laiko ir motyvacijos prasme būdavo skirti akademinėi, kultūrinei veiklai, o tik po to sportui. Vis dėlto nebūtų galima taip negatyviai apibendrinti, kad sportas yra mažiau vertinga „lietuviška“ veikla, priešingai, kai kuriais atvejais tai siekis pasitikrinti savo etninio identiteto raišką bei emocinio transnacionalumo praktinį veikimą:

⁹⁴ <http://www.nylak.com> (žiūrėta 2011 04 19) [kurtas 1901 m., netrukus turėjo 200 narių. Propaguojamos krepšinio, stalo teniso, teniso ir tinklinio sporto šakos. Klubas buvo aktyvus Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo rėmėjas. Tyrimo metu suaugusieji turėjo galimybę rinktis į treniruotes penktadienio vakarais Brokline, o vaikai – šeštadieniais Kvinse. Klubui priklauso „Niujorko Lietuvių atletų klubo“ ir „Niujorko artojo“ krepšinio komandos.

Aš važinėju iš Matheteno į Brukliną žaisti krepšinį ir dėl lietuviybės, iš esmės, ne vien dėl krepšinio (juokiasi). Nu, žaisti krepšinį aš galiu tris kartus per savaitę pas save Harleme, bet kai nuvažiuoju pažaist su lietuviais, lietuviškai kalbi, lietuviškai keikiesi, lietuvišką alų geri, yra toks kažkoks tai, ir pamatai, kad yra fainų lietuvių žinai, nes skaitai „Lietuvos rytą“ ir, pasirodo, ten visi yra banditai ir galvas vieni kitiem pjaunasi, ir nuvažiuoji į krepšinį ir matai, kad ten ne kokie tai akademikai, ne kokie ten fiziniai darbininkai, bet tokie, nu ir priedo prie krepšinio dar yra papildomas malonumas su jais pabendrauti (vyras, 31 m.).

Stebint krepšinio komandos treniruotę atsiskleidė nepakantumo *kitokiems* aspektas, galbūt siekis išsaugoti *grynumą* veiklos, kuri asocijuojasi su *lietuviškumo* išsaugojimu, neleisti lietuvių bendruomenės „riboms“ tapti „akytomis ir pralaidžiomis“ (Kockel 2002), o galbūt dar iš Lietuvos atsivežtos ksenofobijos apraiškos. Į treniruotę atėjus *nelietuviškos išvaizdos* (aut. tamsių bruožų) asmeniui su lietuve, vienas iš žaidėjų nepatenkintas sako: *Negaliu žiūrėti! Ką čia tie svetimtaučiai daro? Ko jie čia renkasi? Pakanka ir lietuvių!*

Kitos treniruotės metu pasirodžius kitakalbiui, buvo nusistebėta, ką čia *svetimi* veikia, nors oficialiai tokių draudimų nėra, vis dėlto tarpusavyje šnibždama, kad nereikia *lietuviško klubo teršti* ir kviestis kitataučių, o stengtis išlaikyti aiškias ir nekintančias „ribas“, tokiu būdu pritariant *dipukų* puoselėtoms viltims išsaugoti *nesusimaišiusią* lietuvių bendruomenę JAV.

Vermonto valstijoje veikiančios stovyklos „Neringa“ tikslai – „ugdyti krikščioniškumą, lietuviškumą ir pozityvius charakterio bruožus. Vadovai lietuvių kalbos stovyklose privalo su vaikais visuomet kalbėtis lietuviškai, kad visi galėtų lavinti savo kalbą“⁹⁵.

Pagrindinio tyrimo metu tyrėja stovykloje praleido Atminimo dienos savaitgalį⁹⁶, kur susirinko apie 100 žmonių, tiesa, organizatoriai teigė, kad išsiųsta apie 60 elektroninių laiškų su savaitgalio programa ir atvykimo informacija, bet paprastai siunčiama vienam šeimos nariui, nesiunčiama vaikams. Pagrindiniame stovyklos pastate yra rūšys, *židinio kambarys*, kur vyksta meniniai pasirodymai, stovi pianinas, o pastato antrame aukšte įrengta biblioteka. Tyrimo metu pagal iš anksto sudarytą grafiką⁹⁷ vyko įvairūs užsiėmimai, pavyzdžiui, buvo pinami Joninių vainikai, ir vėliau mėtomi ant *kupolės*, ežere plukdomi plausteliai su žvakutėmis, dainuojamos Rasų dainos, sportuojama, deginamas Joninių laužas⁹⁸, ant laužo kepami minkštukai (angl. marshmallows), žiūrimas dokumentinis filmas apie Darių ir Girėną ir kt. Sekmadienį vyko *Talentų vakaras / namų muzikavimas*, kuriame organizatoriai kvietė *pasidalyti savo kūrybiniais*

⁹⁵ <http://www.neringa.org> (žiūrėta 2011 04 19)

⁹⁶ Šventė kritusiųjų karuose atminimui pagerbti Amerikoje švenčiama paskutinį gegužės pirmadienį. Stovykla būtent tą savaitgalį organizuota atsitiktinai, - pasinaudota vasaros pradžia ir trimis nedarbo dienomis.

⁹⁷ Sudaryta programa buvo gana intensyvi ir įvairi, kad, pasak organizatorių, *būtų vaikų, ypač jaunučių užimtumas, kadangi iš patirties išmokta, jog nieko neveikimas dažniausiai pritraukia bėdą.*

⁹⁸ Žr. 14 priedą.

turtais, vaikai grojo gitara, pianinu, armonika, smuiku, dainavo choras iš Naujojo Džersio, buvo menamos mįslės, nuolat skambėjo juokas.

Oficialiose kalbose, žiniasklaidoje pabrėžiami šiandieninių imigrantų iš Lietuvos ir Amerikos lietuvių susibūrimų tikslai – *išsaugoti lietuvių kalbą, lietuviškumą*, tačiau *vien per stovyklą nieko nepadarysi – reikia, kad ir tėvai kalbėtų. Reikia, kad ir seneliai kalbėtų* (moteris). Ir čia pat pasigirsta priekaištų vieni kitiems:

Tu – Amerikos lietuvis, žmona lietuvi, o sūnus nei vienas nekalba lietuviškai. Tai ar tai gerai? Negali kaltinti vien žmonos, ką, tu negalėjai kalbėti? (moteris).

Stovyklos organizatorė, „Niujorkiečiai šalia mūsų“ klubo vadovė *trečiabangė* savaitgalio pabaigoje padėjo susirinkusiems už dalyvavimą, pasidalino pamąstymais, kad tokie susibūrimai, nors deklaratyviai skirti vaikams socializuoti, bet kartu tai ir pramoga tėvams, kurie, išvykus iš Lietuvos, gyvenant toli nuo gimtinės, įgyja prasmę, svarbą išreikšti ilgesį gimtajai šaliai (Brettell 2006, Parutis 2006): *ir dėl vaiku, ir dėl savęs tai darom, juk smagu čia ir mums patiems. Kaži, ar tai darytume Lietuvoje, o čia tam yra visos sąlygos*.

Trečiabangis, vakarą paįvairinantis brendžio gėrimu iš molinio dubenėlio, nesutikdamas su organizatorės mintimis atviravo, kad rastų įdomesnių ir naudingesnių vaikams užsiėmimų, nei tokios išvykos, tačiau prasitaria, kad atvyko vien dėl žmonos:

Jei teisybę pasakyti, tai tai nežinau ko čia važiuoti. Neįdomu, bet grynai dėl vaiko. Aišku, niekam ne paslaptis, kad ir vaikai čia nelabai susiporuoja ir nelabai susidraugauja (vyras).

Viename namelyje *trečiabangių* kolektyvas, kad *nenuobodžiautų*, 10 valandą ryte ėmė pilstyti konjaką: *nu baliavojam, ko čia daugiau atvažiuom?* Neabejotinai yra apgailėstaujančių, kad atvykstantys į tokius renginius nemoka linksmintis ar nesuvokia tikrosios tokių susibūrimų prasmės. Amerikos lietuvis pasakoja, kad ne kartą yra bandęs *sudrausminti, sugėdinti* šiandieninius imigrantus iš Lietuvos už blogus pavyzdžius vaikams, tačiau į tai niekas nereaguodavo:

Kai Neringoj tas yra savaitgalis, tai man ten labai nepatinka, ten, atrodo, žmonės važiuoja tik dėl to, kad gali vaikščiot su alaus buteliu. O čia skaitosi mokyklos renginys. Ir pasakai kam nors, tai į tave žiūri lyg tai iš proto būtum išėjęs. Laisvė reiškia... aš galiu alaus gert (vyras, 54 m.).

Klubas „Niujorkiečiai šalia mūsų“ buvo įkurtas 2005 m., klubo pirmasis pavadinimas – „Bruzdėtojai“, jis dažnai apibūdinamas kaip alternatyva susitikimams *parapijoje*. Pagrindinė misija buvo organizuoti įvairius renginius, koncertus, parodas, diskusijas, rinkimosi vieta

pasirinkta Aušros Vartų bažnyčia. Nepaisant šios bažnyčios likvidavimo, ši organizacija nenustoja gyvavusi. Dauguma informantų mielai dalijosi išpūdžiais apie šio klubo, sutrumpintai vadinamo *NŠM*, veiklas:

Renginiai vadinami „Niujorkiečiai šalia mūsų“, dažniausiai, daugiau meninio pobūdžio renginiai, kaip, tarkim, filmus kokius rodo ar dar ką, va čia paskutinis tai buvo aaaa paminėjimas mirties metinių Jurgos Ivanauskaitės, rodė ten filmą pagal jos romanus. Iniciatorius yra G., nu tai va, jinai viena iš sielų yra (vyras, 37 m.).

Viena iš klubo įsteigimo iniciatorių žiniasklaidai pasakojo: „Klubas atsirado kaip tam tikras nepasitenkinimas, jog „niekas nevyksta“ o jeigu vyksta – vyksta nepakankamai arba yra tiesiog nepakankamai organizuota: žmonės išsibarstę, ne visi informuojami arba netgi ne visi laukiami renginiuose. Suprantama, tokia mieste kaip Niujorkas tas „niekas nevyksta“ galėjo liesti tik lietuvišką terpę, nes šiaip Niujorke yra visko. Ir labai daug. Tačiau vienu metu mano kartos žmonėms: mano draugams, kolegoms, man pačiai, t. y. žmonėms, kurie į Ameriką atvyko jau prieš keletą metų, seniai čia įsikūrė, vienokiu ar kitokiu būdu „stabilizavo“ savo situaciją, pagaliau, užaugino vaikus – staiga mums pritrūko pilnatvės jausmo... Susirinkome <...> ir nusprendėme, kad toliau taip tęstis nebegali. Reikia kažką daryti. Galima sakyti, mes „subruzdome“. Subruzdome ir pasivadiname „Bruzdėtojais“ (Simanonytė 2006). Šiuo metu klubas organizuoja renginius, kviečiasi iš Lietuvos ir jau JAV gyvenančius lietuvius atlikėjus, menininkus, įdomius pasiklausti žmones, organizuoja filmų vakarus. Dalyvaujantys šiose veiklose imigrantai iš Lietuvos teigia, kad *smagu pabūti su savais*, kartu neatitrūkti nuo *lietuviškos nepopsinės* kultūros. Klubas „Niujorkiečiai šalia mūsų“ informantų paprastai vadinamas lietuvių intelektualų, *atrinktų neegoistinių, aukštesnio kultūrinio lygio* klubu.

Klubo narių iniciatyva skautai kartu su Maironio lituanistinės mokyklos kolektyvu, palaikomi LR Generalinio konsulo, 75-ųjų Dariaus ir Girėno skrydžio metinių paminėjimo proga tvarkė skverą prie Dariaus ir Girėno paminklo⁹⁹ (angl. Lithuanian Square) Bruklina. Šis skveras galėtų būti laikomas viena iš viešųjų etninių erdvių, leidžiančių aplinkiniams, vietiniams gyventojams nuolat girdėti Lietuvos vardą.

Lietuviško maisto parduotuvėmis dažnai įvardijamos rusiško ar lenkiško maisto parduotuvės, kur galima gauti keletą lietuviškų produktų rūšių, ar bent to, kas įprasta valgyti Lietuvoje. Dažnas imigrantas iš Lietuvos nostalgijos jausmą sėkmingai nuramina „lietuviška“ kulinarija ir produkcija. *Rusiški produktai kaip lietuviški. Pasiilgstu kumpiuko tokio tikro kaip lietuviško, rūkyto. Skanu labai*, sako 29 metų vyras, dirbantis statybininku.

⁹⁹ Žr. 13 priedą.

Keli *dipukai*, akcentuodami ne norimo produkto kilmę, bet parduotuvės savininko tautybę, akivaizdžiai veikiami ambicijų, piktinasi, *kad apsipirkti reikia į rusų parduotuvę važiuoti, o nėra lietuviškų aplinkui, nes šiaip lietuviški sūriai ir duona nepamainomi*. Šiandieniniams imigrantams „lietuviškas“ maistas yra tiesiog Lietuvoje suformuoti skoniai, lengvai patenkinami transnacionalizmo dėka, kai tuo tarpu *dipukams*, ilgus metus negalėjusiems įsigyti iš Lietuvos atsiųstų maisto produktų, tokie produktai, kaip ir „lietuviškumo“ simboliai yra įprasminami, sudvasinami, todėl jų įsigijimas iš „rusų“ yra siejamas su savotišku okupacijos paneigimu. 2005 m. Niujorke įkurta vienintelė informantų žinoma lietuviško maisto parduotuvė „Old Vilnius“ („Senasis Vilnius“) veikė vienerius metus, nes nesulaukė pakankamai pirkėjų.

Panašus likimas Bruklino ištiko ir vienintelį lietuviškų patiekalų restoraną „Krezo-2“, kuris buvo įkurtas 2003 m. dviejų panevėžiečių bendrasavininkų iniciatyva, tačiau gyvavo tik porą metų. *Dipuko* nuomone, esminė to priežastis buvo *trečiabangių* nesuinteresuotumas bendradarbiauti su vyresniais, ilgiau Niujorke gyvenančiais lietuviais:

Bare Krezo 2 negali vien lietuvišku maistu prekiauti, o ir tas cepelinas čia brangus buvo. Bet jie nesarė su mumis, jie juk geriau žino. Ir užsidarė, nors kalba, kad arba šeiminkai susipyko, arba ten kažkas su narkotikais buvo (vyras).

„Lietuviškosios“ imigrantų bendruomenėje veikiančios organizacijos, kaip kad teigia H. R. Cordero-Guzmanas, vaidina svarbiausią vaidmenį imigrantams socialiai, kultūriškai, politiškai ir ekonomiškai adaptuojantis svetimose šalyje (Cordero-Guzman 2005: 889). Tyrimo duomenys rodo, kad tarp „lietuviškų“ organizacijų egzistuoja susiskirstymas ir vieni kitų veiklos prasmingumo vertinimas pagal lyderių imigravimo į Ameriką laikotarpį. *Dipukai* skeptiškai vertina *trečiabangių* siekį *savarankiškai* kurti restoranus, organizuoti kultūrinės programos. Tuo tarpu *trečiabangiai* dažnai nenori perimti *laiko patikrintų lietuviškumo puoselėjimo* formų, kaip praradusių savo patrauklumą, neprisitaikiusių prie naujo gyvenimo stiliaus, besikeičiančių žmonių poreikių pramogoms.

3. Šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos JAV santykiai su Lietuva

Dalis imigrantų iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose ilgus metus išlaiko transnacionalius ryšius (Glick Schiller, Basch ir Blanc-Szanton 1995, Faist 2000, Vertovec 2009) su Lietuva, gyvena tarsi dvigubą gyvenimą, t. y. turi nekilnojamojo turto, verslą Lietuvoje ir Amerikoje, kalba lietuviškai ir angliškai, kai kurie turi ir dvigubą pilietybę. Taigi „migrantai, turintys aukštesnį materialinį, kultūrinį ir socialinį kapitalą, labiau linkę dalyvauti įvairiose

mobilumo formose, apibrėžiančiose transmigraciją“ (O’Flaherty, Skrbis ir Tranter 2007: 822). Kiti siunčia pinigines perlaidas likusiems artimiesiems Lietuvoje, nuolat grįžta į Lietuvą atostogų, švenčių metu, tačiau per trumpą laiką čia nespėja pajusti tikro gyvenimo, juos užklumpa dviprasmiški jausmai – neapsisprendžiama, kur yra jų *tikrieji namai*, jaučiasi „visada ir niekada namuose“ (Rapport ir Dawson 1998). Dar kiti imigrantai, ypač sėkmingai adaptavęsi, kurie „net ir praradę gimtinę, įgijo naują“ (Øverland 2005), susikūrę tvirtus naujus socialinius ryšius JAV, nebetenka motyvacijos nuolat grįžti į Lietuvą, ypač jei Lietuvoje per laiką netenkama artimųjų, perduotas turėtas nekilnojamas turtas, nebepalaikomi ryšiai su draugais.

Taigi šioje dalyje analizuosime, kokiomis formomis palaikomi ryšiai su Lietuva ir joje likusiais pažįstamais, artimaisiais, kodėl nutraukiami ar nenutraukiami ryšiai su gimtąja šalimi, kokie argumentai pateikiami kalbant apie perspektyvas grįžti arba apsisprendimą negrįžti gyventi į Lietuvą, būti transnacionaliems, t. y. nuolat migruojantiems, gyvenantiems viename socialiniame lauke, apimančiame kilmės ir priimančiąją šalį (Kivisto 2001).

3.1. Kontaktavimo su Lietuva formos ir ribotumai

Šiame globalizacijos, naujausių technologijų išpopuliarėjimo, susisiekiimo priemonių prieinamumo amžiuje emigravusieji gali nebesijausti atskirti nuo gimtosios šalies ir virtualiai bei tiesiogiai bendrauti su artimaisiais, draugais Lietuvoje, domėtis viskuo, kas vyksta gimtinėje. Šiandieninės komunikacinės technologijos bei atsivežti ar susikurti „lietuviškumo“ simboliai leidžia kasdien jaustis Lietuvoje, esant poreikiui būti „apsuptiems lietuvių“, kitaip tariant, kurti „lietuviškumą“ ne savo gyvenamojoje vietoje, bet erdvėje (Svašek 2002).

Absoliuti tyrimo informantų dauguma minėjo su rytine kava, darbe arba namie skaitantys internetinį laikraštį „Lrytas.lt“, portalą „Delfi.lt“, žiūrintys „TV.lt“. Kadangi dominuoja nusivylimas politika, tai, pasak informantų, belieka domėtis laidose „Madų vartai“, „Dviračio šou“ pateikiamomis bulvarinėmis naujienomis. Išreikštas nusivylimas laikraščio „Lietuvos rytas“ šališkumu, taip pat tuo, kad vienu metu buvo tapęs mokamu internetiniu portalu.

Buvo ir informantų, teigiančių, kad skaito popierinius laikraščius: *skaitau, vyras man prisiunčia laikraščius. Nu ką, jisai „Kauno diena“ atsiunčia, „Lietuvos rytą“, „Lietuvos žinias“* (moteris, 67 m.). Dar kiti *pavarto* Amerikoje leidžiamus lietuviškus laikraščius: „Amerikos lietuvis“, „Darbininkas“. Bet kartu pripažįstama, kad naujienos nesekamos sistemingai ir labai įdėmiai, o tik *prabėgom*. Kiti svarbesnes naujienas sužino kalbėdamiesi su artimaisiais telefonu ar internetinėje pokalbių programoje „Skype“. Taigi atstumą tarp Lietuvos ir JAV mažina informacinių technologijų, *lango į pasaulį – kompiuterio* teikiamos galimybės: naudojamosi

internetine pokalbių programa „Skype“, rašomi elektroniniai laišakai, dalyvaujama portale „Klase.lt“, rašomi komentarai internetiniuose laikraščiuose, ką S. Vertovecas ir R. Cohenas (1999) apibrėžtų kaip dalyvavimą „kibernetinėse bendruomenėse“. Dažnas informantas, atsižvelgdamas į savo dienotvarkę ir į laiko juostų skirtumą, turi išsirinkęs palankiausią dieną, kurią *išnaudoju pasikalbėjimui su namais, nu, su Lietuva* (vyras, 28 m.).

Paskaičius lietuviškų laikraščių imigrantams iš Lietuvos ilgam pakanka temų pokalbiams. Dažnai lietuviška kilmė traktuojama tiesiog kaip puikus pokalbių naratyvas, bent jau pokalbio pradžioje. Žinoma, kai kurie šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos pabrėžia, kad apie Lietuvą nėra ką kalbėti, *niekas niekam neįdomu, žinok* (vyras, 46 m.).

Kalbam apie Lietuvą taip kaip išlieti pyktį, aš manau. Tiesiog, žinai, duot, duot tai kalbai... visame tame susitikime kokį 20 minučių apie tai pakalbėt ir, ir... ir, ir, ir visose kalbose išeina, o reikia važiuoti atgal, reik važiuoti atgal, ir viskas, nutrunka kalba, ir, ir daugiau nėr ką apie tai kalbėti, nes tai išsenta visiškai tema (vyras, 25m.).

Lankydami Lietuvoje dalis informantų jaučiasi besiskiriantys nuo vietinių, siekia išskirtinio dėmesio, organizuoja vakarėlius draugams, *sustatinėja grafikus susitikimams*, veža lauktuves. Kartu jie stengiasi suteikti paramą gimtinėje likusiems, ši parama informantams atrodo reikalinga: *matosi kad neturtingi, tai muzikos kompaktą nupirkau. Jau geriau aš paremsiu, nei kas kitas* (vyras, 39 m.). Pastarasis informantas, Amerikoje gyvenantis 12 metų, dar priduria:

Nuvežiau dovanų, tai aš nežinau, čia pripirkau naikų (aut. firmos „Nike“ marškinėlių), žinai, ką kažkur čia po penkis dolerius, dvylika litų, visiem dovanuju, o Lietuvoj nueini, 200 litų stovi, nu, taip žinai, faina vaikui. Nežinau, tiesiog, taip viskas paprasčiau čia (vyras, 39 m.).

Informantai, palaikantys tvirtus ir intensyvius ryšius su giminėmis Lietuvoje, taip pat turintys finansines galimybes ir, svarbiausia, legalų statusą, kiekvienais metais stengiasi susitikti su artimaisiais. „Galimybė lankyti gimtąją šalį ir namus rodo aukštesnį statusą negu tik atvykus į svetimą šalį, o tai yra gyvenimo kokybės indikatorius, potencialas gauti emocinės naudos, palaikant glaudžius ryšius su šeima ir draugais gimtojoje šalyje (O’Flaherty, Skrbis ir Tranter 2007: 819). „Cirkularios“ migracijos (Vertovec 2009) tarp Lietuvos ir JAV pavyzdžiais galėtų būti neakivaizdinės studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose, kai iš Amerikos, kurioje dirbama nekvalifikuotą darbą, į Lietuvą parsikrendama sesijų metu ar vien tik išsilaikyti egzaminus. Taip pat prekyba automobiliais, kurie plukdomi į Lietuvą, o Lietuvoje ieškoma potencialių pirkėjų, kasmetinis sveikatos tikrinimasis ir gydymasis medicinos įstaigose Lietuvoje, naudojimas grožio industrijos paslaugomis ir panašiai. Nelegalo statusas neleidžia ilgus metus grįžti į

Lietuvą. Jau minėjome, kad imigrantai, gyvendami JAV nelegaliu statusu, neįaučia deportacijos grėsmės, tačiau laisvai pereiti pasienio postų negali.

Ne, ne, ne, ne, ne, kur tu, baik tu, mane, aš grįšiu aš jau čia į Ameriką, negrįžčiau, viskas. Tai gi man, žinok, įdeda antspaudą (aut. švilptelėjimo garsas) įvažiavimo, išvažiavimo, aš kriminalinis, ne kriminalinis, bet toks nusikaltėlis esu jų, nu, teisėsaugos atžvilgiu (vyras, 46 m.).

Keletas sutiktų informantų dešimt metų ir daugiau negalėjo grįžti į Lietuvą, nes bijojo netekti galimybės dar kada nors sugrįžti į Ameriką. *Trečiabangių* šeima iš Riverhedo pamini trokštamas alternatyvas šiai problemai išspręsti: *bevizis režimas sujungtų daug šeimų. Bent pamatytų šeimas. O kas čia gyvena – neišdrįstų važiuoti į Lietuvą.*

Vienas informantas, nors ir būdamas legalus JAV gyventojas, pirmus 4 metus negrįžo į Lietuvą dėl finansinių sumetimų, o dabar visas atostogas praleidžia Lietuvoje arba pas jį atvažiuoja giminės į Ameriką, taip patvirtindami „transnacionalizmo iš apačios“ (Al-Ali ir Koser 2002) praktikavimą. Dalis informantų tikino, kad tik Lietuvoje gali pailsėti nuo įtempto gyvenimo tempo Amerikoje.

Vieno vakarėlio metu taip pat paaiškėjo, kad mėnesio laiko atostogos Lietuvoje skirtos tam, kad būtų galima *atsigauti nuo Amerikos*. Pabrėžiama, kad nors finansiškai patogiau gyventi Amerikoje, vis dėlto dvasiškai geriau jaučiamasi Lietuvoje: *saugiau Amerikoje, dūšiai geriau Lietuvoje (vyras, 51 m.).*

Atsigauti nuo Amerikos (juokiasi) nu, rimtai, nu, nejuokauju, kaip kiti sako, kiti va būtent irgi manęs klausia, tai ko tu ten į tą Lietuvą, tai važiuok geriau, va, į kokią ten Dominiką, ten Floridą, ten, ten Havajus, dar kur nors... (vyras, 40 m.).

Vaikai ir anūikai, jei leidžia šeimos finansinės galimybės, vasaros atostogas praleidžia Lietuvoje.

Taip, taip, kiekvienais metais jisai su manim išvažiuoja į Lietuvą. Ir Lietuvoj, kai buvo mažesnis, tai praleisdavo po pusmetį ir net ilgiau. O dabar jau negali taip ilgai, tai po du mėnesius (moteris, 67 m.).

Atostogos Lietuvoje labai išbalansuoja, informantai teigia, kad pradeda jaustis nestabiliai abiejose šalyse, nes Lietuvoje išgyvenamas stiprus emocinis sukrėtimas, o grįžus į Ameriką sunku vėl adaptuotis, ištraukti į prieš atostogas turėtas veiklas. Per kiekvienas atostogas Lietuvoje išgyvenamas baimės vėl grįžti į Ameriką jausmą: *ir tas šokinėjimas, man labai išerzina, tai aš jau nebuvau Lietuvoj du metus, sako 25 metų studentas.*

Dipukų kartos asmenys Lietuvoje nesijaučia laukiami ar vertinami, priešingai – tik išnaudojami, jų apsilankymas sumaterialinamas. Informantė *dipukė* teigia:

Mes Lietuvoj nepageidaujami, jaučiamės, kad ten mūsų nereikia. Tik mūsų pinigų ten reikia. Juokiasi ten iš mūsų ir kaltina, kad išvažiuvom, kad gerai įsikūrėm čia, turbūt pavydi (moteris).

Nepaisant to, vis tiek važiuojama į Lietuvą. *Dipukė* iš Niujorko pasakoja, kad nors *giminės neprašė, bet nupirkom butą ir mašiną, siunčiami pakietai* (aut. siuntiniai). Ne iš vieno *dipuko* išgirstas būdas paremti giminaičius Lietuvoje – pinigų reguliarius siuntimas mokesčiui už mokslą, pragyvenimui studijų metais. Tačiau išgirsta skirtingų tokių istorijų pabaigų:

Po kelių metų mano sesuo nuėjo į mokyklą, kur ta giminaitė mokosi, o ten, pasirodo, ta mergaitė tik porą mėnesių mokinosi, bet toliau melžė pinigus (moteris).

Prie to paties stalo *kavutės* metu sėdėjusi *dipukė* taip pat papasakojo apie giminaitę, kurią *leido į mokslus, bet dabar ji labai dėkinga, dirba ministerijoje*. Siekiantys padėti artimiesiems Lietuvoje – tiek *dipukai*, tiek *trečiabangiai* – „net ir palaikantys glaudžius ryšius su gimtojoje šalyje likusiais giminaičiais, reguliariai juos lankantys, neturi pakankamai informacijos apie jų kasdienį gyvenimą, nežino, kaip iš tiesų yra išleidžiami atsiųsti pinigai, ar jie palengvina jų gyvenimus“ (Carling 2008: 1463).

Dipukų vaikas, save pristatantis kaip *lietuviškų šaknų amerikoną iš Čikagos* pasakojo, kad Lietuvoje jau buvo 5 ar 6 kartus, o pirmą kartą lankėsi, kai *nebebuvo baimė. Jau kabėjo trispalvė, buvo įdomu ten. Tuščia parduotuvė, bet Vilnius nepaprastai gražus*. Lietuviškų šaknų turintis lietuvis *grynorės* ir ruso vaikas *Motinos dienos šventėje* pasakojo, kad niekada nebuvo Lietuvoje, bet norėtų ten apsilankyti, nes jaučiasi *lietuviu*, lanko „lietuvišką“ bažnyčią, visus Lietuvių Bendruomenės organizuojamus renginius, bet *nėra ten giminių – visus iššaudė, bolševikai burnas užčiaupė*. Prieš šv. Mišias prie durų sutikta *dipukė* paklausė, iš kur tyrėja atvykusi, ir sužinojusi, kad iš Kauno, sako:

Ten mano pusseserė gyvena, Šiaurės prospekte. Jau 7 kartus pas ją buvau. Ten net į IKI parduotuvę gera nueiti, visur kaip namie jaučiuosi (moteris).

Neslepama, kad atostogos Lietuvoje šeimai su dviem vaikais kainuotų apie 10 tūkst. dolerių, o tai yra nemaži pinigai, todėl ne kiekviena šeima gali mėgautis tokiais malonumais. „Reguliariai dalyvauti valstybių sienas kertančiose veiklose reikia žinių, pinigų ir laiko, ką jau kalbėti apie legalų statusą, todėl tik negausus migrantų elitas gali mėgautis gyvenimu keliose skirtingose valstybėse“ (Waldinger 2010: 23). Taip pat buvo minėtas emigranto statuso neigiamas vertinimas Lietuvoje, tai labai žemina ir ilgai lieka atmintyje:

Skriauda, kai parsikrengiam į Lietuvą ir pareigūnai išsidirbinėja, klausinėja apie pinigus, asmeninius dalykus. Kai tyčiojasi mutinėje, tai dėl to ilgai skaudu būna (vyras).

Dalis informantų teigia, kad *laikas daro savo*: prarandi draugus, *visi ryšiai dingsta*, ypač, jei parduodi nekilnojamąjį turta, tai nebelieka motyvacijos grįžinėti į Lietuvą švęsti švenčių, praleisti atostogų. 26 metų moteris, Amerikoje gyvenanti 6 metus, juokdamasi sako: *o paskui taip žiūriu, kuo toliau, atvažiuoji, tuo kažkaip galvoji – dieve, ką man čia veikti?* Taigi prabėgus keleriems metams Amerikoje, kai sumažėja draugų Lietuvoje, atostogos pradedamos leisti kitose JAV valstijose, kitose šalyse, vieninteliu traukos objektu Lietuvoje liekia šeima, jei ji vis dar būna neemigravusi į Ameriką, jei dar nebūna įvykęs „šeimų susijungimas“, būdingas trečiajai migracijos fenomeno fazei (Castles ir Miller 2003). Fiktyvią santuoką sudariusi *trečiabangė*, bet dar neturinti legalaus statuso, todėl negalinti grįžti į Lietuvą, pasidalijo svajonėmis:

Noriu pabūti pas mamą kaime. Įsivaizduoju, kaip gulėsiu po medžiu ir sakysiu, mamyte, atnešk man sulčių išspautų morkyčių šviežių, mamyte, greitai tiktai man. Jo, ir mamyte eis ir atneš man (moteris, 26 m.).

Jei adaptacija JAV pavyksta, ši šalis tampa namais, kur jaučiamasi saugiai, ateities planai siejami tik su JAV, nors svarbus ir resursų būti nuolat mobiliems turėjimas, politinių apribojimų migravimui nebuvimas bei išsąmoninimas, kad pasaulis virsta „globaliu kaimu“ (Kockel 2002), „transnacionaliu kaimu“ (Levitt 2001).

Jau kai įsigyveni čia, tai jau, čia jau, kaip sakant, čia jau tavo namai pasidaro, jau, žinai, jeigu ką. Nu, tai tiktai, tas pats, pagalvoji, tos aštuonios valandos ir tenais, nu tai... nu dešimt valandų. Dar kaip susiplanوسي savo kelionę, bet iš kitos pusės, tai čia jau vis tiek visi... Globaliai gal visiškai žiūri į tai, ar čia namai ar čia namai, visur namai jau, koks čia skirtumas. O paskaitai laikraščius Lietuvoj tai jau ir nebe namai pasidaro... (moteris, 33 m.).

Tiek virtuali komunikacija su likusiais Lietuvoje, tiek vizitai į gimtąją šalį patvirtina transnacionalias šiandieninių imigrantų iš Lietuvos patirtis, todėl jas svarbu tirti dėmesį skiriant ne tik migrantų asmeniniams ryšiams, bet ir valstybinėms ir pilietinėms institucijoms, kultūrinėms struktūroms, pavyzdžiui, tautiniam identitetui ir vertybių sistemoms (pagal O’Flaherty, Skrbis ir Tranter 2007: 819). Transnacionalizmas yra socialinis procesas, kurio metu migrantai ignoroja geografines, politines ir kultūrinės sienas (Brettell 2008), o tai jiems padaryti padeda įvairių transporto priemonių paslaugų prieinamumas, telekomunikacijų teikiamos galimybės, sumažinančios atstumą tarp gimtosios ir priimančios šalies. Taigi nuolatinis virtualus kontaktavimas su artimaisiais, giminėmis Lietuvoje ar vizitai į Lietuvą, nesinaudojant *dipukų* siūlomomis strategijomis „lietuviškojo“ identiteto išlaikymui, imigrantams iš Lietuvos „padeda iš naujo perkurti identitetą ir greičiau stabilizuotis naujoje aplinkoje“ (Kuzmickaitė 2004: 83).

3.2. Lietuviškų daiktų ir simbolių reikšmė

Transnacionalaus santykio su Lietuva išlaikymą arba transnacionalių namų susikūrimą imigrantams iš Lietuvos JAV simbolizuoja etninės privačių namų erdvės kūrimas per daiktų ir „lietuviškų“ simbolių turėjimą. Tokią „muziejinkystę“ renkant namus ar tėvynę primenančius daiktus, šeimos relikvijas¹⁰⁰ informantai vadina *Lietuvos kūrimu namuose Amerikoje*. Kadangi patys daiktai savaime nieko nesako, o „svarbu tik tai, kad simboliai leidžia suteikinti daiktams įvairias reikšmes“ (Cohen 2003: 16), taigi tokie daiktai leidžia pasijusi, kad esi Lietuvoje. 25 metų studentas sako, kad *aš taip nesusikoncentruoju į tą daiktą, kas yra iš Lietuvos, bet aš susikoncentruoju į tai, kad aš Lietuvoj*.

Visų pirma ir dažniausiai minima namų puošmena yra Lietuvos trispalvė ir herbas. Galima pastebėti, kad dažnai šie simboliai nėra pačių informantų atsivežti kaip reikalingi, būtini namų atributai. Jais pasirūpina artimieji, vyresnės kartos atstovai, kuriems lietuviybė yra tampriai susijusi su pilietiškumu, tautiškumu, nors jaunimas tokių jausmų nesureikšmina.

Jo, močiutė atsiuntė, žinok, man vėliavą, tai turiu vėliavą, ten labai viešai neišskleista, tokioj kaba vazelėj, tokia vėliava. Pasikabinau savo lietuvišką vėliavą, žinok, po trijų dienų italas parvilko itališką vėliavą (juokiasi) sakau, kur ją kabinsim dabar, sakau man į vazą netelpa. Tai vėliava sulankstyta, kaba tiktai Lietuvos dabar. Tokia maža močiutės (moteris, 28 m.).

Pastarosios informantės pasakojime atsiskleidžia etniškai mišrios šeimos privalumas kaip iššūkis savos kultūros propagavimui, konkuruojantis dalinimasis savo kultūra.

Imigrantai iš Lietuvos namuose turi paveikslų, gintaro ir molio dirbinių, žvakių, Lietuvos pajūrio smėlio, marškinėlių su „lietuviška“ atributika¹⁰¹, staltiesių, angeliukų, Lietuvos ir Europos žemėlapių, lietuviškų drožinių, istorinių knygų, fotoalbumų apie Lietuvą. Dažnai informantai prasitardavo, kad tokių simbolių Lietuvoje namuose neturėdavo ir niekas tokių dovanų nedovanodavo, todėl galima daryti prielaidą, kad šiandieniniai imigrantai aktyviai palaiko „mažąjį transnacionalizmą“ (Vertovec 2009) tarp „transnacionalių artimųjų grupių“ (Faist 2000).

Visada dukra, jeigu atvyksta į Lietuvą, tai prisiperka knygų ir aš visada atvežu, ir, ir... Apie Lietuvą tai žinai, albumai, jau čia išsemta tema, bet, bet taip, visokių įdomių, pavyzdžiui, Lietuvos istorija Bumblausko, tą paskutinį „Senoji Lietuvos istorija“ storą tokį tomą atsivežėm. Dabar vyras sakė Lietuvoj nupirko apie Žalgirio mūšį, yra labai gražiai išleista knyga ir įdomi, tai jau tą reikės atsivežti (moteris, 67 m.).

¹⁰⁰ Žr. 10 priedą.

¹⁰¹ Žr. 11 priedą.

Beveik pas visus informantus namuose galima rasti nuotraukų su šeima, kelionių išpūdžius primenančių nuotraukų – *nuotraukose ilgesys, man gera, tada aš nesijaučiu tokia vieniša*, atvirauja 52 metų moteris, kurios viena dukra gyvena Airijoje, o kita likusi Lietuvoje. Prie namo numerio lentelės galima priklijuoti trispalvę ar *lietuvišką voverę* ir taip praeiviams leisti identifikuoti, kad čia gyvena lietuviai. Tas pats pasakytina ir apie lietuvišką vėliavėlę ant mašinos numerio, lipdukus su Lietuvos simbolika ant mašinos. Ganėtinai negatyviai komentuojamas rūpintojėlis, kaip lietuvių kultūros simbolis, apie kurį net gėdijasi pasakoti pažįstamiems užsieniečiams:

Nu, Lietuvoj nacionalinis simbolis yra oficialus ir tautinis, tai būtent dėl tautinio. Aa, yra toks dėdė, sėdi delniuku smakriuką parėmęs ir jisai rymoja... ir vadinasi jisai rūpintojėlis, dabar paaiškink, pabandyk paaiškint vokiečiui ar amerikoniui... kokio velnio, jisai tik sėdi ir rymoja, ir nieeeko nedaro? (vyras, 36 m.).

Jaunimas linkęs turėti *švarių sienų politiką* ir daiktams, jų reikšmingumui neteikti didelės reikšmės. Taigi kai artimieji iš Lietuvos siunčia Lietuvą primenančius daiktus, galbūt net tam, kad nebūtų pamiršta Lietuva, lietuvybė, nesistengiama visko sutalpinti namuose.

Viešpatie, nespėju visko mest. Viską velką, viską siunčia, daug yra. Ką tokio turėt? Ar herbą pasikabinę kambary? Ne, kryžius irgi nekaba kambaryje (moteris, 28 m.).

Dalis informantų teigia, kad daiktams neteikia didelės reikšmės, jie nėra svarbūs, jei jų praktiškai negali panaudoti. 26 metų informantė pasakojo, kad jai viešint Lietuvoje mama kiekvieną kartą primena nusipirkti gintarinius karolius, tačiau ji griežtai atsisako, nes tokiais papuošalais nei Lietuvoje puošėsi, nei Amerikoje juos nešios. Tai iš dalies susiję su nuolatinėmis keliavimo nuotaikomis ir nuolatinės gyvenamos vietos neturėjimu, o iš dalies su nepasidavimu archainėms tradicijoms.

Aj, man atrodo, tai lietuvis tai gal biški perdeda su ta tėvyne, tėvyne, tai čia kaip jau jau iki grabo lentos. Tenai, kad tenai turėsi kažkokią tai servetėlę tenai padaryta, tai ne tame esmė, kad tenais, kad tokie pamatai ir man, aaa, kaip man dabar širdį skauda, kad aš ne Lietuvoj būnu (moteris, 33 m.).

Todėl nenuostabu, kad vieniems šiandieniniams imigrantams iš Lietuvos *dipukų* namai, kaip „lietuviškų“ simbolių „muziealizacija“ (Kockel 2002), yra gražus stilius, kitiems – nesuprantamas hobis, keista užgaida, pomėgis. Nei vienas *trečiabangis* neminėjo, kad „lietuviški“ simboliai politinių migrantų namuose buvo *galimybė dvasiškai išgyventi Lietuvos netekties skausmą, parama lietuviams menininkams*, kaip kad pasakoja dažnas *dipukas*.

Yra žmonių, kad pas juos įeini ir iš karto gali pasakyti, į butą įeini ir iš karto gali pasakyti, čia gyvena lietuviai. Visko, ir drožinėtos lėkštės, medinės lietuviškais motyvais, ir, ir rankšluostinės, ir juostos kabo. Tiesiog labai jau yra (moteris, 67 m.).

Nepatenkanti nei į „lietuviškų“ simbolių, nei namuose turimų, Lietuvą primenančių daiktų kategoriją – kūno puošyba. Vienos krepšinio treniruotės metu atsitiktinai teko pastebėti ant žaidėjo pilvo padarytą ir viešai nedemonstruojamą permanentinę tatuiruotę su Lietuvos Vyčio atvaizdu.

Taigi šiandieniniams imigrantams iš Lietuvos *namai* yra suprantami kaip fizinė gyvenamoji vieta (Minh – Ha 1994, Svašek 2002), jai nesuteikiamos tokios emocijos, jausmai, kokius namams skiria Amerikos lietuviai. Todėl „lietuviški“ simboliai nesureikšminami, namuose nekoklecionuojami ir net reiškiamas nepasitenkinimas, jei artimieji iš Lietuvos siunčia nepraktiškus „lietuviškumą“ simbolizuojančius ir etninę kilmę svetimoje visuomenėje pabrėžiančius daiktus. Tai būtų galima paaiškinti *trečiabangių* nuolatinio judėjimo, kultūrinio identiteto nuolatinio konstravimo, naujų formų ieškojimo nuotaikomis, patvirtinant U. Kockelo nuomonę, kad „neprisirišimas prie materialių objektų iš kasdienio gyvenimo konteksto, vadinamo muziejalizacija arba fiksacija, leidžia kalbėti apie sukurtą, o ne paveldėtą ir išsaugotą, kultūrą“ (Kockel 2002).

3.3. Emociniai santykiai su kilmės šalimi

Faktas, kad šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos pasirinko emigranto vaidmenį, leistų daryti prielaidą, kad jie nėra patenkinti tuo, kas vyksta Lietuvoje, susiklosčiusiais asmeniniais gyvenimais, tačiau tyrimo metu, taikant „emic“ prieigą, kitaip tariant, atliekant „demotinio“ diskurso analizę (Baumann 1997), siekta išgirsti jų pačių nuotaikas, argumentus, kartu pastebėti, kiek nuomonės, reiškiamos emocijos apie Lietuvą, yra svarbios *trečiabangių* apsisprendimui būti transmigrantais, o galbūt siekti asimiliacijos Amerikoje.

Nusivylimas... nusivylimas Lietuva, jo, visiškai... kitaip sakant, laukiama dugno priėjimas, kad tada, galbūt, vėl viskas iš naujo. Grįždavau iki Europos Sąjungos, po Europos Sąjungos, tai man vaiduoklių miestas taip... kažkaip... Visi, kas... sakau, smegenys visi išvažiavo. Tai tas protų nutekėjimas juk nebevyksta, nes protai jau seniai iš Lietuvos nutekėjo (vyras, 36 m.).

Pastarajam informantui paprieštarautų Kalifornijoje kalbinta *dipukė*, diskusijoje su kitais savo migracinės bangos asmenimis nesutikusi, kad šiuo metu iš Lietuvos daugiausia emigruoja išsilavinusių asmenų:

Ei, klausykis, yra, yra, kiek aš per sūnų sutinku, tai yra. Žinai ką, protingiausi ir tie, kurie turi daugiausiai galimybių, tie ir nebijo likti Lietuvoje, kadangi jie mato, kad jų laukia šviesi ateitis. Tie išvažiuoja, kurie nieko negali padaryti Lietuvoje (moteris).

Lietuviai JAV yra nusivylę skandalų Lietuvoje gausa ir politikų nenorėjimu bei nesugebėjimu, nekompetetingumu¹⁰² dirbti Lietuvos labui, *lindimu į valdžią* vien savanaudiškai pasipelnyti, *sovietiniams pasipliekti su naujaisiais politikoje*. Didžioji dalis informantų neabejoja, kad vos keli procentai dirbančių LR Seime yra verti būti tame poste. *Man nepatinka tie visokie, tos pjautyinės tam Seime ir panašiai, ir aš jų tiesiog neturiu jokio noro skaityt, man tasai neįdomu*, sako 37 metų vyras, magistro laipsnį įgijęs viename Niujorko universitetų.

Imigrantams iš Lietuvos nerimą kelia mokytojų ir pensininkų padėtis Lietuvoje, nes dažno informanto vyresnio amžiaus tėvai yra likę gyventi Lietuvoje. Skaudu dėl didelio avarių ir juose žūstančių žmonių skaičiaus. Liūdina žiniasklaidos komentatorių žemas intelekto lygis ir vidinė kultūra. Kelia nerimą šalies ekonomikos ir politikos nestabilumas, norėtusi, kad nebūtų *nesąmonių sistemoje... tokių kaip Paksas, nekilnojamo turto krizė, infliacijos šokinėjimai* (vyras, 25 m.).

Kalifornijos *dipukas*, pateikdamas konkretų giminėms nutikusios istorijos pavyzdį, kritikuoja korupcijos išplitimą Lietuvoje:

Jei nori, kad valstybėje nors kažkiek teisingai būtų pradėta gyventi, reikia susitvarkyti teismų sistemą, o dabar kas dedasi? Galioja užnugarinė sistema, viskas vyksta po stalu. Taip iš bet ko ir už bet ką reikalaujama. Brolis dirbo kompanijoje, tai jam pasakė – arba 50 tūkstančių litų mokėk, arba kompanija bankrutuos. Tai jis dar bandė su tuo kovoti, bet ką tu pakovosi taip, teko sužlugti. Tas koruptavimas pasidaro kaip norma, viską naikinanti (vyras, 75 m.).

Kyšininkavimo apipinta yra ir mokinių mokyklose vertinimo sistema. Pastarasis cituotas *dipukas* pasakoja toliau:

Iš giminių girdėjau, kad Lietuvoje mokyklose tėvai net ir mokyklose duoda mokytojams kyšius, kad vaikas gerai mokytųsi. Mokytoja šypsosi, giria, o vaikas galvoja, kad tai už jo nuopelnus, o čia tėtis kyšį davė (vyras, 75 m.).

Kitas Kalifornijoje gyvenantis *dipukas* pateikia pasiūlymą, kuris padėtų Lietuvai ne tik išvengti korupcijos, bet ir *pilnavertiškai integruotis* į tarptautinę bendruomenę:

¹⁰² Tyrimo metu bene daugiausiai kritikos iš lituanistinių mokyklų darbą organizuojančių asmenų sulaukė LR Švietimo ir mokslo ministerija ir nuo 2010 m. sausio 1 d. reorganizuotas, teises ir pereinamas kitoms institucijoms perdavęs Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės. Pateikiami variantai, ką departamentas turi daryti, kad iš tiesų būtų naudingas Niujorko lietuvių mokykloms: apibendrinti informaciją apie mokyklų įkūrimą, išleisti apie jas knygą, pateikti anketas ir apibendrinti gautus rezultatus. Pabrėžiama, kad JAV yra tik 150 mokyklų, bet vis tiek departamentas nesusidoroja su savo užduotimis.

And you can connect up to the white kindred people, in Great Britan, in US, and you can start developing a fellowship, but you need that, you can not have all the newspapers in Lithuanian. Thats not going to serve the purpose, because thats very isolated. Nežinau, jeigu tas išeis gerai. He he (Aut. „ir taip galėtumėte susijungti su baltaisiais žmonėmis Didžiojoje Britanijoje, Amerikos Valstijose, galėtumėte pradėti kurti draugiškus santykius, bet jums reikia, negalite visų laikraščių leisti lietuvių kalba. Tai nepasiekia tikslo, nes tai labai izoliuoja“) (vyras, 66 m.).

Tyrimo metu pastebėta tendencija neakcentuoti ekonominių emigravimo iš Lietuvos priežasčių, o pabrėžti, jog išvykti iš Lietuvos paskatino atsitiktinai laimėta *žalia korta*, spontaniškas sprendimas pakeliauti, studijuoti, pasinaudoti „Work and Travel“ programos galimybėmis, nusivylimas asmeniniu gyvenimu, noras išbandyti save susiduriant su iššūkiais, taip pat vedybės su užsieniečiu, su kuriuo susipažinta internetu. Vis dėlto kita informantų dalis atvirai džiaugiasi išvykę iš Lietuvos, nes ten laukė vieni *nepritekliai*, neturėjimas galimybių dirbti išsilavinimą atitinkantį darbą:

Nesįjauju į Lietuvos veidą, bet negalėjau ten pagal specialybę dirbti, o kadangi aš Lietuvoje mokiausi, dirbau, todėl ten negaliu dirbti valytoja (moteris).

Pagrindinis vienos iš informančių džiaugsmas Amerikoje yra pigūs daiktai, galimybė *pigiai apsirengti, pavalgyti McDonalde*, nes ji Lietuvoje neturėjo savo būsto, brangiems rūbams neužtekdavo algos. Ji ypač džiaugiasi, kai būna *nemokamos* dienos muziejuose. Po susitikimo su tyrėja kitą dieną skambino prašydama, kad tyrėja internete pažiūrėtų, ar Niujorko akvariume (angl. New York Aquarium) tą dieną yra *donation* diena, kada vietoje bilieto yra aukojama pasirinkta pinigų suma, o tai reiškia, kad gali paaukoti tik dolerį, o jei niekas nemato, ir visai neaukoti.

Išreiškiamas nusivylimas, kad likę Lietuvoje lietuviai smerkia emigrantus, nesistengia suprasti, kokiose jie sudėtingose sąlygose gyvena: *Lietuvoje žmonės arba neinformuoti, arba dezinformuoti, jie nesuvokia, kaip mes čia gyvenam* (moteris Riverhede), nors ir siunčia artimiesiems iš Lietuvos į Ameriką „lietuviškumo“ simbolius¹⁰³, tarsi kviesdami neužmiršti gimtinės, etninių šaknų, neslėpti ir atvirai demonstruoti aplinkiniams savo kilmę, pasitikėdami jais, kaip gerai reprezentuojančiais Lietuvių kultūrą svetimoje šalyje.

Šalis Lietuva daro viską, kad jos neapkęstume, nors nenori, kad neapkęstume. Juk siunčiam pinigų namo. Ten juk pinigai plaukia pensininkams. Blogai, labai durnai, kad Lietuva smerkia emigrantus (vyras).

¹⁰³ Plačiau III dalies 3.2. skyriuje.

Vis dėlto užsakomųjų straipsnių, kviečiančių emigrantus sugrįžti į Lietuvą, akcentuojant jų įgytas kompetencijas ir svarbą Lietuvai, pagrįstumas kvestionuojamas. Bažnyčioje, prieš prasidedant šv. Mišioms, informantė, atėjusi su draugu lietuviu, sako:

Nesuprantu kas ten Lietuvoj darosi, kad tiek daug straipsnių prieš emigraciją ir su raginimu grįžti. Net nervuoja, juk jei viskas būtų taip jau gerai, tai žmonės nebėgtų taip iš Lietuvos (moteris, 26 m.).

Informantai pabrėžia, kad jie susipažinę su lietuviais Lietuvoje neigiamu požiūriu į emigrantus per žiniasklaidą, per nuogirdas.

Nu, net nežinau, jie ant jų pyksta, kad va jis ten išvažiavo, tai ir gyvenkit, ko čia jūs, vienu žodžiu, lendat, čia ir visa kita ir netgi esu girdėjęs tokių dalykų, kad grįžusiam po ilgesnio laiko žmogui yra gana sudėtinga būtų vėl, jį tiesiog diskriminuotų, aš to nepatyrčiau, nežinau kaip būtų (moteris, 37 m.).

Taigi po kelerių metų iš civilizuoto krašto grįžtantys gyventi į Lietuvą, nuo Amerikos išsivystymo lygio atsiliekančią 50 metų, kaip kad teigia *dipukė*, emigrantai jaučiasi nepritampančiais, *kitokiais*, o bendrataučiai, pasak informantų, juos priskiria *svetimų* kategorijai. Vis dėlto tikrąją emigravusiųjų padėtį atspindinčios informacijos sklaida ištaisytų padėtį ir Lietuva galutinai neatstumtų, nesmerktų išvykusių į JAV. *Trečiabangiai* iš Riverhedo, pusiau rimtai, pusiau juokais sako, *norint, kad įvyktų susikalbėjimas su lietuviais Lietuvoje – reikia, kad apsiikeistume gyvenamomis vietomis penkiems metams.*

Gyvenant JAV stengiamasi per daug nesigilinti į tai, kas neigiamo, informantų suvokimu, vyksta Lietuvoje. Nors Lietuvoje gyvena dalies *trečiabangių* artimieji, tėvai, draugai, stengiamasi atsiriboti nuo politinės, ekonominės, socialinės situacijos Lietuvoje analizės, nes tai tiesioginės įtakos jų gyvenimams nebeturi, vis dėlto „mažasis transnacionalizmas“ (Vertovec 2009) yra aktyvuojamas socialinės atminties, palaikant ryšius su giminėmis. Aktyvi Riverhedo lietuvių bendruomenės narė *trečiabangė* sako, kad: *čia net nebesuki galvos dėl nesąmonių, ką daro Lietuva, ir orientuojiesi į bendruomenę, vaikus ir stengiesi dėl vaikų.* Taigi praktiniame lygmenyje yra nusivilta Lietuva, galimybėmis joje gyventi, nors emociniame, naudojantis socialinės atminties selektyvumu (Herloff-Mortensen 1996, Svašek 2002), kaip kad plačiau pristatysime III dalies 4. skyriuje, Lietuva mylima ir idealizuojama.

3.4. Dvigubos pilietybės klausimas

Šiandieninių imigrantų iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose požiūryje į Lietuvos valdžios vykdomą politiką emigrantų atžvilgiu ir kartu galimybes praktikuoti transnacionalizmą išryškėja opus dvigubos pilietybės klausimas. Retas informantas kategoriškai *užveria duris* ir

pareiškia, kad niekada negrįš į Lietuvą. Daugelis išitraukia į įvairius kultūrinius projektus, leidžiančius jaustis priklausantiems kilmės šaliai, nori šiai šaliai išlikti pilietiskai lojalūs, turėti galimybę gyventi transnacionaliame pasaulyje (Glick Schiller 2005). Todėl dvigubos pilietybės klausimas ne tik jautrus, bet ir aktualus, tamptariai susijęs su imigrantų iš Lietuvos mintimis apie ateitį. Dviguba pilietybė suvokiama ne kaip formalumas, ne kaip dokumentas, bet labai aiškiai įvardijama kaip prigimtinė duotybė, už kurią buvo raginama pasirašyti peticijoje prieš NATO šalyse gyvenančių lietuvių diskriminaciją pilietybės pagrindu, skelbiančioje: „Lietuvi! Pasirašyk už savo prigimtine teisę būti Lietuvos Respublikos piliečiu, net jei Tau suteikta JAV pilietybė. Diskriminacijai – ne! NATO šalyse gyvenantys lietuviai tokie patys lietuviai kaip ir Europos Sąjungos“¹⁰⁴.

Kaip, ta prasme, tu gali atsisakyti tai, kas tau įgimta yra? Irgi kažkaip taip keistas dalykas, nes vis tiek, neatsisakau, gal kada į Lietuvą grįšiu, ką aš galiu pasakyti, aš nesu šimtą procentų tikra, kad į jo, aš Amerikoje čia visą laiką gyvensiu. Nežinau... tuo labiau, kad tėvai, gal jiems reiks pagalbos kokios, ką aš žinau, nu, žinai... (moteris, 26 m.).

Neturėti teisės į pilietybę, tai tas pats, kaip gimiau baltas ir turi įrodinėti, kad esi baltas. Nesiginčiju, nes jei neprotingi nusprendė kažką, tai gal kada ateis protingi. Surinkom apie 120 parašų, pridavėm ambasada. Tikiuosi, kad lietuviai neįsijaus į gripavimą, nes politikieriai tiesiog kaip gripu serga – gal greit pasveiks (moteris).

Šia „sirgimo gripu“ metafora išreiškiama viltis, kad lietuviai, kurie nepriklauso valdžioje esančiam sluoksniui, palaikys dvigubos pilietybės projektą, galbūt inicijuos referendumą dėl pritarimo dvigubai pilietybei.

Stovykloje „Neringa“ vieną lauko tyrimo vakarą iškilo diskusija apie dvigubą pilietybę ir vienas *trečiabangis* paklausė kito, kam jam Lietuvos pilietybė, jei jis net prezidentu, kaip Valdas Adamkus, gali būti? Į šį provokuojantį klausimą apie dešimt metų Amerikoje gyvenantis ir kvalifikuotą darbą tarptautinėje kompanijoje dirbantis informantas sureagavo emociškai: *šlykščiausias dalykas, brač, kad Lietuva nori atimti pilietybę. Mes gimstam su pilietybe, tai kaip ją atimti?*

Informantus ypač įžeidė tai, kad jiems apsisprendus priimti JAV pilietybę, jie automatiškai neteko Lietuvos pilietybės.

Yra viena didžiausia problema, kas, sakau, mane asmeniškai pažeidė, tai tas pilietybės įstatymas, pakeitimas. Kad oficialiai aš ją praradau. Taip... tai mane asmeniškai įžeidė. Ir su pilietybės, nepripažino dvigubos, viskas, paskutinis vinis įdėtas, nes jeigu tu nori nors kiek nors turėt čia ramybės ir karjeros, tampi piliečiu. Tai yra daugiau negu normal (vyras, 36 m.).

¹⁰⁴ Žr. 12 priedą.

Kita kategorija informantų yra skeptiški dvigubos pilietybės klausimu. Jie mano, kad žmogus turėtų būti ištikimas vienai valstybei, atiduoti mokesčius vienai valstybei, taigi ir naudotis vienos valstybės teikiamomis privilegijomis, o ne „laikui bėgant stengtis iš abiejų ar daugiau pasaulių gauti visa, kas geriausia“ (Matthews 2003: 82), žinoma, kai tai nesusiję asmeniškai su jais, nepažeidžia jų pragmatinių interesų:

Aš turiu dvigubą pilietybę, nes man tai svarbu – dėl sentimentų ir žemės atgavimo. Vat, trečiabangiams tai bus sunkus spendimas, ar imti kitą pilietybę. Nors šiaip aš visad maniau, kad žmogus turi turėti vieną pilietybę (dipukė).

Dar kiti šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos, nors ir turi teisę kreiptis dėl Amerikos pilietybės suteikimo, to nedaro, nes yra įsitikinę, kad JAV pilietybė jiems nesuteiks daugiau privilegijų, nei kad *žalios kortos* turėjimas, o Lietuvos pilietybės *nežinai kam, kada ir kaip prireiks*, teigia *trečiabangis*, išsilavinimą daugiau nei prieš 10 metų įgijęs Amerikoje. Tiesa, informantų, įvardijančių ne Amerikos, Lietuvos pilietybę praktiškai naudingesne, yra mažuma.

Teoriniuose diskursuose pabrėžiama, kad vienas iš transnacionalizmo aspektų yra lojalumas tiek gimtajai, tiek priimančiajai šaliai, išreiškiamas pilietybės pasirinkimu. K. C. Matthews (2003), S. Vertoveco (2009) bei kai kurių tyrime dalyvavusių imigrantų iš Lietuvos nuomone, dviguba pilietybė yra *patogi, racionali*, bet reikėtų rinktis, kuriai pilietybei ar kuriai valstybei skirti prioritetus, nes *negali gi būti dviejų šeimų vaikas* (moteris, 37 m.). Imigrantai iš Lietuvos jaučiasi lojalūs Lietuvos Respublikai, Lietuvos pilietybę įvardija kaip prigimtine duotybę, vadina emociniais saitais su gimtąja šalimi, kuriuos Lietuva stengiasi nutraukti ir kartu atriboti nuo likusiųjų vietinių Lietuvos gyventojų, politiškai ignoruoti, todėl, atsiradus galimybėms įgyti, nedvejodami pasirenka ne emociškai, bet pragmatiškai svarbią JAV pilietybę. *Trečiabangių* noras turėti dvigubą pilietybę atspindi ir norą aktyviai naudotis transnacionalizmo aspektais, t. y. ne tik priklausyti gimtajai šaliai, bet ir įsitvirtinti svetimoje šalyje, būti mobiliems.

3.5. Galimybių grįžti gyventi į Lietuvą svarstymai

Šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos JAV dažnai gimtąją šalį ir lietuvius Lietuvoje vertina ypač negatyviai, todėl retėja *trečiabangių* vizitų į Lietuvą, tai daro įtaką grįžimo gyventi į Lietuvą modeliuojamoms perspektyvoms, apsisprendimui propaguoti „transnacionalizmą iš apačios“ (Al-Ali ir Koser 2002). Būtų galima apibendrinti, kokios nuotaikos vyrauja imigrantams iš Lietuvos JAV galvojant apie galimybes grįžti gyventi į kilmės šalį – *visi grįžtume į Lietuvą, bet būkim realistai* (vyras), arba – *kas paskutinis išvažiuos iš Lietuvos, prašau išjungti oro uoste šviesas* (internetiniuose forumuose populiarūs frazė).

Dipukų kartos asmenys turi savo nuomonę apie imigrantų iš Lietuvos grįžimo į Lietuvą perspektyvas:

Trečiabangiai jau negali grįžti į Lietuvą, jau gėda jiems būtų. Man rodos, kad kiti yra tas, tas graužia jiems sąžinė, tą žinau, jie užsispyrė, padarė, išvažiavo ir dabar graužia sąžinė ir jie nemoka kaip, kaip su tuo susiderint, tai kuo geriau eit kuo toliau, kad tau neprimintų (vyras, 54 m.).

Kalifornijoje kalbinta *dipukė* samprotavo, kad *jei jau čia gyvena 5, 6 ar 10 metų, nu yra tie, kurie grįžta, po tiek metų kažkiek, bet kad gyventi nuolatiniai, nežinau ar tiek daug grįžtu.* Tai tiesiogiai atitinka G. Shefferio (2003), N. Glick Schiller (2005), V. Parutis (2006) požiūrius, kad kuo daugiau metų praleidžiama svetimose šalyje, tuo yra mažesnė tikimybė emigravusiems grįžti gyventi į gimtąją šalį.

Informantams, kurie nepasiduoda nostalgijai ir atminties fragmentacijai laiko tėkmėje, sunku atsakyti klausimą, kur geriau gyventi – Lietuvoje ar JAV:

Norint pasakyti, atsakyti į šitą klausimą, dabar reikėtų grįžti ir pagyventi Lietuvoj. Nes man atrodo, kad visada atmintyje lieka geri įspūdžiai ir tu gyveni, tai ir atrodo, kad taip yra visada, nes aš susiduriu labai su tuo, kad žmonės, kurie išvažiavę prieš penkiolika metų, iš Tarybų Sąjungos, jie aiškina, va, čia Amerikoj kaip gerai, o ten tai taip yra (moteris, 37 m.).

Iš dalies šiandieninių imigrantų iš Lietuvos ateities planų siejimą ar nesiejimą su Lietuva lemia statusas, kurį turėdamas informantas išvažiavo iš Lietuvos. Jei jis buvo studentas, bedarbis ar tiesiog sunkiai besiverčiantis asmuo, Lietuva asocijuojasi su ribotų galimybių, nevertinančiu savo gyventojus kraštu. Dažnai jaučiama *nuospauda ant širdies, kad dėl Lietuvos ekonomikos pakilimo buvom priversti išvykti, kai po perversmų buvau per sena dirbti prekybininke ir tapau bedarbe* (moteris, 52 m.).

Kiti teigia, kad gyvenimo JAV ar Lietuvoje kokybę lemia asmenybės šiuolaikiškumas, atvirumas naujovėms, bendras optimistinis nusiteikimas.

Man visur gerai. Man visur gerai, kur aš esu. Aš taip pasidarau, kad man visur gerai būtų. Draugai sako, kad esu labai kosmopolitiška, sako tau labai ten (aut. JAV) patiks, turbūt. Nu jo, labai norėjau, kad, vat, į tokį miestą, Niujorką. Tai man čia, pavyzdžiui, labai patinka (moteris, 28 m.).

Pastaroji informantė, tik jau kito susitikimo metu, dar atviriau išsakė savo planų grįžti į Lietuvą nerealumą:

Žinau, neįsivaizduoju kaip jausčiausi Lietuvoje dabar, bijau, kad nepritapčiau. Ten gi viskas skirtinga, net ir rūbų dauguma, kuriuos iš Lietuvos atsivežiau – netinkami ir išmesti čia turėjau (moteris, 28 m.).

Trečio susitikimo metu ji teigė nebeatanti perspektyvų grįžti gyventi į gimtąją šalį, nors ir pastebi save nuklystančią į gražius prisiminimus. Retkarčiais ji paskambina artimiesiems, tačiau jos nebevilioja net ir galimybė nuolat turėti transnacionalių patirčių:

Žinai, aš jau tikrai nebegrįšiu į Lietuvą, ir gyventi ten per sunku jau būtų, ir šiaip ten nebetraukia, tas paniurėlių ir depresuotų kraštas (moteris, 28 m.).

Dar viena informantė išvyko iš Lietuvos, nes darbdavio paklausus, kodėl už tą patį darbą ji ir vyrai gauna skirtingą atlygį, jai buvo pasiūlyta susirasti turtingą vyrą. *Tai ar galima tokioj Lietuvoj gyventi?*, klausė ji retoriškai. Tyrimo metu išklaudyta ne viena istorija apie diskriminaciją Lietuvoje ne tik lyties, bet ir seksualinės orientacijos pagrindu.

Esminė priežastis grįžimti gyventi į Lietuvą, kuri buvo minima informantų, tai yra darbo susiradimas.

Į Lietuvą grįšim, priklausys nuo jo (aut. vyro) darbo, nes jisai yra pagrindinis finansų šaltinis mūsų šeimoj, jis yra duona ir sviestas. Ir tai priklausys nuo jo darbo galimybių. Aš manau, kad aš lengviau prisitaikčiau belekur, negu jisai ir daugiau priklausys nuo jo darbo, nes aš, sakykim, jisai moka nuomą, jisai viskuo rūpinasi, aš esu ponia brangi, brangi, ponia brangi (moteris, 28 m.).

Jei informantai dar nebus sulaukę pensinio amžiaus, tai jie tik tada grįš gyventi į Lietuvą, jei jų specialybė taps paklausesnė ir kartu atsiras galimybių susirasti darbą Lietuvoje. Reikalingas darbo rinkos susibalansavimas, kad nebūtų nelogiško neatitikimo tarp išsilavinimo ir galimo gauti uždarbio:

Aplamai, Lietuvoj dar sistema nesusibalansavus. Nes, sakykim, daktaras uždirba mažiau negu statybų ten kuris plyteles klijuoja tai... (moteris, 33 m.).

Dar kiti informantai galimybes grįžti į Lietuvą mato tik pradėjus verslą Amerikoje, kitais žodžiais tariant, *transatlantinį* verslą.

Noriu savo biznio, bet realiausias bus gabenti statybines medžiagas į Lietuvą, jau sutariau su pažįstamais muitinėje, tai žinau, kad neblogai uždirbsiu. Nuo statybinių medžiagų kiekvieno dolerio po 20 centų uždirbsiu, o kai mašinas veži – tai po 5 centus nuo dolerio uždirbi. Tada jau galėsiu gyventi Lietuvoje ir čia tik laikas nuo laiko atvažiuoti sutvarkyti reikalų (vyras).

Dalis informantų pasilieka tikimybę, kad kada nors grįš į Lietuvą, *man atrodo, kad tikrai ketinu, neatsisakau tos minties*, kaip kad sako 26 metų studentė, nors dauguma į konkrečias detales nesileidžia:

Nu... nebežinau, ar... pirmyn atgal toksai... bet aš visą laiką palieku tą galimybę, visada palieku galimybę, tą, kad aš, aš visai norėčiau grįžti (moteris, 37 m.).

Norėsiu, kai kada, senatvėj gal Lietuvoj gyvensiu, gal čia gyvensiu, bet kai pagalvoji, kad aš mokesčius čia moku, o kaip ten pensininkai gyvent tikrai aš taip nenoriu (vyras, 39 m.).

Taip apie planus ateityje grįžti gyventi į Lietuvą kalba didžioji dalis imigrantų iš Lietuvos, prasitardami, kad kiekvieną kartą, kai nori grįžti į Lietuvą, tai įsijungia lietuvišką televiziją ir tas noras praeina.

Riverhede kalbinti imigrantai iš Lietuvos teigia, kad *kiekvienas lietuvis galvoja apie grįžimą namo į Lietuvą, visi čia su ilgesiu gyvena. O tendencija labai liūdna – niekas čia naujai nebevažiuoja – visa Lietuva į Europą traukia. Nėra nei vieno, kuris nebekeintų į Lietuvą grįžti*, tačiau neišvengiamai prasitariama apie pripratimą, įsigyvenimą, patogumą gyventi JAV ir privalumus, kurių nėra Lietuvoje:

Žinai, čia labai daug ką keičia, kad apie buitį negalvoji ir gali stabilią aplinką vaikui garantuoti ir čia mes jau labiau sucivilizuoti – nebereikia būti grubiems (moteris).

Pokalbiuose su daugiau nei dešimt metų JAV išgyvenusiais imigrantais iš Lietuvos išryškėja, kokį svarų vaidmenį tėvų apsisprendime negrįžti į Lietuvą turi sėkmingas vaikų adaptavimasis Amerikoje. Akcentuojamas dėmesys vaikams, susirūpinimas jų ateitimi:

Vaikui reikia stabilios aplinkos, o Lietuvoje ne daug kas laukia, mes čia jau 10 metų, tai biškį atitrūkę nuo Lietuvos. Čia apie buitį negalvoji. Ir čia nėra nusikalstamumo. Lietuvoje neįmanoma būtų, nes ten labai brangūs butai (moteris).

Antra vertus, stebint pastarųjų informantų gyvenimus galima pamanyti, kad jie čia *laikiniai apsistoję* – minimalios investicijos į buitį, neturi mobiliojo ryšio telefono, palydovinės antenos ir pan.

Mes daiktų faktiškai neperkam, nes dėl kiekvieno daikto galvoji – o ar jis tilps į lagaminą? Todėl vos keletas pirktų daiktų – viskas dovanota, viskas faktiškai atiduota. Kai kurie lietuviai daro remontus, bet tas mums neaktualu, nes niekada nežinai, kada važiuosi į Lietuvą – taip kiekvienais metais planuoja palikti Ameriką trečiabangių šeima, turinti mažamečių vaikų, gimusių JAV. Žinoma, labai svarbus įvairių sprendimų faktorius yra finansai, kurie, pasak informantų, riboja ir galimybes su kitais lietuviais kartu keliauti, valgyti viešose vietose, todėl vis grįžtama prie idėjos grįžti gyventi į Lietuvą, kur yra visi giminės ir draugai.

Informantai, kurie nesijaučia adaptavęsi, nori grįžti į Lietuvą:

Ir, nu, aišku, Lietuva ir lieka Lietuva, tai yra mano, tai yra mano. O čia aš svetimas žmogus, į svečius atvažiavau. Atvažiavau ir užsilikau ilgesniam laikui (vyras, 42 m.).

Dalis imigrantų grįžtų į Lietuvą, jei gimtojoje šalyje būtų nors kiek daugiau tvarkos, naujovių, pralinksėtų žmonės. Nevengiama ir tokių neapibrėžtų lozungų, pavyzdžiui, *pakils*

Lietuvos ekonomika – grįšiu į Lietuvą! Ir kad aplinka šiek tiek būtų malonesnė akiai (moteris, 26 m.).

Norėtuši, kad Lietuvoj viskas būtų daug gražiau, aišku, kad nebūtų tos korupcijos, nebūtų tokio bardako, kad nebūtų vienvaldė kažkokia monopolistinė tenai, pavadinkime, kompanija, kuri valdytų vos ne visą Lietuvą, pradedant visais žinai tais visais tinklais, visa elektrifikacija mūsų, bla, bla, bla, kas be ko, norėtuši tvarkos, bet aišku, nori nenori, jinai bus ir, žinai, mes jos nepagaminsim, čia turbūt nori nenori reiks kokių dviejų kartų, bet, supranti, šiaip ar taip, Lietuvėlė atsistotų ant savo kojų, mes pasijustume, žinai, visaverčiai Europos gyventojai (vyras, 46 m.).

Dar kiti išreiškia radikalią apsisprendimo negrįžti į Lietuvą poziciją, nebent atominė bomba čia nukristi turėtų, tada turėčiau važiuoti (vyras, 30 m.).

Kai kurie informantai nemato perspektyvos visą likusį gyvenimą gyventi Niujorke, nes jis yra labai brangus miestas, jau vien kalbant apie švietimo sistemą, dalis informantų mano, kad valstybinės mokyklos yra be išimčių netinkamos lankyti vaikams, o privačios yra ne tik neįkainojamai brangios, bet ir patekti į jas nėra taip jau paprasta.

Leisti į bendrą mokyklą, kas yra visiškas košmaras arba į privačią, kas yra suuuper brangu. Aaaa super brangu, aš turiu omeny, kad vaikui turbūt metai mokslų pradedamoj mokykloj kainuos 80 tūkstančių dolerių (vyras, 36 m.).

Niujorke, nors jis ir didelis miestas, kai kurių specialybių atstovai, pavyzdžiui, menininkai, jaučia didelę konkurenciją. Būtų galima pridurti, kad Niujorkas yra matomas kaip tarpinė stotelė pasirenkant tolimesnę gyvenamąją vietą.

Čia aš grįžus iš Kostarikos galvoju, blemba, kaip faina, gal čia reikia kažkiek tai padirbėti, užsidirbti ir važiuoti kažkur į pietų Ameriką ir gyvent sau (moteris, 33 m.).

Imigrantų iš Lietuvos JAV sprendimą grįžti ar nebegrįžti gyventi į Lietuvą lemia šeimos narių pozicija šiuo klausimu arba šeimos, likusios Lietuvoje, poreikiai.

Vienas dalykas, žmona irgi dar nenori jinai važiuoti, dabar, kaip sakant, viską mesti, žinai, ir važiuoti ten be jos, kažkaip tai irgi nei šis nei tas, ten vėl tada reiktų vėl naują žmoną ieškoti, kiek galima (juokiasi, nes tai jau antroji jo žmona) kiek tų žmonių jau galima turėti? Tai vienas dalykas, antras dalykas sūnus irgi dar, paauglys, dar reiktų keletą metų paauginti jį, nors aišku, mes tik savaitgaliais matomės, bet vis tiek, aš manau, kad dar jam, žinai, įtaką turi, dar būt gerai dar keltą metų tą sūnų paauginti. Trečias dalykas, ta vėl lietuviška veikla, jeigu ten išvažiuočiau tai vėl čia New Džersy viskas sustotų ten ... (vyras, 40 m.).

Arba kažkas iš šeimos susiję, pavyzdžiui, tenais su sveikata kam nors tenai negerai, ten kad grįžti į Lietuvą ir prižiūrėti ar ten ką nors, tenai mamai ar močiutei, nu ką nors tokio (moteris, 28 m.).

Dalis informantų dėsė atsakyti į klausimą, koku atveju jie grįžtų gyventi į Lietuvą, bet neformaliuose pokalbiuose paatviraudavo, kad surasta lietuvaitė ar lietuvis paspartintų grįžimą.

Galbūt, jeigu ir šeimą sukurt ar ką, nu nežinau dar (vyras, 37 m.).

Lietuvį kokį gal turėčiau įsimylėti (juokiasi), kuris Lietuvoj gyventų (moteris, 28 m.).

Visada palieku atvirą galimybę, nes jeigu taip atsitiktų, kad sukurčiau šeimą, ir mano, nu, būtų šeimos sprendimas grįžti, tai turbūt grįžčiau, mielai, atvira, tikrai (moteris, 37 m.).

Informantai pabrėžė, kad grįžtamoji migracija į Lietuvą jau prasidėjusi, nors nerimą kelia grįžusiųjų pasakojamos istorijos, kad Lietuvoje labai sunku naujai adaptuotis, pritapti, todėl tenka vėl išvykti iš Lietuvos. Tai atitinka C. B. Brettell požiūrį, kuri, perfrazuodama M. Margolis (1995) teigia, kad repatrijavę asmenys dažnai vėl emigruoja, sukurdami „yo-yo migracijos efektą“ (Brettell 2008: 117), o tai glaudžiai koreliuoja su S. Vertoveco (2009) pasiūlytu „cirkuliaros migracijos“ fenomenu. Tiesa, C. B. Brettell (2008) pažymi, kad čia svarbios migruojančių intencijos įsitvirtinti vienoje ar kitoje šalyje ilgesniam laikui, o ne tiesiog uždarbiauti, siekti kultūrinio pažinimo.

Labai daug lietuvių važiuoja atgal, iš Čikagos va labai daug kas nuvažiuoja, bet paskui pabūna ir jau nebeprisitaiko jau. Ir kiek aš supratau, šnekantis su čikagiečiais, tai daug išvažiavo, tai tas, anas, trečias, dešimtas, tenais, nusiperka namus ir sako, ką aš dabar toliau veiksiu? Ir galvoja, ir jau nebesutampa kažkaip tai, gyvenimo stilius ar... (moteris, 33 m.).

Amerikos lietuvis, nuo pat vaikystės gyvenęs tiek Šiaurės, tiek Pietų Amerikoje papildytų, kad *ieškojau kur numirti, tai nuvažiavau į Lietuvą, bet ten supratau, kad per daug vis tik esu amerikietiškoje kultūroje užaugęs, aš ir mąstau ir elgiuosi nelietuviškai, tai grįžau čia. Trečiabangė stovykloje „Neringa“ sako: aš nenoriu į Lietuvą, nes, nes būtų tokia pati sunki emigracija, kaip po gaisro būtų. Tuo tarpu jos vyras, kuris gyvena Lietuvoje ir nors kartą į metus atvažiuoja į JAV, pasak informantės, kalba: aš būsiu basas, bulves valgysiu, bet JAV negyvensiu.*

Lietuvos Respublikos Generalinio konsulato Niujorke darbuotoja *dipukė*, paklausta, ką mano apie šiandieninę emigraciją iš Lietuvos, neabejoja, kad išvykusiųjų perspektyvos grįžti į Lietuvą yra minimalios, tačiau Lietuvai emigrantai ekonomiškai yra labai naudingi.

Žmonės ieško geresnio gyvenimo, geresnės buities sau ir savo vaikams, savo šeimai, ir važiuos ten, kur tas bus įmanoma įvykdyti. Jau dabar kaip yra dalis Europos unijos, tai palengvino visą tą išvykimą. Aš manau, iš vieno taško Lietuvai didelę skriaudą padarė tas įsijungimas į Europos uniją, bet iš kito taško, gal ir gerai, nes vis tiek plaukia šiokie tokie pinigai atgal į Lietuvą. Vis tiek šeimos padeda vieni kitiems, vis tiek gerina gyvenimo būklę, gerina gyvenimo sąlygas, siunčia pinigus ar tėvams, ar seserims. Mano viena pažįstama čia dirbo 12 metų, prižiūrėdama senelius, ir žinoma, ji visą savo

gyvenimą paaukojo tam, bet jinai nupirko seseriai butą, mamai, sau nusipirko puikiausią butą, taigi tie visi pinigai ėjo į Lietuvą. Bet ji čia gyveno ir ten grįžo. Taip kad yra ir tokių. Ir tie pinigai, kuriuos čia uždirba, ar Europoj, vis tiek grįžta šiek tiek, gal ir gerai. Aš nežinau (moteris).

Dar kiti informantai, neturėdami realių artimos, o gal net ir tolimos ateities planų grįžti į Lietuvą, bent svajonėse leidžia sau būti gimtinėje:

Mano rojus kai aš numirsiu bus toks – atsikeli, pavalgai pusryčius stiprius, žaidi krepšinį, geri mineralinį, važiuoji į Lampėdžių karjerą (aut. esantį Kaune), maudaisi, kepi šašlyką, geri alų. Kitą dieną su miela mergina eini į operą ir valgai pyragą (vyras, 31 m.).

Imigrantai iš Lietuvos Amerikoje, kaip minėjome, nesiekia besąlygiškai asimiliuotis, o dažnas, kad ir manipuluojančiai, bet siekia išlikti „lietuviai“, dėl tos priežasties norėtų turėti galimybę pilietine prasme būti lojalūs ir JAV, ir Lietuvai. Lietuvos ekonominė situacija, darbo rinkos nestabilumas, menkos socialinės išmokos, seksualinės orientacijos, lyties pagrindu patirta diskriminacija neleistų net pagalvoti apie nuolatinį *namų* kūrimą Lietuvoje, tačiau retas kuris kategoriškai teigia niekada negrįšiantis gyventi į Lietuvą. Vis dėlto realių veiksmų niekas neketina imtis ir pasitenkina transnacionalių santykių su Lietuva kūrimu arba oponuoja C. B. Brettell, kuri teigia, kad „dažniausiai grįžimą į gimtąją šalį lemia išlaikyti rimti šeimyniniai ryšiai, o ne ekonominė nesėkmė, nepasiekus finansinės sėkmės“ (Brettell 2008: 116).

4. Šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos JAV identitetų konstravimas

Ši disertacinio darbo dalis skirta šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos, iš to paties regiono, tų pačių politinių, ekonominių, socialinių sąlygų Jungtinėse Amerikos Valstijose saviidentifikacijos kitataučių apsuptyje, gyvenant toli nuo gimtosios šalies ir / ar praktikuojant transnacionalizmą, identitetų konfigūracijų išryškiniui.

Surinkti duomenys leidžia apibendrintai išskirti keletą esminių šiandieninių imigrantų iš Lietuvos etninio identiteto konfigūracijų. Pažymėtina, kad „lietuviškas“ identitetas dažniausiai yra nuolat konstruojamas kontekstualiai, atsižvelgiant į situaciją ir joje dalyvaujančius asmenis, jų žinojimą ir motyvacijas sužinoti daugiau apie Lietuvą, taip pat gana dažnas yra nepriklausomas nuo konteksto ir situacijos nekintantis „lietuviškumas“, pasitvirtinamas rūpinantis vaikų „lietuviškų“ papročių, istorijos, kalbos mokymu.

4.1. Kontekstuali – dinaminė šiuolaikinių imigrantų identitetų konfigūracija

Bet kuri tapatybė nėra pati savaime egzistuojanti duotybė, o jos egzistavimą lemia tai, kiek ji yra naudinga ir būtina individams, kiek atitinka jų interesus (Akstinavičiūtė ir Petraitytė 2007: 15). Galbūt todėl šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos, pasakodami vietiniams JAV gyventojams apie Lietuvą, dažnai pasiduoda „pazityviam selektyvumui“ (Svažek 2002), nevengia *pagražinimų*, daugiausia minėdami vien teigiamus istorinius, demokratinius valstybės aspektus, didžiuodamiesi gražia gamta. Žinoma, neišvengiamos temos ir apie emigracijos iš Lietuvos mastus dėl nekryptingai vykdomos socialinės politikos, smunkančios ekonomikos, ar, kaip jau minėta, šališkos žiniasklaidos, dvigubos pilietybės nesuteikimo, vietinių lietuvių neigiamo požiūrio į emigrantus. Taigi imigrantai iš Lietuvos Amerikoje, tiek gerai, tiek prasčiau gyvenantys, legalūs ar nelegalūs, specialistai ar nekvalifikuoti darbuotojai, esant būtinybei gali puikiai suderinti buvimą lietuviu ir jaustis pilnaverčiu Amerikos gyventoju, t. y. prisitaikyti kiekvienoje situacijoje ir pasirinkti, kada yra palankiau būti transnacionaliu, o kada asimiliuotis svetimoje visuomenėje, *nulietuvėti*, ignoruoti savo prigimtį.

Žmogus neturėtų jausti diskomforto viešojoje erdvėje perimdamas aplinkinių gyvenimo būdą, elgesį, o namų erdvėje sugrįždamas į *etnines šaknis atspindinčius* elgesio modelius, tiesiog būtina, kaip juokdamasi sako 32 metų juvelyrė, *svarbu žmogui galvoj viskas susiderint*.

Man atrodo, kad gali gyvent su abejom pusėm (juokiasi). Man tai labai, man labai, pavyzdžiui, patinka, ta prasme, šeimos, šeimos židiny aš esu lietuvė. Kaip išeinu į darbą, aš, aišku, vis tiek žinau, kad aš lietuvė, aš turiu savo kultūrą, bet aš bendrauju tiesiog profesionaliai (moteris, 26 m.).

Taigi kai kurie informantai savo identitetą ima skaidyti ir padalina jo raišką į viešąją ir privačią sferas. Jei darbe kolegos kitataučiai, amerikiečiai, o šeima „lietuviška“, tai tikėtina, kad jausmas *aš lietuvis* šeimoje išliks nekintantis, nors pabrėžiama, kad viešojoje erdvėje imama elgtis kiek panašiau į amerikiečius.

Aj nu priklauso kartais nuo situacijų kartais priklauso, vis tiek namuose tai, namuose tai šimtą procentų jaučiuosi lietuvė. Nes vis tiek, lietuviškai bendraujam, viskas viskas, aplink vis tiek kažkaip tokia atmosfera lietuviška. Aišku, kaip išeini į visuomenę, tai būna kartais, kad ten... gal kažkaip charakteris gal kitoks, gal savybės kitokios, nežinau. Priklauso, vis tiek tie amerikoniai irgi ten visokių gi, visokio plauko tų amerikonių yra. Ir iš Europos kilusių ir iš Azijos, ir iš visur. Tai ne taip jau ir sudėtinga ten įsiliet (moteris, 26 m.).

Taigi „lietuviškasis“ identitetas – adaptyvus ir lankstus, nes darbo dienomis imigrantai iš Lietuvos tampa *amerikiečiais*, o kai su bendrataučiais sportuoja, švenčia, gyvena – yra *lietuviais*, o tai yra pranašumas prieš vietinius gyventojus, nes galima rinktis skirtingas

kultūrinės terpes leisti laisvalaikį, minėti šventes, ieškoti draugų, vartoti kalbą. *Privalumas būti lietuviu Amerikoje – gali mėgautis dviejų skirtingų bendruomenių gyvenimu, diskutuoti skirtingais klausimais, įsitikinęs 37 metų vyras, Amerikoje gyvenantis 14 metų.*

Didžioji dauguma informantų teigė, kad apie Lietuvą pasakoja atsižvelgiant į klausytojo interesus, išsilavinimą, pomėgius, taigi vieniems pasakoja apie gražias merginas Lietuvoje, kitiems apie šalies istoriją, apie okupaciją, tad jie identitetą konstruoja situaciškai, kai „skirtingose situacijose suaktyvinami skirtingi identiteto klodai / elementai“ (Liubinienė 2009: 70). Jei užsienietis norėtų kartu važiuoti į Lietuvą, tai jį vežtų pavasarį ir į didžiuosius miestus – Kauną ir Vilnių, aprodytą Nidą, Druskininkus, Palangą, Kryžių kalną Šiauliuose, Šiluvą, Trakus, nes *kai sužaliuoja gamta, tai niekur nerasi tokio vaizdo, niekur, kaip Lietuva.* Pakomentuoti šią mintį šiandieninių imigrantų iš Lietuvos vakarėlio metu imasi kita imigrantė, kuri Niujorke gyvena maždaug metus laiko:

O aš nei už ką pasaulyje nekeisčiau Niujorko į nieką kitą pasaulyje. Čia ir parkas, paplūdimys, dangoraižiai, įvairios rasės, kultūrų sankaupa. Čia viskas yra. Tai kaip gali nenorėti čia gyventi, o kažkokioj Lietuvoj? (moteris, 28 m.).

Keletą dienų apsistojus *trečiabangių* šeimoje teko stebėti ir kartu dalyvauti jų kasdienėje rutinoje – nuo rytinės ruošos iki pat naktinių organizacinių lituanistinės mokyklos ir šeimos darbų. Ryte amerikiečių mokykloje, kurią lanko vienas iš šeimos vaikų, teko stebėti mamos su dukra rengtą pristatymą apie Lietuvą kitataučiams vaikams, kurie net nebuvo girdėję kur yra ta Lietuva, taip pat kaip jos moko iš popieriaus lankstyti *lietuvišką paukštį*.

Imigrantų iš Lietuvos, išvykusių su nelabai didelėmis nuoskaudomis, pasakojimuose aplinkiniams apie Lietuvą *nesinori jau ten viso to purvo drėbti, kaip iš tikrųjų ten yra*, todėl yra pagražinama, suhiperbolinama kiekviena dėmesio verta detalė, „romantizuojama ir esencializuojama“ (Herloff-Mortensen 1996) tarsi pabrėžiant, kad jie atvyko *ne šiaip iš kokios trečio pasaulio šalies*, o iš išsivysčiusio, sutvarkyto, gražaus krašto, tad su jais taip pat reikia bendrauti kaip su lygiaverčiais asmenimis. Ypač angažuoti ir norintys patikrinti socialinės atminties apie gimtąją šalį realistiškumą *trečiabangiai* didžiuojasi įkalbėję amerikiečius nuvykti į Lietuvą.

Tai vieną jau įkalbėjau, žinok, anūką (aut. amerikietį) ko gero važiuoti 2009 tūkstantmečio pažymėt į Lietuvą, nes tiek jau pripasakojau visko, tiek gražių nuotraukų prisiuočiau ir taip toliau, ir toliau (vyras, 46 m.).

Kita dalis informantų apie Lietuvą vengia kalbėti vien teigiamus dalykus, nes įvertina aplinkinių žinojimą apie emigracijos iš Lietuvos mastus, kuriuos lemia sudėtingos gyvenimo sąlygos Lietuvoje. Taigi greta Lietuvą idealizuojančių imigrantų yra ir realistų (kai kuriais

atvejais tampančių skeptikais) kurie atvirai kalba apie tai, kad tiek jiems, tiek Lietuvoje apsilankiusiems amerikiečiams nebeatinka Vilnius, *nes jie nebegali jaustis tenais turtingais* (vyras, 25 m.). Neišvengiamos kalbos apie realią Lietuvos ekonomikos padėtį, kad visų grupių prekių kainos Lietuvoje, palyginti su kitomis Europos šalimis ar Amerika, yra tikrai aukštos. Dar kiti informantai teigia, kad Lietuva yra ištuštėjusi ir neverta dėmesio šalis:

Mmm... sakykim taip, kol nebuvo Europos Sąjungos, tikrai galėjau rekomenduot, dabar tikrai negaliu rekomenduot, dabar, kaip ir visi lietuviai, rekomenduoju svečiams, Ukrainą... jo... atsakymas koks? Ten vis dar likę žmonių, ten sausio mėnesį, ketvirtą darbo dieną, jau aš aštuntą ryto nusileidau nuo Tauro kalno Vilniuje, tada iki Gedimino aikštės, kokia ten gatvė, Konarskio... sutikau keturis žmones, aštuntą ryto, tai kažką sako (vyras, 36 m.).

Manoma, kad visa, ką turime Lietuvoje, galima rasti Niujorke – jūrą, bažnyčias, senos architektūros pastatus, parkus, muziejus, todėl net ir turistiniais tikslais neverta važiuoti į *tokią mažytę neišsiskiriančią šalytę* (moteris, 28 m.). Tokios pozicijos laikymasis tiek viešojoje, tiek privačiojoje erdvėje, taip pat minėtos pastangos *suamerikonėti*, leistų kalbėti apie „nulietuvėjimo“ konfigūraciją, vis dėlto toks vertinimas būtų labai kategoriškas ir ypač sunkiai praktiškai apčiuopiamas. Dažnas imigrantas iš Lietuvos yra nusivylęs kultūros stoka JAV, sudėtingu imigranto likimu, jiems sugriuvo *Amerikos mitas*, nostalgiją stiprina ir suvokimas, kad ne taip lengva palikti susikurtą gyvenimą Amerikoje ir grįžti gyventi į Lietuvą – daugumą saisto įvairūs įsipareigojimai valstybei, pavyzdžiui, įvairios paskolos, pradėti vaikų mokslai, vieno iš partnerių sėkminga adaptacija, kilimas karjeros laiptais. Taigi siekiant išvengti vidinio psichologinio konflikto, daugelis informantų naudojami kontekstualia „lietuviškumo“ strategija, arba kiekvienu atveju kuria situacinę identitetą ir juo naudojasi, pasinaudoja racionaliai pasirenkamo, gynybinio ir struktūrinio – ambivalentiško lietuviškumo transformacijomis (Šutinienė 2011: 167). Anthony D. Smithas pabrėžtų, kad „žmonės sėkmingai pereina nuo vieno socialinio ar kultūrinio identiteto prie kito, atsižvelgiant į situaciją bei kontekstą, ir šie identitetai puikiai dera tarpusavyje“ (Smith 1999: 238), sukurdami tarperdvinį identitetą (Brettell 2008).

Šiame skyriuje aptarėme bene dažniausiai šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos elgesį, veiklas nusakančią „lietuviškumo“ konfigūraciją, kurią įvardiname kontekstualia – dinamine, atspindinčia adaptyvų ir prisitaikančių skirtinguose kontekstuose, įvairiose situacijose, kintantį bendraujant su skirtingais asmenimis ir skirtingose erdvėse imigrantų elgesį. Pagal asmens motyvacijas, vertybes, resursus pasirenkama, kur ir koku intensyvumu „vartoti“ savąjį identitetą. Dažnai, ypač viešojoje erdvėje, manipuluojama saviidentifikacija – siekiama patogumo bendraujant su aplinkiniais, naudos arba bandoma nuslėpti savo tikrąją kilmę.

4.2. Statiška šiuolaikinių imigrantų „lietuviškumo“ konfigūracija

Ši etninio identiteto konfigūracija yra emocionali, atspindinti „nekintantį“ imigrantų iš Lietuvos „lietuviškumo“ pojūtį, o kai kuriais atvejais ir nurodanti sustiprėjusį, Lietuvoje susiformavusį *lietuviškąjį* identitetą. Pabrėžiama, kad *lietuviškumo jausmas* yra stabilus, tai tarsi statinė duotybė, kuriai įtakos negalėtų daryti jokie aplinkiniai veiksniai ir pasikeitusios gyvenimo aplinkybės. *Šiaip tai nei stiprėja nei silpnėja, aš toks atvažiavau, koks atvažiavau toks ir likau, mano manymu*, sako 37 metų vyras, Amerikoje gyvenantis 14 metų. Jam pritartų ir 3 metus Amerikoje gyvenanti 28 metų moteris, net ironizuodama žinomus atvejus, kai *daug lietuvių pasijunta didesniais patriotais, negu kada nors buvę Lietuvoj*.

Tiesa, nors ir pabrėžiama, kad atsivežtas „lietuviškumas nekinta“, gilesnis identifikavimosi interpretavimas gali įgauti įvairias formas, tai yra pirmaisiais gyvenimo svetimijoje šalyje metais dominuoja nostalgiski, gimtosios šalies kultūros sureikšminimo ir „romantizuoto selektyvumo“ (Herloff-Mortensen 1996) jausmai, kurie, bėgant metams ir susipažįstant su naujos gyvenamos, priimančios šalies kultūrine įvairove, nebėra taip akcentuojami, sureikšminami:

Aaa, jausmo (aut. „lietuviškumo“) stiprumas nesikeičia, bet jo turinys keičiasi. Atvažiavus iš Lietuvos buvo toks truputėlį gal šapokiškas – ten Lietuva, lietuvių kalba gražiausia, lietuvių merginos ten gražiausios, lietuvių ten alus skaniausias ar panašiai. Tas nublanko, nes mačiau ir gražesnių merginų, ir skanesnio alaus, kalbas aš visas mėgstu ir man lietuvių patinka ir ne lietuvių (vyras, 31 m.).

Statiškos etninio identiteto konfigūracijos kontekste išryškėja, kad etninio identiteto nei pasirinksi, nei jį pasikeisi, nes su juo yra gimstama.

Koks aš amerikonas, kad tu juokauji, aš gimęs Lietuvoj, esu lietuvis (juokiasi), amerikonas, tu manęs nejuokink. Tu mane po 80 metų paklausk ar po 180 metų, jeigu aš kalbėsiu, aš vis tiek sakysiu, kad aš esu lietuvis (vyras, 30 m.).

Nors dažniausiai statiško „lietuviškumo“ akcentavimas yra tiesiog apgailėstojimas, kad neįmanoma tapti amerikiečiu.

Aaa, sakykim taip, nori nenori, čia vis tiek esi lietuvis, tu tiesiog vis tiek, nori nenori. Amerikonu niekad netapsi šimtą procentų¹⁰⁵, tu čia visada būsi savas tarp svetimų, arba svetimas tarp savų (vyras, 36 m.).

Kitai tariant, buvimas lietuviu priešpriešinamas buvimui amerikiečiu – jei negali tapti tikru amerikiečiu, tai belieka išlikti lietuviu:

¹⁰⁵ Vis dėlto Amerikoje gimusi informantė mano, kad *vienintelė tauta, kurios žmogus tu gali tapti, tai yra Amerika. Ane? Aš noriu būti amerikietis. Fine, atvažiuok čia, gyvenk, suprask tą gyvenimą, nes čia visi svetimtaučiai ir visi amerikiečiai. Bet ar tu dabar galėtum sakyti, aš noriu tapti Amerikos indėnu? Tai va (moteris, 54 m.).*

Aaaa, nu kad aš sakau, negaliu tapt amerikonu viskas aišku, nuo kalbos iki, vis tiek akcentas. Tai aš lietuvis (vyras, 36 m.).

Kai kurie informantai, kad ir kiek metų gyventų JAV, kad ir kaip puikiai čia jaustųsi, labai aiškiai įvardija, kodėl jie save priskiria prie „lietuvii“ ir kokių atveju žmogus galėtų savęs nebevadinti *lietuviu* ar *tikru lietuviu*. *Aš gimęs Lietuvoje, tai aš esu lietuvis, o kas jau gimęs JAV – tai jų šaknys Lietuvoje, bet dar lietuvis (vyras, 38 m.).*

Taigi jei asmuo yra gimęs Lietuvoje arba emigravo būdamas nebe vaikas, tai jis save gali laikyti lietuviu, komplikuočiau yra su gimusiųjų Amerikoje ar emigravusių vaikystėje apsisprendimu, tačiau ir šiais atvejais lemiamas vaidmuo tenka asmeniniam individo pojūčiui, savęs subjektyviam identifikavimui¹⁰⁶ su tam tikra etnine grupe. Politinių emigrantų šeimoje Niujorke gimusi, bet Kalifornijoje gyvenanti informantė, paklausta, kas ją „padaro lietuve ir kodėl ji tokia jaučiasi“, ji atsako:

O lengvesnių klausimų neturi? (Juokiasi) Mano kraujas, mano tėvai lietuviai, jie grynai lietuviai, aš iš jų gimusi, ir aš tą vertinu, ir mano šaknys ten, ir aš kalbu lietuviškai. Aš jaučiuosi, kad aš esu lietuvė ir visa tai padaro mane lietuve. Ar aš esu Lietuvos lietuvė, ar aš esu Amerikos lietuvė – tada aš turiu sakyti, kad aš esu Amerikos lietuvė, nes mano visa socializacija yra amerikietiška, čia klausimo nėra, aš nevaidinu, kad aš esu kažkokia europietė, nes aš nesu europietė. Tai pareina nuo lietuviško auklėjimo lietuviškoje šeimoje. Ir, ir, aš manau, kad labai gerai aš tai suderinu viską savo gyvenime. Aš tuom džiaugiuosi. Bet kas padaro mane lietuve, mano daugiau kraujas, mano ne tiek prigimtis. Prigimtis yra kitas dalykas. Mano tėvai, mano šaknys. Ir mano sąmoningas priėmimas to ir tobulinimas to kiek aš galiu, šiose sąlygose. Tai gerai, aš sakau, aš lietuvė, nes mano tėvai lietuviai ir viskas. Aš bandau įsijausti į tai. Ir išmokau gerai lietuviškai kalbėti, ir skaityti, ir rašyti, ir tęsti mano darbą su lietuviais, puoselėti tą lietuviškumą ir perduoti sekančiai kartai. Arba vaikuose ir kitų vaikuose, kadangi kaip mokytoja, tai čia tavo darbas tai daryti. Sąmoningas puoselėjimas mano lietuvybės. Aš manau, tas mane padaro lietuve irgi (moteris).

Prisirišimas prie Lietuvos kiek mažėja dėl praktinių žinių neatnaujinimo, bet *dvasinis ryšys išlieka*.

Nuu, sunku pasakyt, matai, kaip dažnai nenuvažiuoji, tai aišku, kažkiek pasimeti, kaip ten viskas atrodė ir panašiai, nors ir seki per laikraščius. Bet vis tiek, nu kaip, mano tėvai Lietuvoj, visos šaknys Lietuvoj, tai aš nemanau, kad tas dings, tikrai nemanau. 20 metų Lietuvoj gyvenau, vis tiek, teko daug patirt per tuos 20 metų (moteris, 26 m.).

¹⁰⁶ *Dipukė Kalifornijoje pasakoja: mano sesers sūnus gyvena Havajuose. Sako, kad visi lietuviai Havajuose, suvažiuoja ant Vasario šešioliktosios, nemoka lietuviškai kalbėti, visi atsiveža puodą kopūstų, dėkį kažkokį ir save skaitosi lietuviais. Tai yra jų gyvenimo dalis (moteris, 57 m.).*

Statiškoje ir vienodai intensyvioje „lietuviškumo“ raiškoje kai kuriais atvejais atsiranda net ir pasididžiavimo Lietuva naratyvas. Ne vienas informantas pabrėžė, kad didžiuojasi būdamas lietuviu, kantriai vietiniams pasakoja, kur yra Lietuva, kokia ji graži, nors dauguma amerikiečių ir nežino, kur ji yra. Jei pasitaiko nežinantis, informantas mielai ir su užsidegimu pasakoja, kurioje Europos dalyje ji yra.

Tai kai kuriems žmonėms įkalti, o jeigu neįkalti, aš su tokiu daugiau stengiuos nebendrauti. Manęs rusu nevadins, jeigu nori rusu vadinti – man ne draugas. Koks esu, toks esu (vyras, 37 m.).

Am... liūdna kartais pasidaro, prisimimus, nu ne tai, kad nežinau ar liūdna... nu, pavyzdžiui, visą laiką, jeigu kažkam tai pasakoji, pasakoji apie Lietuvą, tai yra kažkokios tai vis tiek, didžiuojusi ta šalimi. Kad tai yra šauni, faina, graži šalis ir jeigu nori važiuot atostogauti, būtinai važiuok tenai. Va, ir žinoma, nu, draugai, vaikystė praėjo tenai, šeima tenai yra ir, vat, tai, turbūt, ir yra prisiminimas apie juos daugumoj (moteris, 28 m.).

Informantai viešoje erdvėje neslepia ir net didžiuojasi savo lietuviška kilme, nes mato, kad vietiniai labai pozityviai reaguoja į lietuvių skirtingumą, galėjimą papasakoti apie savo šalį, kultūrą.

Ne, aš visada pasakau, kad aš iš Lietuvos, jo. Aš visai didžiuojusi savimi, kad aš iš Lietuvos, aišku, daug kas nežino, kur ta Lietuva yra, bet vis tiek pasakai, paskui, aj, nu, ten Eastern Europe prie Poland, ten. Kai pasakai Baltijos jūra, vis tiek jiems tas nieko nesako, dažniausiai (juokiasi) (moteris, 26 m.).

Informantai vertina savo praeitį, didžiuojasi būdami lietuviais: *esu pilietiška labai, man brangi mano šalis, kurioje aš gimiau, kurioje aš užaugau, kur mano tėvai, tenais, ir, ir... tas... mano šaknys tenais“ (moteris, 37 m.).*

Dalis šiandieninių imigrantų iš Lietuvos, taip pat politinių imigrantų, savąjį identitetą tapatina su aktyviu kultūrinės veiklos praktikavimu, sąmoninga veikla. Niujorke laisvalaikį leidžiant lietuvių bendruomenėje, švenčiant lietuviškas šventes, ypač jei Lietuvoje tai nebuvo daroma, *lietuviškumo jausmas* stiprėja. Šiai grupei priskirtume ir Amerikos lietuvius, gimusius Amerikoje ir besididžiuojančius savo lietuviška kilme. Kalifornijos *dipukas*, kuris pasakojo, kad *tęsia lietuvišką visuomeniškumą, sueina su lietuviais*, sako:

I am Lithuanian – American. Lithuanian ancestry. Kilmės. Ir jei klausia do you speak Lithuanian? Nu biškį, biškį. Aš tai turiu draugų, universitete turėjau vieną draugę lietuvę, tai žinai, labai gerai. Man patinka parapijoj smagumas (vyras, 66 m.).

Dar kitas politinis emigrantas iš Kalifornijos pasakoja apie savo dukrą, gimusią Amerikoje:

Ji ten turi labai gerų draugų. Visi žino, kad ji lietuvaitė. Kas man labai patiko. Ji buvo išpaušė ant popieriaus Lietuvos vėliava, and she stood next to the door saying – happy Independence day. Kidds liked it. Jie respektavo tai. To be Lithuanian is something special, you know (vyras, 57 m.).

Lauko tyrimo metu išryškėjo dar viena „nekintančio lietuviškumo“ konfigūracijos priežastis. „Lietuviškumas“ yra kaip vienintelė galimybė užsimiršti, kad jie dirba sunkų fizinį darbą, kad yra išnaudojami darbdavių, kad patiria pašaipas iš aplinkinių dėl emigrantų statuso, dėl nepripažinimo aplinkoje. Etninis identitetas tampa priemone pabrėžti, kad ir jie, palyginti su aplinkiniais, vietiniais gyventojais, turi kuo didžiuotis, kad ir jie yra kažkuo išskirtiniai Amerikos visuomenėje.

Jisai (aut. „lietuviškumo“ jausmas) yra stiprus ir šita ir aš kitą kartą pajaučiu savyje tokį žinai, kad aš... man labai tas stipru yra. Ir kad aš didžiuojuos, kad aš esu lietuvė ir kad tegu visi galvoja ką nori ir Lietuva, iš tikrųjų, jeigu taip žiūrint iš to taško, su buvusiom kitom sovietinėm respublikom yra labai stipriai pažengusi į priekį (moteris, 37 m.).

Vien formalus interviu ne visada atskleidžia tikrąją situaciją, tačiau po kelių neformalių pokalbių, žinant informantų darbinės veiklas, kasdienes nuotaikas, neabejotinai galima daryti išvadą, kad „lietuviškumas“ yra naudojamas kaip psichologinė priedanga gyvenant emigranto gyvenimą, kitaip tariant, kai norima bendrauti su amerikiečiais, bet tokių draugysčių sukurti nepavyksta, lieka nuo jų atsiriboti ir pajusti, kad *pas mane, reiškia, viskas, kuo toliau, tuo aš labiau, kaip sakant, lietuviškėju ar kaip pasakyt, kaip kad sako 40 metų vyras.*

Daliai imigrantų iš Lietuvos, kad Amerikoje jaustųsi saugiai, puikiai sutartų su aplinkiniais, vietiniais amerikiečiais, nereikia grupės bendrakiškių. Tokiems lietuviams Niujorke „lietuviškumas“ – tai individualus, asmeninis klausimas, kurio neverta aptarinėti, o juo labiau stengtis puoselėti viešai. Ne JAV Lietuvių Bendruomenė ir jos veikla daro *lietuviams*, bet šeimos auklėjimas. Bare dirbanti, prieš kelerius metus į Niujorką atvykusi imigrantė iš Lietuvos sako:

Čia tau į subinę nepripūs, supranti, patriotizmo, jeigu tu esi... aš manau, kad... nu aš nesuprantu. Aš esu, aš gyvenu taip, kaip aš suprantu, taip, kaip buvau auginta, taip kaip aš suprantu tas tradicijas, man nereikia susiburti į didelę kaimo bendruomenę su visais kaimiečiais ir daryt lietuviybę. Man lietuviybė yra tai, kaip aš gyvenu, kaip aš suvokiu, man nebūtina apsikarstyti gintaro karoliais ir, žinai, linais ten, tris metrus, kad linas paskui vilktų ir šūdu kvėpėti kaimo. Nu, supranti, nu, bet iš tikro taip yra, nu. Man nereikia, supranti, pasipuošt tikrai ten, aš sakau, ten apsisukt tautiniais darbužiais, dažant kiaušinius ir... Nu, bet man to nereikia, aš žinau, kas aš esu, aš žinau, aš tiesiog, man tai yra labai natūralu ir man nereikia būti bandoj, ir pasijust balta avim, jeigu aš esu balta avis, aš žinau, kad aš kur bebūčiau, aš būsiu balta avis. Man nereikia būti minioj baltų avių, supranti, aš tikrai balta avis, aš dabar matau daug baltų, tai matomai ir aš tokia pati. Man to nereikia (moteris, 28 m.).

Prisirišimas prie Lietuvos mažėja dėl laiko tėkmės, dėl praktinių žinių neatnaujinimo, bet *dvasinis ryšys* išlieka. Pabrėžiama, kad viešojoje erdvėje, jei leidžia sąlygos ir aplinkybės, panašėjama į amerikiečius, bet etninėje bendrataučių bendruomenėje, organizacijose ar privačiuose namuose išliekama ar stengiamasi išlikti lietuviu. Tai vėlgi būtų galima paaiškinti šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV transmigrantiškumu, nes dažnas iš jų palaiko T. Faisto (2000) aptartas visas transnacionalaus organizavimosi formas, todėl neturi poreikio intensyvinti savo etninį identitetą, antra vertus, jų identitetas nepatiria priimančios visuomenės asimiliacinių nuotaikų (Glazer ir Moynihan 1963) ir politinių apribojimų kontaktuoti su kilmės šalimi (Glick Schiller 2005).

Vaikų inkultūravimas: kad neužmirštų tos lietuvių kalbos ir neužmirštų, kad jįsai yra lietuvis. Dažnas informantas įvardijo, kad vaikus būtina mokyti lietuvių kalbos, kultūros, istorijos, aiškinti, kas tokia yra ir kuo brangi jų šeimai Lietuva. Taip elgtis yra būtina, nes Lietuvoje likę seneliai, giminės, kuriuos vasaros atostogų metu norima aplankyti, galbūt ateityje ir patys vaikai norės grįžti gyventi į Lietuvą. Samdomos lietuvis auklės, kviečiamos atvykti močiutės iš Lietuvos, kad mokytų lietuvių kalbos ir auklėtų vaikus *lietuviškai*.

Imigrantams iš Lietuvos Niujorke, oponuojant D. Bindokienei (1989), *lietuviškumas* dažnai asocijuojasi su lietuvių kalbos išlaikymu, vartojimu ir jos perdavimu jaunajai kartai, o tai koreliuoja su S. Hallo (1996) mintimi, kad būtent kalba yra viena esminių aplinkybių, formuojančių identitetą.

Mano vaikai, aš esu labai lietuviškai, patriotiškai išauginta, vaikai kalbės trim kalbom, turbūt, nes kai jeigu gyvensim Italijoje, man reikės išmokyti italų kalbą, bet aš manau, kad mano vyras neįdės tiek pastangų supranti į vaikų kultūrinių kalbų ten... tiesiog abudu kalbėsime savo kalba (moteris, 28 m.).

Dėl to viskas ir daroma, kad jįsai, žinai, neužmirštų tos lietuvių kalbos ir neužmirštų, kad jįsai yra lietuvis, o ne koks amerikonas apsisnargliavęs (juokiasi) (vyras, 40 m.).

Lietuvoje dirbusi muziejininke, dabar jau keletą metų JAV gyvenanti ir Amerikos lietuvių šeimoje aukle dirbanti moteris pasakojo, kad jos darbdaviai nori būtent lietuvis auklės ir vienas griežčiausių jų reikalavimų, kad ji su vaikais kalbėtų tik lietuviškai. Ji pasakojo, kad tėvai kas vakarą klausia savo vaikų, ar auklė tikrai visą dieną su jais kalbėjo lietuviškai. D. K. Kuzmickaitė, cituodama jos tyrime dalyvavusį informantą 35 metų Tomą, taip pat akcentuoja politinės emigracinės bangos atstovų siekį tiek šeimos narių priežiūrai, tiek buities darbams atlikti samdyti naujuosius imigrantus iš Lietuvos: „mes visi ieškome auklės arba senelių priežiūrėtojos iš Lietuvos dėl vienos priežasties – kad mūsų vaikai išmokyti teisingos lietuvių kalbos, o tėvai turėtų bičiulį, su kuriuo galėtų pasikalbėti lietuviškai“ (Kuzmickaitė 2004: 124).

Paminėsime *dipukų* kartos žmonių siekto įskiepyti vaikams „lietuviškumo“ pavyzdį, kuris yra universalus tarp tyrimo metu kalbintų politinių emigrantų, galbūt tik besiskiriantis intensyvumu ir pasekmėmis.

Ieva, žinai, kad mano vaikai paliko Ameriką, nors gimė čia. Negalima sakyti jie grįžo į Lietuvą. Jie gimė ne ten. Įdomu, jie, mūsų vaikų nusistatymas yra lygtai jie ten gimę. Kadangi tai, ką mums tėvai perdavė, tą Lietuvos meilę, tai tokia užkrečiama liga yra. Tokį pavyzdį jau duodi savo vaikams, visų tėvai atvyko su tuo laikinumo jausmu, kad kai tik bus galimybė – grįš į Lietuvą. Per visą tą ilgą laiką, per mūsų brendimo metus, emocinio ir intelektualinio vystymo metus, mes save laikėm lietuviais, nesvarbu kur mes gyvenom. Ir tas mums taip, ten kur atvykom, perdavėm savo vaikams. Nes matėm, kad tai kažkas labai svarbaus, labai brangaus (moteris, 66 m.).

Didžiausią dėmesį auklėjant vaikus turėtų rodyti šeima, nes tik ji, kaip pirminis inkultūracijos šaltinis, yra pajėgi nors iš dalies pakreipti vaiko tautinį vystymąsi norima linkme, juk *vaikai jie adaptuojasi čia greitai, netgi atvažiavę. Esmė yra tai, kad jeigu šeimoj nėra kalbama lietuviškai, tai jie ir pamiršta tą kalbą* (moteris, 37 m.), vis dėlto tai kiekvienos šeimos pasirinkimas, priklausantis nuo turimų žinių ir vertybių.

Aš manau, kad vaikus auginčiau taip, kaip aš suprasčiau. Ir taip, kaip aš manyčiau tinkamai, o vėliau, kokią jie ten tą identity, whatever, ką jau jie turėtų, jau čia jie jau patys, kokie užaugs, aš negaliu sakyti, kad jie užaugs grynai lietuviais, gyvendami Italijoje, labai daug įtakų, labai daug ir tai, ir tai, bet tiesiog labai priklauso nuo to, kiek tu laiko tu su jais praleidi, ką jie mato, su kuo jie bendrauja, jeigu jie žinai, tenais trinasi kokiam nors Kvinse, su visokiais, supranti, ten... priklauso, ką vaikai mato, su kuo jie bendrauja, kokioj kultūrinėj terpėj auga, jeigu jie auga tarp mužikų, sunkvežimių vairuotojų, tai nelabai tikėtina, kad labai dideliais profesoriais pataps (moteris, 28 m.).

Taigi pirminį suvokimą, kokį prioritetinį identitetą pasirinkti, pasak informantų, formuoja šeima, jos ir paties vaiko iš aplinkos perimtos ir internalizuotos vertybės:

Čia atvažiavę, savo vaikus grūda į mokslus, bet aš beveik garantuotas, kad jie neišliks lietuviais. Nes, kad grūda į mokslus tai tvarkoj, tai tas yra ir jų socioekonominė klasė tą daro, ir kultūra tą daro, bet yra visokiausių subtilių... rodiklių, kad nėra tas lietuviškas dalykas, nėra svarbus. Pažįstu žmonių, kur tėvai iš Lietuvos atvažiavę su savo vaikais, angliškai kalba (vyras, 54 m.).

Alternatyva (kaip papildanti *lietuvišką* vaiko inkultūraciją namuose) yra savaitgalinė lituanistinė mokykla, kurioje vaikai ne tik turi galimybę pabendrauti lietuviškai, bet ir susirasti draugų tarp lietuvių.

Bet bent jau šeimoj kalbėt lietuviškai, žinai, į mokyklą lietuvišką ateiti, tai reikėtų, aš manau, kiekviena turėtų šeima tą stengtis daryti, žinai (vyras, 40 m.).

Paradoksalu, tačiau šeštadieninėje mokykloje retas vaikas pertraukų metu kalba su draugais (o dažnai ir su tėvais) lietuviškai, kadangi „dauguma vaikų šiam tėvų sprendimui priešinasi ir į mokyklą šeštadieniais eiti nenori“ (Kuzmickaitė 2004: 117). Kai kurie paaugliai tėvus yra net perspėję, kad jie nesivadovaus *dipukų* nuostatomis savo būsimą gyvenimo partnerį susirasti būtent „lietuviškoje“ aplinkoje, lituanistinėje mokykloje, tėvams keldami tokius klausimus: *tai ką, tu manai, kad aš su lietuviu turėsiu apsiženyt?* Politinių emigrantų vaikai, kurie mokėsi šeštadieninėje lituanistinėje mokykloje, nors ir labai sunkiai kalba lietuviškai, vis dėlto turi susiformavę lietuvių ir lietuvių kilmės draugų ratus, turi pažįstamų daugelyje JAV vietų, tuo tarpu jų tėvai tuo labai džiaugiasi, nors dažnas ir neslepia nusivylimo, kad šeimas tik labai retas sukūrė su lietuviais.

Daugumoje visi sakė, kad čia buvo jų smagiausias dalykas, kad jie galėjo su lietuviukais susidraugauti ir dabar susidraugavo su skautais plačiau per stovyklas ir dabar, kaip jie nuvažiuoja į belekokį didelį miestą, jiems nereikia sakyti, kur aš eisiu, jau jie visur turi draugų, pažinčių, gal ne artimų, bet jie visi yra tokia vis tiek, gal nelabai veikliai reiškiantis lietuviybei, bet va tie, tie jaunuoliai vis tiek vienas kitą pažįsta ir, ir yra tam tikras pulsas lietuviškumo dar gyvas (moteris, 66 m.).

Informantas iš Riverhedo, Amerikoje gyvenantis 12 metų, dalyvaujantis čia esančios mokyklos renginiuose, įvairioje veikloje, neslepia, kad sukūręs šeimą jis dar aktyviau čia lankytųsi, *tada galėčiau kartu vestis (aut. vaikus) ir eiti drauge.*

Kaip jau minėjome, dažnas imigrantas iš Lietuvos, esant galimybei, siunčia vaikus vasaros atostogų metu pas senelius į Lietuvą, tačiau ne visiems tai atrodo puiki išeitis, norint *tinkamai* vaiką užimti, o juo labiau auklėti „lietuviškai“, nors jis ir būna lietuviškai kalbančiųjų apsuptyje: *tai tada galvoji, ok, ką ten pas močiutę daro? Nu, ten gatvės berniuko nuotykiškai ten vyksta (vyras, 54 m.).*

Todėl vis aktyviau bandoma grąžinti buvusį vaikų vasaros stovyklų populiarumą, o tam puikiai tinka stovykla „Neringa“. Akcentuojama, kad tai puiki proga vaikams ne tik aktyviai praleisti laiką, susipažinti su JAV gyvenančiais lietuviais, su kuriais galbūt palaikys draugiškus ryšius, bet ir *auklėti plačiau, nacionaliniai ir taip toliau (vyras, 54 m.).*

Lituanistinių mokyklų kultūrinės ideologijos tąsa (arba pasekmė) dažnai vyksta imigrantų iš Lietuvos šeimose, kur vaikai mokomi lietuvių kalbos, tėvynės meilės, supažindinami su Lietuvos istorija, kultūra¹⁰⁷. Tie imigrantai iš Lietuvos, kurie neturi motyvacijos, laiko, žinių užsiimti pedagogine veikla, kad išlaikytų šeimoje statišką, stabilią „lietuviškumo“ konfigūraciją kalba ar bent stengiasi namuose kalbėti lietuviškai, samdo aukles lietuves, išsikviečia senelius iš Lietuvos į JAV, leidžia atostogas su vaikais Lietuvoje ar ten juos

¹⁰⁷ Plačiau III dalies 2.3.3. skyriuje „*Kaip galima gimtąją kalbą užmiršti?*“

išsiunčia vasarai vienus – kad vaikai ne tik kalbėtų lietuviškai, bet ir susipažintų su Lietuvos istorija, tradicijomis. Vaikų „lietuviška“ inkultūracija yra sėkmingai plėtojama šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos Amerikoje identitetų konfigūracija, kuri dažnai labai artima politinių emigrantų nuostatoms ir praktikuotoms veikloms.

Analizuojant šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos transnacionalinėje migracijoje veiklas, santykius, atsiribojimus, išryškėjo dvi pagrindinės jų elgesį apibendrinančios „lietuviškojo“ identiteto konfigūracijos. Kontekstualią – dinaminę konfigūraciją aptarėme ankstesniame skyriuje. Antroji – tai statiška, „nekintančio“, stabilaus, inkultūruoto arba atsivežtinio iš gimtosios šalies „lietuviškumo“ konfigūracija. Kai kuriais atvejais ji tampa sąmoninga „lietuviškumo“ propagavimo veikla, pasididžiavimu Lietuva, o kai kuriais – tiesiog galimybe pasislėpti nuo aplinkinių taikomos „emigranto etiketės“ poveikio. Statiškai „lietuviškumo“ konfigūracijai išsaugoti pasitelkiama vaikų lietuviško inkultūravimo strategija.

IŠVADOS

1. Globalizacijos ir suintensyvėjusios migracijos laikotarpiu ypač aktualu suprasti migracinių procesų lemiamas judančiųjų asmenų identitetų konstravimo kryptis, intensyvumą, lokalizavimą, transnacionalumą, todėl antropologiniai lauko tyrimai yra neabejotinai reikšmingi ne vien imigrantų integracijos, akulturacijos, konfliktų su aplinkiniais iškilimo prasme – jie pirmiausia paaiškina pačių imigrantų apsisprendimus, poreikius, savivoką, santykius, tolimesnius gyvenamos vietos keitimo svarstymus.

Disertaciniame darbe iškeltas tikslas analizuoti vieną iš imigrantinių grupių Jungtinėse Amerikos Valstijose – šiandieninius imigrantus iš Lietuvos, t. y. *trečiabangius*, jų identitetų konstravimą. Aptardami jų darbinės veiklos, kitas išitvirtinimo JAV pakopas, selektyviai kuriamus socialinius santykius ir palaikomus ryšius su aplinkiniais gyventojais, vietiniais amerikiečiais, tarpusavyje su kitais tos pačios emigracinės bangos iš Lietuvos atstovais, taip pat ir imigrantais iš kitų posocialistinių šalių, *trečiabangius* lyginome su pirmos ir antros bangos imigrantais iš Lietuvos. Išanalizuotas šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV santykis (įsitraukimas ar atsirbojimas) su skirtingų emigracinių bangų sukurtomis, lankomomis ir remiamomis etninėmis organizacijomis. Svarbus disertacinio darbo akcentas yra ryšių palaikymo su Lietuva analizė.

2. Išanalizavus transnacionalizmo teorinę prieigą arba paradigmą nustatėme, kad daugumos teoretikų (pvz., Glick Schiller, Basch ir Blanc-Santon 1995, Faist 2000, Svašek 2002, Glick Schiller 2005, Vertovec 2009) transnacionalizmas yra apibrėžiamas kaip procesas, būseną, kurioje svarbią reikšmę įgyja migruojančių asmenų sąmoningi pasirinkimai. Transnacionalizmas, kaip būseną, yra neatsiejamas nuo globalizacijos procesų, išpopuliarėjusių ir prieinamų komunikacinių technologijų, todėl leidžiantis žmonėms nuolat ne vien fiziškai peržengti valstybių sienas. Perfrazuodami S. Vertovecą (2009) ir M. Svašek (2002) galime teigti, kad transnacionalizmo procese dalyvaujantys migrantai turėtų išsąmoninti – nebūtina priklausyti konkrečiam lokalumui, konkrečiai šaliai, sėkminga integracija priimančioje šalyje, kartu būnant ištraukus į kilmės šalies gyvenimą, yra įmanoma. Kitaip tariant, transnacionalizmas atskleidžia migruojančių galimybes gyventi nebūtinai „vietoje“, bet „erdvėje“ tarp kelių valstybių, kvestionuoti lojalumo vienai valstybei neišvengiamumą.

Transnacionalizmas, kaip teorinis požiūris, disertaciniame darbe yra laikomas vienu reikšmingiausių, leidusių įvertinti socialinių ryšių svarbą migracinių procesų vyksmui, kuo plačiau apčiuopti šiandieninių transmigrantų, kaip transnacionalizmo dalyvių, sąsistymosi

tarpusavyje, su aplinkiniais priimančioje šalyje bei su gimtąja šalimi niuansus, t. y. apčiuopti vyraujančias šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV identitetų konfiguracijas.

Šiame darbe transnacionali migracija suprantama kaip žmonių judėjimas, valstybių sienų kirtimas išliekiant susijus su kilmės šalimi. Pritariame T. Faisto (2000) nuomonei, kad toks transnacionalus veikimas paprastai vyksta trimis formomis: tai kontaktavimas iš priimančios šalies su artimaisiais gimtojoje šalyje; važinėjimas į kilmės šalį; dalyvavimas bendrataučių sukurtose imigrantų bendruomenių organizacijose. Dalyvavimas transnacionaliame migraciniame veikime paprastai sukuria netikrumo dėl ateities būseną, pradedamos kvestionuoti šaknys, keliami lojalumo, priklausymo ar nepriklausymo vienai ar kitai šaliai, tautai klausimai, todėl dažnai transnacionalios migracijos dalyviai stengiasi susikurti transnacionalius „namus“, t. y. artimas, psichologiškai saugias erdves, peržengiančias vienos valstybės sienas.

Išanalizavę transnacionalią bendruomenę kaip teorinę perspektyvą, pritardami F. B. Adamson (2002) ir T. Hernesui (2004) galime teigti, kad transnacionalios bendruomenės yra kelias valstybes apimantys dariniai, tinklai, lanksčiomis „ribomis“ įtraukiantys tiek imigrantų bendruomenių organizacijas, tiek ir gimtojoje šalyje esančias organizuotas ir neorganizuotas iniciatyvas bendradarbiauti su emigrantais; o tokių tinklų egzistavimui itin svarbi bendra savanoriška žmonių veikla, grindžiama panašiomis vertybėmis.

3. Apžvelgę socialinės antropologijos, sociologijos mokslų teorines kolektyvinių identitetų paradigmas, galime teigti, kad migrantų transnacionalinėje migracijoje konstruojamas identitetas yra paslankus, dažnai kultūriškai (Baumann 2002), etniškai (Barth 1996), instituciškai (Castells 2004, Čiubrinkas 2008b) paveiktas, gebantis adaptuotis skirtingomis formomis ir tikslais procesualus darinys (Gupta ir Ferguson 1992, Hall 1996), reprezentuojantis migrantų savęs priskyrimą ar nepriskyrimą prie tam tikros grupės, lyginimąsi, kategorizavimą, stereotipinimą, kuriamų ir perkuriamų santykių su vietomis, žmonėmis, praeitimi įvairovę.

Identitetų teorinio požiūrio taikymas disertaciniame darbe atvėrė galimybes „emic“ perspektyvoje tirti šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV įsitvirtinimo priimančioje šalyje svarbiausius aspektus, tarpusavio ir su aplinkiniais saistymosi priimančioje visuomenėje formas, socialinių ryšių kūrimo tikslus, taip pat nesisaistymo priežastis, „ribų“ vieni nuo kitų ir „kitokių“ brėžimą, kuriamus santykius su kilmės šalimi, kartu atskleisti tiriamos imigrantų grupės identitetų įvairovę, jų konstravimo skirtingus tikslus, kontekstus, intensyvumą.

Tiek teorinės identitetų paradigmos taikymas, tiek atliktas antropologinis tyrimas leidžia apibendrinti, kad transmigraciniai procesai nesukuria universalių, vienareikšmių identitetų, o išryškina šiandieninių imigrantų iš Lietuvos kompleksiškus, supainiotų, daugialypių, įvairiaspalvių, daugiasluoksnių identitetų kontūrus.

4. Šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV dalyvavimas bendrataučių sukurtose organizacijose yra jų sociokultūrinio identiteto kūrimas, pasitvirtinimas etniškai lokalizuotose erdvėse. Nustatyta, kad šiandieninių imigrantų lankymasis etninėse lituanistinėse mokyklose, bažnyčiose, kuriose šv. Mišios vyksta lietuvių kalba, bei joms priklausančiose *parapijose*, JAV Lietuvių Bendruomenės organizacijose, įvairiuose etniniuose klubuose, stovyklose, lietuviškuose baruose, restoranuose, parduotuvėse, atspindi jų angažuotumą ieškoti bendrataučių, saistytis su panašaus likimo asmenimis. Taip pat siekiama susipažinti ar neužmiršti kilmės šalies istorijos, papročių, švenčių minėjimo tradicijų, skleisti „lietuviškumą“, neleisiantį imigrantų iš Lietuvos ar lietuvių kilmės asmenų vaikams *suamerikonėti*, kartu patvirtinti / susikurti emocinį prisirišimą prie etninių šaknų, praeities, taip pat sukurti pagrindą transnacionaliam veikimui.

Etninės „lietuviškos“ organizacijos Niujorke paprastai atlieka dvejopas funkcijas. Kiekvienoje iš jų atliekamos formalios, deklaruojamos veiklos, pavyzdžiui, religinės, edukacinės, sportinės, pramoginės, inkultūracinės. Ne mažiau svarbios yra antrinės funkcijos, kurias galima apibrėžti kaip praktinės naudos šiandieniniams imigrantams suteikimą, padėjimą jiems adaptuotis svetimoje aplinkoje ar galimybių savirealizacijai sudarymą.

Jei deklaruojami *parapiju*, lituanistinių mokyklų tikslai yra orientuoti į lietuvių bendruomenės Amerikoje socialinių, praktinių poreikių tenkinimą, tai formalios JAV Lietuvių Bendruomenės organizacijų veiklos skirtos dar ir *padėti Lietuvai*. Jos gali būti apibūdinamos kaip misionieriškos, kuomet renkamos aukos, formuojamos siuntos į Lietuvos mokyklas, ligonines, muziejus, bendradarbiaujama su meno kolektyvais iš Lietuvos. Tai tiesioginis transnacionalaus veikimo pavyzdys, kuriame dalyvaujantys transmigrantai konstruoja, pasitvirtina savo „lietuviškąjį“ identitetą.

Didžiąją dalį JAV veikiančių „lietuviškų“ etninių organizacijų įkūrė pirmosios ir antrosios migracinės bangos atstovai, tačiau mūsų tyrimas rodo, kad pastarąjį dešimtmetį daugėja ir šiandieninių imigrantų – trečiosios bangos atstovų iniciatyvų kurti naujas organizacijas, organizuoti bendrataučius suburiančias laisvalaikio veiklas, pratęsti lituanistinių mokyklų steigimo tradicijas, pabrėžiant lituanistinio imigrantų iš Lietuvos vaikų švietimo ir inkultūravimo svarbą. Tačiau tokių aktyvių veikėjų, kurie kuria organizacijas, organizuoja renginius, padeda organizatoriams, yra labai nedaug. Santykinai nedidelė šiandieninių imigrantų dalis yra pasyvūs bendrataučių sukurtų organizacijų veikėjai, kurie į renginius ateina tik didžiųjų švenčių metu, savo nesuinteresuotumą dalyvauti lietuvių bendruomenės organizacijų veiklose grįsdami tuo, kad jiems nepriimtinas *dipukų* ir *trečiabangių* konkuravimas, be to, gyvenant *neribotų galimybių daugiakultūrinėje šalyje* nepriimtina bet kokia įpareigojanti, o ypač etniškumo pagrindu, narystė.

5. Atlikę antropologinį lauko tyrimą empiriškai nustatėme, kad šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos JAV dėl įvairių priežasčių neištraukia į vietinių JAV gyventojų socialinius ratus, taip pat neapsiriboja bendravimu, bendradarbiavimu tarpusavyje su tos pačios trečiosios emigracinės bangos atstovais.

Kaip įvardija patys informantai, tarp šiandieninių imigrantų iš Lietuvos ir Amerikos lietuvių bei jų palikuonių egzistuoja *kultūrinis plyšys*, vyrauja negatyvus vieni kitų emigravimo priežasčių bei ištraukimo / neištraukimo į „lietuviybės puoselėjimą“ vertinimas, todėl paprastai vieni kitų nepažįsta, tarpusavyje nekomunikuoja. Dalis šiandieninių imigrantų iš Lietuvos nemažai laiko praleidžia su tos pačios šiandieninės imigrantų iš Lietuvos bangos asmenimis, vis dėlto dažniausiai vieni apie kitus turi neigiamą nuomonę, kritikuoja *trečiabangių* materialinės naudos siekimą, menką išsilavinimą, provincialumą, uždaramą, nesąžiningumą, apsimestinį lietuvių kalbos užmiršimą, vaikų *nelietuvišką* auklėjimą.

Šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos su vietiniais amerikiečiais dažnai nesukuria artimų draugysčių arba bendrauja tik formaliose darbo aplinkose. Ir nors imigravęs į JAV dažnas šiandienis imigrantas iš Lietuvos pasiteisino turėtus ekonominius lūkesčius, JAV jam daro įspūdį kultūrine ir gamtos įvairove, klimato sąlygomis, tačiau dominuoja negatyvus nusiteikimas amerikiečių, skirtingų rasių atstovų, visos amerikietiškos „kultūros“, arba jos nebuvimo, nepalankios Amerikos valdžios politikos nelegalios imigracijos atžvilgiu.

Itin aktyviai ir įvairiais tikslais šiandieniniai imigrantai iš Lietuvos bendrauja ir socialinius, ekonominius tinklus formuoja su imigrantais iš kitų posocialistinių šalių. Su jais sieja rusų kalbos mokėjimas, bendra istorija, patirtis, gyvenimo stilius, požiūris į laisvalaikio organizavimą.

6. Ryšių su kilmės šalimi palaikymas yra tiesioginis transnacionalios migracijos aspektas ir buvimo transmigrantu apčiuopiamas įrodymas. Tik labai nedaugeliui šiandieninių imigrantų transnacionalizmas, kaip išsąmoninimas, jog priklausai globaliai erdvei, yra pereinamoji būseną į visišką atsiribojimą nuo Lietuvos, lietuvių kalbos ir etninės prigimties ignoravimą, asimiliaciją JAV.

Savanoriški nuolatiniai vizitai, bendravimas virtualioje erdvėje, nekilnojamojo turto, verslo turėjimas kilmės ir priimančioje šalyje, taip pat etninės privačių namų erdvės kūrimas per „lietuviškus“ simbolius – visa tai sukuria transnacionalių „namų“ viziją, kuri padeda jaustis saugiai, komfortabiliai, leidžia šiandieniniams imigrantams iš Lietuvos kalbėti apie galimybes grįžti gyventi į Lietuvą. Kaip tik dėl to didžioji dalis tyrime dalyvavusių *trečiabangių* abejoja jau minėta lojalumo vienai valstybei būtinybe, reiškia nepasitenkinimą, dalyvauja diskusijose, protesto akcijose dėl galimybės turėti dvigubą – strategiškai naudingą Amerikos ir emocionaliai reikšmingą Lietuvos Respublikos – pilietybę.

7. Globalizacijos laikotarpiu žmonės turi galimybių judėti, nuolat peržengti skirtingų šalių sienas, kuriamos strategijos, pavyzdžiui, „Globali Lietuva“, ir bandoma ieškoti „globalaus lietuvio“ apibrėžimo, vis dėlto mūsų disertacinio darbo empirinio tyrimo išvados leidžia teigti, kad šiandieninių imigrantų iš Lietuvos identitetas yra erdviškai konstruojamas ir lokaliai įveiksinamas kaip neatitrūkęs, vienaip ar kitaip susijęs su Lietuva. Tyrime nagrinėti tos pačios emigracinės bangos atstovai, to paties laikotarpio, iš tos pačios geografinės teritorijos, emigravę iš tų pačių ekonominių, socialinių, politinių sąlygų, tačiau jie nėra homogeniški sociokultūrinio identiteto prasme, tarp jų išryškėja susiskaidymas, dvilypiškumas, išryškėja dvi dominuojančios „lietuviškumo“ konfigūracijos.

Antropologinio tyrimo metu dokumentuojant šiandieninių imigrantų iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose kasdienybę, veiklas, palaikomus santykius JAV ir su kilmės šalimi, atlikto dviem etapais Vakarinėje, o vėliau Rytinėje bei Vidurio Amerikoje, išryškėjo, kad dalis šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos JAV linke išlaikyti, o kai kuriais atvejais ir sustiprinti savąjį „atsivežtą“ iš dalies statiška etninį – „lietuviškąjį“ – identitetą, t. y. kurti *lietuviškas* šeimas, mokyti vaikus *būti lietuviais*. Gyvenant globaliame pasaulyje, kai viskas nuolat keičiasi, kada migravimas žmonėms gali bet kada tapti gyvenimo būdu, tarsi ir galima nesistengti įsitvirtinti kurioje nors šalyje, neakcentuoti savo kilmės, o tiesiog mėgautis „kosmopolito“ statusu, modernių technologijų dėka nevaržomai bendrauti su visuose žemynuose gyvenančiais pažįstamais asmenimis, kurti verslo, informacijos, finansų srautų tinklus. Vis dėlto šioje išskirtoje „nekintančioje lituanistinėje“ šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos Amerikoje identiteto konfigūracijoje svarbus aspektas yra „lietuviškojo“ identiteto stabilumas, santykinis nepasikeitimas.

Ši statiška „lietuviškumo“ konfigūracija yra ypač artima *dipukų* nuostatoms neasimiliuotis svetimoje visuomenėje, organizuoti ar bent dalyvauti „lietuviškoje“ veikloje. Šiandieninių imigrantų iš Lietuvos nesiintegravimą į svetimą visuomenę rodo endogaminių lietuviškų santuokų kūrimas, partnerių iš Lietuvos paieškos, kai kuriais atvejais sąmoningas bendranuomininkių, kolegų, draugų laisvalaikio praleidimui ieškojimas tarp šiandieninių imigrantų iš Lietuvos. *Trečiabangiai* ieško partnerio/ės tarp lietuvių ne tik dėl ekonominio suinteresuotumo, bet ir kultūrinio poreikio švęsti šventes „lietuviškai“, laikantis papročių, atsivežtų dar iš Lietuvos. Savaitgalinis lituanistinis vaikų auklėjimas etninėse mokyklose yra priskiriamas statiškai „lietuviškumo“ konfigūracijai, nes yra nukreiptas į lietuvių kalbos mokymą, susipažinimą su „lietuviškais“ papročiais ir jų puoselėjimą, tačiau vaikai didžiąją laiko dalį praleidžia amerikietiškoje mokykloje, draugauja su kalbančiais tik anglų kalba ir jų kasdienybėje vyrauja *suamerikonėjimo* tendencijos.

Kita dalis šiandieninių imigrantų iš Lietuvos JAV savo emigravimą iš kilmės šalies ir dažnai transnacionalumą supranta kaip iššūkį etninei tapatybei, o priimančios šalies kultūrinės, ekonominės, politinės, socialinės sąlygos leidžia jiems skirtinguose kontekstuose ir situacijose manipuliuoti etniškumu, pasirinkti priimančios šalies, kaip jau minėjome, *naudingesnę* pilietybę arba siekti dvigubos pilietybės. Taigi kita šiuolaikinių imigrantų iš Lietuvos Amerikoje susikuriama identitetų konfigūracija mūsų įvardijama kontekstualia – dinamine. Ji atskleidžia, kad „lietuviškumas“ skirtinguose kontekstuose, atsižvelgiant į jo raišką privačioje ar viešoje erdvėje, žmonių, su kuriais bendraujama, turimas žinias apie Lietuvą ir suinteresuotumą daugiau sužinoti, padiskutuoti, yra vartojamas nevienodai. Taip pat įvairiose išskylančiose situacijose linkstama manipuliuoti savo kilme, pateikiant ją kaip pranašumą, o kai kuriais atvejais, ypač jei tai susiję su negatyviu *emigranto statusu*, neakcentuojant ar net nuneigiant.

Kontekstualiai – dinaminei „lietuviškojo“ identiteto raiškai pasitelkiamas socialinių tinklų, paremtų panašaus išsilavinimo, interesų ar bendros patirties draugų, pažįstamų grupelėmis, kūrimas. Juose aktyviai bendraujama su bendrataučiais neformaliose aplinkose, propaguojamas turizmas, laikomasi Lietuvoje išmoktų švenčių šventimo papročių, taip pailsima nuo darbų, nuo psichologinio *emigranto antspaudo* viešoje erdvėje spaudimo. Dažnai neformalus šiandieninių imigrantų iš Lietuvos bendravimas tarpusavyje su kitais *trečiabangiais*, draugų grupėmis, yra alternatyva dalyvavimui formaliose „lietuviškose“, pirmosios ir antrosios emigracinės bangos iš Lietuvos atstovų sukurtose ir dominuojančiose organizacijose. Paprastai tarp tokių grupelių nėra jungčių, nes dominuoja iš Lietuvos „atsivežtas“ neigiamas kitų *lietuvių* vertinimas ir kartais net neapykanta bendrataučiams, konkurencinės nuotaikos, skeptiškas šiandieninių imigrantų iš Lietuvos neišsilavinimo, materialinės gerovės siekio, *suamerikonėjimo*, gyvenimo stiliaus vertinimas.

BIBLIOGRAFIJA

Literatūra

1. Adamson, B. Fiona, 2002, Mobilizing for the transformation of home. Politicized identities and transnational practices, Al-Ali, Nadje, Koser, Khalid, (eds.) 2002, *New Approaches to Migration? Transnational Communities and the Transformation of Home*, London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group
2. Aidis, Rūta; Krupickaitė, Dovilė, 2009, *Kaip neiššvaistyti protų: Lietuvos studentų nuostatos emigruoti*, Vilnius: VU leidykla
3. Akstinavičiūtė, Ieva; Petraitytė, Daiva, 2007, Lietuvių tautinės tapatybės simbolinių komponentų konfigūracijos, *Filosofija. Sociologija*, 18 (2): 14–31
4. Akstinavičiūtė, Ieva, 2006, Antropologinė „namų“ idėjos perspektyva: lietuvių diasporos žmonių tikslas ar saugi vieta „judant“? *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2: 30–42
5. Akstinavičiūtė, Ieva, 2006a, *Lietuvių diaspora ir Lietuva: transmigrantų identiteto kaitos profiliai*, Socialinės antropologijos magistro tezės, Kaunas: VDU
6. Akstinavičiūtė, Ieva, 2007, The Identity of Lithuanian Transmigrants: Return Home and Reintegration into the Lithuanian Society, *Sabiedriba un Kultūra: Rakstu Krajums*, 9, Liepajas pedagogijas akadēmija: Liepaja
7. Al-Ali, Nadje; Koser, Khalid, 2002, Transnationalism, international migration and home, Al-Ali, N., Koser, K., (eds.) 2002, *New Approaches to Migration? Transnational Communities and the Transformation of home*, London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group
8. Aleksandravičius, Egidijus, 2003, Emigration and the Goals of Lithuania's Foreign Policy. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 1–2, Vilnius: Foreign Policy Research Center
9. Aleksandravičius, Egidijus; Kuizininė, Dalia; Dapkutė, Daiva, 2002, *The Cultural Activities of Lithuanian Emigres*, Vilnius: Organisation Committee Frankfurt
10. Aleksandravičius, Egidijus; Kuzmickaitė, D. Kristina (sud.), 2008, *Emigracija ir šeima: vaikų ugdymo problemos ir iššūkiai*, Vilnius: Versus aureus
11. Anderson, Benedict, 1991, *Imagined Communities: Reflections of the Origin and Spread of Nationalism*, London: Verso
12. Appadurai, Arjun, 1990, Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy, *Theory, Culture, and Society*, 7, UK: Nottingham Trent University
13. Appadurai, Arjun, 1996, *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, Minneapolis: University of Minnesota Press
14. Barcevičius, Egidijus; Žvalionytė, Dovilė (red.), 2012, Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija, Vilnius: VAGA
15. Barnard, Alan; Spencer, Jonathan (eds.), 2006, *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*, London: Routledge
16. Barth, Fredrik (ed.), 1969, *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*, London: George Allen and Unwin
17. Barth, Fredrik, 1995, Ethnicity and the Concept of Culture, *Culture*, 1–14
18. Baškauskas, Liucija, 1981, The Lithuanian Refugee Experience and Grief, *International Migration Review*, 15(1): 276–291
19. Baumann, Gerd, 1997, Dominant and Demotic Discourses of Culture: their Relevance to Multi – ethnic Alliances, Werbner, Pnina; Modood, Tariq (eds.) *Debating Cultural Hybridity: Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism (Postcolonial Encounters)*, London: Zed Books
20. Baumann, Gerd, 2002, *Contesting Culture. Discourses of Identity in Multi – ethnic London*, UK: Cambridge University Press

21. Baumilienė, Neila, 2008, Mamos diena ir kasdiena, *Amerikos lietuviai. Rytų pakrantėje*, Nr. 21/421
22. Bindokienė, Brazytė, Danutė, 1989, *Lietuvių papročiai ir tradicijos iševijoje*, Chicago, Illinois: Lithuanian World Community, INC
23. Brettell, B. Caroline, 2003, *Anthropology and Migration. Essays on Transnationalism, Ethnicity, and Identity*, Oxford: Altamira Press
24. Brettell, B. Caroline, 2006, Introduction: Global Spaces/Local Places: Transnationalism, Diaspora, and the Meaning of Home, *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 13: 327–334
25. Brettell, B. Caroline, 2008, Theorizing Migration in Anthropology. The Social Construction of Networks, Identities, Communities, and Globalscapes, Brettell, B. C.; Hollifield, F. J. (eds.), *Migration Theory: talking across disciplines*, London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group
26. Brettell, B. Caroline; Hollifield, F. James, 2008, Migration Theory. Talking across Disciplines. Introduction, Brettell, B. C.; Hollifield, F. J. (eds.), *Migration Theory: talking across disciplines*, London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group
27. Būtėnas, Vladas, 1977, *Pennsylvanijos angliakasių Lietuva*, Chicago: Lithuanian Library Press, Inc.
28. Carling, Jørgen, 2008, The Human Dynamics of Migrant Transnationalism, *Ethnic and Racial Studies*, 31(8): 1452–1477
29. Carsten, Janet, 1998, Borders, Boundaries, Tradition and State on the Malaysian Periphery, Wilson, M. Thomas; Donnan, Hastings (eds.), 1998, *Border Identities. Nation and State at International Frontiers*, Cambridge, UK: Cambridge University Press
30. Castells, Manuel, 2004, *Informacijos amžius. Ekonomika, visuomenė ir kultūra. II tomas. Tapatumo galia*, Kaunas: Poligrafija ir informatika
31. Castles, Stephen; Miller, Mark, 2003, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, New York: Guilford Press
32. Celešiūtė, Ingrida, 2008, Lituanistinio vaikų ugdymo užsienio šalyse ypatumai, *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 6: 52–72
33. Clifford, James, 1994, Diasporas, *Cultural Anthropology*, 9(3): 302–338
34. Clifford, James, 2006, *Kultūros problema. XX amžiaus etnografija, literatūra ir menas*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla
35. Cohen, Anthony Paul, 2003, *The Symbolic Construction of Community*, London: Routledge
36. Cohen, Robin, 1997, *Global Diasporas: An Introduction*, London: University College London Press
37. Connor, Walker, 1994, *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press
38. Cordero-Guzman, R. Hector, 2005, Community – Based Organisations and Migration in New York City, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(5): 889–909
39. Crowther, Jonathan, 2000, *Oxford Guide to British and American Culture*, Oxford: Oxford University Press
40. Čepaitė, Zita, 2011, *Emigrantės dienoraštis*, Vilnius: Alma littera
41. Čepaitienė, Auksuolė, 2001, Atgaivinant etninį tapatumą: individas, simbolis, vieta, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 1(10): 167–198
42. Čepaitienė, Auksuolė, 2010, Tapatumas, administravimo filosofija ir kultūros intymumas, *Liaudies kultūra*, 6: 1–5
43. Černius, J. Vytautas, 2005, The Acculturation of Lithuanian Immigrants Who Arrived in the United States After World War II, *Beginnings and Ends of Emigration. Life without Borders in the Contemporary World*, Vilnius: Versus aureus

44. Čiubrinskas, Vytis (sud.), 2011, *Lietuviškasis identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
45. Čiubrinskas, Vytis, 2004, *Transnational Identity and Heritage: Lithuania Imagined, Constructed and Contested*, Kockel, Ullrich, Craith, Nic, Máiréad (eds.), 2004, *Communicating Cultures*. Berlin, London: Lit Verlag
46. Čiubrinskas, Vytis, 2005, *Transnacionalinis identitetas ir paveldas: lietuviškumas diasporoje*, *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2(16): 41–54
47. Čiubrinskas, Vytis, 2006, *Nostalgijos migrantai: transnacionalių repatriantų identitetas ir socialinis netikrumas pokomunistinėje Lietuvoje*, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 6(15): 73–91
48. Čiubrinskas, Vytis; Kuznecovienė, Jolanta (sud.), 2008, *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas
49. Čiubrinskas, Vytis, 2008a, *Tautinis identitetas yrančių ryšių pasaulyje: lietuviškumo trajektorijos*, Čiubrinskas, V.; Kuznecovienė, Jolanta (sud.), 2008, *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas
50. Čiubrinskas, Vytis, 2008b, *Tautinio identiteto antropologinio tyrinėjimo klausimai*, Čiubrinskas, V.; Kuznecovienė, Jolanta (sud.), 2008, *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas
51. Čiubrinskas, Vytis, 2009a, *Transatlantic migration vis – a – vis politics of identity: two ways of Lithuanian-ness in the US*, *Filosofija. Sociologija*, 2(20): 85–95
52. Čiubrinskas, Vytis, 2009b, *Lithuanian Transnationalism: Politics of (Trans)migrant Identity*, Donskis, Leonidas (ed.), 2009, *A Litmus Test Case of Modernity. Examining Modern Sensibilities and the Public Domain in the Baltic States at the Turn of the Century*, Peter Lang AG, International Academic Publishers
53. Čiubrinskas, Vytis, 2011a, *Identitetas ir identiteto politika: antropologinės dimensijos tiriant nacionalinį ir transnacionalinį saistymąsi*, Čiubrinskas, V. (sud.), 2011, *Lietuviškasis identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
54. Dapkutė, Daiva, 2006, *Tarp dviejų pasaulių: tapatumo kaita emigracijoje*, Andrijauskas, Antanas (red.), *Lietuviškojo europietiško raida: dabarties ir ateities iššūkiai*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas
55. Daukšas, Darius, 2006, *Tautinio tapatumo tyrimų teorinės problemos: antropologinė perspektyva*, *Filosofija. Sociologija*, 2: 2–7
56. Daukšas, Darius, 2010, *Transnacionalizmo iššūkiai pilietybei ir etniškumui šiuolaikinėje Lietuvoje: Lietuvos tautinių mažumų ir lietuviškos migracijos atvejai*, Daktaro disertacija, Kaunas: VDU
57. Davainė, Elvyra, 2011, *Airija: tolima artima sala*, Vilnius: Baltos lankos
58. Diner, R. Hasia, 2008, *History and the Study of Immigration. Narratives of the Particular*, Brettell, B. Caroline; Hollifield, F. James (eds.), *Migration Theory: talking across disciplines*, London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group
59. Donskis, Leonidas, 2006, *Globalizacija ir tapatybė: asmeninės pastabos apie lietuviškuosius tapatybės diskursus*, *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2(18): 69–83
60. Douglas, Mary, 1966, *Purity and Danger*, London: Routledge
61. Eidintas, Alfonsas, 1993, *Lietuvių Kolumbai. Lietuvių Emigracijos Istorijos Apybraiža*, Vilnius: Mintis
62. Eriksen, Thomas, Hylland, 1993, *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*, London: Pluto Press
63. Fainhauz, David, 1991, *Lithuanians in the USA: Aspects of Ethnic Identity*, Chicago: Lithuanian Library Press
64. Faist, Thomas, 2000, *Transnationalization in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture*, *Ethnic and Racial Studies*, 23(2): 189–222

65. Foner, Nancy, 1997, What's new about transnationalism? New York's immigrants today and at the turn of the century, *Diaspora*, 6(3): 355–375
66. Friedman, Jonathan, 1994, *Cultural Identity and Global Process*, London: Sage Publications
67. Friedman, Jonathan, 1995, Global System, Globalization and the Parameters of Modernity, Featherstone, Mike; Lash, Scott; Robertson, Roland (eds.), *Global Modernities*, London: Sage Publications
68. Friedman, Jonathan, 1997, Global Crises, the Struggle for Cultural Identity and Intellectual Porkbarrelling, Werbner, Pnina; Modood, Tariq (eds.) *Debating Cultural Hybridity: Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism (Postcolonial Encounters)*, London: Zed Books
69. Friedman, Jonathan, 2002, From Root to Routes. Tropes for Trippers, *Anthropological Theory*, 2(1): 21–36
70. Gaidys, Vladas, (red.), 2007. *Socialiniai pokyčiai eurointegracijos procese*, Vilnius: Socialinių tyrimų institutas
71. Gečienė, Ingrida, 2011, Transnacionalinė Lietuvos mokslininkų migracija ir tapatumo raida, Čiubrinskas, Vytis (sud.), 2011, *Lietuviškasis identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
72. Giddens, Anthony, 1984, *The Constitution of Society*, Cambridge: Polity Press
73. Giddens, Anthony, 1990, *The Consequences of Modernity*, Stanford, CA: Stanford University Press
74. Giddens, Anthony, 2005, *Sociologija*, Kaunas: UAB „Poligrafija ir informatika“
75. Glazer, Nathan; Moynihan, Daniel Patrick, 1963, *The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*, Cambridge, USA: M. I. T. Press
76. Glick Schiller, Nina, 2005, Blood and Belonging: Long – Distance Nationalism and the World Beyond, McKinnon, Susan; Silverman, Sydel (eds.), 2005, *Complexities: Beyond Nature and Nurture*, Chicago: The University of Chicago Press
77. Glick Schiller, Nina, 2005a, Transnational Social Fields and Imperialism. Bringing a Theory of Power to Transnational Studies, *Anthropological Theory*, 5(4): 439–461
78. Glick Schiller, Nina; Basch, Linda; Blanc-Szanton, Cristina, 1995, From Immigrant to transmigrant: theorizing transnational migration, *Anthropological Quarterly*, 68(1): 48–63
79. Glick Schiller, Nina; Basch, Linda; Blanc-Szanton, Cristina, 1992, Transnationalism: a new analytic framework for understanding migration, Glick Schiller, N.; Basch, L.; Blanc-Szanton, C. (eds), 1992, *Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered*, New York: New York Academy of Sciences
80. Grigas, Romualdas (sud.), 2007, *Tautiškas ir pilietiškas. Atskirtis ar dermė?* Vilnius: Vilniaus Pedagoginis universitetas
81. Grigas, Romualdas, 2002, Šiuolaikinio lietuvių nacionalinio būdo bruožai. 1. Problemos apibrėžtis (sociosofinė kritinė apžvalga), *Filosofija. Sociologija*, 4: 9–14
82. Gruiniūtė, Edita, 2009, „Antropologė: dažnas išvykęs bijo pripažinti, jog suklydo pasirikęs emigranto dalį“, www.delfi.lt (savaitraštis „Šeimininkė“, 2009 m. gruodžio 16–22 d., Nr. 50(924), „Apie emigraciją, lietuvių tautinę tapatybę ir naujas jos formas“)
83. Gruodytė, Edita; Liutikienė, Laima, 2008, JAV gyvenančių lietuvių vaikų ugdymo problematika, *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 1(5): 33–40
84. Guibernau, Montserrat, 1996, *Nationalism: the Nation – State and Nationalism in the Twentieth Century*, Cambridge: Polity Press
85. Gupta, Akhil; Ferguson, James, 1992, Beyond culture: space, identity and the politics of difference, *Cultural Anthropology*, 7(1): 6–23
86. Hall, Derek, 2008, From ‘Bricklaying’ to ‘Bricolage’: Transition and Tourism Development in Central and Eastern Europe, *Tourism Geographies*. 10(4): 410–428.

87. Hall, Stuart, 1996, Ethnicity: Identity and Difference, Eley, Geoff; Suny, Grigor (eds.), 1996, *Becoming National. A Reader*, New York, Oxford: Oxford University Press
88. Handlin, Oscar, 1973 [1951]. *The Uprooted. The Epic Story of the Great Migrations that made the American people*, Little, Brown and Company – Boston – Toronto: An Atlantic Monthly Press Book
89. Herloff-Mortensen, Mari, Ann, 1996, We Are not Us: Intra – Ethnic Differentiation Among Latvians, *Anthropology of East Europe Review*, 14(1), <http://scholarworks.iu.edu/journals>, (žiūrėta 2012 01 11)
90. Hernes, Tor, 2004, Studying Composite Boundaries: A Framework of Analysis, *Human Relations*, 57(1): 9–29
91. Indriliūnaitė, Rasa; Kuzmickaitė, D. Kristina, 2009, Rytojus prasidėjo vakar: tarptautinės migracijos įtaka kaimo bendruomenei, *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 1(7): 51–63
92. Jasaitis, Jonas, 2007, Naujausioji emigracija iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose: bendradarbiavimo paieškos, *Filosofija. Sociologija*, 4(18): 64–78
93. Jenkins, Richard, 1996, *Social Identity*, London: Routledge
94. Jokšaitė, Kristina, 2008, *Karta SOS*, Vilnius: Baltos lankos
95. Juozeliūnienė, Irena; Kanapienienė, Laura; Kazlauskaitė, Airina, 2008, Atotolio šeima: nauja užduotis šeimos sociologijai, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1 (21): 119–133
96. Juozeliūnienė, Irena; Leonavičiūtė, Živilė, 2009, Atotolio šeima daugiavietiško požiūriu, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1(24): 81–98
97. Kalnius, Petras, 2002, „Kitokie“ tarp „savų“: Lietuvos etnografinių grupių stereotipai, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2 (11): 23–51
98. Kanapienė, Vida; Mikulionienė, Sarmitė, 2006, Darbo emigracijos poveikis Lietuvos visuomenei, *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai*, Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas
99. Kasatkina, Natalija, 2003, „Istorinės“ diasporos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje, *Filosofija. Sociologija*, 2: 37–43
100. Kašinskas, Klaudijus, 2009, Migrantų piniginių pervedimų tendencijos ir reikšmė ekonomikai, *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2(8): 35–50
101. Kazlauskienė, Aušra; Rinkevičius, Leonidas, 2006, Lithuanian „Brain Drain“ Causes: Push and Pull Factors, *Engineering Economics*, 1(46): 27–37
102. Kelly, E. Mary, 2000, Ethnic pilgrimages: people of Lithuanian descent in Lithuania, *Sociological Spectrum*, 20: 65–91
103. Kimlicka, Will, 1995 *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Oxford University Press
104. Kivisto, Peter, 2001, Theorizing transnational immigration: a critical review of current efforts, *Ethnic and Racial Studies*, 24 (4): 549–577
105. Klein, Oliver; Spears, Russell; Reicher, Stephen, 2007, Social Identity Performance: Extending the Strategic Side of SIDE, *Society for Personality and Social Psychology*, 11(1): 28–45
106. Kockel, Ullrich, 2002, *Regional Culture and Economic Development. Explorations in European Technology*, Ashgate Publishing Company
107. Kripienė, Ieva, 2011, Etninių institucijų vaidmuo socialiniame imigrantų gyvenime: lietuviai Niujorke, Čiubrinskas, Vytis (sud.), 2011, *Lietuviškasis identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
108. Krukauskienė, Eugenija; Štutienė, Irena; Trinkūnienė, Inija; Vosiliūtė, Anelė, 2003, *Socialinė atmintis: minėjimai ir užmarštys*, Vilnius: Eugrimas
109. Kučinskas-Kučingis, Jonas, 2000, On Creating a Lithuanian-American Community..., <http://javlb.org> (žiūrėta 2011 03 31)
110. Kuper, Adam; Kuper, Jessica (eds.), 2003, *The Social Science Encyclopedia*, London: Routledge

111. Kuzmickaitė, D. Kristina, 2004, *Tarp dviejų pasaulių: naujieji imigrantai lietuviai Čikagoje (1988–2000)*, Kaunas: VDU leidykla
112. Kuzmickaitė, D. Kristina, 2008, Teoriniai tarptautinės lietuvių migracijos diskursai, *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 1(5): 24–32
113. Kuzmickaitė, D. Kristina, 2008a, Vaikų švietimas užsienio šalyse, *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2(6): 23–51
114. Kuznecovienė, Jolanta, 2006, Šiuolaikinės lietuvių tautinės tapatybės kontūrai, *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2(18): 84–107
115. Kuznecovienė, Jolanta, 2007, Lietuvių tautinė tapatybė: uždaramo ir atvirumo dėmenys, *Filosofija. Sociologija*, 2(18): 1–14
116. Kuznecovienė, Jolanta, 2008, Lietuvių tautinis identitetas: bruožai ir tipai, Čiubrinskas, Vytis; Kuznecovienė, J. (sud.), 2008, *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas
117. Kuznecovienė, Jolanta, 2009, Lietuvių imigrantų Norvegijoje, Anglijoje ir Ispanijoje įsitraukimo strategijos: nuo konformizmo iki navigacijos, *Filosofija. Sociologija*, 2(20): 96–104
118. Labanauskas, Liutauras, 2006, „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija in *Filosofija. Sociologija*, 2: 27–34
119. Labanauskas, Liutauras, 2011, *Socialinės sanglaudos kūrimasis Lietuvoje: intelektinio kapitalo vaidmuo*, Daktaro disertacijos santrauka, Vilnius: VU ir Lietuvos socialinių tyrimų centras
120. Lazutka, Romas; Matulionis, Virgilijus, Arvydas; Stankūnienė, Vlada, (red.) 2004, *Lietuva stojant į Europos Sąjungą: ekonominė, sociologinė ir demografinė padėties analizė*, Vilnius: Socialinių tyrimų institutas
121. Lehnig, B. Percy, 1998, European Citizenship: Between Facts and Norms, *Constellations*, 4(3): 346–367
122. Levitt, Peggy, 2001, *The Transnational Villagers*, Berkeley, CA: University of California Press
123. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, 1999, *Lietuvos Respublikos Konstitucija*, Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras
124. Lindholm, Helena, 1993, Introduction: a Conceptual Discussion, Lindholm, H. (ed.), *Ethnicity and Nationalism. Formation of Identity and Dynamics of Conflict in the 1990s*, Göteborg: Nordnes
125. Liubinienė, Neringa, 2009, *Migrantai iš Lietuvos Šiaurės Airijoje: „savos erdvės“ kontravimas*, Daktaro disertacija, Kaunas: VDU leidykla
126. Malinauskas, Gedas, 2006, „Ar vaikas išgyvena krizę?“, tyrinėjant laikinos darbo migracijos įtaką vaikui, *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2: 43–53
127. Martinaitis, Žilvinas; Žvalionytė, Dovilė, 2007, Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? *Politologija*, 3: 112–134
128. Maslauskaitė Aušra; Stankūnienė Vlada, 2007, *Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos*, Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas
129. Matthews, C. Kim, 2003, Boundaries of diaspora identity. The case of Central and East African–Asians in Canada, Kennedy, Paul; Roudometof, Victor, (eds.) 2003, *Communities across Borders. New immigrants and transnational cultures*, London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group
130. Matulevičiūtė, Aušra, 2010, *Ilgesio kijos*, Vilnius: Tyto alba
131. Mazzucato, Valentina; Kabki, Mirjam, 2009, Small is beautiful: the micro – politics of transnational relationships between Ghanaian hometown associations and communities back home, *Global Networks*, 9(2): 227–251

132. Merkys, Gediminas, 2004, *Lietuvos studentų emigracinės nuostatos ir jas veikiančios faktoriai. Mokslo tyrimo projekto ataskaita*, Vilnius: Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas, KTU
133. Merkys, Gediminas; Barišauskienė, Viktorija; Antinienė, Dalia, 2006, Lietuvos studentų emigracinės nuostatos ir jas lemiantys veiksniai, *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 3(62): 36–42
134. Minh-Ha, Trinh, 1994, *Other than Myself, My Other Self*, Robertson, George, (ed.), *Travellers' Tales. Narratives of Home and Displacement*, London: Routledge
135. Morley, David; Robins, Kevin, 1995, *Spaces of Identity: Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries*, London: Routledge
136. Motieka, Egidijus; Adomėnas, Mantas; Daniliauskas, Jonas, 2006, *Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėvijos atžvilgiu*, Vilnius: Strateginių studijų centras
137. Münz, Rainer; Ohliger, Rainer, 2003, *Diasporas and Ethnic Migrants in Twentieth Century Europe: Comparative Perspective*, Münz, R., Ohliger, R., (eds.), *Diasporas and ethnic migrants*, Frank Cass: London, Portland, OR
138. O'Flaherty, Martin; Skrbis, Zlatko; Tranter, Bruce, 2007, Home visits: Transnationalism among Australian migrants, *Ethnic and Racial Studies*, 30(5): 817–844
139. Øverland, Orm, 2005, *Identities of Exile, Emigration and Immigration, Beginnings and Ends of Emigration. Life without Borders in the Contemporary World*, Vilnius: Versus aureus
140. Parutis, Violetta, 2006, *Construction of Home by Polish and Lithuanian Migrants in the UK, Centre for the Study of Economic and Social Change in Europe: Working Papers*, <http://www.ssees.ucl.ac.uk> (žiūrėta 2012 01 11)
141. Parutis, Violetta, 2007, Galimybių šalis: ar gali Jungtinė Karalystė tapti lietuvių emigrantų namais? *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 3: 22–35
142. Pries, Ludger (ed.), 1999, *Migration and Transnational Social Spaces*, Aldershot, UK: Ashgate
143. Ranonytė, Asta, 2004, Tautinis ir europinis tapatumas: suderinamumas ir raiška, *Filosofija. Sociologija*, 4: 1–9
144. Rapport, Nigel; Dawson, Andrew, (eds.) 1998, *Migrants of Identity. Perceptions of Home in a World of Movement*, New York: Oxford
145. Rinkevičius, Leonidas; Kazlauskienė, Aušra, 2006, Sociologinė migracijos procesų Lietuvoje studija: protų nutekėjimas ar protų apyvarta? *Socialiniai Mokslai*, 4(54): 42–47
146. Roepstorff, Andreas; Simoniukštytė, Aušra, 2001, Modernus lietuviškasis identitetas – šimtmetį atkuriama tradicija, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 1(10): 145–165
147. Saldukas, Linas (sud.), 2009, *Prancūzijos lietuvių bendruomenė: istorija ir dabartis*, Vilnius: Versus aureus
148. Saldukas, Linas, 2002, *Lithuanian Diaspora*, Vilnius: VAGA
149. Schröder, W. Ingo, 2009, Against 'Identity': Exploring Alternative Approaches to the Study of the Politics of Local Culture, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 9(18): 77–91
150. Senn, Alfred Erich, 2005, *Lithuanians*, Encyclopedia of Chicago, <http://encyclopedia.chicagohistory.org>, (žiūrėta 2011 03 31)
151. Sheffer, Gabriel, 2003, From diasporas to migrants – from migrants to diasporas, Münz, Raine; Ohliger, Rainer (eds.), *Diasporas and ethnic migrants: Germany, Israel and Russia in Comparative Perspective*, London: Frank Cass
152. Simanonytė, Audronė, 2006, Klubas „Niujorkiečiai šalia mūsų“ nenutraukia veiklos net ir „karo sąlygomis“, *Amerikos lietuviai. Rytų pakrantėje*, Nr. 41/337

153. Sipavičienė, Audra (red.), 2004, *Prekyba moterimis: problemos, sprendimai, žvilgsnis iš vidaus*, Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija ir Socialinių tyrimų institutas
154. Sipavičienė, Audra, 2002, Tarptautinė migracija Lietuvoje, Stankūnienė, Vlada (red.), *Lietuvos gyventojai 1990 – 2000*, Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas
155. Sipavičienė, Audra, 2006a, Emigracijos iššūkiai ir migracijos politikos uždaviniai, *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai. Konferencijos medžiaga*, Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas
156. Sipavičienė, Audra, 2006b, *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*, Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija
157. Sipavičienė, Audra; Gaidys, Vladas; Dobrynina, Margarita, 2009, *Grižtamoji migracija: teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje*, Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija
158. Skačkauskaitė, Asta, 2007, Tarptautinė lietuvių migracija: studentų nuostatos, požiūris ir emigracinių galimybių vertinimas, *Oikos. Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 3: 51–60
159. Smith, D. Anthony, 1996, The Origins of Nations, Eley, Geoff; Suny, Grigor (eds.), *Becoming National. A Reader*. New York, Oxford: Oxford University Press
160. Smith, D. Anthony, 1999, *National Identity and the Idea of of European Union. Myths and Memories of the Nation*, Oxford: Oxford University Press
161. Smith, Michael, Peter, 2002, Preface, Al-Ali, Nadje, Koser, Khalid (eds.) 2002, *New Approaches to Migration? Transnational Communities and the Transformation of Home*, London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group
162. Spradley, P. James, 1980, *Participant Observation*, New York: Holt, Rinehart and Winston
163. Stankūnienė, Vlada (red.), 1996, *Mobility of Scientists in Lithuania: Internal and External Brain Drain*, Vilnius: Lietuvos filosofijos ir Sociologijos institutas
164. Stankūnienė, Vlada (red.), 2004, *Lietuvos gyventojų politikos metmenys*, Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas
165. Stankūnienė, Vlada, 2011, Ką žinome apie Lietuvos gyventojų emigracijos mastus?, *Demografija ir mes: informacinis biuletenis*, 1: 6–7, Vilnius: Demografinių tyrimų institutas
166. Starkienė, Liudvika, 2006, Sveikatos priežiūros specialistų emigracija: priežastys, mastai ir sprendimo būdai, *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai. Konferencijos medžiaga*, Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas
167. Startsev, Yaroslav, 2005, ‘Informal’ Institutions and Practices: Objects to Explore and Methods to Use for Comparative Research, *Perspectives on European Politics and Society*, 6(2): 331–351
168. Svašek, Maruška, 2002, Narratives of “Home” and “Homeland”: the Symbolic Construction and Appropriation of the Sudeten German Heimat, *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 9: 495–518
169. Šutinienė, Irena, 2007, Lietuvių tautinė tapatybė globalizacijos kontekstuose, Gaidys, Vladas (red.), *Socialiniai pokyčiai eurointegracijos procese*, Vilnius: Socialinių tyrimų institutas
170. Šutinienė, Irena, 2008, Socialinė atmintis ir šiuolaikinė lietuvių tautinė tapatybė, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 8(17): 31–54
171. Šutinienė, Irena, 2009, Lietuvių imigrantų požiūriai į lituanistinį vaikų ugdymą, *Filosofija. Sociologija*, 4(20) 310–317
172. Šutinienė, Irena, 2011, Lietuvių migrantų tautinio identiteto transformacijos: tarp aktualizavimo ir asimiliacijos, Čiubrinskas, Vytis (sud.), 2011, *Lietuviškasis identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
173. Švareikienė, Danguolė; Matuzienė, Ina; Žičkienė, Skaidrė, 2005, Legali emigracija į Europos Sąjungą: motyvaciniai aspektai, *Socialiniai tyrimai*, 1(5): 129–135

174. Švarplys, Andrius, 2010, *Europinės tapatybės formavimasis Europos Sąjungoje*, Daktaro disertacijos santrauka, Kaunas: KTU ir Lietuvos socialinių tyrimų centras
175. Taljūnaitė, Meilutė, 2006, Lietuvių tautinio tapatumo konstravimas sociologiniuose tyrimuose, *Filosofija. Sociologija*, 2: 8–17
176. Taljūnaitė, Meilutė, 2009, Tautinio tapatumo politika: teorinės paradigmos paieškos ir modeliai, *Filosofija. Sociologija*, 4(20): 292–301
177. Taljūnaitė, Meilutė; Labanauskas, Liutauras, 2009, *Lietuviai svetur: tautinio tapatumo išsaugojimas*, Vilnius: Socialinių tyrimų institutas
178. Tereškinas, Artūras, 2009, Imigracijos diskursai JAV ir Airijos spaudoje, *Filosofija. Sociologija*, 4: 302–309
179. Tereškinas, Artūras, 2011, Imigrantai Didžiosios Britanijos, Ispanijos ir Norvegijos spaudoje, Čiubrinskas, Vytis (sud.), 2011, *Lietuviškasis identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
180. Thernstrom, Stephan; Orlov, Ann; Handlin, Oscar (eds.), 1980, *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups*, USA: President and Fellows of Harvard College
181. Thomas, I. Williams; Znaniecki, Florian, [1918], 1996, *The Polish Peasant in Europe and America*, Urbana and Chicago: University of Illinois Press
182. Trinkūnienė, Inija, 2002, Lietuviybė: tautinis tapatumas ir jo išlaikymo galimybės, *Filosofija. Sociologija*, 1: 10–16
183. Valantiejus, Algimantas, 1998, Lietuvis, ieškantis tapatumo reikšmių, *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 1: 206–217
184. Valantiejus, Algimantas, 1999, Šiuolaikiškas tapatumas. Istorijos ir dabarties vertinimo kriterijai, *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 3(2): 5–15
185. Van den Berghe, L. Pierre, 1981, *The Ethnic Phenomenon*, New York: Elsevier
186. Van Reenan, J. Antanas, 1990, *Lithuanian Diaspora, Konigsberg to Chicago*, Lanham MD: University Press of America
187. Vermeulen, Hans; Govers, Cora, 1994, Introduction in Vermeulen, H.; Govers, C. (eds.), *The Anthropology of Ethnicity. Beyond 'Ethnic Groups and Boundaries'*, Amsterdam: Het Spinhuis
188. Vertovec, Steven, 2009, *Transnationalism*, London: Routledge
189. Vertovec, Steven; Cohen, Robin, 1999, Introduction, Vertovec, S.; Cohen, R., (eds.), *Migration, Diaspora and Transnationalism*, Cheltenham and Morthampton: Edward Elgar Pub
190. Waldinger, Roger, 2010, Rethinking Transnationalism, *EMPIRIA. Revista de Metodología de Ciencias Sociales*, 19: 21–38
191. Williams, Garrath, 2006, 'Infrastructures of Responsibility': the Moral Tasks of Institutions, *Journal of Applied Philosophy*, 23(2): 207–221
192. Wilson, M. Thomas; Donnan, Hastings, 1998, Nation, State and Identity at International Borders, Wilson, M. T.; Donnan, H. (eds.), *Border Identities. Nation and State at International Frontiers*, Cambridge, UK: Cambridge University Press

Internetinės nuorodos

- Aleksandros Kazickienės lituanistinė mokykla, Niujorkas, <http://www.akazickasls.org>
- Imigracijos ir etikos istorijos visuomenė (angl. The Immigration and Ethnic History Society), <http://www.iehs.org>
- JAV ambasada Lietuvoje, Vilniuje, <http://vilnius.usembassy.gov>
- JAV gyventojų surašymas (angl. The U.S. Census), <http://2010.census.gov>
- JAV Lietuvių Bendruomenė, <http://www.javlb.org>
- JAV Migracijos politikos institutas, <http://www.migrationinformation.org>
- Lietuvių chartija, <http://plbe.org>
- Lietuvių katalikų religinės šalpos organizacija, Niujorkas, <http://www.lkrshalpa.org>
- Lietuvos Respublikos Generalinis konsulas Čikagoje, <http://chicago.mfa.lt>
- Lietuvos Respublikos Generalinis konsulas Niujorke, <http://ny.mfa.lt>
- Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija <http://www.lituanistika.lt>
- Los Andželo Šv. Kazimiero lituanistinė mokykla, <http://www.lamokykla.com>
- Niujorko Lietuvių atletų klubas, <http://www.nylak.com>
- Niujorko Maironio lituanistinė mokykla, <http://www.lingvistas.com>
- Pasaulio bankas, <http://www.worldbank.org>
- Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, <http://stat.gov.lt>
- Stovykla „Neringa“, Bratleboras, <http://www.neringa.org>
- Šv. Mergelės Marijos apreiškimo bažnyčia, Niujorkas, <http://www.nyapreiskimo.com>
- Tarptautinė migracijos organizacija, Vilniaus biuras, <http://www.iom.lt>
- Viešpaties atsimainymo Romos katalikų bažnyčia, Niujorkas, <http://transfiguration.catholicweb.com>

Šaltiniai

1. *Globalios Lietuvos – užsienio lietuvių išitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo 2011 – 2019 metų programa*, 2011, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 30 d. nutarimu Nr. 389, <http://www.lrv.lt>
2. *Demografinės metraštis 2007, 2008*, Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės
3. *Ekonominės migracijos reguliavimo strategija*, 2007, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimu Nr. 416, <http://www.lrv.lt>
4. *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai. Konferencijos medžiaga*, 2006, Lietuvos Respublikos Seimas, Vilnius: Valstybės žinios
5. *Yearbook of Immigration Statistics: 2010, 2011*, Washington, D.C.: U.S. Department of Homeland Security, Office of Immigration Statistics, <http://www.dhs.gov>
6. *JAV Imigracijos įstatymas*, 1917, US immigration legislation online, <http://library.uwb.edu>
7. *Laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės Lietuvai: įvertinimo metodika. Atviros Lietuvos fondo viešosios politikos plėtros projektas*, 2001, užsakė Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, <http://www.osf.lt>
8. *Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos*, 2007, Strateginių studijų centras ir Pilietinės visuomenės institutas, Vilnius: Versus aureus, <http://www.civitas.lt>
9. *LR Pilietybės įstatymo pakeitimo įstatymas*, 2008 m. liepos 15 d. Nr. X-1709, Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, <http://eudo-citizenship.eu>
10. *Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams*, 2006, Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, <http://www.lrinka.lt>
11. *Niujorko miesto mero įsakymai Nr. 36 ir Nr. 41 dėl imigrantų teisių užtikrinimo*, Office of the Mayor, <http://www.nyc.gov>

PRIEDAI

1 priedas. Žvalgomasis lauko tyrimas JAV Vakarų pakrantėje: stebėjimai / pokalbiai

Data	Stebėjimai/ pokalbiai
2007 03 01	Visa diena Santa Monikoje su oro uoste pasitikusio <i>dipuko</i> šeima
2007 03 02	Svečiuose pas pirmojo informanto gimines. Teatro repetacijos stebėjimas, su penkiais „aktoriais“ bendrauta neformaliai. Neformalus pokalbis su lituanistinės mokyklos patalpų valytoja
2007 03 03	Stebėjimas lituanistinėje mokykloje. Vėliavos pakėlimas, malda, padėka Amerikai, Lietuvos himnas, aktualios informacijos paskelbimas, pamokų stebėjimas. Cepelinų valgymas
2007 03 03	Šv. Mišios. Neformalus pokalbis su <i>trečiabangio</i> mama, besisvečiuojančia Kalifornijoje. Po šv. Mišių neformalus pokalbiai prie bažnyčios su 8 imigrantais iš Lietuvos: mokytojomis, virėja, mokinių tėvais, fotografe. Vienas informantas pavežioja po apylinkes
2007 03 03	Prie bažnyčios – žvakių vigilija už Aušros vartų parapijos bažnyčią Niujorke. Iniciatoriaus kalba, fotografavimasis
2007 03 04	Šv. Mišios, kunigas veda viktoriną vaikams, nugalėtoji ploja visa bažnyčia. Po šv. Mišių stebima skautų surengta Šv. Kazimiero mugė, neformalus pokalbis su imigrante iš Lietuvos apie JAV lietuvių bendruomenės veiklą Kalifornijoje
2007 03 04	Parapijos salėje vyksta pietūs. Neformalus pokalbiai su skirtingais žmonėmis, programos stebėjimas
2007 03 04	Kelionė su <i>trečiabangio</i> šeima į Oranžijos apygardą
2007 03 04	Keturioms dienoms apsištomama <i>dipukų</i> šeimoje. Apžiūrėtos namuose sukauptos <i>lietuviškų simbolių</i> , knygų, periodikos kolekcijos. Bendrauta su informantų vaikais ir anūkais, važiuota į parduotuvę, drabužių valyklą
2007 03 07	Penkioms dienoms apsigyvenama Mišen Viedžio <i>dipukų</i> šeimoje. Namai – etninis <i>lietuviškas muziejus</i> . Vežioja po miestelį, lankytos parduotuvės, biuras, kur informantai dirba. Dovanoja daugybę filmų, įrašų, leidinių, susijusių su <i>kova už lietuviybę</i>
2007 03 10	Atvažiuoja informantų sūnus su sužadėtine vietine amerikiete. Viso vakaro trukmės žaidimas apie detektyvus. Iki 3 val. nakties tvarkytasi, tyrėjos kambaryje bendrauta su informantų dukra
2007 03 11	Pamokų stebėjimas lituanistinėje mokykloje. Neformalus pokalbiai su keliais buvusiais informantais
2007 03 11	Parapijos salėje padengti pietų stalai. Himnas, malda, vaisės, Nepriklausomybės dienos koncertas
2007 03 11	Santa Monikos paplūdimyje vakaras su Amerikos lietuviu ir <i>trečiabange</i>
2007 03 12	Visa diena Kalifornijos universiteto bibliotekoje, Los Andželas
2007 03 12	Viešnamė lituanistinės mokyklos direktorės namuose, vakariinė
2007 03 13	Parapijos salėje neformaliai bendrauta su teatro „aktoriais“
2007 03 13	Pasivažinėjimas su buvusio informanto seserimi po Los Andželą
2007 03 15	Svečiuose pas menininkę <i>dipukę</i> . Jos gyvenimo istorija, darbinė karjera
2007 03 15	Su buvusio informanto žmona važinėta po Los Andželą
2007 03 16	Svečiuose pas 85 m. menininką, kuris deklamavo eiles, grojo, rodė šeimos nuotraukas
2007 03 16	„Retro“ kolektyvo repeticija. Nuvykta su dviem <i>trečiabangėmis</i> – 42 ir 47 metų. Neformalus pokalbiai su keletu šokėjų
2007 03 17	Lituanistinėje mokykloje neformaliai bendrauta su mokiniais, jų tėvais, stebėtos oficialios rytinės mokyklos ceremonijos

2007 03 17	Su buvusiais informantais atvykta pas jų pažįstamą <i>dipukę</i> . Tyrėja pasiliko nakvynei
2007 03 18	Kelionė su buvusiais informantais <i>dipukais</i> į Santą Barbara
2007 03 19	Svečiuose pas Amerikos lietuvę akademikę. Kartu ilgą laiką bendravo jos sūnus. Neformalus pokalbis su jų kieme dirbusiu imigrantu iš Lietuvos statybininku
2007 03 19	Keturių dienų svečiuose pas <i>dipukę</i> Hermosa Byče. Botanikos sodo, muziejų lankymas
2007 03 21	Svečiuose pas 85 m. <i>dipukę</i> , kuri <i>dirba savo vaikų namuose skalbėja</i>
2007 03 22	Keturių dienų <i>trečiabangės</i> ir Amerikos lietuvio šeimoje. Svečiuojasi jų draugas Amerikos lietuvis. Kelionė į Didžiojo lokio (Big Bear) kalnus
2007 03 23	Svečiuose pas buvusią informantę <i>dipukę</i> . Su jos <i>tarnaite trečiabange</i> eita iki pastarosios kitos šeimnininkės <i>dipukės</i> namų, kuriuose trumpai pasisvečiuojama
2007 03 24	Naktinis vakarėlis. Dalyvauja įvairių tautų jaunimas, 7 imigrantai iš Lietuvos – nuo 21 iki 34 metų
2007 03 25	Skrydis į Niujorką
2007 03 27	Interviu su LR Generalinio konsulato Niujorke darbuotoja
2007 03 28	Interviu ir 5 val. trukmės neformalus pokalbiai su imigrante iš Lietuvos vaikštinėjant Manhatano gatvėse, parke

2 priedas. Pagrindinio lauko tyrimo metu JAV Rytų pakrantėje ir Vidurio Amerikoje imti interviu

Eil. Nr.	Data	Informanto charakteristika, pokalbio vieta, susipažinimo su informantu būdas (gyvenamoji vieta, kiek metų gyvena JAV)
1.	2008 04 03	Interviu bare su 36 m. vyru, dirbančiu finansų srityje, padedančiu rasti būstą naujai atvykstantiems iš Lietuvos, pokalbintu internetiniame pažinčių portale (Niujorkas, Manhatatanas, 17 m.)
2.	2008 04 04	Interviu tyrėjos nuomojamame bute su 37 m. moterimi, siuvėja, dažnai grįžtančia į Lietuvą pas gydytojus, kirpėją, tėvus (Niujorkas, Bruklinas, 4 m.)
3.	2008 04 05	Interviu telefonu su 41 m. menininku, ieškančiu žmonos lietuvės, pokalbintu internetinėje pokalbių programoje „Skype“ (Niujorkas, Manhatatanas, 16 m.)
4.	2008 04 06	Interviu su 37 m. vyru jo namuose, dirbančiu informacinių technologijų srityje, sutiktu bažnyčioje (Niujorkas, Steiteno sala, 14 m.)
5.	2008 04 07	Interviu su 25 m. vyru, studentu, smulkiu verslininku, lauko bare, sutiktu po šv. Mišių (Niujorkas, Bruklinas, 7 m.)
6.	2008 04 08	Interviu su 26 m. moterimi kavinėje, dirbančia banke, sutikta JAV lietuvių bendruomenės susirinkime (Naujojo Džersio valstija, Džersio Sitis, 6 m.)
7.	2008 04 10	Interviu kavinėje su 28 m. moterimi, dirbančia bare, kurios telefono numerį davė buvęs informantas (Niujorkas, Manhatatanas, 3 m.)
8.	2008 04 10	Interviu raštu internetinėje pokalbių programoje „Skype“ su 40 m. vyru, siunčiančiu mašinas parduoti į Lietuvą, šiuo metu esančiu Lietuvoje (Niujorkas, Long Ailendas, 16 m.)
9.	2008 04 10	Interviu raštu internetinėje pokalbių programoje „Skype“ su vyru,

		ieškančių merginų intymiam darbui Amerikoje (Ilinojaus valstija, Čikaga)
10.	2008 04 11	Interviu kavinėje ir mašinoje su 51 m. vyru, architektu, kurio kontaktus davė buvęs informantas (Niujorkas, Bronksas, 16 m.)
11.	2008 04 12	Interviu bažnyčioje su 67 m. moterimi, prižiūrinčia anūką, dažnai grįžtančia į Lietuvą, susipažinta liuanistinėje mokykloje (Niujorkas, Bruklinas, 2 m.)
12.	2008 04 13	Interviu restorane su 33 m. moterimi, studijuojančia apskaitą ir 33 m. vyru, telefono numerį davė buvęs informantas (Niujorkas, Manhatanas, 8 m.)
13.	2008 04 14	Interviu kavinėje su 28 m. moterimi, bedarbe, sutikta JAV lietuvių bendruomenės renginyje, turi mažametę dukrą, gyvena mišrioje santuokoje. Kartu praleidom 7 valandas: buvo imtas interviu, apsipirkinėjom, pasivaikščiojom (Niujorkas, Bruklinas, 1 m.)
14.	2008 04 17	Interviu parke su 26 m. moterimi, dirbančia padenius darbus, fiktyviai ištekėjusia, telefono numerį davė buvęs informantas (Niujorkas, Manhatanas, 3 m.)
15.	2008 04 18	Interviu su dviem Amerikoje gimusiomis moterimis, JAV lietuvių bendruomenės organizacija. Kartu dalyvauta šv. Mišiose
16.	2008 04 19	Interviu liuanistinės mokyklos kieme su 42 m. vyru, dirbančiu vadybininku, sutiktu šioje mokykloje (Naujojo Džersio valstija, 5 m.)
17.	2008 04 19	Interviu liuanistinės mokyklos kieme su 40 m. vyru, statybininku, sutiktu liuanistinės mokyklos kieme (Naujojo Džersio valstija, Lindenas, 12 m.)
18.	2008 04 20	Interviu su 28 m. vyru jo namuose, dirbančiu valstybinėje įstaigoje naktinėje pamainoje, telefono numerį davė buvusi informantė (Niujorkas, Bruklinas, 5 m.)
19.	2008 04 21	Interviu parke su 46 m. vyru, statybininku, telefono numerį davė buvęs informantas (Niujorkas, Kvinsas, 3 m.)
20.	2008 04 22	Interviu parke su 32 m. moterimi, juvelyre, telefono numerį davė buvusi informantė (Naujojo Džersio valstija, 4 m.)
21.	2008 04 22	Interviu žodžiu internetinėje pokalbių programoje „Skype“ su 26 m. moterimi, studente, trumpai dirbusia restorane (Masačusetso valstija, Pitsfildas, 2 m.)
22.	2008 04 24	Interviu parke su 26 m. moterimi, dirbančia restorane, sutikta internetiniame pažinčių portale (Niujorkas, Long Ailendas, 2 m.)
23.	2008 04 24	Interviu su 50 m. vyru statybininku jo namuose, telefono numerį davė buvęs informantas (Niujorkas, Kvinsas, 15 m.)
24.	2008 05 03	Interviu kavinėje su 66 m. moterimi, JAV lietuvių bendruomenėje užimančia oficialias pareigas (Niujorkas, Kvinsas, į Ameriką atvyko būdama 7 metų)
25.	2008 05 04	Interviu restorane su 29 m. vyru, statybininku, sutiktu internetiniame pažinčių portale, šeima likusi Lietuvoje (Niujorkas, Long Ailendas, 4 m.)
26.	2008 05 07	Interviu kavinėje su 35 m. vyru, dėstytoju, telefono numerį davė buvusi informantė (Konektikuto valstija, 12 m.)
27.	2008 05 08	Interviu su 54 m. vyru jo namuose, sutiktu po šv. Mišių (Niujorkas, gimęs JAV)
28.	2008 05 12	Interviu su 34 m. vyru, statybininku, jo namuose (Niujorkas, Long Ailendas, 2 m.)
29.	2008 05 14	Interviu kavinėje ir neformalūs pokalbiai vaikštinėjant po miestą nuo

		11 val. ryto iki 23 val. vakaro su 31 m. vyru, dirbančiu konsultantu, telefono numerį davė buvusi informantė (Niujorkas, Manhatanas, 15 m.)
30.	2008 05 17	Interviu parke su 39 m. vyru, prižiūrinčiu senelius, padedančiu įsikurti naujai atvykstantiems iš Lietuvos, sutiktu internetiniame pažinčių portale. Neformalus 5 valandų pokalbiai paplūdimyje, jo namuose (Niujorke, Long Ailendas, 12 m.)
31.	2008 06 09	Interviu žodžiu internetinėje pokalbių programoje „Skype“ su 30 m. vyru, nelegalaus statuso, dirbančiu padenius darbus, pakalbintu internetiniame pažinčių portale (Iinojus valstija, Čikaga, 8 m.)

3 priedas. Pagrindinis lauko tyrimas JAV Rytų pakrantėje ir Vidurio Amerikoje: stebėjimai / pokalbiai

Data	Stebėjimai / pokalbiai
2008 04 02	3 valandos neformalių pokalbių su Amerikos lietuviu kunigu, važinėjant po Niujorką automobiliu
2008 04 05	Neformalus pokalbis su dviem tėčiais lituanistinėje mokykloje, Kvinsas
2008 04 05	JAV Lietuvių Bendruomenės Niujorko apygardos susirinkimo stebėjimas parapijos salėje
2008 04 09	LR Generaliniame konsulate Niujorke vykusios parodos „XIX a. pab. – XX a. pr. grynorių kultūra JAV“ stebėjimas, neformalus pokalbiai
2008 04 12	Dalyvaujantis stebėjimas Lietuvos skvere (Lithuania Square) prie Dariaus ir Girėno paminklo Niujorke, skautams ir lituanistinės mokyklos kolektyvui tvarkant aplinką
2008 04 12	Dalyvaujantis stebėjimas lakroso varžybose arenoje „Madison Square Garden“ kartu su 7 imigrantais iš Lietuvos
2008 04 13	Stebėjimas bažnyčioje, per 60 žmonių. Po šv. Mišių JAV Lietuvių Bendruomenės susirinkimo stebėjimas
2008 04 18	3 valandos neformalių pokalbių parke, Niujorkas, su dviem <i>trečiabangėmis</i> , iš kurių jau buvo imtas interviu
2008 04 19	Neformalus pokalbis su 3 metus JAV gyvenančiu 38 m. vyru, statybininku, pakalbintu internetinėje pokalbių programoje „Skype“. Žmona likusi Lietuvoje. Dalyvaujantis stebėjimas saunoje, kartu dalyvavo informanto draugai rusai
2008 04 20	Neformalus 5 valandų pokalbis su nelegaliai JAV gyvenančia 52 m. moterimi jos nuomojamame bute, ji prižiūri amerikiečių vaikus, sutikta po šv. Mišių
2008 04 23	Koncerto stebėjimas vienoje prestižinių muzikos akademijų Niujorke, Harleme, kur studijuoja lietuviai, pakvietė buvę informantai, po jo parke bendrauta iki 2 valandos nakties
2008 04 25 - 27	3 dienos Filadelfijoje, Pensilvanijos valstija. Neformalus pokalbiai, šv. Mišios, Amerikos lietuvės ir kitataučio sužadėtuvių vakarėlis, Lietuvių Bendruomenės susirinkimas
2008 05 02	Dalyvaujantis 5 valandų religinių apeigų stebėjimas informantės namuose, vakarienė. Buvo dar viena imigrantė iš Lietuvos
2008 05 04	Šv. Mišių stebėjimas, per 100 žmonių, ir po jų dalyvaujantis stebėjimas Motinos dienos minėjime, Niujorkas
2008 05 05	Neformalus 7 valandų pokalbis, pietūs <i>dipukės</i> namuose Steiten saloje, Niujorkas, buvo jos draugė <i>dipukė</i>

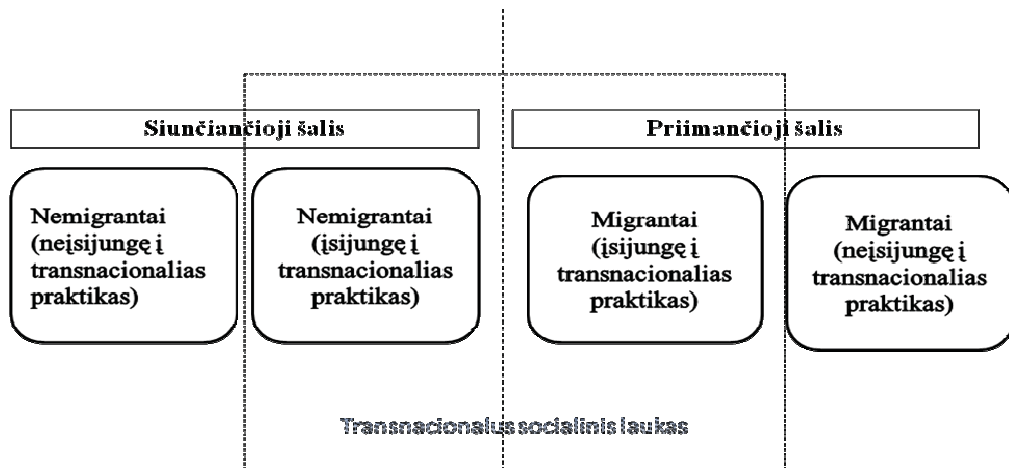
2008 05 09	Sporto treniruotės stebėjimas, alaus gėrimas kavinėje, Niujorkas
2008 05 10	Stebėjimas, neformalus pokalbiai lituanistinėje mokykloje Kvinse, Niujorkas
2008 05 10	Neformalus pokalbiai rusiškoje saunoje Niujorke su dviem <i>trečiabangiais</i> , JAV gyvenančiais daugiau nei 10 metų
2008 05 11	Šv. Mišių stebėjimas, dalyvaujantis stebėjimas lituanistinės mokyklos šventėje Riverhede, Niujorkas. Lietuviškų produktų parduotuvės apžiūrėjimas
2008 05 11 -13	Dalyvaujantis stebėjimas imigrantų iš Lietuvos šeimoje Riverhede, Niujorkas (praleistos 2 naktys)
2008 05 16	Sporto treniruotės stebėjimas, Niujorkas
2008 05 16	Kelių <i>trečiabangių</i> išlydėtuvių atostogauti į Lietuvą ir <i>atsigauti nuo Amerikos</i> skirtas vakarėlis bare, Harlemas, Niujorkas, nuo 23 val. iki 5 val. ryto
2008 05 17	Dalyvaujantis stebėjimas sporto šventėje Riverhede, Niujorkas. Žaidimai, vaisės. Tyrėja vykti kartu pakvietė <i>dipukė</i> iš Kvinso, Niujorkas
2008 05 17	Dalyvaujantis stebėjimas bare, Niujorkas, nuo 22 val. iki 5 val. ryto su buvusiu informantu ir jo dviem draugais rusais
2008 05 18	Stebėjimas šv. Mišių, dalyvaujantis stebėjimas <i>kavutėje</i> , neformalus pokalbiai su trimis <i>dipukėmis</i>
2008 05 20	„Broadway show“ stebėjimas su buvusiu informantu, neformalus pokalbiai
2008 05 23 – 25	Dalyvaujantis stebėjimas stovykloje „Neringa“ (Vermonto valstija), šventinio savaitgalio metu. Apie 100 dalyvaujančiųjų. Dvi dienos išvykų, drauge su kitais 11 <i>lietuvių</i> , su kuriais buvo apsistota tame pačiame namelyje
2008 05 28	„Broadway show“ stebėjimas su buvusiu informantu, neformalus pokalbiai
2008 05 29 – 31	Dalyvavimas ir pranešimo skaitymas konferencijoje Indianos universitete, Blumingtone (Bloomington), Indianos valstija (AABS 21st conference: Baltic Crossroads: Examining Cultural, Social, and Historical Diversity)
2008 05 31	Kelionė į Čikagą iš Indianapolio. Susitikimas su trimis moterimis Čikagoje – viena <i>dipukė</i> , o kitos dvi – vyresnio ir jaunesnio amžiaus <i>trečiabangės</i>
2008 06 04	Neformalus pokalbiai su <i>dipukų</i> vaiku Čikagoje, lankant <i>esmines lietuvių susirinkimo vietas</i> : Jaunimo centrą, Bridž Portą, Market Parką, Belzeko lietuvių kultūros muziejų, restoraną „Kunigaikščių užėiga“, lietuviškų produktų parduotuvę
2008 06 06	Neformalus pokalbis su atsitiktinai traukinyje Čikagoje sutikta <i>trečiabange</i> , dirbančia JAV lietuvių bendruomenės organizacijos biure, nepatenkinta <i>dipukų</i> konservatyvumu ir trukdymu dirbti
2008 06 10	Neformalus pokalbiai su <i>trečiabange</i> , su kuria tyrėja gyveno keletą dienų Čikagoje
2008 06 10	Gyvenant Čikagoje neformalus pokalbis telefonu su buvusiu informantu iš Niujorko

4 priedas. Empirinio tyrimo analizės gairės

Kaip atvyko į Ameriką	Bėgo nuo armijos, savęs, nuo kažko, nepriteklių. Norėjo išbandyti save, buvo smalsu, vyko mokytis, dalyvavo studentų mainuose, turėjo darbo vizą, keliavo ir pasiliko, vedybos su užsieniečiu. Tėvai laimėjo žalią kortą, dalis šeimos jau gyveno JAV. Apsistojo pas širdies draugą, draugų draugus, gimines, nuomojosi butą
Apsisprendimo atvykti įvertinimas	Džiaugiasi sprendimu, nes pagerėjo šeimos santykiai, daugiau galimybių, daugiau privatumo, pasikeitė prioritėtų sąrašas, saugiau gyventi. Gailisi, nes buvo per sunki pradžia, dabar sunku grįžti į Lietuvą, Amerika – mitas, JAV yra kultūros stoka, didelė korupcija
Vaikų adaptavimasis	Neišsvengiamas procesas, svarbi šeimos įtaka, lietuviškų šaknų neištrinsi, svarbus išsilavinimas, svarbu auklėti „lietuviškai“, derinti adaptaciją ir lietuvišką auklėjimą, vasaros – Lietuvoje, kritikuojama asimiliacija JAV
Šeštadieninė lietuvių mokykla	Būtina įstaiga, racionalus sprendimas, moteris gali mokyti vaiką ir namuose, nusivylimas, nes trumpas laikas ir nedaug išmoksta
Šventės	Didžiųjų švenčių švęsti – į Lietuvą, šv. Kalėdos ir šv. Velykos parapijoje, su draugais, glaudžiamie draugų rate, šeimos rate, lietuvių poroje – šventės bus švenčiamos lietuviškai, amerikiečių švenčių nešvenčia. Nešvenčia visai
„Lietuviškų“ daiktų turėjimas namuose	Iš Lietuvos giminės siunčia, trispalvė, rūpintojėlis, nuotraukos, paveikslai, gintarai, molis, žvakės, pajūrio smėlis, marškinėliai, knygos, žemėlapiai, namo, mašinos numeris, nesureikšmina, internetas atstoja daiktus
Bendravimas su lietuviais	Bažnyčioje, internete, renginiuose, padeda vieni kitiems, aptaria kasdieniškus klausimus, planuoja laisvalaikį, kalba apie Lietuvą, gerai gyvenantys nebendruoja su lietuviais. Retai bendruoja su <i>dipukais</i> ir jų vaikais. Lietuviai arogantiški, didesnis pasitikėjimas vieni kitais nei Lietuvoje, „virimas savame puode“, bendravimas grupelėmis
Dalyvavimas etninės bendruomenės gyvenime	Jaučiasi artimi bendrataučiams, suinteresuoti bendruomenės išlikimu, padeda organizuoti, praktinė nauda, bendruomenės veikla glaudžiai susijusi su religija, vaikai lanko lituanistinę mokyklą, ateina ir tėvai, nori susipažinti su jaunimu. Kiti nedalyvauja, nes lietuviškumas – individualus, asmeninis klausimas, per daug dirbtinumo, atsivežta neapykanta lietuviams, nėra bendrų interesų, nusivylimas, nėra laiko
Imigrantų bendravimas tarpusavyje internetu	Internetinė pokalbių programa „Skype“, el. paštas, rašo komentarus el. spaudoje, www.klasė.lt , forumai, intensyviai
Amerikos politika imigrantų atžvilgiu	Paradoksali politika, nėra politikos, pasyvi politika, subalansuota, nediskriminuojanti, nesidomi, laukia rinkimų, sunku nelegaliems, skeptiški Pietų šalių imigrantų atžvilgiu
Emigracija JAV žiniasklaidoje	Dėmesys žemiausiam sluoksniui, emigrantai vs emigrantai, nesidomi, apie lietuvius nerašo
Lygiavertiškumas su vietiniais	Jaučiasi pranašesni, unikalesni, neįmanoma lygiuotis, kompleksuoja, kad nemoka anglų kalbos, lygiaverčiai profesinėje srityje, „čia visi atvykėliai“

Lietuviai Amerikoje	Pasipučia, neišprusę, naudojami nelegalumu nusikaltimams vykdyti, atvyksta „sovietiniai“, tampa laisvesni, socialesni, svetingesni, dėl socialinės gerovės tampa laimingesni, asmenybių skirtumai, priklauso nuo gyvenamos valstijos, sąsajos su emigracijos tikslais, materialistai
Lietuviai vs amerikiečiai	Lietuviai – skiriasi išvaizda, sunkesnė ekonominė situacija lemia neigiamus bruožus, bendruomeniški, rūpinasi ateitimi. Amerikiečiai neišpareigojantys, nevaišingi, laisvesni ir nuoširdesni, tolerantiški, neįmanoma palyginti
Pasakojimai apie Lietuvą	Didžiuojasi Lietuva, kad yra lietuviai, kalba apie Lietuvą pagal klausytojo poreikius, pagražina Lietuvą, Lietuva – tai Vilnius, brangu viskas, ištuštėjusi ir neverta dėmesio šalis, JAV viskas yra, ką galima rasti Lietuvoje, apie jaunimo emigraciją
Jausmo „aš lietuvis“ pokyčiai	Stabilus jausmas, emigracija stiprina lietuviškumą, lietuviu vis tiek išliksi, namų erdvėje lietuviu išliksi visada, nusivylimas Lietuva
Tapimas „savu“	Naudinga, karjerai – privalumas, tereikia bendrauti, nesitapatinti, JAV – savo šaknų ieškanti emigrantų visuomenė
Žingsniai adaptacijos link	Išsilavinimo, socializacijos JAV, anglų kalbos, darbo, iniciatyvumo, dinamiško gyvenimo būdo, laiko, draugų, miesto pažinimo, dokumentų
Imigrantų iš Lietuvos JAV darbų įvairovė	Restoranas / baras, viešbutis, statybos, padieniai darbai, vagystės, siuvimo pramonė, dažniausiai posocialistinių šalių bendradarbiai, tarptautiniame kolektyve
Buvimo „lietuviu“ ir / ar „vietiniu“ jausmų suderinimas	Nekonkuruoja, nediskutuotinas klausimas, suderinami, situaciniai, privalumas
Priimtinau Lietuvoje ar JAV?	Negali atsakyti negyvendamas nuolat vienoje vietoje, nuo asmenybės ar situacijų priklauso, fiziškai ir finansiškai – JAV, dvasiškai – Lietuvoje
JAV daugiakultūrinė aplinka	Smagi įvairovė, pažintinis aspektas, visas pasaulis JAV mieste, stereotipinis susipažinimas su skirtingomis tautomis, priimtinausios – posocialistinio bloko tautybės, patirtis lemia nuomonę, nebepastebima, atsiribojama, kitataučiai imigrantai – konkurentai, diskriminuojantys epitetai
Žinios apie Lietuvą	Politika atriboja nuo domėjimosi Lietuva, skaudi pilietybės tema, laikraščiai / internetiniai portalai, Lietuvoje neigiamas požiūris į emigrantus, neigiamos emocijos žiniasklaidoje atriboja, tėvai papasakoja, epizodiškai domimasi, tik bulvarinė spauda, skaudu
Kitataučių imigracija į Lietuvą	Neišvengiami procesai, lietuviai juk irgi emigruoja, pritarę išsilavinusių atvažiavimui, prieš tautų maišymąsi, tranzitinė šalis. Užsieniečiams patartų nepasitikėti lietuviais, lietuviai netolerantiški, nacionalistai, katalikai, gyventi nebent Vilniuje
Grižinėjimas į Lietuvą	Lietuvoje gali jaustis išskirtiniu ir svarbiu, kiekvienais metais Lietuvoje, švenčių laikas greitai prabėga Lietuvoje, atostogos Lietuvoje išbalansuoja, gaila ištuštėjusios Lietuvos, laikas nutraukia motyvaciją grįžinėti, lankoma šeima, namai jau Amerikoje, nelegalūs – negrižta
Planai grįžti gyventi į Lietuvą	Situacija darbo rinkoje lemtų, tikimybė yra, Niujorkas per brangus miestas, kosmopolitinis požiūris, šeimos sprendimas, jei iškiltų problemų šeimai Lietuvoje, jei Lietuvoje surastų partnerį, bendra situacija Lietuvoje pagerėtų. Grižtamoji migracija prasidėjus

5 priedas. Transnacionalaus socialinio lauko ir jo ribų schematinė reprezentacija, J. Carling, 2008, p. 1455



6 priedas. Trys transnacionalių socialinių erdvių tipai, susiformuojantys tarptautinėje migracijoje, T. Faist, 2000, p. 195

Transnacionalių socialinių erdvių tipai	Pirminiai ryšių ištekliai	Esminiai bruožai	Tipiniai pavyzdžiai
Transnacionalios artimųjų grupės	Apsikeitimas (angl. reciprocity): jei viena pusė duoda, kita pusė turėtų taip pat duoti	Puoselėjamos socialinės normos, akcentuojančios lygybę	Iš imigracijos šalies siunčiami pinigai šeimos nariams, likusiems emigracijos šalyje (pvz., kontraktiniai (angl. contract) darbininkai)
Transnacionalus važinėjimas (angl. circuit)	Keitimasis (angl. exchange): abipusiai išipareigojimai ir lūkesčiai, kaip instrumentaliaus veiklos rezultatas (pvz., „akis už akį“ principas).	Buvimo „vietiniu“ privalumų išnaudojimas: kalbos, stiprių ir silpnų socialinių ryšių sau lygių asmenų grupėse	Prekybos tinklai (pvz., kinų, libaniečių ir indų verslo žmonės)
Transnacionalios bendruomenės	Solidarumas (angl. solidarity): bendros idėjos, tikėjimai, vertinimai ir simboliai, išreikšti kolektyvinio identiteto forma	Kolektyvinių reprezentacijų mobilizacija per simbolinius ryšius: religiją, tautybę (angl. nationality), etniškumą	Diasporos (pvz., žydai, armėnai, palestiniečiai); pasienio ruožai (pvz., Meksika – JAV, Viduržemio jūros šalys)

7 priedas. Dažniausiai vartotų angliškų ar suamerikonintų lietuviškų frazių sąrašas
(informantų posakiai – tyrėjos paaiškinimas)

1. *Kad aš galiu paaimti anglų kalbą tiktai past fail* – išlaikyti egzaminą arba ne
2. *Dėl to, kad ten yra welfare* – socialinis aprūpinimas, išmokos
3. *Pradėjau dirbti research assistant* – tyrėjo asistentu
4. *Virtuvė, living room 'as* – gyvenamasis kambarys
5. *Paskui išsinuomavom apartment 'a* – butą
6. *Nu koks dar ten special, nueini, kavos išgeri ir viskas* – ypatingas
7. *Laimėjo green card 'a* – žalią kortą
8. *Reikia eit žinai su ID praeit pro security* – su tapatybės kortele pro apsaugą
9. *Bet čia tiktai on the side job buvo* – papildomas darbas
10. *Kaip nueini į grocery* – bakalėjos parduotuvė
11. *Tokiam hight school 'e* – vidurinėje mokykloje
12. *Toks įdomus experience buvo* – patirtis
13. *Ten tam kazino buvo, dirbau cashier 'e* – kasininke
14. *Tų independent tokių kūrybinių filmų darymą* – nepriklausomų
15. *Lekiam branch 'o* – priešpiečių
16. *Dabar iš viso out of status* – neturiu statuso
17. *Man bartender 'ė piniginiu klausimu ir dar yra biški geriau* – barmenė
18. *Šiaip jeigu tu esi qualified worker ir visa kita* – kvalifikuotas darbuotojas
19. *Čia yra padarytas toks media Bubble* – žiniasklaidos burbulas
20. *Aš jaučiuosi Lithuanian* – lietuve
21. *Jis tipo kaip manager 'is* – vadybininkas
22. *Ten downtown 'e uždaryta jo jo* – miesto centre
23. *Po to aš šitą accounting* – apskaita
24. *Kaip vadinosi ten, full time* – pilnas etatas
25. *Nu kur čia vadinamos party* – vakarėliai
26. *Yra kažkas daugiau, interaction* – sąveika
27. *Laimėjo scholarship ir baigė vidurinę* – stipendiją
28. *Gausiu tą work permitt 'a gal po kokių dviejų mėnesių* – darbo leidimą
29. *Jisai tiktai vizeris, likęs gyventi ir dirbti* – lankytojas
30. *Tenais Eastern Europe* – Rytų Europoje
31. *Tenais į šuniukų butiką* – nedidelė brangių reikmenų parduotuvė
32. *Po kažkiek pamokų būna snack time* – užkandžių laikas
33. *Pažaidžia į play ground 'a* – žaidimų aikštelėje
34. *Tai great job* – puikus darbas
35. *Cash deal ir viskas* – gryni pinigai
36. *Piknikam daug labai suoliukų* – išskyloms
37. *Aš noriu va tokių vat kur international* – tarptautiniai
38. *Kompanija samdo seasonal darbuotojus* – sezoninius
39. *Skaitosi jau du shift 'ai* – pamainos
40. *Gifts ir taip toliau* – dovanas
41. *Geriau negu average* – vidutinis
42. *Fake šypsenos* – netikros
43. *Aš sakau bussnies language* – verslo kalba
44. *Turi visą laiką būti nice, žinai* – malonus
45. *Global worming ir mes visi mirsim greitai* – globalinis atšilimas
46. *Kad fuck, kaip aš daug dar nežinau* – velnias
47. *Jie nelaiko manęs lower class* – žemesne klase
48. *Aš esu gay* – homoseksualus
49. *Valgot tik junk food 'a* – nesveikas maistas

50. *Kartais chaineese food'o užsimanai* – kinų maisto
51. *Toll'ai kiek kainuoja* – mokesčiai už tiltus
52. *Dog walker, dog sitter vadinasi reiškia* – šunų vedžiotojai ir prižiūrėtojai
53. *Turėjau labai gerą laiką* – praleidau gerai laiką
54. *Nėra tokie sociable* – socialūs
55. *Aš gal per daug exsagerat'inu* – pervertinu
56. *Well, iš dalies jie teisūs* – na
57. *Jie nusiperka čia, pavyzdžiui, butus, loftus* – butus palėpėje
58. *Bet čia kaip, not for record* – ne įrašui
59. *Dirbau truck'istu* – sunkvežimio vairuotoju
60. *Tu nesi nei koks businessman'as* – verslininkas
61. *Aš farm'os buvau prižiūrėtojas, pavyzdžiui* – ūkio
62. *Tuose kaip part time likau* – puse etato
63. *Yra aišku timer'is, nežinau, kaip čia lietuviškai pasakyt* – chronometras
64. *Jinai dabar teenage* – paauglė
65. *Tie visi kreditinės kortelės, bill'ai, taip viskas sunarpliota* – sąskaitos
66. *Tai nešvenčiau Independence day* – Nepriklausomybės dienos
67. *Ne mano business* – reikalas
68. *Ir tam building'e visi su mani skaitosi* – pastate, name
69. *Eina, dancing'ai, muzika* – šokiai
70. *Jie sufack'is Lietuvą* – sugadins
71. *Važiuoti į kitą, kitą state'ą ten irgi mažesnės algos* – valstiją
72. *Kiekvienam štate skirtingai* – valstijoje
73. *Baigiau ten vieną tą level'į* – lygį
74. *Visą laiką tą South Hampton press yra pasižiūriu* – spaudą
75. *Kaip prie okean'o gyveni, tai visokie ir clam'ai ir nežinau* – vandenyno, moliuskai
76. *Paskui sprinkle's stačiau* – vandens laistymo įrenginiai
77. *Ir barbecue kiekvieną dieną daryt* – kepti mėsą ant grotelių
78. *Vieni tip'sus duoda, kiti neduoda* – arbatpinigius

8 priedas. Stebėjimas ir duomenų fiksavimas stovykloje „Neringa“ (Bratleboras, Vermonto valstija)



9 priedas. Dalyvaujantis stebėjimas Motinos dienos šventėje (Riverheadas, Niujorko valstija)



10 priedas. Privačių namų puošyba dirbiniais, primenančiais Lietuvą



11 priedas. Šiandieninio imigranto iš Lietuvos marškinėliai su „lietuviška“ atributika



12 priedas. Kvietimas pasirašyti internetinio portalo „Bičiulystė“ organizuotoje peticijoje



13 priedas. Lietuvos skvero prie Dariaus ir Girėno paminklo tvarkymas (Niujorkas)



14 priedas. Joninių laužas stovykloje „Neringa“ (Bratleboras, Vermonto valstija)



15 priedas. Kavutei paruoštos vaišės



16 priedas. Šioje salėje po šv. Mišių netrukus susirinks žmonės kavutei



17 priedas. Maironio lituanistinės mokyklos ir organizacijos „Lietuvių katalikų religinė šalpa“ kiemas (Niujorkas)





AMERIKOS LIETUVIS RYTŲ PAKRANTĖJE



Neila BAUMILIENĖ

Mamos diena ir kasdiena

Sventė A. Kazickienės liuanistinėje mokykloje Long Island (NY)

Į Motinos dienos šventę š.m. gegužės 11 d. Riverhead mieste-lyje (NY) rinkosi vietiniai lietu- viai ir svečiai. Nuo pat anksta- us ryto lietuvės mamos gavo vieną dovaną po kitos.

Pirmoji dovana buvo iš vyrų. Algirdas Vyšniauskas ir Rai- mondas Rakauskas subūrė vyrų futbolo komandą, o mamos su šeimomis ir draugais pakvietė į futbolo rungtynes prieš is- panakalbius Water Mill (NY) miestelyje. Long Island saloje, kur lietuvių nėra daug, lietuviški renginiai yra labai vertinami... kaip amerikiečiai pasakytų: „Nobody takes it for granted“. Taigi, nuo pat ryto Motinos dienos nuotaika buvo užtikrin- ta saulės šviesoje sirgalių vaikų rankose plėvėsujančiomis Lietuvos vėliavomis, vyrų tri- spalvę apranga ir laimingomis šypsėnomis.

Antroji dovana buvo Palai- nimimas, kurį suteikė kunigas Vytautas Volertas per Šv. Mišias Riverhead, į kurias kai kurie at-



Vaikams netrūko geros nuotaikos per Mamos dieną A.Kazickienės liuanistinėje mokykloje

Nakelta į 16 psl. ➤

➤ *Atkelta iš 15 psl.*

skubėjo vos spėję persirengti po futbolo. Maldų metu giesmėms pianinu akompanavo Laura Balnytė.

Trečiąją dovaną paruošė vai- kai. A.Kazickienės liuanistinės mokyklos mokytojų deka mokyklos salė buvo sausakimša. R.Klimavičienė ir I.Diržienė parengė muzikinę dalį, moky- tojos R.Kurbanovienė ir R.Petrauskienė - mokinių montažą, J.Vilkinskienė ir A.Vyšniauskas ne tik išpuošė salę karpytomis gėlėmis, bet ir paruošė vaikų video įrašą. Dvidešimt septyni vaikai, rankose laikydami nuo- stabias popierinių gėlių puokš- tes, deklamavo gražiausius žodžius motinoms ir dainavo lietuviškas dainas. Salvinija Baršauskas sušoko baletą kom- pozicija. Austėja ir Gabrielė Petrauskaitės bei Kotryna Jan- kūnaitė sudainavo dainą.

Vaidzo juostoje mokiniai pa-

sakojo apie savo mamas. Mažic- ji, kurie kalba tik angliškai, tarė pirmuosius žodžius lietuviškai: „Mama, aš Tave labai myliu.“ Didesnieji buvo paprašyti pri- statyti savo mamas ir pasidalinti prisiminimais. „Mano mama daug dirba ir mokosi vakarais, tikiuosi, kad iš to išeis kas nors gero...“. „Ką prisimenu labiau- siai, tai kai mano mama sudegi- no blynus,“- salė leipo iš juoko nuo vaikų pasisakymų vaidzo juostoje. „Mano mama mokosi grožio institute,“-mano mama lakoja nagus“, „mano mama kerpa plaukus“, „mano mama yra vizazistė.“ - darėsi aišku, kad didžioji dalis Long Island moterų dirba ar dirbs grožio salonuose. „Man mano mama yra didvyrė,“- tėšė paauگلės, - „ir labiausiai prisimenu, kai mama pasakė man ir sėseli, kad kas beatsitiktų, mes jai galime viską pasakyti, ir mano mama apie mane žino viską“. „Labiau-

siai prisimenu, kai mano mama atvažiavo į Lietuvą pas mane iš Amerikos ir manęs nepasiėmė, o paskui atvažiavo kitą kartą, kad mane pasiimtų“. „Noriu pasveikinti su Motinos diena ir savo močiutę (visų labai mylimą mokyklos būdinčiąją Martina Ulskienę, - aut.), nes ji man yra antroji mama“. „Kas yra Ma- mos meilė? Mamos meilė yra, kad ką bepadarytum, mama atleis“. O Justas Klimavičius pa- baigė: „Mamos meilė yra viskas, be jos nebūtų nieko“.

Vėliau visiems buvo pristaty- ta netikėta viešnia iš Lietuvos. Ieva Akstinavičiūtė, Vytauto Didžiojo universiteto socio- logijos katedros doktorantė, papasakojo, kad ji lankosi JAV norėdama daugiau sužinoti apie lietuvius – „trečiošios bangos“ imigrantus.

Tautiečiai atsakinėjo į Ievos klausimus ir nieko nelaukę įsuko ją į pašėlusį šokių šūkurį. Viena iš moterų pasiūlė: „Ieva, pamatė kokia yra JAV gyve- nančių „trečiabangių“ lietuvių Mamos diena, gal nori pamaty- ti, kaip atrodo lietuvių mamos kasdiena?“ Ir nors atvykusi į Ameriką prieš kelis mėnesius ir jau buvo sutikusi daug tautiečių, Ieva pasliko paviešėti vienoje iš Long Island lietuvių šeimoje.

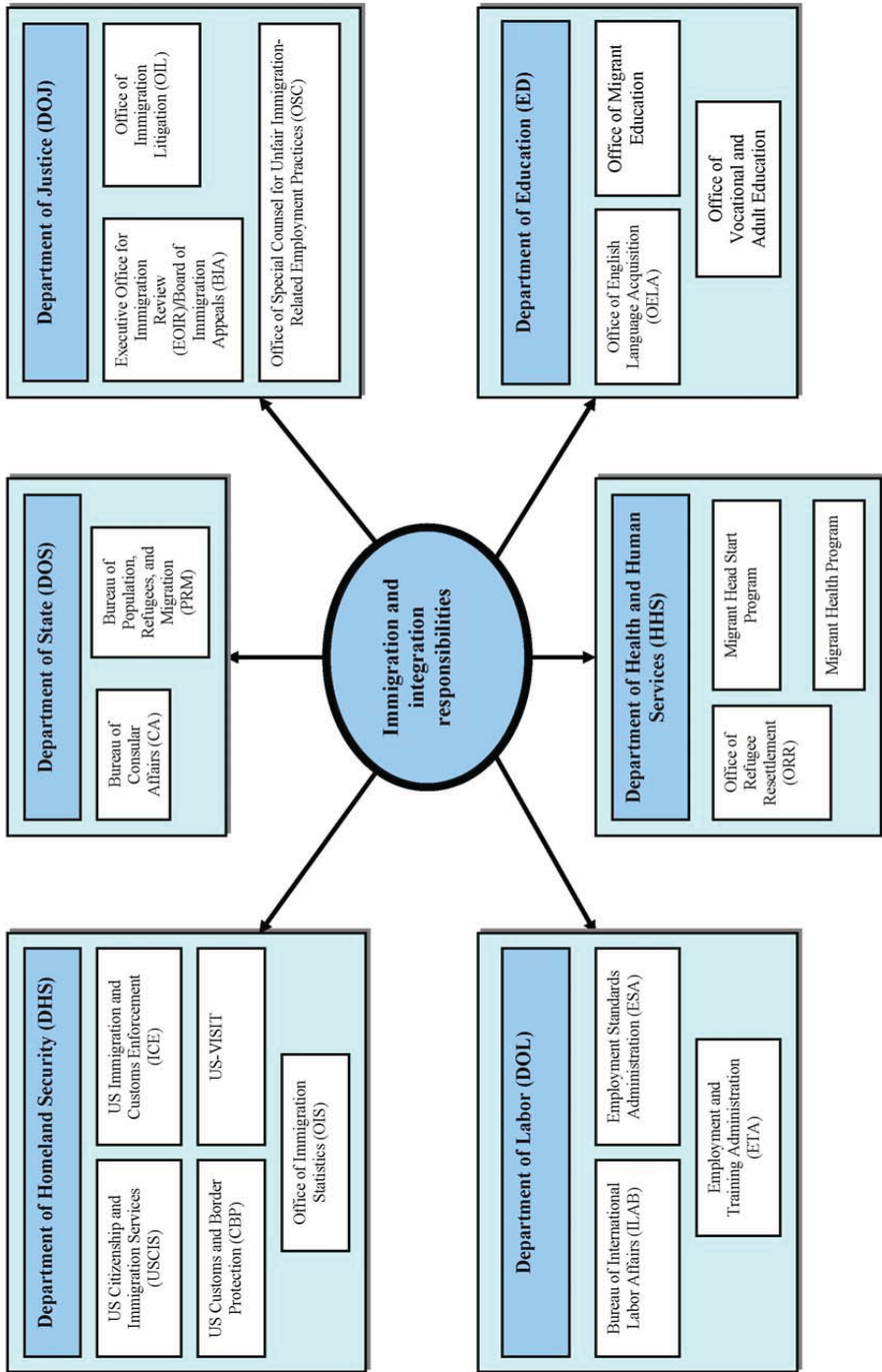
Tikėkimės, kad ji parsives į Tė- vynę graži prisiminimų asme- niniam dienoraščiui ir naudingų žinių doktorantūros darbui bei daugiau papasakos Lietuvos lie- tuviams apie tai, kokia gi yra ta JAV lietuvių mamų kasdiena.



Viešnia iš Lietuvos VDU doktorantė Ieva Akstinavičiūtė (viduryje)

Kęstutis Jankūno nuotr.

19 priedas. JAV Migracijos politikos instituto nurodomos JAV valstybinės įstaigos, atliekančios su imigraciniais srtais į JAV ir imigrantų integracija susijusias funkcijas, <http://www.migrationinformation.org>



20 priedas. Tyrėjos pasakojimas Niujorko Maironio mokyklos laikraštyje apie antropologinius tyrimus JAV

8.14.07.034-0001 ŽŪ. 0005

IDOMI TEMA



Ne vienu šėduliui mūsų mokyklos laukė šis pasakojimas apie tyrėjas ir antropologus, kurie dirba Niujorko Maironio mokykloje. Viena Didžiojo Amerikos sociologijos mokyklų doktorantė Iva Aleksandra vėlybių 9-os klasės mokiniai džiaugėsi, jog tėva sužinojo apie jos pasakojimą apie tyrimus, kuriuos ji atliko Niujorko Maironio mokykloje. Viena Didžiojo Amerikos sociologijos mokyklų doktorantė Iva Aleksandra vėlybių 9-os klasės mokiniai džiaugėsi, jog tėva sužinojo apie jos pasakojimą apie tyrimus, kuriuos ji atliko Niujorko Maironio mokykloje.

Norėčiau papasakoti ne tik ką aš šia vakarą Niujorko, bet tuo pačiu pasistumdę plačiau tyrinėsi esant mokslą, kurį studijuoja Vitaruo Didžiojo universitete Lietuvoje, nes galbūt ne kiekvienam yra girdėta socialinės antropologijos, arba tiesiog antropologijos discipliną.

Antropologija – tai mokslas apie žmones, apie žmonių elgesį, o kad tai suprasti, turėtume atidžiau ne tik kultūrą, kalbą, socialinius santykius, bet ir žmonių biologiją, evoliuciją, istoriją. Nepaprastai svarbu suprasti, kaip skirtinguose laikotarpiuose kinta žmonių elgesys, kaip įtaria pasaulio suvokimas, kaip patiriami išoriniai reiškiniai, kaip skirtingą kultūrą žmonės mato ir kaip patiriami išoriniai reiškiniai. Amerikoje antropologija mokslas paprastai apima keturias esmines mokslo krypčių – kultūrinę antropologiją, lingvistiką, fizinę antropologiją ir archeologiją, kurių kiekviena yra svarbi mokslui suprasti, kas yra žmonės.

Paprastai antropologai linkę specializuotis tam tikroje geografinėje teritorijoje, tai yra nagrinėti vieną ar kito žemyno, regiono ar miesto žmones. Tačiau aš šiuo metu tyrinėju, būtent, Niujorko lietuvius.

Svarbus antropologinių tyrimų bruožas yra palyginamumas (mokslinis tarpinaišnis terminas, kurį besidomintysis sutiks visoje vadoje, tyrimuose, yra komparatyvizmas), arba kitip tarptauti, yra svarbu tyrinėti ne tik vienam ir tame pačiame regione – vėgi, manauje atveju, bendrųjų palyginimų tyrimus gyvenimus Niujorko ir Kalifornijoje, kadangi prieš metus nebesi pradėdavu Kalifornijos lietuvių bendruomenėje. Klasikinės antropologijos dėmosio centre yra vienos tikslumas, dažnai egzotinės bendruomenės tyrinėjimas, kaip kad Bronislaw Malinowski, tyrinėjęs Trobriano salyną. A. R. Radcliffe-Brown, tyrinėjęs Andamanų

salas. Tuo tarpu šiuo metu mokslininkai tyrinėja „aromų“ visuomenę, nors ir yra gresmė tikrai „aromų“ būdai, arba tiesiog nepasiekėsi dalyko, kurio yra taip labai sudėtinga suvokiamas. Ar yra tas negresmė ar visai galbūt stebėti lietuvių bendruomenę gyvenančią saloje, juk šis taip pat lietuvių? Viskas, kas taip, nes patikėsi, kuo tai yra, yra madingos tik jūra, nepasiekiamai vieni tikotie, svarstys svandamas grūbtai karkazų skėniai, nei lietuvių.

Labai trumpai papasakosiu apie nuvairius, kurie naudojami antropologijai, arba kokias šiuo metu mokslininkai naudoja tyrinėjamose bendruomenėse? Visų pirma stebėjimas arba dalyvaudimas stebėjimas, kada galbūt kartu su bendruomenės nariais dalyvaui kiek įmanoma įvairiose jų veiklose – tiek kasdieninėje, tiek prognoze, galbūt tiesiog stebi iš šono ir netiesiogiai taip vadintame dironašty, kuriame tikėtasi kas atlikti vienas ar kitus veiksmus, ką daro, kodėl, kaip, kur tai vyksta? Tačiau jau daugiau nei metus manau manau vaikštinėjanti šeštadienįs mokyklūs paruoškėliu metu, parafoje, dalyvaudant kituose renginiuose ir seimynuose, taip pat prisėdusiose pobuvuose, susitinkant su lietuvišiais, kurie nieko net nežino apie Niujorko lietuvių bendruomenės veiklą. Kitas būdas rinkti duomenis yra pokalbiai – tiek netoriniai susisiekėjimai, tiek interviu, kuomet pokalbis yra įrašomas ir diktofonu. Idealiu atveju „laiko tyrimas“ (field work) trunka maždaug metus, per kuriuos galbūt mokslininkai naujos kalbos, susipažįstama su aplinka, žmonėmis, aplinkiniai pradeda atviruoti ir noriau bendrauti.

Kur panaudotus šuinkus duomenis? Iš kurio noriu pabrėži, kad antropologai jokių būdu nesiekia susisteminti tyrimo, arba kitip tarptauti duomenis bendromis tendencijomis, taip vadinamais „atvejais“ (cases), ir visada nesvarbi asmens pavardė, kiti asmeniniai duomenys. Vėl panaudotus mokslinius terminus – tyrimas turėtų užtikrinti anonimiškumą ir konfidencialumą, kad patikintum galutinai darbi atskaitų, nebūtinai galimo apžinti konkrečių asmenų, o mašini visuma, tiesiog bendra, apimanči įvairius gyvenimo stilius (holistiniai). Niujorko lietuvių paveldą.

Suaprašant naudoju antropologinius terminus, kad galbūt vyresnėjų dvasių mokiniai, kai jau pradėsi išskoti kodėl ir universitete, kuriuose galbūt stebėti žinių, kūrėjas, jau būtų buri girdėję, kad antropologija yra mokslas (gairiai įvairiausių žmonių), smagus (dalyvaui daugybėje veikių, renginių, susitikimų, leidžiamas apibendrinai ir kritiškai pasverti (stebi žmones, bet to negana, tūi dar turi žinokliu

8.14.07.034-0001 ŽŪ. 0005

apibendrinamus, apylytes), tyčienės rolymenėgi (susididinti su lygdausiais žmogais, kultūrovis, udejojimais), smailių ir žingaidžių (skirtingas tyrimas lietuviams, jei abiar kėli klausimus, teskosi atsakyti) mokslas.

Ne viena kartą girdėliu klausiant: „tai ką tokio sulaužiau apie mus? Kokios bus išvados? Tai kokie mes dia žinomė? Ar gerai irms šia eglėmės? Apie išvadas kalbėti dar ankstyva, norėtu daryti skaičiavimus pamąstyti, taip pat noriu pabrėži, kad antropologai nesiekia vertinti, – vienuolis tikslas yra suprasti, kaip ir kodėl egzistuoja bendruomenė. O tai turėtų būti svarbu ir įdomu ne tik lietuviams Lietuvoje, bet ir joms patoms...“



Idomu apie kalba Molinos dromos švamos dalyves: (iš kairės) Alana Deizer, Eglė Saldžienė, Lidija Pocius ir Nida Angelėda...

Ieva KRIPINĖ

**IDENTITETŲ KONSTRAVIMAS TRANSNACIONALINĖJE
MIGRACIJOJE: ŠIUOLAIKINIAI IMIGRANTAI IŠ
LIETUVOS JUNGTYNĖSE AMERIKOS VALSTIJOSE**

Daktaro disertacija

Išleido ir spausdino – Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
(S. Daukanto g. 27, LT-44249 Kaunas)

Užsakymo Nr. K12-116. Tiražas 15 egz. 2012 09 24.

Nemokamai.